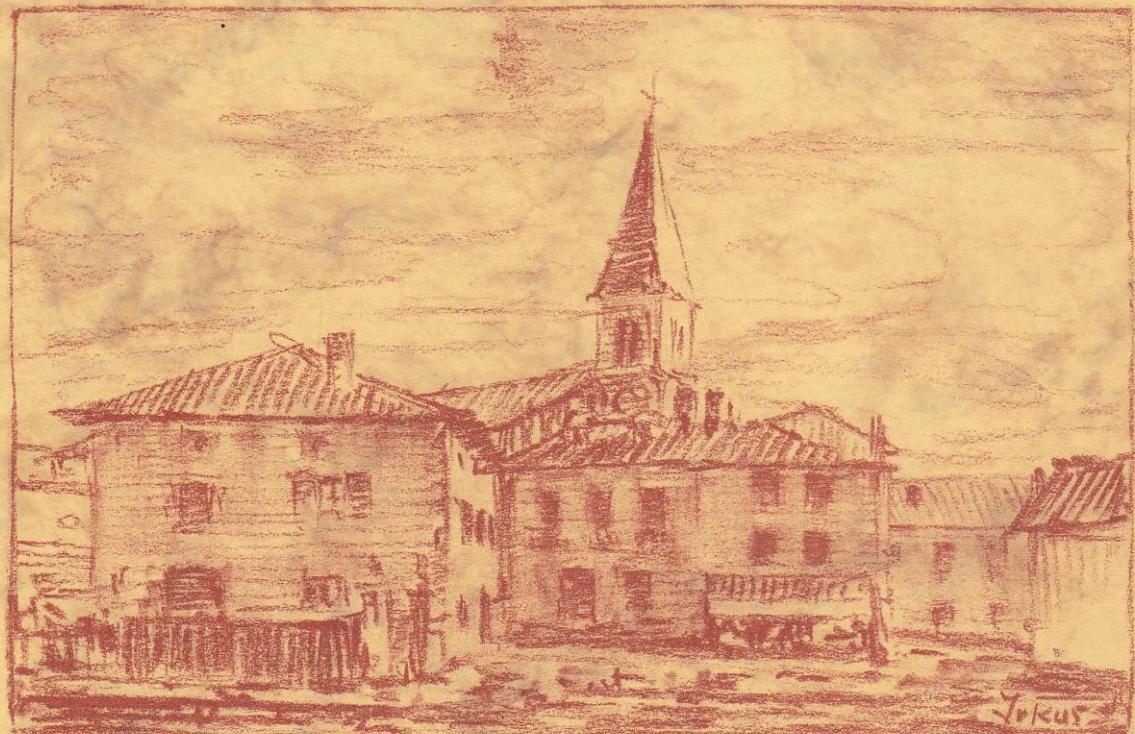

Henri DUHAU

HÄSiÄN HÄSi

BESKOITZEKO EUSKARA
(BESKOITZEKO HESKUĀRA)

Henri DUHAU

HASIAN HASI

BESKOITZEKO EUSKARA

[BESKOITZEKO HESKUARA]

1993

HENRI DUHAU

Beskoitze Iturrealdean sortua 1942ko urriaren 9an.

Laborari semea; laborantzako ikasketak.

Soldadutzatik landa, lur berri egiten, Donapaleutik, teknikari eta aholkulari gisa, Jean Errecart senatariaren zuzendaritzapean. Senpererat ezkondua 1968an. Geroztik, merkataritzan.

Euskaltzaleen Biltzarrekooa 1964z geroztik.

Zenbait taldetan lanean : Fededunak, Sokoa, AEK, Gure Irratia eta bertze.

Elkartea sortzaileetarik izana: Beskoitzeko Oinak-Arin dantzari taldea, Senperen Aro Berri, Senpereko ikastola, *Aide Familiale Rurale*, Fededunak, IZAN...

Elkarteburu ere izana: Euskaldun Gazteria, Senpereko dantzari taldea “Zirikolatz”, Senpereko Gure lurrik, Iparraldeko Euskal Dantzarien Biltzarra.

Idatzi du aldizkari hauetan : “Gazte” kazetan (lehen artikulua euskaraz, 1961eko urtarrilean) Herria, Otoizlari, Dantzariak, Ekaina, Denak Argian, Enbata...

Hasian Hasi Beskoitzeko euskara (1993)

© Egilea : Henri Duhau “Mariatorenea” 48, Karrika Nagusia 64310 Senpere.

© Argazkiak : Henri Duhau (bertrze izenik ez baderamate)

Azala : Irkus Robles Aranguiz

AURKIBIDEA

LANTTO HUNEN IRAKURTZEN LAGUNTZEKO HIZTEGIA.....	4
SEINALE EDO EZAGARRI BATZUIEK ZER ERRAN NAHI DUTEN.....	5
LANTTO HUNTAKO IDAZKERA	6
BI ELE ADIXKIDE IRAKURTZAILEAREKIN.....	7

AHOZKATZEA :

1§ LANTTO HUNTAKO EUSKAL ALFABETUA.....	16
2§ AHOZKO EUSKARA NOLA IDATZI.....	16
3§ DIPTONGATZEAZ.....	17
4§ BOKALE GALKORRAK.....	18
5§ DIPTONGO GALKORRAK.....	19
6§ KONTSONANTE GALKORRAK.....	19
7§ SILABA GALKOR BATZU.....	22
8§ BOKALE BATZU ZER BILAKATZEN.....	23
9§ KONTSONANTE BATZU ZER BILAKATZEN.....	25
10§ KONTSONANTEA GALTZEAN BOKALEA LUZATZEN.....	29
11§ AHOZKATZE MAILEAN, DEKLINABIDEKO OHARGARRIENAK.....	31
12§ BOKALE BATZUIEK BERTZEA JATEN.....	31
13§ BOKALEK ELGAR KUTSATZEN	32
14§ HITZEK ETA FORMA BATZUIEK ERE ELGAR KUTSATZEN.....	33
15§ BOKALEN JOSTURA BATZU.....	33
16§ SILABA BATZU ALDERANTZIZKA.....	34
17§ LABURTZE HANDI BATZU.....	34
18§ HOMOFONOAK ETA KASIK HOMOFONOAK.....	35
19§ BUSTIDURA ETA DIMINUTIBOAK.....	36
20§ AHOZKATZE SOINUIAREN ARABERA ADIERA ALDATZEN.....	38
21§ HIZKI BATZUIEN AHOZKATZEAZ (Y — S — J — Ü — H)	38
22§ ATZIZKI ZONBEIT.....	39

DEKLINABIDEA :

23§ DEKLINABIDEAZ ETA HAREN AHOZKATZEAZ.....	42
24§ MUGAGABEA ETA PLURALA.....	42
25§ BIZIDUNAK ETA BIZIGABEAK.....	42
26§ INESIBO ZAHARRA.....	42
27§ ADITZ IZENA INESIBOAN.....	42
28§ DIPTONGOZ BURURATZEN DIRENAK.....	42
29§ BIRDEKLINATZEA.....	42
30§ «OIHAN».....	43
31§ «MENDI».....	44
32§ «LANDA».....	44
33§ «BURU».....	45
34§ «ALABA».....	45
35§ «ETXE».....	46
36§ «BESO».....	46
37§ ERAKUSLEAK.....	47
38§ «BESKOITZE».....	47
39§ ERAKUSLEN BIZIDUNAK.....	47
40§ ERAKUSLEAK BIRDEKLINATZEN.....	47
41§ LEKU-DENBORAZKO BEREZIAK.....	47
42§ LEKU-DENBORAZKO BEREZIAK BIRDEKLINATZEN.....	47

ADITZA :

<u>OCHARPEN OROKORRAK</u>	
43\$ GAUZEN IZENDATZEKO DOIA XEHETASUN.....	48
44\$ LEIHOEN MUNTATZEKO, ADIZKERA BATUAK.....	48
45\$ ADITZ JOKABIDEA.....	48
46\$ NOR-kiak, PRESUNAK eta IZEN ORDAIN ZONBEIT.....	49
47\$ ADIZKERAREN BARNEAN NOR-kiak ZOIN ZOINEKIN DABILTZAN...	49
48\$ NOR-kien EZAUTGARRIAK.....	49
49\$ NOR eta NOR-NORI — NOR-NORK eta NOR-NORI-NORK.....	50
50\$ HAUTEMAN BEHAR DIREN BATZU.....	52
51\$ ADITZAK NUNDIK HELDU ETA NOLA DABILTZAN.....	54
52\$ ADITZ IZENAK SORTZEKO.....	55
53\$ KONTSONANTE BATZUIEN AHOZKATZEA.....	57
54\$ BIHURGARRIA ETA BIHURGAITZA.....	58
55\$ BIHURTZERAKOAN SALBUESPENAK.....	59
56\$ BIRDEN FORMA BATZU.....	65
57\$ ZU-kakoaren INDARRA.....	65
58\$ ELEKETARAKO ADIZKERAK NOREKIN.....	71
59\$ «BAIT-» ADITZ AURRIZKIA.....	81
60\$ «BA» BALDINTZA ETA «BA» BAIEZKARIA.....	81
61\$ «BA» BAIEZKARIA ETA «EZ» EZEZKARIA.....	81
62\$ BA + ADIZKERA BAT AHOZKATZEEAN.....	81
63\$ EZ + ADIZKERA BAT AHOZKATZEEAN.....	85
64\$ ADITZ DEKLINABIDE BEREZIA.....	85
65\$ ADITZAREN DEKLINABIDEA.....	85
66\$ PLURALGILEAK.....	95
67\$ «dAKOIAT» ALA «zAKOIAT».....	95
68\$ «DAiTZUT» ALA «DAuTZUT».....	97
69\$ ZA(n)KOIAN — ZAU(n)TAIAN — BANA(n)KIAN.....	97
70\$ NINTA(z)KEK — NINTA(z)KOIAN.....	99
71\$ BOKALE BATZUIEN ALDAKETAK.....	99
72\$ ADIZKERA GALDAKARIAK.....	99
73\$ 1. eta 3. PRESUNA BIHURGARRIA ELEKETARAKORIK GABE.....	101
74\$ EUSKARA BATUAK UNTSA BEHEXTEN.....	101
75\$ BESKOITZEN HOMOFONOTZEN DIRENAK.....	101
76\$ «LITAKEK» OBJEKTIBOA ALA SUBJEKTIBOA.....	101
77\$ DUDAZKO SAILKAPENAK INPERATIBOAN ERE.....	103
78\$ «ZUEK» [ziek] NOR-kia edo IZEN ORDAINA.....	103
79\$ ADIZKERA HUNDARREKO «-zii» (DUzii).....	115
80\$ ADIZKERA HUNDARREKO «-zie» (DAKOzie).....	115
81\$ ADIZKERA PLURALAK BI GISETARAT AKORDATZEN.....	115
82\$ ADIZKERA PLURALEK SINGULARRA KUTSATZEN.....	115
83\$ «HI» SINGULARRA ETA «ZU» PLURALA.....	115
84\$ DATIBOA AHULTZEN ARI.....	117
85\$ BALDINTZAK.....	118
86\$ BALDINTZAK BEREN ONDORIOEKIN.....	118

ADITZ LAGUNTZAILEN LEIHOAK : BATUA	BESKOITZEKOA
IZAN (NOR).....da	da..... 56
.....zen	zen..... 56
.....balitz	balitz..... 56
IZAN (NOR-NORI).....zaio	zako..... 60
.....zitzaion	zankon..... 62
.....balitzaio	balako..... 64
EDIN (NOR).....dadin	dadin [daajn]..... 56
.....zedin	zadin [zaain]..... 56
.....baledi	baladi..... 56
.....daiteke	ditake..... 58
.....zitekeen	zitaken..... 58
.....liteke	litake..... 58
.....bedi	bedi..... 58

UKAN	(NORK-NOR)	du zuen balu luke duke zukeen	du..... 66 zuen [ziin]..... 68 balu..... 70 luke..... 72 duke..... 74 zukan..... 74
UKAN	(NORK-NORI-NOR)	dio zion balio	dako..... 86 zakon..... 90 balako..... 94 dio..... 74 lio..... 76 zion..... 78
IRON	(NORK-NOR)	diro liro ziroen	dio..... 74 lio..... 76 zion..... 78
EZAN	(NORK-NOR)	dezan zezan baleza dezake zezakeen lezake beza	dezan..... 80 zezan..... 80 baleza..... 80 dezake..... 82 zezaken..... 82 lezake..... 82 beza..... 84
EZAN	(NORK-NORI-NOR)	diezaion ziezaion balezaio biezaio	dezakon..... 98 zezakon..... 98 balezako..... 100 bezako..... 102
ADITZ TRINKOEN LEIHOAK:		BATUA	BESKOITZEKOA
EGON	(NOR)	dago zegoen dagoke zegokeen bego	dago [doo]..... 104 zagon [zoon]..... 104 dagoke [dauke]..... 104 zagoken [zauken].... 104 bego..... 104
ETORRI	(NOR)	betor 104
IBILI	(NOR)	dabil zebilen bebil	dabila [daaila].... 106 zabilan [zaailan]... 106 106
JOAN	(NOR)	doa zihoan bihoa 106 zohan..... 106 106
ERRAN	(NORK-NOR)	dio	dio..... 108
EDUKI	(NORK-NOR)	zioen	zion..... 108
JAKIN	(NORK-NOR)	dauka zeukan daki zekien baleki lekike	dauka..... 108 zaukan..... 108 daki..... 110 zakien [zakin].... 110 balaki..... 110 lakike..... 112 dakike..... 112 zakiken..... 112
IGORRI ERABILI EMAN UTZI ERAKUTSI EROSI EGIN ORI (NORK-NOR)		114	
IGORRI ERABILI EMAN UTZI ERAKUTSI EROSI (NORK-NORI-NOR)....		116	
BIBLIOGRAFIA..... 119			
Aita Piarres LAFITTEren HITZA..... 120			
BESKOIZTAR BATEN GUTUNA, L-L. BONAPARTE Printzeari..... 122			
LAGUN BATEK IGORRIAK — ARREBAK IGORRIAK — KANTU — OROITZAPEN 124			
HIZTEGI AHULTZEA BELAUNALDI BATEZ..... 132			
GENEALOGIA — AIT'AMA MAITEAK — ETXEKO MAITEAK — BIXINTXO.... 133			
HIL-HARRI ZAHARRAK..... 138			
ETXE XAHAR EDERKI BERRITU BATZU, LAPURDIN GIRELA ERAKUSTEN DUTENAK 140			
Joanes LEIZARRAGA..... 142			
Beskoitzeko UR GAZIAK gorenean zirelarik... 144			
OTXALDE bertsularia Beskoitzen egona..... 146			
1952 : NESKATOKO GAZTEAK 148			
1952 : MUTIKO GAZTEAK..... 150			
1964 : «OINAK-ARIN»..... 152			
HASIAN HASIren LEHEN PARTEA ARGITARAT EMAITEAN..... 154			

LANTTO HUNEN IRAKURTZEN LAGUNTZEKO HIZTEGIA

Aholku bat eman.....	Donner un conseil
Adibide.....	Exemple
Adiera.....	Sens, signification
Aditz.....	Verbe
Aditz izen.....	Infinitif du verbe
Aditz taula.....	Cadre, planche de conjugaison
Aditz joko / jokabide.....	Conjugaison
Aditz jokagarria.....	Verbe conjugable
Aditz laguntzaile.....	Verbe auxiliaire
Aditz nagusi.....	Participe (Verbe)
Aditz trinko.....	Verbe qui peut se conjuguer sans auxiliaire
Aditzondo.....	Adverbe
Adizkera / adizki.....	Verbe conjugué, paradigme
Ahozkatze / ahoskera.....	Prononciation
Aldaketa.....	Changement
Alderantziz.....	Inversé, à l'inverse [kuntrezka]
Arazo.....	Problème, difficulté
Argazki.....	Photo
Argitaratu.....	Publier
Artoski.....	Avec soin, diligence
Atzizki.....	Suffixe
Aurrizki.....	Préfixe
Baldintza.....	Condition à réaliser / Grammaire: Suppositif
Batua, euskara batua.....	Langue basque unifiée
Belaunaldi.....	Génération
Bihurgarri, deklinagarri..	Déclinable
Bihurgaitz.....	Non déclinable
Bihurpen.....	Flexion
Bikain.....	Excellent
Bikoitz.....	Double
Bokale.....	Voyelle
Deitoragarri.....	Déplorable
Deklinabide.....	Déclinaison
Diptongo.....	Diphongue
Egoera.....	Situation
Egokia.....	Adapté, qui convient
Eleketarakoa.....	(TO-ka, NO-ka, ZU-ka, XU-ka) Allocutif, traitement
Erabaki.....	Décision
Erabilkera / erabilpen....	Mode d'utilisation
Eragin.....	Influence/r
Eraikuntza.....	Construction
Eraikidura / egitura.....	Structure
Erantsi.....	Ajouter
Erakusleak.....	Adjectifs démonstratifs
Erdara.....	Toute langue non basque
Euskalari.....	Bascologue
Euskalki.....	Dialecte basque
Euskaltzaindia.....	Académie de langue basque
Erranbide nagusi.....	Proposition principale
Erranbide menpeko.....	Proposition subordonnée
Eskubide / dretxo.....	Droit (justice)
Eta abar/ eta bertze.....	Etc...
Gaingiroki / axaletik.....	Superficiellement
Gaitzetsi.....	Désapprouver, désavouer
Garrantzi.....	Importance
Gutun / eskutitz.....	Lettre (correspondance)
Hauteman.....	Discerner
Hautsi-mautsi.....	Compromis

Helburu.....	But à atteindre
Hizki.....	Lettre alphabétique
Idatzi / izkribatu.....	Ecrire
Idazkera.....	Graphie
Idurimen / irudimen.....	Imagination
Ingurumen.....	Environnement
Inperatiboa / Agintekera..	Mode impératif
Ikerketa.....	Recherche, investigation
Ipuru.....	Bordure d'un champ pour manoeuvrer / Marge
Iritzi / aburu.....	Opinion
Izen arrunta.....	Nom commun
Izenondo / izenlagun.....	Adjectif
Jaidura.....	Penchant, inclination
Jatorrizkoa.....	D'origine
Kontsonante.....	Consonne
Laguntzaileaduna(aditz)....	Périphrastique
Mugagabe.....	Indéfini
Nabari.....	Evident
Ñabardura.....	Nuance
Oharpen.....	Remarque
Oker.....	Borgne / Défaut
Opa(tu).....	Souhaiter
Oraina / oraia.....	Le présent (conjugaison)
Oroimen [orhoimen].....	Mémoire
Ozen.....	Sonore
Perpaus.....	Phrase
Plurala.....	Le pluriel
Premia.....	Nécessité urgente
Sakon.....	Profond
Sakre.....	Juron
Salbuespen.....	Exception
Singularra.....	Le singulier
Soinu.....	Intonation, phonétique / Musique
Tirria.....	Désir vif
Ximen.....	Soigneux
Zerrenda.....	Liste

SEINALE EDO EZAGARRI BATZUIEK ZER ERRAN NAHI DUTEN

*	Izarttoek: hitzaren «erran-nahia» aurkitzen dela LANTTO HUNEN IRAKURTZEN LAGUNTZEKO HIZTEGIAn
[]	Makoek: nolatsu AHOZKATZEN den Beskoitzen
(te) (z)	Uztai arteko zati hori DUN edo GABE joan ditakela
(?)	Duda batzu (laguntzailen beharra...)
•d-	«d»ren ordez, «z» eman ditakela (aditz tauletan)
28\$	Lantto hunen hogoita zortzigarren zatia
28. hostoan	Hogoita zortzigarren hostoan

(N.B. Dans cet ouvrage les traductions françaises sont toujours succinctes : elles n'interviennent d'ailleurs, que lorsque le sens d'un mot ou d'une phrase l'exige)

LANTTO HUNTAKO IDAZKERA* (hautsi-mautsiz* egina)

	HASIAN HASI-koa	EUSKARA BATUA*
(bait-)	baitzen [bitzen]	baitzen
(-bait)	zonbeit	zenbait
	zonbat	zenbat
(gauza hau nola)	hola	honeala
(gauza hori nola)	hola	horrela
	orhoitu	oroitu
	euskara [heskuara]	euskara
DEKLINABIDEA (1 Singulararra)	buruia	burua
" (3 Plurala)...	etxeri	etxeei
" (5 Plurala)...	etxen	etxeen
" (8 Singulararra)	etxean [etxin]	etxean
" (8 Singulararra)	besoan [besun]	besoan
" (1 Singulararra)	hori [hoi]	hori
" (3 Plurala)...	heiek	haiek
" (nori) (3 Singulararra)	hari [harri]	hari
" (3 Plurala)...	horieri [hoieria]	horiei
" (3 Plurala)...	heieri	haiei
" (5 Singulararra)	hunen	honen
" (8 Singulararra)	hortan	horretan
" (8 Plurala)...	horietan [hoitan]	horietan
" (8 Singulararra)	huntan	honetan
" (8 Plurala)...	hauetan [hautan]	hauetan
" (8)	nun	non
" (10)	nungo/nunko	nongo
" (9)	nundik/nuntik	nondik
ADITZA (ni)	niz	naiz
" (gu)	gire [gie]	gara
" (ni)	nintagon [nintoon]	nengoen
" (ni)	nintabilan [nintaailan]	nenbilen
" (hura hari)	zako	zaio
" (hura heieri ORAINA)	zakote	zaie
" (hura heieri IRAGANA)	zitzakoten [za(n)koten]	zitzaien
" (ni hari)	ninta(z)kon	nintzaion
" (hik ni)	nintu(z)kan	ninduan
" (nik hura)	nio	niro
" (harek hura hari)	dako	dio
" (harek hura heieri)	dakote	die
" (harek ni)	nu	nau
" (heiek ni)	nute	naute
" (nik zu)	zitut	zaitut
" (nik hek)	nituen [nintiin]	nituen
" (harek ni)	nintuen [nintiin]	ninduen
" (harek gu)	gintuen [gintiin]	gintuen
" (guk hek)	ginituen [gintiin]	genituen
" (zuk gu)	gitutzu [gi(t)utzu]	gaituzu
" (nik hura)	dutan	dudan
" (nik hek)	ditudan [tuan]	ditudan
" (nu T0-ka)	nik	naik (?)
" (dute T0-ka)	die(k)	diate (?)
" (nintzen ZU-ka)	nintutzun	ninduzun (?)
" (nituen ZU-ka)	nintitzun	nitizun (?)
" (hik hura)	jan zak [jazak]	jan ezak
" (ke + n)	nuken	nukeen
	delarik [delaaiak]	delarik
	balin bada	baldin bada

BI ELE ADIXKIDE IRAKURTZAILEAREKIN

1981eko udan, Donostiako «ARANZADI» taldean euskalki* iker-tzaile* den Koldo ARTOLA Jaunak galdegin zautazun Beskoitzeko euskalkiaz zerbeit biltzen ahalko nakonetz. Beskoitze biziki famatuia duzu euskara ikertzen dutenen artean, ez gure euskara bertzerena baino hobeak delakotz, ez, bainan gure herrikoak zelakotz Joanes LEIZARRAGA Leizarragako semea, euskal idazle zaharretan izan den handienetarik bat. (Ikus haren aipamen bat 142. hostoa)

Eta Koldo-ri, gogotik baihetz bai ihardetsi nakozen, zeren-eta - hain xuxen - baitzuen boldaño bat ene sor herriko hizkuntzaren ikertzeko* gogoarekin nintagola. Nola jina zitzautan ideia hori ? Euskal Dantzarien Biltzarrean beti ari ditutzu miatu behar direla zoko guziak baditazkelakotz dantzak edo ohidura batzu, jende zonbeitek badazkitenak, bainan nehorni ez dituztelakotz erakusten galtzeko hirriskuian direnak. Dei horik aditzean, ene buruiarekin ari nintutzun : biltzeko gelditzen diren dantza hundar horik hoin garrantzizkoak* balin badire, EZ AHAL DUK GUTIAGO BEHARREZKO EUSKARAREN BILTZEA ! Herri osoak baitire ikertzekoak egungo egunean oraino...

Dena den, ARANZADIkoen lan hora laster egin behar zelakotz, arreba Abettun-ekin, galde batzuieri zalu-zaluia ihardetsi behar ukatzen eta urriki batekin bezala gelditu nintutzun ene lana lasterregi despeiturik ! Horra zertako hasi nintzen eskuan duzun lantto hunen egiten.

Erran dezazutan segidan, ez duzu hemen aurkituko ARANZADIkoentzat egin ginuen lan ttipi hora bera, ez eta ere euskal gramatika bat. Izaitekotz, erran nezakezu, BIERARTEKO zerbeit dela : euskalduna, bai, bainan euskaraz deusen ikasteko okasionerik ukatzen duenarentzat egina, gramatika bati lotu aitzin, urrats baten egiten lagun dezakelako ustearekin.

Nik berriz orai, xinpleki mintzatu nahiz, agian ez dutala hala ez denik jaliko !

Ene lana duzu, gehienik, Beskoitzeko euskararen MORFOLOGIA. Ez nehuntik ere osoa, segur oker* edo huts frangorekin, ez dena ere behar baino denen gostukoa izanen... Bainan denen ara ez baititake egin, jo aintzina ! HASIAN HASI, hiru alor miatu dititzut : AHOZKATZEA*, DEKLINABIDEA* eta bereziki ADITZA*.

Guzia ere hastapen bat baizik ez delarik eta agian izanen duzu, nitaz bertzerik ere, lan huni lotu nahiko duenik, makurren xuxentzeko lehenik eta gero ikertzeko gelditzen diren guziekin segitzeko. Baita nun zer egin...

Euskara batuaren* denborak direla-eta balio zuenetz berezitasun ondotik ibiltzea ? Lantto huntan, Beskoitzeko aditzaren parrez-par ezarri balin badut euskara batua edo gutienez literarioa, ez duzu

ustegabetarik ! Zeren ene iritzia* baita euskaldun bakotxak jakin behar lutzela - gutienez konprenitu - bere HERRIKO EUSKARA eta EUSKARA BATUA.

Hortakotz, lehenik behar ginikezu euskaraz alfabetatzeari lotu gure etxeeko edo herriko euskara barnatik ikasiz, gero euskara batua aise konprenitzen baita eta baliatzen hala beharrean. Euskalki guzietarik bildurik, euskara batuak badauzkatzu zernahi adizkera*. Bainan lantto huntan, Beskoitzen erabiltzen direnen parrez-parrekoak baizik ez ditutzu kausituko.

Aditz jokatuia* - ELEKETARAKOA* salbu - "batetaratuia" duzu ; bainan gure mintzaira ez duzu «aditza» bakarrik gero ! Asko sailetan euskara batua EGITEN ARI duzu, euskalkietarik hartuz eta... euskalkietan direnak oraino biltzeakoak ! Baduzu hor denentzat lana : euskalari bikainenetzat* edo, ni bezala eskola gutiko laborari sementzat. Kantuiak diozu : "tontoak ere zerbeit badaki" eta gure familietan kasik euskara hutsean haziak izan girenak, behar ginikezu dakiguna bildu eta idatzi. Zeren, ohartuia zitazke, oraiko gaztek (gehierek) ez dakitela fitsik gure lehenagoko bizi moldeaz, gertakariez. Ikus zonbat ahuldu den gure euskara. Orhoimena* galtzen badu gure herriak bere erroak dititzu galduko !

NEKEZIAK ETA DUDA-MUDAK

Ikus detzagun, nahi baduzu, lantto hunen egitean kausitu ditudan nekeziak. Lehenik Senperen bizitzea, heldu baita Beskoitzetik askitto urrun, bai eta ere bi herrietako euskararen nahasteko hirriska ! Gertatu zautazu ere, Beskoitzen berean bi molde aurkitzea... eta horietarik bat hautzatu behar taula* plantakoño batzu egitekotan segurik ! Halere, zonbeit aldiz, ipuruetan* bederen, eman dizut bertze molde bat, erakusteko - tauletakoa hobea (erregularrago delakotz-edo) balin badaukat ere - ez dela bertze forma nehuntik ere gaitzesten*.

Zailtasunetarik bat «bait-», aditz aurritzki* edo osagaiarena :

- bait + zen → baitzen [bitzen]
- bait + du → baitu [bitu]

Beskoitzekotzat «beit-» zitakezun xuxenena : ene aitatxi zenak untsa ahozkatzen* zuena, gehienetan. Haatik gaur, ene iduriko, «bit-» gehiago dabilazu gure herrian. Azkenean, «bait-» eman dizut euskara idatzian* eta «bit-» euskara ahozkatuian*. Agian ez duzu gaizki hartuko : lantto hau dena - Beskoitzeko euskaraz den guzia - entseiu bat baita eta ez behin betikotz finkatuiak litazken ikus-molde eta idatz molde batzuen bilduma.

Nola behar ziren DEITU gauzak eta elgarretarik BEHEXI ? Eseiatsu nuzu gauzen izendatzerat, ahalik eta xinplenerat. Batzuietan, ene burutarik, hala nola : LEIHOA, BIHURGARRIA*, ELEKETARAKOA*, eta bertze zonbeit. Bainan izendatze horietan ez nuzu beti gramatikaz axolatu, nornahirenganik konpreningarria izaitea baitzen ene kezka* edo arrangura, lantto huntan guzian. Ikus beraz, argitasunak, horien guzien barnatzeko, gramatiketan.

Bertzalde, nola behar zen idatzi, bereziki euskara ahozkatuia*? Biziki zaila zuzun hautzatzea. Beharko zitazketzun hortakotz erabili seinale eta puntuazione bereziak, hizkuntzalariek baizik ezagutzen ez

dituztenak : bokalen* akzentak, alfabetu fonetikoa eta holakoak. Nahiago ukantzen dizut NOR NAHIK irakurtzeko gisan jokatu, aldaketa* nabarienak* baizik ez aipatuz. Jadanik erran bezala : IDATZIA eta AHOZKATUIA* behexi behar zirelarik, makoen [...] ahoan eman dizut euskara ahozkatua*. Salbu hundarreko IXTORIO LABURRETAN : han, bakotxari sail bedera eman baitakotet. Ikus 124 - 127 hostoetan.

GURE HIZKUNTZA FINKATZEKO

Sar giten doi-doia euskararen auzi hortan. Zoin dire gure mintzairaren beharrak ? Bi andanetan eman nitiotzu. Lehenik HITZ BERRIEN beharra, gaurko biziak eskatzen dituen hek. Hortakotz ditutzu euskalkiak errotik ikertu behar : hitz berriak sortu aitzin behar baita ikusi hitz zaharretan ba ote den oraineko erran-beharren adierazteko ere gisa litakenik. Bigarrenekorik, BATASUN beharra ; eta huna euskararen batasunari buruz ikusten ditudan nekezia batzu, larri-larria :

1) Hiztegi desbardina :

— leku EDO toki — madari EDO udare — izari EDO neurri
— ergi EDO zekor — osagarri EDO osasun — goha EDO sapa
— aratxe EDO xahal — estakuru EDO aitzaki — emeki EDO baratxe
— eihera EDO errota — ele EDO solas — jin EDO etorri, eta abar.

Egin behar dena duzu : hitz horieri bakotxari bere «eremuia» finkatu ; baztertzen den bertze hitza, frangotan, ez duzu batere galduko bainan bertze «eremu» batetarako baliatuko. Adibidez*, fotokopiatzerat heldu zauztalarik eta «les deux FACES» behar dituztela erraiteko, huna zer aditzen dutan :

- Beskoitzarrak nahiko dititzu.....> «bi ALDERDIAK»
- Senpertar batek.....> «bi ALDEAK» [bi aldiak]
- Arnegitar batek.....> «bi ESKUALDEAK» [bi eskualdiak]

Kasu hortan, «les deux FACES» itzultzeko, BAT hautzatu behar dela, horra, zer erran nahi dutan ; bertze biak, erran dena, ez ditutzu galduko : bertze zerbeiten adierazteko behar beharrezkoak baitire !

2) Hitz berak bainan ordena desbardinean :

- nor ere baita [nor-ee bita] (Beskoitzen)
- nor baita ere [nor baita-ree] (Senperen)

3) Hitz berak bainan erran nahi edo indar desbardina :

- urratu : Beskoitzen = déchirer
Senperen = défaire
- «ZU» erraitea bere haurreri, Senperen arrunt hedatuia duzu eta, iduriz, aspalditik. Beskoitzen aldiz EZINEZKO : ZU-ka mintzatzen baita bakarrik zaharragokoeri - zor dakotegun errespetuia erakusteko - ez-ezaguneri, beskoitztar berrieri. Ikus 58\$. Ohar giten ere Senpereko ZU-kakoak eta Beskoitzeko ZU-kakoak ez dituztela batere ondorio berak. Ikus 57\$.

Hots, lehenbizio bi sailetan molde bakar bat hautzatzea askitto erretxa izanen dela daukazut; hirugarren hortan, haatik, biziki zaila izanen duzu auzia xuritzea, euskaldun zaharrekin ezinezkoa...

Aipatu daitzut gure hizkuntzaren batasun beharra : euskara desbardina dela, ez dugua aski aldiz aditzen ! Halere nahi naitzuke erakutsi ahozkatze* desbardin baten azpian diren BARDINTASUNAK ere :

Beskoitzen	gire [gie]
Senperen	gare [gaa]
Gipuzkoan	gera [gea]
Baxenabarren	gira [gia]
Beskoitzen	dizugu [dizuu]
Oztibarren	dizigu [dizi]
Xuberon	dizügü
Beskoitzen	dut
Bizkaian	dot
Gipuzkoan	det
Xuberon	düt

Ikus dezakezugu sahetseko taula huntan "josgailu" desbardinak, bainan "nor-ki ezaugarriak" ber berak ditugula :

g- = NOR (gu)

d- = NOR (hura)

-gu = NORK (guk)

-t = NORK (nik)

-z- = (ZU-karia)

BEHARREN BEHARRENA : ALFABETATZEA

Batzuek uste dizie «dut» diotellarik, ZU-ka mintzo direla. Ez, «dut»ek ez dizu MINTZALAGUNA kondutan hartzen ; «dizut»ek bai ordean, hura baita egiazko ZU-karia. Garazin, Oztibarren eta bertze zonbeit lekutan «dizit» ahozkatzen* dutena. Hain xuxen delako «dizut» horrek nizu, hastapenean, atxiki euskara batuari hotz ; ez niozun onart hain untsa ezagutzen nuen «dizut» (nik hura, ZU-ka) bertzalde daukagun «daitzut» (nik zuri hura) delakoaren adierazlea izan zadin ! Ezin onetsia nizun ! Bainan euskaraz alfabetatzeak eta ene lehen ikerketek*, laster ohartarazi nititzien adizkera* frangok, adiera* bat gehiago ukana zezaketela, Beskoitzen ere. Huna batzu, BIZPALAU adierekin (erlatiboak bertzalde) :

1) [zakon] = zion	[zakoten] = zien
2) [za(n)kon] = zittaion	[za(n)koten] = zitzaien
3) [zakon] = iezaion	[zakoten] = iezaien
4) [zakon] = zaion (zaio NO-ka)	[zakoten] = zaien (zaie NO-ka)

Ikus ere ahozkatzean* homofonotzen ditugunak :

- (harek gu) gintuen ETA (guk hek) ginituen → [gintiin]
- (harek zu) dintuen ETA (zuk hek) zinituen → [zintiin] (Ikus 75\$)

Bertzalde, ELEKETARAKO* adizkerek* frangotan, eta ez bakarrik Beskoitzen, dudazko adierak ere sortzen dititzie ; nahiz solas ingurumenak* behexten dituen ; adibidez*, Manexek dio Ganixi :

- "gaizki egina DUK etxe hori" (ahozkatzea* eta hitzak zoin zoinen ondotik emaiten diren kondutan hartu gabe) Erranaldi horrek bi gauza adierazten ahal dituela ikusten dukezu aise :

- 1) (Norbaiten faltaz) gaizki egina DA etxea (TO-ka)
- 2) (edo HIK Ganix) gaizki egina DUK etxea

Beraz, lehenbizio kasuia delarik, Ganixek ez badu deus ikustekorik delako etxearen eraikuntzan* edo neholako dudarik ez bada nehuntik ere sendiarazi nahi, Manex beskoiztarrak bizpahiru molde badititzu erranaldia itzulikatzeko :

- edo BAIT-ekin : gaizki egina BAITA etxe hori [gaizki inaaita etxe hori]
- edo -LA-rekin : gaizki egina DELA (bai) etxe hori [gaizki ina-ela (bai) etxe hori]
- edo laguntzailerik gabe : gaizki egina... etxe hori [gaizki ina... etxe hori]

Horra zertako ere, ene ustez, bihurtzen* dugun :

- aipatza aski da → aipatza aski dik (ETA EZ : «aipatza aski duk»)
- jakin behar da → jakin behar dik (ETA EZ : «jakin behar duk»)

Azken bi adibide* horik bezalako salbuespen bakar batzu izana gatik, orokorki, gain gainetik errespetatzen dizugu eleketarako* erregela. Bertzalde, adibide* horietan «hura» nor-kiarekin gintutzun eta bistan dena bertzalde erran dezakègula:
■ «aipatza aski duk» eta «jakin behar duk», «hik-hura» sendiarazteko.
■ «aipatza aski dik» «harek-hura TO-ka», adierazi nahi dugularik.

Gisa berean, «ikusi DU» ez dizugu sekulan erranen. Bizpahiru presuna aitzinean ditutzularik, xuxenez, ez duzu ELEKETARAKO* forma erabili behar, presuna bakar bati buruz itzulia baita. Bainan, orduian ere, hunelako zerbeitekin ordainduko dizugu :

- «ikusi BAITU» [ikusi bitu] edo «ikusi DUELA bai» [ikusi diila, bai]

Hots, beskoitztar batek beskoitztar batekin mintzatzen denean ez dizu SEKULAN erranen «hor NIZ», bainan bai : hor NUK, NUN, NUZU edo NUXU, usaian MINTZALAGUN horrekin erabiltzen duen forma. «NIZ» forma hori, aldiz, erabiliko dizu aurrizki* edo atzizkiekin*: (Ikus ere 64§ 65§)

- hor bainIZ [hor biniz].....> Je suis là / Parce que je suis là, etc...
- hor baNIZ.....> Si je suis là (BALDINTZA*)
- hor NIZen aldi guziez.....> Chaque fois que je suis là
- hor NIZen.....> Tant que je suis là / Tant que je serai là
- hor NIZenaz geroz [hor nizenaz gioz] > Puisque je suis là
- hor NIZenetz jakiteko.....> Pour savoir si je suis là
- hor NIZela jakin dezan.....> Pour qu'il sache que je suis là
- hor NIZelarik [hor nizelaaiak].....> Lorsque je suis là
- hor NIZelarikan [hor nizelaikan].....> Lorsque je suis là (et sous entendu que...?)
- hor NIZelakotz.....> Parce que je suis là
- hor NIZelako marka.....> Signe indiquant que je suis là
- hor NIZelakoan [hor nizelakun].....> Je suis là et c'est un bon prétexte pour...
- hor NIZa ?.....> Est-ce que j'y suis (sur cette photo, par ex)

Ikus ere usaiako DEKLINABIDEA : hor NIZen — hor NIZenak — hor NIZenean [hor NIZenin] — hor NIZenetan — hor NIZeneko, eta abar. Ikus 65§

SALBUESPENA: nun NIZ ? (Où suis-je ?) Ikus atzizki* aurrizkirik* gabe johan diren GALDAKARIAK eta bertze batzu : 72§ eta 73§

Ikusten duzu ondorioz, adizkera* osagai diren «bait-» eta «-la» aurrizki-atzizkien sartzeko usaia handia dugula Beskoitzen. Bainan kasu, hori, herritarren artean girenean bereziki ; kanpotar bati mintzatzeko badakizugu gero, NIZ, DA, DUT, DAKIT eta bertze forma neutroak erabiltzen, gehienek segurik ! Ze uste duzu...

Dena den, eta nola euskara bardin baten beharra betitik senditu baitut, laster egin nizun EUSKALTZAINDIKO* gizon zuhur bezain jakintsunek hartu bidea zitakela hoberena geroari buruz eta euskara batuaren laguntzaile bilakatu nintutzun errotik : euskaldun guziek elgar konpreni dezaten osoki eta goi mailetako eskoletan diren gaztentzat bereziki. Haatik, gazte horiek on luketelarik ere, zerbait ikas balezate herrietako mintzairetaz, denek elgar hobeki har dezagun.

Beraz, beharrena - eta ez duguna aski usu aipatzen - sortzez euskaldun direnen alfabetatzea. Denbora libroak eta adineko jendeak emendatzen ari zauzkun hantan ez litakeia sail horri artoski* apailatu behar ?

AHOZKATZETIK* IDAZTERAKO BIDEA

"EUSKARA EZ DAKIENAK IKAS ETA DAKIENAK IRAKATS", bainan holako xede onerat nola hel, euskara dakitenak alfabetatzekoak balin badire ? Hor segurik lot gitazketzu, gostuian, euskalkietarik. Lehen-bai-lehen, ikaslea ohartaraziz, hurbilagotik, gure kantu ederrek, pastoralek eta etxeko mintza moldek dauzkaten aberastasuneri.

Euskal Herria berriz euskalduntzko adinekoeri ere pentsatu beharko dizugu eta euskarazko irakaskuntzari esku eman : alabainan, gure gaztek eskolatik jalitzean, ingurumen* guzia erdalduna* balin badute nola iraun dezakete euskaldun, nahi bezainbat euskaraz eskolatuiak izanik ere ?

Euskalkien elgarri hurbiltzen ari behar dugula... Beskoitzrentzat segurik ez ukan beldurrik : gu, berdin beharrik gabe, lerratzen baigire bertzen euskalkietarat, behar bada guhonek ez dugulakotz gure herriko hizkuntza aski ezagutzen... AHOZKATUIAREN* ETA IDATZIAREN ARTEKO BIDEA ez baita beti erretx egitea. Hain uxen, ene lantto koekor hunek, bide hortako nekezia zonbeitño gainditzen lagundu nahi likezu. Nik segurik, 1960 inguruian euskaraz poxiño bat idazten hasi nintzelarik, xehetasun hauk eskuian ukan banitu baliatuko nititzun, ez guti !

Bertzalde "euskaldun berriak" eta "beskoitztar berriak" ez litazkeia lagundu behar herriko euskararen osoki konprenitzen ?

LARRI LARRIA BEHATUZ

Beskoitzeko euskara, Mugerrekoa eta Urketakoa, "familia" berekoak ditutzu, elgarri hurbilenak. Gure euskara heintto bat berezia dela erran ditakezu eta hitz jale handia, nahiz ez den bakarra !

Beha dezagun «bertze» delakoari, [beze] ahozkatzen* baitugu. Laster ohartu nintutzun ahozkatze* berezia ginuela hori, nahiz logikoa den Beskoitzeko xixteman ! Orhoitzen nuzu, BERTZETAN, BERTZETIK, BERTZETAKO eta holako formak, aditzen nituelarik BERTZA-ren (le chaudron) deklinabideari pentsarazten zautatela ! «Beste» ere maiteago nizun «bertze» baino ! Geroztik, "urak egin dizu bide"... Ikus ere «e» eta «o»-z bururatzen diren hitzen INESIBO motza ! (Ikus 35§ 36§)

Salbuespen* batzu artetan : hala nola «BATETAN» biziki untsa erraiten duguna... Nahiz galtzen hasia den poxi bat lapurtarbaxenabartar gehienen eraginaz*; heiek «BATEAN» [batian] erabiltzen baitute. Aldiz, xuberotar askok, guk bezalatsu diozie :

■ [etxe zahar BATETAN bizi beitzen].

Bertzalde guk : batean hau eta bertzean hura [batin hau eta bezin hua]

Denen artetik EGON eta IBILI aditz jokoak bitxiak dititzugu pluralgilearen aldetik. Jokabide berezia agertzen zauku zu hor : plurala «it»-rekin eginez hitzaren hastapenean, biziki ederki plantatzen baitzauzu, alabainan, ELEKETARAKO* molden hartzeko... hitzaren bertze buruian ! Nor da harritu ? Nihone lehen lehenik, denak lerro lerro eman ditudanean ! Ikus, 105-107 hostoetan. Bainan erran behar ere, aditz joko horik biziki ahulduiak direla eta gero eta gehiago "laguntzaileak" erabiltzen ditugula. Denik ere, IRAGANA azkarrago dagozu eta IRAGANAREN barnean, ELEKETARAKO* saila BIHURGARRIA* saila baino.

Norbeitek pentsatuko dizu behar bada IRAGANEAN singularrek «inD» (ninDabilaian) behar lukeletela eta pluralek «inT» (ginTabilaian). Bizkitartean, Beskoitzen denetan «T» kausitzeak ez nizu ondorik harritzen : singularra pluralaren morfologiak kutsatzea ez baita lehen aldia (ikus 82\$) eta gero, eskolan erakatsia ez den hiztegia ez baitut uste hein hortainoko perfekzionerat hel ditaken... Dena den, iduritzen zautazu, haatik, egia erran, idaztean hobe ginukela «dabiltza» erabiltzea ezenez-eta «ditabila».

Aitortuko daitzut ere, ene gazte denbora guzian aise ederrago naukalarik, eman dezagun Sarako euskara, lantto hau egin dutanean, geroago eta maitagarriago agertu zautala, Iturrealdean (sor etxean), Beskoitzen (sor herrian), mintzatu dutan hizkuntza. Zaharra, behar bada, bainan ez zahar okitura ! Bere indar eta ahuleziekin segur... Halere, ene gostuko, axalez ez bada, mamiz bederen, nehunkoeri zorrik ez duena ! Bertzeak bertze, beha zoin polliki erabiltzen dugun :

— jauzi	ETA EZ salto	— iparra	ETA EZ nortia
— bardin	ETA EZ igual	— lutsagarrta	ETA EZ patata
— jadanik	ETA EZ deia	— goratasun	ETA EZ haltura
— aurdiki	ETA EZ bota	— itzilikatu	ETA EZ biratu
— higitu (bouger)	ETA EZ mugitu ([mo-imendu] Beskoitzen = mouvement), etabar		

Halere, hiztegia biziki ahuldu zako zu, azken gerlez gerotzik ; denetan bezala, funtsean. Adizkera* frango galdu dititzu : nori-dunak eta trinkoak bereziki. Harritzeko ez deia halere, nola iraun duen euskarak orai artino, mintzaira bat biziarratzet duten tresnetarik : eskola, irratia, kazeta eta holakorik, bihirik ukana gabe ?

Lapurdikoa izana gatik, Baxenabartar hizkuntzaren eitea ere badizu, Beskoitzekoak ; Xuberotarrek bezalako molde batzu ere baditugularik, ahozkatze* eta soinu desbardinekin haatik ! Adibidez* :

- Xuberon : [e-txe-ku-a] (lau silaba)
- Beskoitzen : [e-txe-kua] (hiru silaba, «ua» diptongatzen* baita)

Hiru euskalkien erditan ote da gure hizkuntza ? Huna, LARRI-LARRIA, konparaketa batzu (baditakezu hoberik ere baden) :

Beskoitzen :	
■ horrenTZAT →	Lapurdin ere (Baxenabarren, Xuberon : horrenDAKO)
■ ardieRI →	Lapurdin ere (Baxenabarren, Xuberon : ardieR)
■ zakOTE →	Lapurdin ere zaiOTE (Baxenabarren : zeE ; Xuberon : zaiE)
■ ZAKO →	Baxenabarren ere (Lapurdin eta Xuberon : zaiO)
■ bidin →	Xubero pettarrean ere (Lapurdin, Baxenabarren : [bidian])
■ kanpun →	Xubero pettarrean ere (Lapurdin, Baxenabarren : [kanpuan])
■ dizie →	Xuberon eta Baxenabarre ekialdean ere (= «dute» ZU-ka)
■ munduia →	Urketan, Arbonan, Arrangoitzen ere, bertzeak bertze, bai eta B. DETCHEPARE lehen euskal idazlearen lanetan.

BATASUNA EUSKARAREN INGURUIAN

Irakurtzaile maitea, agian ez zitut soberarik nardatu ! Zutarik ahalik eta hurbilenik egon nahiz, idatzi aitzin, hitzak AHOTIK pasatuz, arizan nuzu. Halere R/B/D/G/E/RE/DI/RA/AGO andana bat sartu dizut, ahozkatzean* galtzen edo aldatzten direnak, bainan hemen nehuntik ere ez nitionak bazter edo kanbia euskara idatziaren kolpatzeko hirriskuia hartu gabe ! Ikusatzu beraz, artoski*, AHOZKATZEA kapituluian eman xehetasunak.

Mintzatzen naitzu ahal bezin garbiki ; Beskoitzarra balin bazire, agian ezagutuko duzu gure hizkuntzatik zerbeit ; diozut "zerbeit" zeren-eta hartu baititut gure herrikoak ez diren hitz batzu ere, bertzek ere hola-hola egiten dutelakoan, bakotxak bere euskalkia osatu beharrean gertatzen delarik ! Bertzalde, Jainkoak nahi badu, bertze lantto batetan, gure herriko erraiteko moldeak, zonbeit bederen, bildu nahi nizketzu, HASIAN HASI...

Beskoitzarra ? Ez duzu beraz, hemen, gauza handirik ikasi edo ikasiko. Ikusiko ditutzunak, Beskoitzeko hitz batzu, mila aldiz adituak duzketzunak, bainan, behar bada, zure baitarik izkiriaturu ez zinituenak. Bai izkiriaturu behar ginikezu gehiago euskaraz, haurreri, adixkideri, ahaideri ; bardin laneko delarik ere.

Ez litakezu afera bat gero ! Bitxi egin lezakela ? Agian ez duzu holakorik pentsatu : bitxikeria ez litakeia izaitekotz, buruz buruian, euskaraz mintza gintazken bati, izkiriaturu beharrean gertatuta, erdaraz has baginte ? Ez litakeia hori bitxikeria handiagokoa ?

Funtsean ez duzu dena gure falta : eskolan ukan erakaspenak, euskaraz eman balauzkute, ez ginikezun gaur nekeziarik aurkituko izkiriaturean ! Eta ene ustez, zonbeitek, ikasi duten baino gehixago ere ikasiko zizien...

Ez nuzu gero frantsesaren kontrakoa, hurbiltzekorik ere ! Bainan zer astokeria ez zen, gure haur denboretan, euskaraz hainbertze gauza berehala ikasten ahalko ginuelarik, frantsesa saka ahala saka artzen baitziren, euskara ahantzará eta gutiotsarazi beharrez, hartaz baliatzeko orde guri konpreniarazteko !

Dena den eta horik oro ezin ahantziak direlarik, agian herritar guziek lagunduko dizie gure arbasoen hizkuntza zaharra bizitzen - euskara DENENA baita ! - eta ere, bertzetik, botere zerbeit dutenek Parise handi hortan, orai artino egin duten baino gehixago lagunt balezate, ontsa egin lezakezie : Europako mintzaira zaharrenak, ez lukeia hoinbertze mehexi ? Holako bat ez duteia xahutzen balio gutiagoko ainitzentzat ?

ORAI IRAKURTZAILE, ZUK ZER DIOZUN...

Artean, Beskoitzeko hitz eta bereziki aditz parrasta bat - NAGUSI eta LAGUNTZAILE, bai eta TRINKO zonbeit ere - eskaintzen daizkitzut, ondoko hostoetan kokaturik. Ez dakizut den-denak, ez eta ere zenbatetaraino, erabiltzen diren gaur. Halere biziki bakan aditzen diren batzu eta gehiago dena, ene usteari jarraikiz ezarriak nituen zonbeit ere aipatzean, gisa huntako ihardespenak entzun dititzut : "Hori ez duk gehiago biziki aditzen, baina errotik Beskoitzekoa duk" [hoi eztuk gehioo biziki a-itzen, banan errotik Bezkoitzekua-uk]

Buruz buruian mintzatzean ez duzu idaztean bezain usu erabiltzen aditza. Mintzaira guzietan bezala, soinuiak, ixiltzek, zalutasunak, ozentasunak* edo eztitasunak eta bertze hainbertze gauzek egiten baitute osoki elgar konprenitzen dela eta erran nahiak sendiarazten !

Egia erran, ez dizut nekezia handiegirik ukan elgar konprenitzeko ipar Euskal Herri guzian kurritu ditudan 2.000 familietan. Bainan aditzaren sistema hori ez aski eskuian ukanez, zerbeiten eskasa senditzea gertatu zautazu frangotan norbeitii euskaraz izkiriaturean edo artikulu bat egitean. Aditza baita perpausaren* gakoa.

Dena den, jakin zazu lantto huntaz zure iritzia* ere gogotik har nezakela ! Ez izanik ere ikus molde bereko, zertako ez mintza elgarrekin euskararen gora-beherez, ahalaz bide sano eta iraunkorrik hatxemaiteko geroari buruz gure mintzairak azkartzeko : baitu beharra !

LAGUNDU NUTENERI MILESKER

Lerro hauk bururatzean, eskerrak bihurtu nahi dazkotziet lagundu nuten guzieri : behin edo biretan izan bainintazkoten ikusten, beti ongi-etorririk hoherena egiten zautatela. Barka diezadatela, otoi, batzuietan nardatu balin baditut eta argi izan bedi lantto huntako hutsak, eskasak edo soberakinak ez direla heien gain eman behar :

- Marie-Louise PEYRELONGUE (sortzez MENDY).....1898an sortuia (1)
- Jean-Baptiste LARRE.....1899an sortuia (1)
- Noël MENDY.....1899an sortuia (1)
- Antoinette CAMINO (sortzez HIRIBERHONDE).....1914an sortuia
- Louis ITHURBIDE.....1924an sortuia
- Véronique HIRIGOYEN (sortzez ELISSALDE).....1928an sortuia
- Roger ELISSALDE.....1933an sortuia
- Lucien ITHURBIDE.....1942an sortuia

Ene ama eta anai'arrebak ere. Ahantzi gabe aita zena : nork erabili ote du Beskoitzeko euskara harek baino hobeki ? Nork maitatu gure herria, bizia eta lana, harek baino gehiago ? Ikus artio, aita !

Milesker handi bat zor dakozut ere Koldo ARTOLA Jaunari, ene lan guzia - hitzez hitz, burutik buru - irakurri baitu eta oharpen andana bat ere egin. Bertzalde ikus bidali dautan MENDIBOURE apezaren eskutitza (122. hostoa).

Nolaz ez aipa Aita LAFITTEren (1) aholku* guziz baliosak, biziki argitu nutenak eta guziek baino sustatu lanari jarraikitzerat. (Lau eleketaldi eta hiru gutun*. Ikus gutun heietarik bat 120. hostoa)

Bertze batzu oraino, ez izendaturik ere - nitarik hurbilegiak direlakotz - eskertu gabe ezin utziak. Saltegi bat elgarrekin kudeiatzen dizugu Senperen, eta ni lantto hantan leporaino sartua nintagon batzuiez, ene partea ere egin behar ukaitea gertatu izan baitzakote !

Azken hitz bezala - ederragokorik nekez kausi ditakelakotz - huna XALBADOR (2) bertsulariak, OTXALDE zenaren omenaldian (1964 Buruilkak 6) Beskoitzeri egin zakon agurra. Bertsuiaren lehen terroa ahantzia baitut, eian nork osatzen duen ?

XALBADOR :?

Eskualdun batek esperantza du zuk egin duzun jestuan
Zu kaskoinaren muga-mugetan hor galtzeko hirriskuan
Eskualdunaren omen guzia zuk deraukazu eskuan.

(1) Lan hau eginez geroztik zenduia.

(2) Badakikezu, artetik erraiteko, XALBADOR artzain egona zela Beskoitze Larremendian.

AHOZKATZEA*

1§ LANTTO HUNTAKO EUSKAL ALFABETUA

A
B
D
E = Le «é» français
F
G Toujours "dur"
H Toujours aspiré (1)
I
J = DD Voir 21§ «J»
K
L
M
N
Ñ Son du «GN» français, comme dans «gaGNer»
O
P
R ■ Doux: «buRu» ■ Dur : «uRRatu» ■ Dur : «oRga» ■ Dur : «hezuR»
S Son gras comme dans «oSagarría»
T
U = Le «OU» français
Ü = Le «U» français
X = Le «CH» français
Y Son proche du «LL» français, comme dans «famille» (2)
Z = Le «Ç» français

Les sóns :
■ DD LL TT
■ TS TX TZ

(1)Voir également 21§ : KH, LH, NH, PH, RH, TH

(2)Dans cet ouvrage, l'Y est utilisé surtout pour des transcriptions phonétiques.

2§ AHOZKO EUSKARA NOLA IDATZI ?

Irakurri dukezu zer dudak ukana ditudan ez jakinez nola idatzi euskara ahozkatua* delako [] makoena artean eman dutan hura. Hizkuntza bat aipatzean, molderik hoherena da mintzatzegitea, IDATZIAREN ondoan SOINUIA ere emanez. Hori izanen zen joko ona.

Bertzalde, NOR NAHIK irakurtzeko gisan nahi nuen egin. Hara zertako ere ez den hemen ikusiko fonetika-fonologian erabiltzen ohi den terminologiarik : zailegia baita gai horietan usatuia ez denarentzat (nihonetzat, lehen lehenik !)

Lantto huntan ikusiko dire bakarrik, dip-tongatzeak* / ez diptongatzeak, kontsonante* "jateak", bokale* "luzatzeak" eta holakoak, erdi-jateak eta erdi-luzatzeak aipatu gabe ! are gutiago bokalen* indarra seinalatzeko akzentak ! Ximpleenetik ariz ere, ez zen beti lan erretxa eta barkatuko ahal dautazu, irakurle, noiz edo noiz, marraño bat eman badut, birden bokale bat emaitea hobeko zitakelarik edo alderantziz*.

Irakurlea harrituko da ere, beharbada, kapitulu huntako bokale bikoitzen* zerrenda* luzea ikustean. Delako bokale luzatze hori seinalatzeko, xapel batekin idatzia izan da frangotan; adibidez*: [hartāik]. Nik, ordean, [hartaaik] idaztea hautzatu dut, bainan xehetasun hau emanez : bokale bikoitz* horik ELGARRI LOTURIK ahozkatzen direla, kasik bokale bakar bat balitz bezala, gehienetan bi soinu-mailekin, soinu-mail bakoitza ere -noiz nola- luzeago edo laburrago dohalarik.

Bokale luzatzeak bertzetan ere ; adibidez:

LITERARIOA	BESKOITZEKOA	SENPEREKOA
AMareNTZAT	AMaaNTZAT	AMaaINTZAT
MAITereNTZAT	MAITeeNTZAT	MAITeeINTZAT
AMATXireNTZAT	AMATXiintZAT	AMATXiintZAT
OTToreNTZAT	OTTooNTZAT	OTTooINTZAT
MARITXureNTZAT	MARITXuuNTZAT	MARITXuiNTZAT

OHAR OTOI : kapitulu huntan guzian, HITZAK, batzuetan MUGATUIAK direla (edo deklinabideko BIHURPEN* batetan). Kapitulu hau ez baita HIZTEGI bat, bainan, HITZ BATEK, MUGATUTA edo MUGATU GABE (BIHURTUTA edo BIHURTU GABE) ager dezaken aurpegiaren erakuslea.

Hitz batzu ahozkatzean*, noiz gehiago noiz gutiago, laburtzen ditugu ; bertze hitz batzu berriz, edozoin kasutan, beti bardin labur ahozkatzen* direlarik.

AHOZKATZEA* kapitulu huntan guzian, jatorrizko* hitza ezkerretarik eman dugu (gehienki) eta haren Beskoitzeko forma ahozkatua*, ukan dezaken molde motzenean, eskuinetarik makoen [] artean. Halere, makoen arteko asko idatz ditazke hola hola ere.

Jatorrizko* hitz erdarazko guziak uztai () artean ezarri ditugu ; bainan euskarazko batzu ere bai, ohar-arazteko diren bezala ez direla idatzi behar, bertze zerbeiten adiarazteko ez bada segurik.

3§ DIPTONGATZEAZ*

Huna euskal diptongoak* («i» eta «u»z bururatzen direnak beti):

- ai : aita, maite, gain, ezpain, eta abar.
- ei : eihera, sei, deitzi, eta abar.
- oi : oihan, oilo, oinez, eta abar.
- ui : fruitu, muin, ipuin, eskuin, eta abar.
- au : gau, gaur, lau, hau, haur, eta abar.
- eu : eutsi, zeukan, euskalduna, eta abar.

Gertakari arras ezaguna da euskaldunek "jaten" ditugula kontsonanteak mintzatzean eta ondorioz bi bokale* elgarri kentre gerta ditazkela ; hauk, batzuetan, diptongatzen* ere dire Beskoitzen :

- ari [ai] : haritza [haitza] eta abar.
- agi [ai] : hagina [haina] eta abar.
- egi [ei] : begiratu [beiratu] eta abar.
- ori [oi] : horik [hoik] eta abar.
- agu [au] : nagusi [nausi] eta abar.
- egu [eu] : eguna [euna] eta abar.

Bertze batzuetan aldiz, kontsonante* baten jatearen ondorioz hurbildu diren bi bokaleak* ez dire diptongatzen. Kasu huntan, ahal bezala arizan niz : batzuetan marratto batekin, bokale luzatzerik ez zela iduritu zautanean ; bertzetan, birden bokale bat ezarriz :

- adi [a-i] : aditzen [a-itzen] eta abar.
- ari [aa-i] : hartarik [chartaaik] eta abar.
- edi [e-i] : obeditu [obe-itu] eta abar.
- egi [ee-i] : arditegia [arditeeia] eta abar.
- ogi [o-i] : mogimendu [mo-imendu] eta abar.
- adu [a-u] : esnaduna [esna-una] eta abar.
- agu [a-u] : laguna [la-una] eta abar.
- aru [a-u] : larunbata [la-unbata] eta abar.
- egu [e-u] : egurra [e-urra] eta abar. (Ikus 30-31. hostoetan)

Ahozkatzeak* eragin* bertze diptongo* batzu :

- ea [ia] : etxea [etxia], eta abar. (Ikus DEKLINABIDEA 35\$)
- oa [ua] : oiloa [oilua], eta abar. (Ikus DEKLINABIDEA 36\$)
- oe [ue] : oiloen [oiluen], eta abar. (Ikus DEKLINABIDEA 36\$)
- [ua] : joan [juan], Joanes [Juanes], joare [juare], eskualde, heskuara, eguerdi [eguardi], egon hadi [eguadi]
- [ue] : partzuer [pazuer]
- [üi] : joaiten [jüiten], oihu egiten [oihüiten]

4§ BOKALE* GALKORRAK

a.....	NaIZ ZaITUT ZOaZTE ZOaZI BaITZEN AHaIDE MAHaI APaINDU BEZaINBAT LUKaINKA aHAMEN PUSATU PASATU LAXATU (DEaBRU) (GOaNO) (JOaKIN) (JOaN) (LOaK+HARTU) IZaITEKOTZ Bainan: IZaN UKaITEKOTZ Bainan: UKaN (H)ATZEMAITEN Bainan: (H)ATZEMaN Bainan:..... Bainan: ANAIA BAT Bainan: GAUZA RIK Bainan: PILOTaRIK Bainan: DENBORaRIK	[NIZ].....(Ikus ADITZA 57. hostoa) [ZITUT].....(Ikus ADITZA 67. hostoa) [ZOZTE].....(Ikus ADITZA 107. hostoa) [ZOZI].....(Ikus ADITZA 107. hostoa) [BITZEN] [AHIDE] [MAHI] [APHINDU] [BEZINBAT] [LUKINKA].....Saucisse [HAMEN].....Bouchée [PUS(a)TU] [PAS(a)TU] [LAX(a)TU] [DEBRU] [BONO].....Engrais chimique [JOKIN].....(Izen ttipia) [JON].....(Izen ttipia) [LOKHARTU] [IZITEKOTZ] [IZaN] [UKHITEKOTZ] [UKHaN] [HATXEMITEN] [HATXEMaN] [USAINA].....(eta ez «USINA») [ANEIa BAT].....(eta ez «anei bat») [GAUZA AIK].....(eta ez «GAUZIK») [PILOTaAIK].....(eta ez «PILOTIK») [DENBORaAIK].....(eta ez «DENBORIK»)
e.....	HAUETAN HORIEtan HONeTAN BI ORENeTAN (PALeTOT) (MOeTA) GEREZiETA HARRIEtAKO BORDA Bainan: HARRIEtA	[HAUTAN].....(Ikus ERAKUSLEAK 37\$) [HOITAN].....(Ikus ERAKUSLEAK 37\$) [HUNTAN].....(Ikus ERAKUSLEAK 37\$) [BI OONTAN]... (Ikus ERAKUSLEAK 37\$) [PALTO].....Veste [MOTA] [GEHEZITA].....(Etxe izena) [HARRITAKO BORDA].....(Etxe izena) [HARRIEtA].....(Etxe izena)
i.....	EGUNDAINOTIK HAINBAT HOBE ! EZ DUK HAINBATEKOa BURUILA URGUILU AKUILO EIKI BADA BELAUNIKO JAIKI HADI -TZaILE guziak LAGUNTZAILE	[EUNDANOTIK] [HANBAT HOBE !].....Tant mieux! [EZTUK HANBATEKUA] Il n'est pas fameux [BUULA] [URGULU] [AKHULO] [EKI BAA].....Alta bada [BELHAUNKO] [JEIKHADI] [-TZALE] ahozkatzen* ditugu: [LA-UNTZALE] eta abar.

BAINO	[BANOO]
BAINA(N)	[BANA(N)]
Bainan: ALABAiNAN	[ALAAiNAN]
ORKAITZA	[ORKHATZA BEZIN ZIKHINA !]
Bainan: ZURKAiTZA	[ZURKHAITZA]
Bainan:.....	[ARRAINTZAN] (eta ez «ARRANTZAN»)
o.....ToROXAK	[TROXAK].....Langes
OHAR: e.....HORReTAN	[HORTAN].....(Ikus ERAKUSLEAK 37\$)
OHAR: ARReDAILAK	[ARDAILAK] Les regains (recoupe de foin)
OHAR: ERRePIRA	[ERPIA].....Barthe (prairie inondable)
OHAR: ARReTA(Hegoaldean)	[ARTHA]
OHAR: ERReTOR	[ERTOR]
OHAR: BARReNEAN	[BARNIN]
OHAR: (LARRe+ZABAL)	[LARTZABAL].....(Deitura)
OHAR: ZER TENORe DA ?	[ZE TENOR DA ?].....Quel heure est-il ?
OHAR: i.....URTARRILA	[URTHARLA].....Janvier
OHAR: AGORRiLA	[AORLA].....Août
OHAR: (BEHARRi+ONDOKO)	[BEHARRONDOKO].....Grande gifle
OHAR: (ITURRI+BURUA)	[ITHURBURUIA].....(Etxe izena)
OHAR: (ITURRI+BIDEA)	[ITHURBIDIA].....(Etxe izena)
OHAR: (ITURRI+ALDEA)	[ITHURRALDIA].....(Etxe izena)
OHAR: (ERhi+Aztun)	[ERHAZTUN].....Bague
OHAR: LANEAN ARiTZEN	[LANIN ARTZEN]
OHAR: o.....(TORoNAT)(béarnais)	[THORNATUIA].....Le plafond/plancher
OHAR: u.....ZURuBI	[ZURBI]
OHAR: KURuTXETA	[KURTXETA].....(Etxe izena)
OHAR: (BURRu+ZORATU)	[BURTZOAATU] edo [BURTXOAATU]
OHAR: ZURRUminoAK	[SURMINUK].....Rougeole
Bainan: (PaRPAING)	[PaRRaPIN].....(eta ez «parpin»)
Bainan: (Sarment)	[XIRRiMENDU].....(eta ez «xirmendu»)

5§ DIPTONGO* GALKORRAK

ai.....ERRaitEN	[ERTEN]
oi.....ARRoILA	[ARLA]

6§ KONTSONANTE* GALKORRAK

b.....IBILI	[IILI].....(Ikus ADITZA 107. hostoan)
SUBURDIN	[SUURDIN].....Chenet
AbANTAIL	[AANTAIL]
AbANTZU / AbANTXU	[AANTZU / AANTXU]
BIZAR NabALA	[BIZAR NAALA].....Rasoir
ALABAINAN	[ALAAiNAN]
BAbaZUZA	[BAAZUZA].....Grêle
OIHARTZaALEKOBOARDA	[OIHARTZAALEKOBOARDA].....(Etxe izena)
GIbELA	[GIELA].....L'arrière / Le foie
(BRabANT)	[BRAANA]
(DAbAINTAIL)(roman)	[DAANTAL].....Tablier
UDAKAbILA	[UDAKHAAILA].....(udazkena)

d.....	EKARRI dIAT SARRIdINO ! DEPENdITZEN DIK AGRAdATU JAdANIK EdER AdAR AdANA MAdARI SUdUR OdOL EdOSKI EdATEKOA EdARIA KEdAR IdURITZEN ZAKOK Bainan:..... Bainan:.....	[EKHARRIIAT..... (Ikus ADITZA 53\$) [SARRIINO !]..... A tout à l'heure! [DEPENITZEN DIK] edo [DEPENITZEEIK] [AGRAATU] [JAANIK] [EER] [AAR] [AANA] [MAARI]..... Poire [SUUR] [OOL] [EOSKI]..... Tête [EATEKUA]..... La boisson [EARIA]..... L'alcool [KHEAR]..... Suie de cheminée [IURITZEN ZAKOK]..... Il lui semble [IdOR] [DUDATU]..... Douter
g.....	SEgURIK HAgUN NAgUSI IgORRI IgANDE HEgAL NEgALA HAgIN EMAgIN BEgIRATU EgARRI SAgAR PEgARTEGI L0gALE OgALE JOAN GOgO NIAN BIgA NIgAR gIZAGAIZO LEIZARRAgA HONDARRAgA LATSAgA HARRIAgA AMAgANAT ZAITUGU AGANITUA HIgITU Bainan: HIgI ZADIN	[SEURIK] [HAUN]..... Écume [NAUSI] [IORRI] [IANDE] [HEAL] [NEALA]..... Dartre, eczéma [HAIN] [EMAIN]..... Sage-femme [BEIRATU]..... Conserver soigneusement [EARRI] [SAAR] [PEARTEEI]..... Evier [LOALE]..... Avoir sommeil [OALE]..... Bouillie pour animaux [JUAN GOO NIAN] [BIA] [NIAR] [IZAGAIZO] [LEIZARRAA]..... (Etxe izena) [HUNDARRAA]..... (Etxe izena) [LATSAA]..... (Etxe izena) [HARRIAA]..... (Etxe izena) [AMAANAT] [ZITUU] (Ikus ADITZA 48\$ eta 94. hostoan) [AANITUIA]..... Travailleur invétéré [HIITU] [HIgI ZAAIN]
h.....	hAZPARNE	[AZPARNE]
j.....	JUSTU-justua jAURTIKI	[JUSTU'USTUIA] [AURDIKI]
k.....	AUSIKITZEN JAURTIKITZEN ATXEKITZEN	[AUSIIT(Z)EN] [AURDIIT(Z)EN] [ATXIIT(Z)EN]

	EZ BAITAKIT	[EZPITA(K)IT].. («K» ez da beti galtzen)
	GOGOTIKEGI JO	[GOOTIEEI JO]..... Frapper trop fort
	LANAK DITIAT	[LANA TIAT].....(«k» doi bat senditzen?)
1.....	A1FERRA	[AFERRA]
	HA1GAXURIA(?)	[HAGAXURIA].....(Etxe izena)
	P1AZER BADUZU	[PAZER BA-UZU]..... S'il vous plaît
	HA1ZTEGIA	[HAZTEEIA]..... Aulnaie
	OILO KO1OKA	[OILO KOOKA]..... Poule glousse
	(PO1TRON)	[PUTRUNA]
n.....	EDAN EZAK !	[EAZAK !]..... Bois ! (Ikus ADITZA 77\$)
	JAn EZAK !	[JAZAK !]..... Mange ! (Ikus ADITZA 77\$)
	JInEN HIZ	[JIEN HIZ] edo [JINEEIZ]
	JAKInEN DIK	[JAKIEN DIK] edo [JAKINEEIK]
r.....	ALDArATU	[ALDAATU]..... Déguerpir
	BArATZE	[BAATZE]
	BArATXURI	[BAATXURI]
	IrAKITU	[IAKITU]
	HAritz	[HAITZ]
	IrATZARRI	[IATZARRI]
	ORTZIrALE	[ORTZIALE]
	EZKArATZEAN	[EZKAATZIN]
	OPErATU	[OPEATU]
	HURBILArAZI	[HURBILAASI]
	HOBErENA	[HOBEENA]
	SErORA	[SEORA]
	NOBLErENEA	[NOBLEENIA].....(Etxe izena)
	MEXErETA	[MEXEETA]..... (Etxe izena)
	IrUNAGA	[IUNAA].....(Etxe izena)
	(BEHOrTEGIA)	[BEHOTEEIA].....(Behotegia, etxe izena)
	(LEGArTEGIA)	[LEATEEIA]..... (Legategia, etxe izena)
	(MIrA+EZAK)	[MIAZAK !]..... Cherche !
	(FOrNIL)(?)	[FUNIL]..... Entonnoir
	(LUR+BERRIA)	[LU(B)ERRIA].....Appellation d'un champ
	(LUR+SAGARRAK)	[LUTSAARRAK]
	(LUR+HAS)(?)	[LUHAS] (egin) Remonter la terre glissée
	(ISTER+PETIK)	[IXTAPETIK]
	(HErSTEKO)	[HESTEKO]
	(POrTRAIT)	[POTRET]
	(MErLATU)	[MELATU].....(Adanak...)
	(ESCARCELLE)	[ESKAZELA].....Cartable à dos
	BUrTZUNTZA	[BUZUNTZA]..... Espèce de peuplier
	FUrTXINA	[FUXINA]
	PArtZUER	[PAZUER]
	BErTZE	[BEZE]
	Bainan:.....	[HUNENBErTZE]..... Un tant
	Bainan:.....	[NAHASIA EZ BErTZIA !]
	Bainan:.....	[EZINBERTZE].....Malaise psychologique
	Bainan:.....	[BIR0]..... Rouleau agricole
	Bainan:.....	[HASTIr0] (bainan: [HASTIATU])
	Bainan:.....	[BErATZA].... Pas résistant physiquement
	Bainan:.....	[APHIrILA BIrIBILA]

Bainan:.....	[BIXINTXO BErO, NEGUIA GErO BIXINTXO HOTZ, NEGUIArEN BIHOTZ]
Bainan:.....	[JENDEREN JENDE]
NIrO	[NIO]..... (Ikus ADITZA 76. hostoa)
GIrE	[GIE]..... (Ikus ADITZA 57. hostoa)
XErKATU	[XEKHATU]..... Chercher
NOrK	[NOK]
ZErK	[ZEK]
ZEr	[ZE].....(Bihurpen* gehienak halaber)
Bainan: ZEr NUEN	[ZE NIIN]
Bainan: ZEr DUEN	[ZE DIIN]
Bainan: ZEr LITAKEN	[ZE LITAKEN]
GUrE	[GU(r)E].....(«r» ez da beti galtzen)
HAU ErE	[HAU'EE]
HUrA ERE	[HUA'REE] edo [HU'EE]
HOri	[HOI]..... (Ikus ERAKUSLEAK 37\$)
Bainan:.....	[HOri HOri!]..... Bravo! (pilotarieri)
HIrE ZALDIA	[HIE ZALDIA]
Bainan: HIrE ! (pilota)	[HIrE !].....(eta ez «hiri»)
z.....ZAITEZ / ZATOz	[ZITE] / [ZATO] (Ikus 59 / 105. hosto.)
ZONBEIT ALDIZ	[ZONBEIT ALDI]..... Quelquefois
rd.....OrDOTSA	[OOTSA].....Male
rg.....HArgATIK	[HAATIK]
rb.....ZErbEIT	[ZEEIT]
Bainan: NOrbEIT	[NOrbEIT] edo [NORBIT] (eta ez: nooit)

7§ SILABA GALKOR BATZU

de.....XAude IXILIK !	[XAAU'XILIK !]..... Tais-toi ! (amical)
ALA FEde !	[ALAFE(e) !]
di.....IZERditU	[IZERTU]
GALTZ IPURditIK	[GALTZ IPHURTIK]
EGUERditAN	[EGUARTAN].....(Ez da beti gertatzen)
EKARRI diTUK	[EKHARRI TUK] (Ikus ADITZA 56. hostoa)
EZ diTAKEK	[EZTAKEK].....(Ikus ADITZA 58. hostoa)
IZIAL(di)DURA	[IZIALDURA]
(LAPURditARRA)	[LAPHURTARRA]
(ZALdi+DUN)	[XALDUN]..... Carte à jouer
(Idi+ZAIN)	[ITZAIN]..... Bouvier
(HANDi+TU)	[HANTU]..... Enfler, gonfler
ga.....HORRENgaNAT	[HORRENAT]
ge.....ERReGeBIDE	[ERREBIDE]..... Route goudronnée
(ERREGePETTITTA)(?)	[ERREPETTITTA]..... Roitelet (oiseau)
gi.....(BEgi+GAIN)	[BEKHAIN]
JALgitZEN	[JALT(Z)EN]
Bainan:.....	[HARAgI SALDA]
go.....HOgoITA HAMAR	[HOITAHAMAR]
(GOgoRRA)	[GORRA]..... Sourd
ra.....DENBOra EDERRA	[DENBO'EERRA]
re.....BEreHALADINO !	[BEHALAALINO !]..... A cet après-midi !
GUre ETXEAN	[GU'ETXIN]

OMore ONETAN	[OMOONETAN].....Etre de bonne humeur
BEHEreKO LANDA	[BEHEKO LANDA]....Lur eremu baten izena
Bainan:.....ri.....HIRIBERRIA	[GAINETIK ETA BEHEreTIK] [HIBERRIA].....(Etxe izena)
HIRIBARNEGARAIA	[Hi(B)ARNAARAIA].....(Etxe izena)
Bainan: HIRIGOINEA	[HIRIOINIA].....(Etxe izena)
Bainan: HIRIARTEA	[HIRIARTIA].....(Etxe izena)

8§ BOKALE* BATZU ZER BILAKATZEN

e → a.....ITSUMeNDUKA(?)	[ITSUMANDOKA].... A l'aveugle, à tâtons
KOSTeLETA	[KOSTaLETA]
eGON HADI	[aGUADI].....(«UA» diptongo*)
EGUeRDI	[EGUARDI].....(«Ua» diptongo*)
eRDIETSI	[aRDIETSI]
(PIeRRE)	[PIaRRES].....(Izen ttipia)
a → e.....ANTZaRA	[ANTZeRA].....Die
AINaRA	[AINHeRA]
EIHaRA	[EIHeRA]
aRRaBERRITU	[eRReBERRITU] edo [ARReBERRITU]
aRRaPESTA	[eRRePESTA] edo [ARRePESTA]
aRRaKaSTA	[eRReKESTA] edo [ARRAKESTA]
DUTaN	[DUTE[N]](Ikus bokale* hestea 62,66. hos.)
DUKaN	[DUKe[N]](Ikus bokale* hestea 62,66. hos.)
KOPETaKOAK	[KOPETeKUK].....(Uztarriko...)
BOKaTA	[BOKHeTA]
BORDaLE	[BORDeLE]
TRaSTU	[TReSTU].....Malhabile, pas fin
ERRaMUN	[ERReMUN].....(Izen ttipia)
ZaHARO	[ZeHARO].....Badine
HIL HaRRI	[HIL HeRRI]
GANBaRA	[GANBeRA]
KONTRa	[KUNTRe]
HaIEK	[HeIEK].....(Ergatiboa)
HaMaZORTZI	[HeMeZORTZI]
ZAPaTA	[ZAPeTA]
ZAPaTaINA	[ZAPeTeINA]
KAPITaINA	[KAPITeINA]
BEHI ZaIN	[BEHI ZeIN]
OIHANTZaINA	[OIHANTZeINA]..... Garde forestier
OIHANARTEA	[OIHeNARTIA].....(Etxe izena)
(PaRFAIT)	[PeRFETA]
(CERTIFICaT)	[ZERTIFIKeTA]
(JICaRA)(espagnol)	[KIKeRA]..... Tasse à café
KARRaIATU	[KHARReIATU]
BATaIATU	[BATHeIATU]
Bainan: BATaIOA	[BATHaIUA]
IPaRRALDEA	[IPHeRRALDIA]..... Côté Nord
Bainan: IPar HAIZEA	[IPHaR HAIZIA]..... Vent du Nord
ai → ei → i..EPaiten	[EPHeiTEN] edo [EPHiTEN]
ANaIA	[ANEIA] edo [ANia]

	JaINKO	[JeINKO] edo [JINKO]
	BaitUT	[BeiTUT] edo [BiTUT]
	NORBait	[NORBeiT] edo [NORBiT]
		[ENBeia] edo [ENBiA].....Envie
	Bainan: LeiZARRAGA	[LeiZARRAA].....(eta ez «LIZARRAA»)
	Bainan: eiHARTU	[eiHARTU].....(eta ez «iHARTU»)
e → i.....	LUZEa	[LUZIA].....(Ikus DEKLINABIDEA 36\$)
	PARTeKATU	[PHARTiKATU]
	GOAZeN	[GUAZiN] («UA» diptongo*, ikus 107. hostoan)
	ATXeKI	[ATXiKI]
	GeNUEN	[GiNIIN].....(Ikus ADITZA 69. hostoan)
	EReiaro	[ERiARO].....Juin
	(eZPIRITU)	[iZPIITU].....(izpiritu)
	(eBILI)	[iILI].....(ibili)
	(eGORRI)	[iORRI].....(igorri)
	JAN PIARRe	[JAN PIARRi].....(Izen ttipia)
	URRE MeA	[URHE MiA]....(«ia» ez diptongo*) Trésor
	BUHAME	[BUHAMi]
	ZIZARE	[ZIZARI]
	Bainan:.....	[NeHOR].....(eta ez «NiHOR»)
	Bainan:.....	[NeHUN].....(eta ez «NiHUN»)
u → i.....	KOMuNIONE	[KOMiNIONE]
	URRuRIK	[URRiIK]
	DAuTZUT	[DAiTZUT]
	ZuEK	[ZiEK]
	ERAuTSI	[EAiTSI].....Soutirer du liquide
	Bainan:.....	[JAuTSI].....Descendre
ie → ii.....	DAKiENAK	[DAKiINAK]....(Ikus ADITZA 110. hostoan)
ue → ii.....	DUZUE	[DUZii].....(Ikus ADITZA 67. hostoan)
	GINueN	[GINiIN].....(Ikus ADITZA 69. hostoan)
u → o.....	BuLTA	[BoLDA]
	GuSTU	[GoSTU]
	KuILERa	[KoLLERA]
	BuLTSUA	[BoLTSUIA].....Le pouls
	BuKANESA	[BoKANESA]
	ESKuINA	[ESKoINA]
	IHARDuKI	[IHARDoKI].....Résister
	AITZI(NA)MENDuKA	[AITZIMiNDoKA].....A qui plus vite, dans la cohue
	ITSUMENDuKA(?)	[ITSUMANDoKA]
	ZuPERNA (latin)	[ZoPHERNA].....Inondation
	(HuMEUR)	[oMORE]
	(FouRNIR)	[FoRNITU]
	Bainan:.....	[BIZKuTXA].....(eta ez «BISKoTXA»)
a → o.....	(CAPaBLE)	[KAPoBLE]
e → o.....	ZeNBAT	[ZoNBAT]
	ZeNBAIT	[ZoNBEIT]
	SUGEKANDeLA(?)	[SUANDoLA].....Lézard
o → u.....	OILoA	[OILuA].....(Ikus DEKLINABIDEA 36\$)
	oNTSA	[uNTSA]
	TIMoIN	[THIMuin]
	AMoR(E) EMAN	[AMuR EMAN].....Céder

BRoSTA	[BRuSTA]..... Bouquet de feuillu
oRROBIAKA (?)	[uRHuUIAKA]..... Hurlement de chien
HoNDARRAGA	[HuNDARRAA].....(Etxe izena)
PRESoNER	[PRESuNER]
HoDIA	[HuDIA]..... Fer ou s'enfile le timon
KOMoDoS	[KOMuuS]
HANDIoS	[HANDIus]..... Mégalomane
AMoRoS	[AMuuS]
HoNETAN	[HuNTAN]
HoNEN	[HuNEN]
(BoNNET)	[BuNET]..... Béret

9§ KONTSONANTE* BATZU ZER BILAKATZEN

d → b.....	ARRAdIZAK HEldE (PARAdIS) (dESPEDIDA)(?)	[ARRAbIZAK]..... Défauts "physiques" [HELbE]..... Epidémie [PARAbISU] [bESPEIA]..... Goûter
f → b.....	(FORTIS) (latin) (fERME)	[bORTHITZ] [bERME]..... Caution
g → b.....	SUge SAgu HOgen gURASO AgOILATU (gOANO)	[SUBE] [SABU] [HObEN]..... Faute, tort [bURHASO] [AbUILATU]..... (Voir vinification) [bONO]
p → b.....	pERTZ (pARDONNER) (pARTAGES) (pORTE)	[bERTZ]..... Chaudron [bARKHATU] [bARTHIMENAK]..... Partages familiaux [bORTHA]
v → b.....	(vICE) (vASE) (vAPEUR)	[bIZIO] [bASO] [bAFORE]
b → d.....	(PRIMAbERA)	[PRIMAdERA]
r → d.....	IrABAzi IrEKI ARRArO AMOrIO (HEINRICH/HENRI/C)	[IdAAZI] [IdEKI] edo [IEKI] [ARRAdO] [AMOdIO] [HENDIKA]..... (H jatorrizkoarekin* ?)
Bainan:	JAINKOAREN AMOrIAGATIK	[JINKUAAN AMOrIAGATIK]
Bainan:	[AIrATU]..... (eta ez «AIdATU»)
Bainan:	[AIrE]..... (eta ez «AIdE»)
t → d.....	BULTA (COMPTER) (POINT)	[BOLDa] [KHONDATU] [PHONDu]
p → f.....	(VAPEUR)	[BAfORE]
v → f.....	(vITE)	[fITE]
b → g.....	FABORE PROBATU	[FAgORE] [FR0gATU]
b → h.....	ZAbAL	[ZAhAL]
d → h.....	ZEhARRI	[ZEhARRI]

	P0dORE	[POhORE].....Pouvoir d'influence
k → h.....	kINKA	[hINKA]
r → h.....	MErEZI	[MEhEZI]
	BErEIZI	[BEhEZI]
	IrETSI	[IhETSI]
	GErEZI	[GEhEZI]
	GOrAINTZI	[GOhAINTZI]
	(H)ArOTZ	[AhOTZ]
	LArATZ	[LAhATZ].....Crémaillère
	SArATS	[SAhATS].....Saule cendré
	ArANTZE	[AhANTZE].....Epine
	GOrOSTOLA	[GOhOSTOLA].....Houx commun
	(Ur+ARLA)	[UhARLA].....Lit d'un ruisseau / Ruisseau
	(Ur+ARTEA)	[UhARTIA].....(Uhartea, etxe izena)
	(FArOUCH)	[FAhUXA]
	Bainan:.....	[ArINDU].....(eta ez «ahindu»)
x → h.....	xISTUZ	[hISTUZ].....En sifflant
	xINKAKO	[hINKAKO].....Action "coup de collier"
z → h.....	EzETZ !	[EhETZ !].....Que non !
g → i.....(régent)		[ERRiENT].....Instituteur
	(sergent)	[SARRiENT].....Sergent / Huissier
	(dommage)	[DOMAiA]
	(horloge)	[ARLOiA]
	(courage)	[KURAiA]
	(voyage)	[PIAiA]
	(équipage)	[ESKIPAiA]
	(visage)	[BISAiA]
	(sauvage)	[SALBAiA]
	(passage)	[PASAiA]
	(étage)	[ESTAiA]
	(langage)	[LENGUAiA IKASI] Apprendre le français
	Bainan: (avantage)	[ABANTAIl].....(eta ez «ABANTAIa»)
g → j.....	gEMEN	[jEMEN].....Ressource énergie physique
	gEROZTIK	[jOOStIK]
	(gILET+BARNEKOA)	[jeLEPARNEKUA] Gilet (costume 3 pièces)
g → k.....	EGUNG0	[EUNK0]....(Ikus L'EKU-DENBORAZKOAK 41 \$)
	ZAIGU	[ZAUKU].....(Ikus ADITZA «guri» 48\$)
	MAINGU	[MAIKHU]
	HANG0	[HANK0].....([hang] ere entzuten da)
	(SU+gARRA)	[SUKHARRA]
	(OR+gAITZ)	[ORKHATZ].....Ahuntz basa
	(BAT+gARRENAK)	[BAKHARENNAK].....(= bakarrak)
	Bainan: ODOLgIAK	[OOLgIAK].....(eta ez «OOLkIAK»)
	Bainan:.....	[FRANG0].....(eta ez «FRANK0»)
	Bainan:.....	[ZANG0].....(eta ez «ZANK0»)
	Bainan:.....	[gIDERRA].....(eta ez «KIDERRA»)
d → l.....(dANGER)		[TANJER]
	Bainan: (dIFFERENCE)	[dIFEENTZIA].....(eta ez «LIFEENTZIA»)
rr → l.....(COrrIDOR)		[KO1I0R].....Couloir
r → l.....	PIrIKORNA	[PI1IKORNA]
ra → l.....(HESKUArA+DUN)		[HESKUALDUN]
	(AIZK0RA+ARI)	[AIZK01ARI]

re →	1.....(JOAre+DUN) (AMOre+TSU)	[JUA1DUN] [AMU1TSU]
ri →	1.....(AFARI+ZAILE) (BAZKARI+ZAILE) (URRIKARI+TU) (SAri+TU)	[AFA1TZALE] [BAZKA1TZALE] [URRIKA1DU] [SA1DU]..... Vendre
b →	p.....EZ b ALITZ (SU+bAZTER) (BAI+ETA+EZ+bADA) (HOTZ+bERA) (bIZI+KOR) (HATS+bEHEREN) (LAbOURD) (bARTHE) (roman) bAZKA Bainan:.....	[EZpALITZ]..... (Ikus ADITZA 53\$) [SUPASTAR] [BAITEzpAA]..... (baitezpada) [HOZpERA]..... Frileux [pIZKOR] edo [pIXKOR] [HASpEREN]..... Soupir [LApHURDI] [pARTA]..... Boue [pHAZKA]..... Nourriture pour animaux [bAZKARI]..... Déjeuner de midi
f →	p.....FARTZAK (LES fETES) (LE fER A CHEVAL)	[PARTZAK]..... Lentes [pHESTAK] [ZALDIpHERRA] [pERDDA] (Charrue monosoc fixe = «golde»)
v →	p.....(vERT) pERDAGAILU	[pHERDE] [pHERDAAILU]..... Verdure pour animaux
g →	r.....AHAg0	[AHAr0]..... Grande oseille
l →	r.....(CA1CULER) (AlIEZ !) (VO1UNTATE) (latin) (CE1UM) (latin)	[KArKULATU]..... Penser [ArE !] [B0rONDATE] edo [BOONDATE] [ZEru]
n →	r.....JOAnEN HIZ (OIHaN+ZABALEA) (OIHaN+ERANTZUN) (BIEN+ARTEKO) (JAUN+DEGIA)	[JUArEEIZ] [OIHaRTZAALIA]..... (Etxe izena) [OIHaRTZUN]..... Echo [BIErARTEKO]..... Intermédiaire [JAUrEEIA]..... (Jauregia, Etxe izena)
g →	s.....(RELIGION) (THEOL0gIE) (REgIMEN) (latin) (DIGERER) (REFUGIE)	[ERLIIsIONE] [TEOLEsIA]..... Théorie subjective [ERREsUMA] [DIsEEITU] [ERREFUSIATU]
j →	s.....(DAME-jEANNE)	[DAMAsUN]
d →	t.....dURAXA dOXa LANDU dAILU MINDULIN NINDAGON NINDUZUN ANDONI EZ dUK Bainan: ONAK dIRELA Bainan: MINdEGIA.....	[tuAXA]..... Pêche [tOXa]..... Bourse à tabac en caoutchouc [LANTU] [tHAILU]..... (= sega motxa) [MINTULIN] [NINTOO].... (Ikus ADITZA ainitz bada) [NINTUTZUN]....(Ikus ADITZA ainitz bada) [ANTONI] [EZtUK]..... (Ikus ADITZA 53\$) [ONAK dIELA].... (Senperen : [ONATIELA]) [MINdEEIA]..... (eta ez «MINtEEIA»)
	Bainan:.....	[ALdE]..... (eta ez «ALTÈ»)
	Bainan:.....	[KHONDU]..... (eta ez «KONTU»)
	Bainan:.....	[KHONDa]..... (eta ez «KONTa»)

	Bainan:.....	[TINdATU]..... (eta ez «TINTATU»)
g →	x.....(VigILAMENT)	[BIXILIOKI]..... Subrepticement
s →	x.....sAN MARTIN	[xEMARTIN]..... (Izen ttipia)
	IsURI	[IxURI]
	HERTsI	[HERTxI]..... Etroit
z →	x.....ATzEMAN	[HATxEman]
	BAKOITzA	[BAKOTxA]
	BEREIZI	[BEHEXI]
	BARATzEARTEA	[BAATxARTIA]..... (Etxe izena)
	HARIzTOIA	[HAIxTOOIA]..... (Etxe izena)
	HARIzPEA	[HAIxPIA]..... (Etxe izena)
	KURUTzEAGA	[KUUTxAA]..... (Etxe izena)
	GOIzTIAR	[GOIxTIAR]..... Matinal
	(GAIrTZ+TO)(?)	[GAIxTO]
	(KURUTz ALA PIL)	[KUTxALAPIL]..... Pile ou face
	Bainan:.....	[LABORANTzA]..... (eta ez «LABORANTxA»)
	Bainan: ESPERANTzA.....	[ESPEANTzA]..... (eta ez «ESPEANTxA»)
ch →	tx.....(TACHe)	[TAtxA]
	(MOUSTAChE)	[MUZTATxA]
	Bainan: (CARTOUChE)	[KARTUXA]..... (eta ez «KARTUTxA»)
	Bainan: (TALOchE)	[TALOxA]..... (eta ez «TALOtxA»)
tz →	t.....GINTzAIZKOIAN	[GINTAZKOIAN] (Ikus ADITZA 63. hostoan)
t →	tz.....HAUTATU	[HAUTzATU]

v	→ b	→ m
(Ventura/aventure).....	→ bentura.....	→ mentura
(Couvent/convento).....	→ konbentu.....	→ komentu
(Vendicare/vengeance)....	→ bengantza.....	→ mendeku/kio
(Venta/vente).....	→ benta.....	→ Menta..... (Etxe izena)
(Convier).....	→ gonbidatu.....	→ gomitatu
(Vinette).....	→(binat).....	→ mineta
(Vitrail).....	→(miralh, béarnais)	→ mirail.. Miroir, glace
(Vent d'aval/vendaval).....		→ mendebal [mendeal]
(Vitriol).....		→ mitriola
(Vimen) (latin).....		→ mimen
(Badantzut)(1).....	→ bantzut ?.....	→ mantzut ? (2)
	bakalau.....	→ makalau..... Morue
	(bandit).....	→ mandil Je-m'en-foutiste
	Biarritze.....	→ Miarritze
	(barra) (roman)....	→ marra
	(ban / bain).....	→ mainu [mainhu]
	bolsa / boltsa....	→ multsa... Porte-monaie
	(bâton).....	→ mato..... Gourdin
	(bacillum) (latin)....	→ makila [makhila]
	ukabil.....	→ ukumilo [ukhumilo]
Bainan: bokanes.....		→ bokanes (ez «mokanes»)

p → m

(Pentecôte).....	→ Mendekoste
(puticum) (latin)..	→ mutiko
(pendis) (latin)...	→ mendi

(1) = Entzuten dut

(2) = Comment ? Formule respectueuse pour se faire répéter un mot.

10\$ KONTSONANTEA(K)* GALTZEAN BOKALEA* LUZATZEN

abe → aa....MENTabeRRIA	[MENTaaRRIA].....(Etxe izena)
BORDabeRRIA	[BORDaaRRIA].....(Etxe izena)
HILabete	[HILaaTE]
PESTabeRRIZ	[PESTAaRRIZ]
(LaveMENT)	[LaaMENDU].....Purge
Bainan: TRabeSA	[TReeSA]
Bainan: abEREAK	[abeRIK].....Les vaches
oba → aa....ORobaT BALIO DIK	[ORAaT BALIOOIK] C'est absolument égal
eba → aa....BERTZe baTEK	[BEZaaTEK]
(CONTRebaNDE)	[KONTRaaNDA]
Bainan: ALDebaT	[ALDeaT].....Définitivement
Bainan: ebATSI	[eaTSI]
Bainan: MENDebaLA	[MENDeaLA].....Ouest / Vent d'ouest
eda → aa....KedaRTUA	[KHaarTUia].....Calciné, archisec
oda → aa....AKOModatu	[AKOMaaTU]... S'arranger, se réconcilier
ade → aa....KadeNAK	[KaaNAK].....Les chaînes
oga → aa....BESogaINKA	[BESaaINKA]
ega → aa....MAILegatu	[MAILaaTU].....Emprunter
ENPLegatu	[ENPLaaTU].....Employé / employer
BIDegaINEKO BORDA	[BIDaaINEKO BORDA].....(Etxe izena)
LARRegaINEA	[LARRaaINIA].....(Etxe izena)
age → aa....IPARRageRREA	[IPHERRaaRRIA] («IA» dipt.; etxe izena)
HAIZageRREA	[HAIZaaRRIA] («IA» ez dipt.; etxe izena)
ane → aa....EManeN	[EMaaN].....(Ainitz bada kasu hortan)
era → aa....EIHerabIDEA	[IHaaBIDIA].....(Etxe izena)
GAINeraTIKOAN	[GAINaaTIKUN]
(MISerABLE)	[MISaaBLE]
Bainan: ABeraTSA	[ABeaTSA]
Bainan: ESPerANTZETAN	[ESPeeNTZETAN].....Enceinte
are → aa....GORRARENA EGIN	[GORRaANA IN].....Faire le sourd
KareSATU	[KaaSATU]
PareTA	[PHaaTA].....Pentu, abrupt
(MaréCHAL)	[MaaXEL].....Vétérinaire
(APPareILLER)	[APaaILATU].....Préparer
(APPareNCE)	[APaaNTZIAAIK] edo [APeeNTZIAAIK]
AITareN SEGA	[AITaaN SEGA].....(Ikus DEKLINABIDEA)
Bainan: EGIN EZAK AITareN!	[IZAK AITareN!].....Signe-toi !
ari → aa....MariÑELA	[MaaÑELA]
aure → aa....LaureTAN HOGEI	[LaaTAN HOOI]
edai → ee....Medaila	[MeeLA]
ebi → ee....SEMebitXI	[SEMeeTXI]
edi → ii....Medikua	[MiikUIA]
ibe → ii....GANibeTA	[GANiiITA]
eki → ii....ATXekiTzen	[ATXiit(Z)EN]
ire → ii....ZjreZTE	[ZiizTE].....(Ikus ADITZA 57. hostoan)
AITATXireNAK	[AITATXiiNAK]..(Izen propioen DEKLINA.)
Bainan: DireLA	[DieLA] (eta ez «Diila» IKus 57. hostoan)
Bainan: GireLA	[GieLA] (eta ez «Giila» IKus 57. hostoan)
Bainan: TireTA	[TieTA].....Tiroir
eri → ii....AMerikETAN	[AMiiKETAN]

abo → oo....HARRabOTS	[HARRooTS].....Bruit
HARRabOSTUKA	[HARRooSTUKA].....Bailler
HAMaborTZ	[HAMoORTZ]
ARRabotEAN	[ARRootIN].....Au fronton
Bainan: (aboATU) (gascon)	[auATU].....Avouer
ebo → oo....ORHe boSKA	[ORHoosKA]
obe → oo....ETXEKO PRobeTXU	[ETXEKO PRooTXU].....Autant de gagné
GobeRNAMENDU	[GooRNAMENDU].....Gouvernement
GobeRNANTA	[GooRNANTA].....Gouvernante du curé
HobeKI	[HooKI]
Bainan: HobeA	[HobiA]
Bainan:.....(Sens de gestion personnelle)	[GobeRNU]
Bainan:.....[SobeRA]	
Bainan:.....[HobeNDUN]	
ago → oo....HANDIagoKO BAT	[HANDIooKO BAT].....(Zernahi bada)
HANDIagoKOA	[HANDIooKUA].....(eta ez [HANDIauA])
(BAINagoKOA)(?)	[BUHAMIA BANooKUA] Pire qu'un bohémien
HOR DagoK	[HOR DooK]....(Ikus ADITZA 105. hostoa)
Bainan: BIHARAMUNagoA	[BIHAAMUNauA].....Le surlendemain
Bainan: BEZPERagoAN	[BEZPERauAN].....L'avant-veille
Bainan: PagoETA	[PHauETA].....(Etxe izena)
ego → oo....ENE goSTUKO	[ENooSTUKO].....A mon humble avis
ofe → oo....KofeSATU	[KooSATU]
oha → oo...(LARRu haSEKOA)(?)	[LARRooSEKUA].....Gilet de corps
one → oo....EGoneN DUK	[EooN DUK] edo [EoNEUK]
orai → oo....orainO	[ooNO]
Bainan: orai/KO	[ore/iKO]
ore → oo....JoreN DIAT	[JooN DIAT]
BI oreNETAN	[BI ooNTAN]
Bainan: BI oreNEZ	[BI oreNEZ]
ora → oo....KoraPILO	[KooPILO]
ero → oo....GeroZTIK	[JooSTIK]
ose → oo....PRoseSIONEA	[PRooSINUA]

KONTSONANTEA* JANEZ HURBILDU BOKALEAK* EZ DIRE BETI DIPTONGATZEN*;
baina bokalea, noiz luzatzen den eta noiz ez, ez da erretx behextea!

abi → a(a)i..ONA bitZEN	[ONa-iTZEN] edo [ONaaiTZEN]
adi → adiTZEN	[a-iTZEN] edo [aaitZEN]
edi → e(e)i..DESPeditZEN	[DESPe-iTZEN] edo [DESPeeiTZEN]
OBeditZEN	[OBe-iTZEN] edo [OBeeiTZEN]
ordu → o(o)u..Nor duDAN	[No-uTAN] edo [NoouTAN]
erdu → Zer duZUN	[Ze-uZUN] edo [ZeeuZUN]
Bainan:..Zer duEN	[Zer diIN]
ardi → a(a)i..BERNardin	[BEÑaaIN] edo [BEÑa-iN]
BEHar diAT	[BEHaaiAT]
Bainan:.....[BIHardiNO !].....A demain !	
ardu → aau....BEHar duZU	[BEHaauZU]
BEHar duK	[BEHaauK]
endi → e(e)i..EGINen diAT	[INeeiAT] edo [INe-iAT]
EMAITen diAT	[EMITeeiAT] edo [EMITe-iAT]

Bainan: HEMen diAT	[HEMen diAT]
endu → e(e)u..JAKINen duZU	[JAKINeeuZU] edo [JAKINe-uZU]
HELTZen duK	[HELTZeeuK] edo [HELTZe-uK]
Bainan: HEMen duK	[HEMen duK]
abi → aai...UDA AKabilA ?	[UDAKHaaiLA]..... L'automne
ahi → aai...ONTSa hiza ?	[UNTSAaiZA ?]..... Comment va-tu?
ari → aai...LANDariK	[LANDaaIK] (Ikus DEKLINABIDEA 44. hostoa.)
eri → eei...ETXerik	[ETXeeIK] (Ikus DEKLINABIDEA 46. hostoaan)
egi → eei...HANDIegiA	[HANDIeeeIA]
ARDITegiA	[ARDITeeIA]
ori → ooi...EZ ADiorik !	[EZ ADIOooIK !]..... Au revoir !
obi → ooi...HARRobia	[HARRooIA]..... Carrière (pierres)
odi → ooi...KOModiTATEAK	[KOMooiTATIK]..... Les W.C.
uri → uui...URTuriK	[URTHuuIK] (Ikus DEKLINABIDEA 45. hosto.)
ubi → uui...URubiA (?)	[URHuuiA]..... Hurlement de chien
egu → eeu...DAKOTegu	[DAKOTeeu] (Ikus ADITZA 48\$ eta 86. host.)
agu → aau...HOR Diagu	[HOR Diaau]....(Ikus ADITZA 66. hostoaan)
ogu → ouu...DAKoguN	[DAKouuN] (Ikus ADITZA 48\$ eta 86. host.)

HIZKI BAT GALTZEAN «h» AGERTZEN : IrATZEA [hIATZIA] — AbARRAK
 [hAARRAK] — ArITADA [hAITADA] — ORTzi ADARRA [hORTZ'AARRA]

11§ AHOZKATZE* MAILEAN, DEKLINABIDEKO OHARGARRIENAK

-are- → aa	AMareNTZAT	[AMaaNTZAT]
	LAMARKareNEA (1)	[LAMARKaaNIA]..... (Etxe izena)
-ere- → ee	BESKOITZereNTZAT	[BEZKOITZeeNTZAT]
	ÑOBLeReNEA (1)	[ÑOBLeeNIA]..... (Etxe izena)
-ire- → ii	SAGARDireN OMENA	[SAARDiin OMENA]
	Bainan: SAGARDireNEA (1)	[SAARDiNIA].....(Etxe izena)
-ore- → oo	OTToreNTZAT	[OTTooNTZAT]
	PAXkoreNEA (1)	[PAXKooNIA]..... (Etxe izena)
-ure- → uu	MARITXureNTZAT	[MARITXuuNTZAT]
-ea- → i	LANeaN [LANiN]	(Bainan ikus, bertzeak bertze, 27\$)
	ETXeaN [ETXiN]	ETXeaK [ETXiK] ETXeaZ [ETXiZ]
-oa- → u	BESoaN [BESuN]	BESoaK [BESuK] BESoaZ [BESuZ]

(1) Ikus «ETXE IZEN BATZUEN IDAZKERAZ» (H. ITURRALDE) EKAINA nº 13. Ikus ere «LA TOMBE BASQUE» (L. COLAS) : "Mariatorenea" 29. hostoaan, eta abar. bai eta «MITXELENAREN IDAZLAN HAUTATUA» (P. ALTUNA): "Txirritarenean" 141. hostoaan eta "Itxaropenarenanean" 170. hostoaan.

12§ BOKALE* BATZUIEK BERTZEA JATEN

a + a → a.....	AMa aLABAK	[AM'aLABAK]
	(ERREKa+aLDEA)	[ERREKaLDIA].....(Etxe izena)
e + a → a.....	ARATSALDe aPALA	[ATSALD'aPHALA].....Fin d'après-midi
	JENDe aLDE	[JENDaLDE]
	(LARRe+aLDE)	[LARRaLDIA].....(Etxe izena)
	(BIDe+aRTEA)	[BIDA RTIA].....(Etxe izena)

(OHe+aZPIKO)	[OHaZPIKO]..... Vase de nuit
(ETXe+aLDE)	[ETXaLDE]
i + a → a....(ITURRi+aLDEA)	[ITHURRaLDIA]..... (Etxe izena)
o + a → a....(ETXEKO aNDEREA)	[ETXEKaNDERIA]
(SUKO+aLDE)	[SUKHaLDE]..... Cuisine
u + a → a....KEXu aLDI	[KEXaLDI]
a + e → e....TTANTTa HELENA	[TTANTT'eLENA]
HALa eRE	[HALEE]
MEZA eMAILEA	[MEZ'eMILIA]..... Le célébrant
ALa eZ ?	[AL'eZ ?]
(NAHI+ETa+eZ)	[NAHITeZ]
(MILA+eSKER)	[MILeSKER]
(ETa+eRDI)	[ETeRDI]
(AMa+eN PESTA)	[AMeN PESTA](Ikus DEKLINABIDEA 45.host.)
e + a → e....ASTeaZKEN	[ASTeZKEN]
e + e → e....LUKEEN	[LUKeN].....(Ikus ADITZA)
ETXeeN	[ETXeN]...(Ikus DEKLINABIDEA 46. hostoa)
(ALDe+eRDI)	[ALDeRDI]... Parti / Côté, une des faces
(BIDe+eRDI)	[BIDeRDI]
a + o → o....HAMAIKa oRENETAN	[HAMEKOONTAN]
PESTA oNDO	[PESTOnDO]..... Lendemain de fête
ARDIAK ETa oRO	[ARDIAK ET'oRO]
e + o → o....(ETXe+oGIA)	[ETXoGIA]
(ETXe+oNDOA)	[ETXoNDUA]
(LARRe+oNDOA)	[LARRONDUA].....(Etxe izena)
i + o → o....(BEHARRi+oNDOKO)	[BEHARRoNDOKO]..... Gifle
o + e → o....GAINEKOETXEA	[GAINEKOTXIA]..... (Etxe izena)
a + u → u....KAKA uSAINA	[KAKuSAINA]
e + u → u....ENe uSTEZ	[ENuSTEZ]
UMe uNTZIA	[UMuNTZIA]..... Matrice, utérus
u + e → u....KASu eMAK	[KASuMAK]

13§ BOKALEK* ELGAR KUTSATZEN

a ↔ a....eRRaNGURA	[aRRaNGURA]..... Souci / Plainte
aRBELDEGIA	[aRBaLDEEIA].....(Etxe izena)
SUPaZTeR	[SUPaZTaR]
IDeIa BAT	[IDaIa BAT]
XeRTaTU	[XaRTaTU]..... Vacciner / Greffer
e ↔ e....(MoMeNT)	[MeMeNTO]
(KNePS)(?)	[KeNePAK]..... Chaussures à "fenêtres"
i ↔ i....(RiZ)	[iRRiSA]
o ↔ o....INTaRRoTSI	[INTHoRRoTSI]
AMeZToIA	[AMoZToIA].....(Etxe izena)
HoGeI	[HoGoI]
PoXuLUAN	[PoXoLUIAN]
(H)oRIZU	[oIZo]
(LA BouTeILLE)	[BoToILLA]
(LE FauTeUIL)	[FoToILA]
(LE BouToN)	[BoToINA]
(LE SPoRT)	[oZPoRRA]

u ↔ u.....BEDERATZI HuRReNA	[BEATZI uRRuNA].....Neuvaine
XuRTToTEGIA	[XuRTuTEEIA].....(Etxe izena)
uKONDO	[uKHuNDO]
BiLuZI	[BuLuZI]
(BouCHoN)	[BuXuIN]
Bainan: LuPuA	[LiPuIA TZARRA].....Trés méchant

14§ HITZEK ETA FORMA BATZUIEK ERE ELGAR KUTSATZEN

ERRAITEN BAITUGU	HUNEK KUTSATURIK	HAU HOBEKIAGO LITAKELARIK
[harrek]	horrek	harek
[harri]	horri	hari
[harrekin]	horrekin	harekin
[harren/tzat]	horren/tzat	haren/tzat
[hortzaara] (1)	hortza (?)	ortzadarra
[gohorapena]	beherapena	gorapena
[beatzi-urruna]	urruna	bederatzi-hurrena
[Andre Dena Maria]	dena	Andre Dona Maria
[maarikatu]	madaria [maaria](2)	maradikatu (Leizarraga-k)
[jakintsun]	«-dun» atzizkia	jakintsu
[proosino]	«-ino» "	prosesione
[Tabakoburuia]	«-buruia» "	Tabako Buregoa / Bulegoa
[neskateko]	«-teko» "	neskatoko
[partadura]	«-dura» "	partadera ALA portadera ?
[iraain] (3)	«-gain» "	iragan ALA iragain ?

1) Bainan [ortzia] = Orage, tonnerre 2) = La poire 3) = Monter (= igan)

15§ BOKALEN* JOSTURA BATZU

	ADITZEAN	DEKLINABIDEAN
a + o →		
a + a →	aia ZAUkaiaN	ako DEZakoN
a + e →	aie DAUTaiek	aka DEZakaN
e + e →	eie LIKeieK	
e + a →	eia BADUTEia(1)	
o + a →	oia ZAKoiaN	
o + e →	oie DAKoiek	
u + a →	uia NINTuiaN(2)	uka NINTukaN(3)
u + e →	uie DAUKuieK	
i + a →	ia ZiaN	
i + e →	ie Diek(4)	

(1) -eia- : nun ez den kontsonante* bat janik (edan [ean] — erasiatu [easiatu] — egarri [earri], eta abar.) -ea-rik ez da Beskoitzen. Guk beti : ERReiaLA — LeiaLA — (H)eiaN — KUDeiaTU — ESeiaTU. Kutsadura bat ere badugu : kea [kheia] ! Ikus bertzalde : [asteharta] — [sehaska] — [astezkena]. Ikus ere : ea → [ia] 35\$. Salbuespena izan litake : SALTZeaR DIAT (J'ai failli le vendre) — AHANZTeaR DIAT (J'ai failli l'oublier) horien ahozkatzea delakotz : [saltzeer] EDO [saltzaar] eta abar.

(2) = ni «nintzen» TO-ka eta (3) = hik ni ikusi «nintukan»

(4) = heiek «dute» TO-ka

(5) Diptongo*

(6) -uia-: [miruia] ETA [diruia] DIOGU ; BAINAN OHAR ERE BEHEXTEN DITUGULA :

■ hirurak hor dituk [hiruak hor tuk] Tous les trois sont là

■ hiruak hor dituk [hiruiak hor tuk] Les (dossards) numéros 3 sont là.

16§ SILABA BATZU ALDERANTZIZKA*

heuskaldun (Leizarraga-k).....	heskualdun
maradikatu (Leizarraga-k).....	madarikatu [maarikatu]
irudi.....(Leizarraga-k).....	iduri [iuri]
bagerik....(Leizarraga-k).....	gaberik [gabeeik]
bedeinkatu (Hegoaldean).....	benedikatu [beneeikatu]
atzapar....(Hegoaldean).....	aztapar
apezkupia...(Xuberon).....	apezpikuia
luteke....(Senperen).....	lukete
arlo.....	alor [alhor]
hodei.....	hedoia
(bretelles).....	[betrelak]
gandelairu.....	ganderailu
habarrots.....	harrabots [harroots]
breton.....	betrun.....(Race de vache)
eskalapoin.....	espalakoin.....(ez beharbada denek)
eskapatu.....	espakatu.....(ez beharbada denek)
pertsona.....	presuna
perpausa (= Phrase).....	prepausa EDO preposa.....(= Propos)

17§ LABURTZE HANDI BATZU

(Egun Berri).....	→ Eguberri..... → [Eguarri]....(«ua» diptongo*)
(behin halakoa).....	→ behialakoa..... → [beihalakua]
(konprehenditzen).....	→ konprenitzen... → [konpre-itzen]
(harenbat gaitzo).....	→ hainbat gaixto → [hamakixto]
(harenbertze).....	→ hainbertze.... → [hanbez]
horrenbertze.....	→ hoinbertze.... → [honbez]
(egundadino).....	→ egundaiño..... → [eundano]
arteradino.....	→ arteraino..... → [arti(n)o]
egun horietaradino...	→ egun hoitaraino → [eun hoitaaino!] A ces jours-ci!
ttipixeago.....	→ ttipixago..... → [ttipixoo]
Jaungoikoa.....	→ Jainkoa..... → [J(e)inkua]
derautzut.....	→ dautzut..... → [daitzut]
dirade.....	→ dire..... → [die]
(daditeke) daiteke....	→ ditake..... → [ditake]
biga ez bada hiruretan→ bizpahiruretan	→ [bizpahiruetan]
lauroinka.....	→ labrokan..... → [abrokan]..... Au galop
jaun erretor(e)a.....	→ jaun ertora.... → [janartora]
ez dixut ikusi.....	→ eztixut ikusi.. → [etxut ikusi].....(Ez beti)
ez duxu han.....	→ eztuxu han.... → [etxu han].....(Ez beti)
lanean ari izan.....	→ lanean arizan.. → [lanin a-izan]
Beraskoitze.....	→ Beskoitze..... → [Bezkoitze]
beraz.....	→ [be(e)z]
ez duk zeren ! (Réponse à "merci")....	→ [eztutzen !]..... "De rien !"
hor berean.....	→ [hor beein]
(herabe+egin+dua)(?).....	→ [heraaindua] Exténué, éreinté
(oin eta hutsik)(?).....	→ [untusik]..... Pieds nus
(amabiritxi / amabitxi).....	→ [amatxi]
(edukan / eukan).....	→ [ukhan]
dudarik gabe.....	→ [doaika] EDO [doaike])
sugekandela(?).....	→ [su(b)andola]..... Lézard
Landagaraia.....	→ [Landaareeia]. (Etxe izena)
Erretorarenea.....	→ [Ertoania].....(Etxe izena)
Estebetegia.....	→ [Istiteeia].....(Etxe izena)
Eiherabidea.....	→ [Ihaabidia].....(Etxe izena)
Urrizpurua.....	→ [Uzpururia].....(Etxe izena)
nahi duka ?.....	→ [nahuka?] edo [nahiuka?]
behar duka ?.....	→ [behaauka ?]

iraulden.....	→ [ialden]
arrastelu.....	→ [astelu]
arratsalde / aratsalde.....	→ [atsalde]
bederatzi.....	→ [beatz]
mila libera.....	→ [mila lia]
medaila.....	→ [meela]..... Médaille
irri egingarria.....	→ [irringarria].. Drôle-amusant
zapart egingarria.....	→ [zapartingarria] Super drôle
nigar egingarria.....	→ [niarringarria] Lamentable
kaka egingarria.....	→ [kakingarria]..... "Chiant"
ahalge egingarria.....	→ [ahalgingarria]..... Honteux

18§ HOMOFONOAK ETA KASIK HOMOFONOAK

bardin	[bardin]	Pareil, égal (Sens propre)
berdin	[berdin]	Probablement (Sens figuré)
hoberena duk	[hobeena-uk]	C'est le meilleur
hoberenena duk(?)	[hobeenena-uk]	Ce que tu as de mieux à faire
ekartzen dik	[ekhartzeeik]	Il apporte, il porte
ekarten dik	[ekharteeik]	Ça suinte, ça suppure
azkenean emaiteko	[azkenin emiteko]	Pour mettre dans le dernier
hor hiza, azkenean!	[hor hiza, azkeein]	Te voilà enfin !
sahetsetik	[sehetsetik]	Du côté, au sens propre
sahetsetik	[sahetsetik]	D'à côté, sans s'impliquer
hire menturan dagona	[hie menturan doona]	Celui qui compte sur toi..
menturan, to!	[mentuan, to!]	Chanceux que tu es!
buruan dik mina	[buruian dik mina]	C'est à la tête qu'il a mal
bi asteren buruan	[bi asteen buuian]	Au bout de 2 semaines
bainan beti	[banan beti]	Mais toujours
bainan beti	[bana beti]	Quoi qu'il en soit
hala ere gaizki duk	[halaree gaizki-uk]	En l'état, il n'est pas bien
hala ere jin duk	[halee jin duk]	Il est venu quand même
behar bada	[beharbaa]	S'il le faut
beharbada	[beharba]	Peut-être
ez balin bada heldu	[ezpalinbaa heldu]	S'il ne vient pas
ez balinba !	[ezbalinba !]	J'espère que non !
uria balin bada	[uria balinbaa]	S'il pleut
bai balinba !	[baalinba !]	J'espère bien !
eiki bada (=alta bada)	[eki baa]	Pourtant
eiki bai !	[eki bai !]	Bien sûr que oui !
nork daki xuxen ?	[nok daki xuxen ?]	Qui le sait exactement ?
nork daki !	[notaki !]	Qui sait ! sait-on jamais !
bertzenaz	[bezanez]	Sinon, autrement
bertzerenaz balia	[bezenaz balia]	Profiter de chose d'autrui

kotsua	[kotsuia]	1)Un tant soit peu 2)Contagion
kotxua	[kotxuia]	Coffin
jateko ona	[jatek'ona]	Bonne nourriture
jateko ona	[jateko ona]	Comestible
Lekuederrean bizi leku ederrean bizi	[Lekuerrin bizi] [leku eerrin bizi]	Habite la maison Lekuederrea Vivre dans un beau site
Bordaberria borda berria	[Bordaarria] [borda berria]	Nom de maison Une bergerie neuve
ama(ren)ganat amarena	[amaanat] [amaana]	
hunat/horrat/harat huna /horra /hara	[hunat/horrat/haat] [huna /horra /hara]	(Direction) ici/là-bas/là-bas Voici/voilà/voilà (Ikus 37\$)
LATSAGAn egona LATSAgaren ama	[Latsaan eona] [Latsaan ama]	Qui a résidé à Latsaga La mère de Latsaga
paga ezak ! para zaite hor	[paazak !] [phaa zite hor]	Paye ! Asseyez-vous(à cet endroit-là)
pika pika ezak	[phika] [pikazak]	La pie Coupe-le
nagusi duk nagusi diagu(k)	[nausiuk] [nausiuik]	Il est plus fort que toi Il est plus fort que nous
hagin bat hain pollita !	[hain bat] [hain pullita !]	Une molaire Si joli !
leher egingarri duk leher egingarria duk	[leherringarri-uk] [leherringarria-uk]	C'est quand même incroyable Il est très marrant, amusant
zurea zuria	[zuria] (2 silaba, «ia» diptongo*) [zuria] (3 silaba)	A vous Blanc
kafea kafia	[kafia] (2 silaba, «ia» diptongo*) [kafia] (3 silaba)	Café Nichée

19\$ BUSTIDURA ETA DIMINUTIBOAK

oinetakoak [oñetakuk].....Chaussures
 koino [koño].....Petit juron
 kuña.....Coin à fendre le bois
 begiak ñir ñir.....Yeux pétillants, émerveillés, avides
 ñustatu.....Sucer
 tuñako.....Un coup de poing sur l'épaule, par ex (?)
 ñakatu.....Mordre (au propre ou au figuré)
 ñaurtua [ñaurtuia].....Rabougri
 Amaño.....On appelle ainsi celle qui a fait office de sage-femme à votre naissance
 adio muñu ! («io» diptongo*) Au revoir, adorable (...) fille ou garçon
 tillura.....Tilleul
 tturrindua [tturrindua]....Ruiné
 gixakoa [gixakua].....(Personnage) sympathique

ze gizon ttula.....Homme sans énergie, pas débrouillard
 ze gizon ttakula.....Piètre personnage, pas agréable
 ttakalahala.....Quand on peut faire facilement et tout de suite

DIMINUTIBO ETA BUSTIDUREKIN ADIERA* ALDAKETA* ZONBEIT :

bat	Un	/ baño	Un, avec nuance sympathique
biga [bia]	Deux	/ bigaño [biaño]	Deux, avec nuance sympathique
poxi bat	Un (petit) peu	/ poxiño bat	Un (tout) petit peu
ixtan bat	Un moment	/ ixtaño bat	Un (bon petit) moment
bolda bat	Un certain temps	/ boldaño bat	Un (bon petit) bout de temps
etxe bat	Une maison	/ etxeño bat	Une (petite) maison
ahurtara bat	Une poignée	/ ahurtaraño bat	Une (bonne petite) poignée
emazteki bat	Une femme	/ emaztekiño bat	Une femme, avec nuance sympa.
haur bat	Un enfant	/ haurño bat	Un enfant, avec nuance sympa.
emeki	Doucement	/ emekiño	Tout doucement
pulliki duk	Il va bien	/ pullikiño duk	Il va mieux, ça va gentiment
ñano	Nain	/ ñaño	Diminutif de Jeannot
nimino	Petit (rare)	/ mimiño	Tout petit, avec nuance sympa.
punpula	Boule ou ampoule	/ punpulla	Petite boule ou ampoule
tinkatu	Serrer	/ ttinkatu	Serrer, avec nuance sympa.
tipi	Petit (rare)	/ ttipi	Petit (Appellation normale)
orgato	Brouette (rare)	/ orgatto	Brouette (Appellation normale)
tita	Gros point	/ ttitta	Petit point
titi	Téton	/ ttitti	Téton, avec nuance sympa.
pot	Baiser (rare)	/ pott	Baiser (Appellation normale)
zitzi	Viande (rare)	/ xitxi	Viande à manger
pozi bat	Un morceau	/ poxi bat	Un (petit) peu
zorta	Grosse goutte	/ xorta	Petite goutte

BUSTIZ GEROZ ADIERA* AINITZ ALDATZEN :

ninia	Etre "bébé", péjoratif / ñiñia.	Le bébé (Appellation normale)
gozatu	Jouir d'un bien / goxatú	Adoucir, câliner
izila	Personne secrète / ixila	Personne discrète
izter	Cuisse dodue, puéril / ixter	Cuisse (Appellation normale)
Manene	(Marianne) Péjoratif / Mañeñe	Appellation normale
Katalin	(Catherine) Péjoratif / Kattalin	Appellation normale
Katiza	(Catherine) Péjoratif / Katixa	Appellation normale
Gazuza	(Gracieuse) Péjoratif / Gaxuxa	Appellation normale

BUSTIZ EDO EZ BUSTIZ ADIERA* BARDINTSUIA GELDITZEN :

tutulatuia	EDO ttuttulatuia	Danbatit EDO Janbattitt
tanto	EDO ttantto	Ma(r)tin EDO Ma(r)ttin
tirritoli (Rare)	EDO ttirrittoli	Marta EDO Martta
tarrapata	EDO ttarrapatta	Lüzien EDO Lüxien
tipito	EDO ttipitto	Grazi EDO Graxi

HAUR MINTZAIRA (puéril) :

min	→ mimi	ahate	→ gitu
gaixoa	→ [gaaittua] (Moqueur ?)	esnea	→ llollo
behia	→ pottolo	jostagailua	→ llelle
aratxea	→ pettele	xokoleta	→ ttottoleta
xitoa	→ ttitto	xuti hadi	→ ttutti hadi
xakurra	→ ttette, ttatturra	jar hadi	→ ttotto hadi
gatuia	→ miñiñi, ttattuia	trenpan	→ ttenpan (1)
		(1)	Aita Piarrres LAFITTEk bilduia

BUHAMÍ MINTZAIRA deitzen zena :

haurrek	→ hapaurrepek
ezpitute	→ epezpipituputepe
holakorik	→ hopolapakoporipik
aditu	→ apidipitupu
behar	→ bepehapor

Haur ttipiek ez konprentzeko,
erabiltzen zen : guti erabilia
gisa guziz. Iduritzan zait,
bainan ez dut segurtatzen ahal,
ahozkatze* hobexagoko bat
erabiltzen zela karia hortarat.

20\$ AHOZKATZE-SOINUIAREN ARABERA ADIERA* ALDATZEN

(Batzuietan, erraiten denaren kontrea sendiarazten da)

abantzuño [aantznuño]	1) Presque, sur le point de	2) Loin de là !
muturrekoño bat	1) Une petite muselière	2) Un coup de poing au visage
ostikoño bat	1) Un petit coup de pied	2) Un coup de pied fort
holakoño batzu	1) Des choses mignonnes	2) Des choses pas agréables
zafraldiño bat eman	1) Bien avancer un chantier	2) Flanquer une rossée
airaldiño bat eman	1) Engueler	2) Engueler sévèrement

Hola hola segitzen ahal litake bertze «-ño» atzizkidun askorekin.

■ egiten ahal duk [iten ahal duk]:

1) Tu peux le faire 2) Il est temps que tu le fasses !

■ jiten ahal duk nahi duenean [jiten ahal duk nahi diinin]:

1) Il peut venir quand il veut 2) Il serait temps qu'il vienne !

Sail hunekin balitake nun josta. Aho hizkuntza batetan, soinuiak duen garrantzia* aipatzean, beti gogorat heldu zaut "hilh de pute" delako gaskoien sakre* famatuia. Dizka bat ere egin zuten, zointan erakusten baitzaukuten, sakre* horrek, 25 soinu desbardinekin, 25 erran-nahi desbardin sendiaraz zezazkela !

Segur Beskoitzen ere bakarrenak sendiarazten ditugula gure hitz zonbeití emaiten dakotegun aire edo soinu desbardinekin ! Hala nola : gaizoa [gaizua] — gaixoa [gaixua] — horrengatik — alabainan [alaainan] — aiuta — nimbaitik ere [nunbeitikee] — eta gisa hortako hitz batzuekin... Sakreak*, ttipiak eta handiak, hek bertzalde ! Hots, HITZA bezain untsa ezagutu behar da SOINUIA.

21\$ HIZKI BATZUIEN AHOZKATZEAZ (Y — S — J — Ü — H)

«y» hau hauteman ginezake, izaitekotz «u» edo «i»-rekin bururatzen diren hitzak mugatzen ditugunean : (Ikus ere [mendiiy] 44. hostoa)

- buru + a → [buruya] (Nik [buruia] eman dut lantto huntan)
- ardi + a → [ardiya] beharbada zonbeitek, bainan ez denek!

«s» hortarat jaidura* zerbaite (nahiz ez den Beskoitzekoak bakarrak):

- zurruminoak [surminuk].....Rougeole
- harriztatu [harristatu]
- olioztatu [oliostatu]
- paralezia [paalesia].....(pa(r)alezia, Senperen)
- (sucre) [sukre].....(azukre, Senperen)
- (riz) [irrisa].....(erriza, Senperen)
- (caisse) [kesa].....(keza, Senperen)

BAINAN :[pizatu].....(pisatu Senperen)

BAINAN :[paztiza].....(pastiza Senperen)

BAINAN : Beskoitze [Bezkotze] ahozkatzen* gure herritar gehienek

«j» kontsonante* hein bat azkarra da : «dd» bikoitzaren* soinu "bustitik" arras hurbil, «y»-ak baino gorputz gehixagorekin:			
■ geroztik	[joostik]		
■ gemena	[jemena]		
■ errebandxa	[arrebanja]..... Revanche		
«ü» Xuberon bezalakoa edo Hazpandarren [gatüä] ez dugu baliatzen frantsesetik hartu hitz berriekin baizik: [legümak], [koztüma]			
Halere, ahozkatzeak* tinkatu bakar batzu, hauteman ditazke:			
■ holako oihuetan	[holako oihuetan]..... (eta ez «oihuietan»)		
■ oihu egiten	[oihüiten]..... («ü» diptongo*)		
■ joaiten	[jüiten]..... («ü» diptongo*)		
«h» AZKARKI SENDITZEN HITZ ZONBEITETAN. Beskoitzeko heskuara mintzatzekotan			
«h» horren untsa ahozkatzen ikasi behar litake ; bainan, idaztean, kontsonanten* ondotik ez baita «h»-rik eman behar, hortakotz dire batzu [makoen] artean. (Ikus ere, 26. hostoa, «h» horrek nola ordaintzen dituen bertze kontsonante* batzu)			
leihor	[khen]	[pherde]	[athe].....(13)
eihera	[bakhan]	[zopherna]	[bortha]
eihar	[barkhatu]	[aiphatu]	[urthe]
zeiharkatu	[ukhan]	[apho]	[ethendura]..(14)
aiken	[okhitu]	[Phaueta]..(8)	[thu]
[baihetz !](1)	[ekhei]	[Phaadoia] (9)	[itho]
[gauherdi]		[epheldu]	
[gauhon !] (2)	[zelharta]..(6)	[epher]	harma.....(15)
	[bulhar]	[aphaldu]	haupa !
loheria	[bilhur]	[ziphu]...(10)	hede
sehaska	[zilhar]	[phelido] (11)	haga
sahets		[ephe]	hurria
[asteharta]	[unhatu]		eta abar.
goha.....(3)	[xinhaurri]	[erhi]	(bertze hainitz
ohe	[azkenharro]	[sorhaio]	baita)
buhatu....(4)	[inhaurkia].(7)	[erhaztun]	BAINAN «h» gabe :
palaharra (5)	[onhartu]	[arhe]	■ irri....rire
bahe	[zainharta]	[orhe]....(12)	■ ur.....eau
behatu	[mainhatu]	[burhaso]	■ ari....en train de
ehun	[janhari]	[urhe]	■ auzo...voisin
nehun	[ginharri]	[erho]	■ azkar..fort

(1) baietz = que oui !	(6) courbe vers le bas	(11) menthe (botanique)	
(2) BAINAN: [eun-on !]	(7) litière à bétail	(12) pâte	
(3) = sapa	(8) Pagoeta (etxe izena)	(13) étable	
(4) souffler	(9) Pagadoia (etxe izena)	(14) hernie	
(5) pelle-bêche	(10) = putzu	(15) BAINAN: armada	

22§ ATZIZKI ZONBEIT

zikintzua !	[zikhintzua !]	"Cochon (que tu es) !"
mukuzua !	[mukhuzuia !]	(Au figuré) morveux !
ez duk irrizua	[eztuk irrizuia]	Il n'est pas souriant
ez duk elezua	[eztuk elhezuia]	Il n'est pas bavard
eiherazua	[ihaazuia]	Sac de grains de blé moulus
BAI ETA: pedazua	[peazuia]	Le morceau de rapiéçage

lagunkina	[la-unkina]	Sociable, bon camarade
haurkina		Aimant les enfants
jendekina		Sociable
soberakina		Le trop-plein
HAUK ERE: hundarkinak		Les restes
"	baxterakina	L'eau sale de vaisselle
"	arkina	Le fumier de brebis

handiegiz [handieeiez]	(Parce que) trop grand
ttipiegiz [ttipieeiez]	(Parce que) trop petit
itsusiegiz [itsusieeiez]	(Parce que) trop vilain
karioegiz [kariueeiez]	(Parce que) trop cher
laburregiz [laburreeiez]	(Parce que) trop court
kurtsaria / kurslaria	(Le) coureur cycliste
arraintzaria	(Le) pêcheur
ihiztaria [ihistaria]	(Le) chasseur
giletaria	(Le) joueur de quilles
pilotaria	(Le) joueur de pelote
BAINAN : kozinertsa	(eta ez «kozinaria») Cuisinière
segida	Suite
aritada [haitada]	Action ponctuelle, déterminée
abiada	Départ
arribada	Arrivée
armada	Armée
tramada	Travée, rangée
despedida [despe-ida]	Départ d'une location par exemple
trukada	Echange
turnada	Tournée
segada	Piège à oiseaux
planada	Plaine, zone plane
promenada	Promenade
biperrada [bipherrada]	Piperrade
BAINAN : entselade [entselade]	Salade
entseladea [entseladia]	La salade
limonade [limonade]	Limonade
limonadea [limonadia]	La limonade
BIDE BERETIK: beterrabe [beterrabe]	Betterave
beterrabea [beterrabia]	La betterave
metre [metre]	Mètre
metrea [metria]	Le mètre
jandarme [jandarme]	Gendarme
jandarmaea [jandarmia]	Le Gendarme
kuntre [kuntre]	Contre
kuntrea [kuntria]	L'inverse, l'opposé
IKUS ERE : [zapetak kuntrezka]	Chaussures à l'envers.
bizilanta	Débrouillard, accrocheur
hirriskanta	Casse-cou
tratulanta	Se débrouillant bien en affaires
izkirianta [izkianta]	Doué pour l'écriture
balenta	Vaillant
komunianta [kominianta]	Communist
gormanta	Gourmand
terranta	Glissant
gobernanta [goornanta]	Gouvernante (du curé)
kostanta	Avenant, brave
tratamendu	Traitemnt
ekipamendu	Equipement
meheximendu	Mérite (avoir du)
barkamendu [barkhamendu]	Pardon
engeiamendu	Engagement
abantzamendu [aantzamendu]	Avancement
manamendu	Commandement
pagamendu [paamendu]	Paiement
ahusamendu [a-usamendu]	Distraction

(moteur)	[motur]
(tailleur)	[tallur]
(contrôleur)	[kontrolur]
(percepteur)	[prezetur]
(tracteur)	[traktur]
(coiffeur)	[kofur]
(chauffeur)	[xofur]
(vantard)	[banttur]
BAINAN: (recteur)	[ertor].....Curé
KUTSADURAZ(?): puntalakuilo	[punttalakur].....Pointilleux
-on → -oin.....(bouton)	[botoin]
(raison)	[arrazoin]
(melon)	[meloin]
(poison)	[pozoin]
(carton)	[kartoin]
(son)	[soinu]
(savon)	[salboin]
(laiton)	[letoin]
(canton)	[kantoin]..... Coin, angle
(façon)	[dena fazoin]..... Maniére
(caleçon)	[galtxoin]..... Chaussette
(patron)	[herriko patroina]..... (Jondoni Bixintxo)
-on → -oi.....(canon)	[kanoi]
-on → -uin.....(timon)	[thimuin]
(poinçon)	[puntxuin]
-on → -un.....(camion)	[kamiun]
(coton)	[kutun]
(feston)	[feztun]
(biberon)	[biberun]
(accordéon)	[akorde-un]
(guidon)	[gidun]
(salon)	[salun]
(goudron)	[gudrun]
(poltron)	[putrun]
(bonbons)	[bunbunak]
(caleçon)	[galtsun]..... Slip
(pott+ona)	[pottuna]..... Baiser sur les lèvres (puéril)
(Ur+onttoa)	[Urruntu]..... (Etxe izena)
-eau → -eu.....(bourreau)	[burreu]
(fourneau)	[furneu]
(pinceau)	[pintzeu]
(rouleau)	[erruleu]..... Rouleau compresseur
(trousseau)	[truzeu]..... Trouseau de mariage
(appeaux)	[apeu]..... Cabane de chasse sur arbre
(bureau)	[bureu]
(tableau)	[tableu]
(drapeau)	[drapeu]
BAINAN: (rideau)	[erridau]
BAINAN: (tombereau)	[thunburo]
BAINAN: (manteau)	[manto]
entseia zaxu-eia [eseiazaxiiya]	Essayez-le, pour voir (Commandement amical)
xato-eia [xatooia]	Venez-là (Commandement amical)
erakutsak-eia [iakutsakeeia]	Montre-le moi, voyons (Commandement amical)
zaurizte-eia [zaizteeia]	Venez (vous autres) (Commandement amical)

DEKLINABIDEA*

- M = MUGAGABEA* ezagutzeko erabil: hainbertze, zonbeit, eta abar.
- S = SINGULARRA (edo MUGATU SINGULARRA) ezagutzea erretx da
- P = PLURALA (edo MUGATU PLURALA)

23§ DEKLINABIDEAZ* eta haren AHOZKATZEAZ* jabetzea, urrats handia gure hizkuntzaren ikasteari buruz. Lehenik ikusi behar HITZA nola bururatzenten den; kasu bereziki hundarreko «a» beraea duenetz ala singularraren ezaugarria den. Horren frogatzeko aski duzu «bat» delakoarekin entseiatzea: "etxe bat" erraiten da ala "etxea bat"? Badakizu "etxe bat" erraiten dela eta beraz "etxe" dela HITZA.

24§ Bereziki MUGAGABEA eta PLURALA behexteko biziki baliagarria duzu AHOZKATZEAZ jabetzea. BOKALEZ* bururatzenten direnez ari niz, zeren-eta KONTSONANTEZKOETAN ez baita zailtasun handirik. Bokalezkoak, idaztean, abantxu berdinak ditutzu baina ahozkatzean zer differentzia ez dute:

- ehun ardiren hazteko [ehun ardiin hazteko] (MUGAGABEA)
- ene ardien hazteko [ene ardiien hazteko] (PLURALA)

Ahozkatze hori baliatuz, bi kasuiak behextea erreskiago eginen duzu eta horrela EUSKARAREN BEREZITASUN HANDI bati ohartuko zire.

25§ BIZIDUNAK eta BIZIGABEAK behexi behar litazke. Iku differentzia 8-tik eta 12-rainokoetan: «etxeTIK» bainan «alabaGANIK» «etxeKO» bainan «alabaGANAKO» eta abar. Beskoitzen, haatik, BIZIDUNAK ere, BIZIGABEAK bezala deklinatzen dire gehienki. Halere, «kalabitarat» bezainbat erabiltzen dugu «alabenganat» [alabenat]. Hobeki baita.

26§ «etxeN», INESIBO zaharra, ez da BESKOITZEKOA; guk: «etxiN»! Bainan gure INESIBO motz horrek gauza batzu nahasirik uzten:

- [hutsin] = hutsean EDO hutsegina
- [bezin] = bertzean EDO bezain

Ingurumenak edo kontextoak behexten baititu beharrik!

27§ Ohar, haatik, ADITZ IZENA* nola dabilan INESIBOAN:

IZEN ARRUNTA*	ADITZ IZENA*
ohantzean [ohantzin] urtean [urthiñ]	hurbiltzean [hurbiltziaan] ikustean [ikustiaan]

28§ Euskara batuan, DIPTONGOZ* bururatzenten direnak: «uztai» «hedoi» eta abar. BOKALEZ* bururatzenten direnak bezala deklinatzen dire bainan «gau», KONTSONANTEZKOAK* bezala.

29§ BIRDEKLINATZEA singularrean eta pluralean:

etxearen →	1 S etxearena [etxiaana]	eta abar.
etxeko →	1 S etxekoa [etxekua]	eta abar.
etxeko+aren →	1 S etxekoarena [etxekuaana]	eta abar.
etxerat+ko →	1 S etxera(te)ko [etxaa(te)kua]	eta abar.
etxeraino+ko →	1 S etxerainoko [etxaañokua]	eta abar.

1 NOMINATIBOA / ABSOLUTUA ■ nor/zer	M S P	oihan oihana oihanak
2 ERGATIBOA ■ nork/zerk	M S P	oihanek oihanak oihanek
3 DATIBOA ■ nori/zeri	M S P	oihani oihanari [oihanaai] oihaneri
4 SOZIATIBOA ■ norekin/zerekin	M S P	oihanekin oihanarekin [oihanaakin] oihanekin
5 GENITIBOA ■ noren/zeren	M S P	oihanen oihanaren [oihanaan] oihanen
6 DESTINATIBOA ■ norentzat/zerentzat:	M S P	oihanentzat oihanarentzat [oihanaantzat] oihanentzat
7 INSTRUMENTALA ■ nortaz/zertaz	M S P	oihane(ta)z oihanaz oihane(ta)z
8 INESIBO ■ BIZIGABEA: nun/zertan (1) ■ BIZIDUNA : noren baitan	M S P	oihanetan oihanean [oihanin] oihanetan
9 ABLATIBO ■ BIZIGABEA: nundik/zertarik ■ BIZIDUNA : norenganik	M S P	oihanetarik [oihanetaik] oihanetik oihanetarik [oihanetaik]
10 GENITIBO ■ BIZIGABEA: nungo/zertako (2) ■ BIZIDUNA : norenganako	M S P	oihanetako oihaneko oihanetako
11 ADLATIBO ■ BIZIGABEA: norat/zertarat ■ BIZIDUNA : norenganat	M S P	oihanetarat [oihanetaat] oihanerat [oihaneat] oihanetarat [oihanetaat]
12 ADLATIBO BUKATU ■ BIZIGABEA: noraino/zertaraino ■ BIZIDUNA : norenganaino	M S P	oihanetaraino [oihanetaaino] oihaneraino [oihanaaino] oihanetaraino [oihanetaaino]
13 PARTITIBOA ■ nor-ik/zerik		oihanik
14 PROLATIBOA ■ nortzat/zertzat		oihantzat

30§ «oihan» bezala deklinatzen dire KONTSONANTEZ* bururatzten diren hitzak : belaun, lan, arrain, gizon, egun(3), gain, hortz, eta abar.

- «r» batekin : zur, ur, paper, xantier eta abar.
- bi «r»-rekin : egur, gezur, belar, adar, alor, etabar.
- MUGAGABEAN bakarrik : bat, zonbeit, edozoin eta abar.

-
- (1) Ikus ere INESIBO zahar batzu : aitzur → aitzurREN, ihizi → ihiziN, eta abar.
 - (2) Ezagutu behar da ere GENITIBO berezi bat : -TAKO : oihal → oihalTAKO (Pour servir de torchon) hazi → haziTAKO (Pour semence). Birdeklinatzea : hazitakoa, eta abar.
 - (3) ■ eguneko [euneko] Pour la journée
■ egungo [eunko] Pour aujourd’hui (Ikus LEKU-DENBORAZKO BEREZIAK 41§, 42§)

1	M	mendi mendia mendiak	landa landa landak	[landa(a)]
2	M	mendik mendiak mendiek	landak landak landek	
3	M	mendiri [mendiiy] mendiari [mendiaai] mendieri	landeri landari landeri	[landaai]
4	M	mendirekin [mendiikin] mendiarekin [mendiaakin] mendiekin	landekin landarekin landekin	[landaakin]
5	M	mendiren [mendiin] mendiaren [mendiaan] mendien	landen landaren landen	[landaan]
6	M	mendientzat [mendaintzat] mendiarentzat [mendiaantzat] mendientzat	landentzat landarentzat landentzat	[landaantzat]
7	M	mendi(ta)z mendiaz mendie(ta)z	lande(ta)z landaz lande(ta)z	
8	M	menditan mendian mendietan	landetan landan landetan	
9	M	menditarik [menditaai] menditik mendietarik [mendietaaik]	landetarik landatik landetarik	[landetaai] [landetaik]
10	M	menditako mendiko mendietako	landetako landako landetako	
11	M	menditarat [menditaat] mendirat mendietarat [mendietaaat]	landetarat landarat landetarat	[landetaat] [landa(l)at] [landetaat]
12	M	menditaraino [menditaaino] mendiraino [mendiaaino] mendietaraino [mendietaaaino]	landetaraino landaraino landetaraino	[landetaaino] [landa(l)aino] [landetaaino]
13		mendirk [mendiik]	landrik	[landaai]
14		menditzat	landatzat	

31§ «mendi» bezala deklinatzen dire :ogi, mahi, zaldi, eta abar.

32§ «landa» bezala deklinatzen dire : kopeta, zaia, eihera, antzera, xara, zama, borda eta abar.

Euskara batuan, diferentzia batzu ; bertzeak bertze :

- 3 M landari
- 4 M landarekin
- 5 M landaren
- 6 M landarentzat
- 7 M landaz
- 8 M landatan
- 9 M landatistik
- 10 M landatako
- 11 M landatara
- 12 M landataraino

1 M	buru burua buruak	[buruia] [buruiak]	alaba alaba alabak
2 M	buruk buruak buruek	[buruiak] [buruiek]	alabek alabak alabek
3 M	bururi buruari burueri	[buruui] [buruiaai] [buruieri]	alaberi [alabeei] (?) alabari [alabaai] alaberi
4 M	bururekin buruarekin buruekin	[buruukin] [buruiaakin] [buruiekin]	alabekin alabarekin [alabaakin] alabekin
5 M	bururen buruaren buruen	[buruun] [buruiaan] [buruien]	alaben alabaren [alabaan] alaben
6 M	bururentzat buruarentzat buruentzat	[buruuntzat] [buruiaantzat] [buruientzat]	alabentzat alabarentzat [alabaantzat] alabentzat
7 M	buru(ta)z buruaz burue(ta)z	[buruiaz] [buruie(ta)z]	alabe(ta)z alabaz alabe(ta)z
8 M	burutan buruan buruetan	[buruian] [buruietan]	alabetan EDO alaben baitan alaban EDO alaba baitan alabetan EDO alaben baitan
9 M	burutarik burutik buruetarik	[burutaai] [buruetai] [buruietaai]	alabetarik [alabetaai] alabaganik [alabaanik] alabetarik [alabetaai]
10 M	burutako buruko buruetako	[buruietako]	alabetako (?) alabaganako [alabaanako] alabetako (?)
11 M	burutarat bururat buruetarat	[burutaat] [buruetaat] [buruietaat]	alabetarat [alabetaat] alabaganat [alabaanat] alabenganat [alabenat]
12 M	burutaraino bururaino buruetaraino	[burutaaino] [(?)] [buruietaaino]	alabetaraino [alabetaaino] alabaganaino [alabaaino] alabetaraino [alabetaaino]
13	bururik	[buruuik]	alabarik [alabaaik]
14	burutzat		alabatzat

33§ «buru» bezala deklinatzen dire : zaku, gatu, murru, eta abar.

- PLURALEAN bakarrik : batzu. Bertzalde, «buru»-ren «r» hori galtzen da batzuietan : buruz buru [buuz buru] eta abar. Ikus ere 18§

34§ «alaba» bezala deklinatzen dire : aneia, osaba, izaba, arreba, ttantta, eta abar...

«alaba» BIZIDUNA dugu ; aldaketa, erran dena, 8tik 12rainokoetan.

Euskara batuko diferentzia batzu ikus sahetsean :

8 M	alabarengan EDO alabaren baitan
P	alabengan EDO alaben baitan
9 M	alabarengandik
P	alabengandik
10 M	alabarenganako
P	alabenganako
11 M	alabarengana
P	alabengana
12 M	alabarenganaino
P	alabenganaino

1 M	etxe		beso	
S	etxea	[etxia]	besoa	[besua]
P	etxeak	[etxik]	besoak	[besuk]
2 M	etxek		besok	
S	etxeak	[etxik]	besoak	[besuk]
P	etxeek	[etxek]	besoek	[besuek]
3 M	etxeri	[etxeei]	besori	[besooi]
S	etxeari	[etxiaai]	besoari	[besuaai]
P	etxeeri	[etxeri]	besoeri	[besueri]
4 M	etxerekin	[etxeekin]	besorekin	[besookin]
S	etxearekin	[etxiaakin]	besoarekin	[besuaakin]
P	etxeekin	[etxekin]	besoekin	[besuekin]
5 M	etxeren	[etxeen]	besoren	[besoon]
S	etxearen	[etxiaan]	besoaren	[besuaan]
P	etxeen	[etxen]	besoen	[besuen]
6 M	etxerentzat	[etxeentzat]	besorentzat	[besoontzat]
S	etxearentzat	[etxiaantzat]	besoarentzat	[besuaantzat]
P	etxeentzat	[etxentzat]	besoentzat	[besuentzat]
7 M	etxe(ta)z		beso(ta)z	
S	etxeaz	[etxiz]	besoaz	[besuz]
P	etxee(ta)z	[etxe(ta)z]	besoe(ta)z	[besue(ta)z]
8 M	etxetan		besotan	
S	etxean	[etxin]	besoan	[besun]
P	etxeetan	[etxetan]	besoetan	[besuetan]
9 M	etxetarik	[etxetaaik]	besotarik	[besotaaik]
S	etxetik		besotik	
P	etxeetarik	[etxetaaik]	besoetarik	[besuetaaik]
10 M	etxetako		besotako	
S	etxeoko		besoko	
P	etxeetako	[etxetako]	besoetako	[besuetako]
11 M	etxetarat	[etxetaat]	besotarat	[besotaat]
S	etxerat	[etxeat]	besorat	[besoat]
P	etxeetarat	[etxetaat]	besoetarat	[besuetaat]
12 M	etxetaraino	[etxetaaino]	besotaraino	[besotaaino]
S	etxeraino	[etxaaino]	besoraino	[besoaino]
P	etxeetaraino	[etxetaaino]	besoetaraino	[besuetaaino]
13	etxerik	[etxeeik]	besorik	[besooik]
14	etxetzat		besotzat	

35§ «etxe» bezala deklinatzen dire : bide, jende, urde, eta abar.

■-ea-tik heldu diren -ia- guziak DIPTONGO* : etxea [etxia] eta abar.

Salbuespen ■ 1 Singularra : ke + a [kheia] -ei- diptongo (= kea)

■ 1 Singularra : xehe + a [xeiha] -ei- " (= xehea)

■ 1 Singularra : mehe + a [meiha] -ei- " (= mehea)

■ 1 Singularra : ohe + a [oiha] -oi- " (= ohea)

36§ «beso» bezala deklinatzen dire : hosto, xoko, leihoa, eta abar.

■ MUGAGABEAN bakarrik : asko, frango

■-oa-tik heldu diren -ua- guziak DIPTONGO*: besoa [besua] eta abar.

■-oe-tik heldu diren -ue- guziak DIPTONGO*: besoen [besuen] eta abar.

Salbuespen ■ 1 Singularra : lo + a [loa]

■ 1 Singularra : aho + a [auha] -au- DIPTONGO* (= ahoa)

37§ ERAKUSLEN DEKLINABIDEA

1 S	[hau]	[hoi]	[hua]
P	[hauk]	[hoik]	[hek]
2 S	[hunek]	[horrek]	[harrek]
P	[hauek]	[hoiek]	[heiek]
3 S	[huni]	[horri]	[harri]
P	[haueri]	[hoieri]	[heieri]
4 S	[hunekin]	[horrekin]	[harrekin]
P	[hauekin]	[hoiekin]	[heiekin]
5 S	[hunen]	[horren]	[harren]
P	[hauen]	[hoien]	[heien]
6 S	[hunentzat]	[horrentzat]	[harrentzat]
P	[hauentzat]	[hoientzat]	[heientzat]
7 S	[huntaz]	[hortaz]	[hartaz]
P	[hautaz]	[hoitaz]	[hetaz]
8 S	[hantan]	[hortan]	[hartan]
P	[hautan]	[hoitan]	[hetan]
9 S	[huntaaik]	[hortaaik]	[hartaai]
P	[hautaaik]	[hoitaai]	[hetaai]
10 S	[huntako]	[hortako]	[hartako]
P	[hautako]	[hoitako]	[hetako]
11 S	[huntaat]	[hortaat]	[hartaat]
P	[hautaat]	[hoitaat]	[hetaat]
12 S	[huntaaino]	[hortaaino]	[hartaaino]
P	[hautaaino]	[hoitaaino]	[hetaaino]
	[huna]	[horra]	[hara]
	[hula]	[hola]	[hala]
	[hoin]	[hoin]	[hain]
	[honbeze]	[honbeze]	[hanbeze]

38§ BESKOITZE-rena

1	Beskoitze [Bezkoitze]
2	Beskoitzek [Bezkoitzek]
3	Beskoitzeri [Bezkoitzeei]
4	Beskoitzerekin [Bezkoitzeekin]
5	Beskoitzeren [Bezkoitzeen]
6	Beskoitzerentzat [Bezkoitzeezentzat]
7	Beskoitzez [Bezkoitzez]
8	Beskoitzen [Bezkoitzen]
9	Beskoitzetik [Bezkoitzetik]
10	Beskoitzeko [Bezkoitzeko]
11	Beskoitzerat [Bezkoitzeat]
12	Beskoitzeraino [Bezkoitzearino]
13	Beskoitzerik [Bezkoitzeeik]
14	Beskoitzetzat [Bezkoitzetzat]

39§ ERAKUSLEN "BIZIDUNAK"

11 S	hunenganat	horrenaganat	harengananat
	[hunenat]	[horrenat]	[harrenat]
P	hauengananat	horiengananat	heiengananat
	[hauenat]	[hoienat]	[heienat]

Bertze bakar batzu ere :

- harenganik [harrenik]
- Ikus ere:
- harelakoa [harrekilakuk]
- eta abar.

40§ ERAKUSLEAK ETA "BESKOITZE" ERE BIRDEKLINATZEN (GENITIBOAK 5 eta 10)

1 S	[hunena]	[horrena]	[harrena]
P	[hunenak]	[horrenak]	[harrenak]
	eta abar.		

1	Beskoitzerena [Bezkoitzeena]
	eta abar.

41§ LEKU-DENBORAZKO BEREZIAK [hemendik/hementik, hango/hanko, handik/hantik]

8	[hemen]	[hor]	[han]
9	[hemendik]	[hortik]	[handik]
10	[hemengo]	[horko]	[hangoo]
11	[hunat]	[horrat]	[haat]
12	[hunaaino]	[horraaino]	[haraaino]

8	noiz	(1)
9	noiztik	
10	noizko	

(1) «noiz» bezala bihurtzen* : egun [eun], bihar, gaur, atzo, etzi, xaz, nehum, nunbeit
 Bada ere : jadanik [jaanik], lehendanik ; noizbeit, norapait [noapeit], eta abar.
 Bada ere : hemengotz / hemengotzat, horkotz / horkotzat, hankotz / hankotzat

42§ LEKU-DENBORAZKO BEREZIAK BIRDEKLINATZEN

1 S	[hemengua]	[horkua]	[hankua]
P	[hemenguk]	[horkuk]	[hankuk]
	eta abar.		

ETA BERRIZ DEKLINATZEAK :
 40§ horrenarena [horrenaana]
 eta abar.
 42§ hemengoarena [hemenguaana]
 eta abar.

ADITZA

OHARPEN OROKORRAK

43§ Aditz jokatuia* gure hizkuntzaren aberastasunetarik da ; bainan aberastasunak, zaitasuna erran nahi du ! Euskaldun zaharrek haatik, ainitz forma, batera miatu gabe heldu zaizkote mihirat... Nik ere beraz, jadanik arizan diren bertze hainbertze aditz ikerleren ondotik, ene entseiu ttipia agertu nahi ukana dut, nor edo nor, hartan edo huntan, behar bada oraino lagunduko duelakoan... Errana dut lantto hau ez dela gramatika bat ; halere gauzak IZENDATU behar ziren eta hartako doia xehetasun emaiten dut.

44§ 48-51. hostoetako LEIHOEN muntatzeko EUSKARA BATUTIK hartu ditut adizkerak (52-53. hostoetako xehetasunentzat ere bai). Horrela, LEIHO gehiago "betez" iduri bailuke euskal aditzaren morfologia hobeki agertzen dela. Begi erneak laster ikusiko ditu Beskoitzeko aditzak betetzen, erdi betetzen edo hutsik uzten dituen LEIHOAK. Ikus ere AURKIBIDEAn.

45§ ADITZ JOKABIDEA*:

- 2 SAIL : OBJEKTIBOA eta SUBJEKTIBOA (nolazpeit behexteko)
- Sail bakotxaren LEIHOAK : 3 MODU x 3 TEMPUS + INPERATIBOA
- 4 NOR-JOKALDI : NOR eta NOR-NORI — NOR-NORK eta NOR-NORI-NORK

O B J E K T I B O A	INDIKATIBOA			BALDINTZA			AHALA			H U R A
	ORAINA	dago	badago	dagoke						
	IRAGANA	zegoen	bazegoen	zegokeen						
	ALEGIAZKOA	-lego-	balego	legoke						
	INPERATIBOA	bego								
S U B J E K T I B O A	SUBJUNTIBOA			BALDINTZA			AHALA			H U R A H A R E K
	ORAINA	dagoen	badago	dagoke						
	IRAGANA						zegokeen			
	ALEGIAZKOA	legoen								
	INPERATIBOA	bego								

Taula huntan ikusten da (adizkera* batuekin*) EGON aditzak (NOR eta NOR-NORI) bete dezazkela OBJEKTIBOKO leihoa, bainan SUBJEKTIBOKO leihoa batzu ere ; bardin dabilta, ETORRI, JOAN, eta IBILI ere. Halaber, EGIN aditzak (NOR-NORK eta NOR-NORI-NORK) badu ahal hori. Beskoitzen ere, baitauka SUBJUNTIBO-ORAINA (NOR-NORI-NORK, konpletiboa) :

- [on daaitzula] on DAGIZULA (= on EGIN DIEZAZULA) Bien vous fasse ! Ikus ere 70. hosto.

IZAN eta UKAN aditzek, OBJEKTIBOKO LEIHOAK betetzen dituzte, bainan heiek ere badute SUBJUNTIBO-ORAINA ! Ikus Beskoitzen ere bakarño batzu :

- [dena-en] dena DEN (= zer nahi IZAN DADIN) Quoiqu'il en soit
- [kakaala harrentzat] kaka DELA harrentzat (= kaka IZAN DADILA harrentzat) Pas méchant
- [Jinkuk bee lorian diila] Jainkoak bere lorian DUELA (= Jainkoak bere lorian UKAN DEZALA) J'espère qu'il est au ciel (bien que dans sa vie il n'ait pas été toujours...)

EDIN eta EZAN (eta IRON ?) beti dire SUBJEKTIBOAK. Bertzalde, ez Beskoitzen bainan Euskara literarioan. EDIN eta EZAN aditzek «BA» BALDINTZAKO eta «KE» AHALAKO betan har dezakete :

- «baldir BAdezaKEzu», eta abar.

BALDINTZA : gramatikalari guziek ez dute MODU bezala ekartzen. Guk bai : hola gauzak hobeki ikusten direla iduritu zaukulakotz. Sakondu* nahi duenak har beza gramatika bat.

46§ BESKOITZEKO "PRESUNAK" "NOR-kiak" eta "IZEN ORDAIN" ZONBEIT

	nor	nori	nork [nok]
1.	ni SINGUL.	eni (2)	nik
2.	hi (mutil)	hiri (mutil)	hik (mutil)
2.	hi (neska)	hiri (neska)	hik (neska)
3.	hura [hua]	" hari [harri]	harek [harrek]
1.	gu PLURALA	guri	guk
2.	zu " (1)	zuri	zuk.
2.	xu " (1)	xuri	xuk
2.	zuek [ziek]	" zueri [zieri]	zuek [ziek]
3.	hek "	heieri	heiek
nihone [nihooone/nihoor] hihone [hihooone/hihoor] bera guhone [guhuoone/guhoor] zuhone [zuhoone/zuhoor] xuhone [xuhooone/xuhoor] zihone [zihoone/zihoor] berak			
nihoni [nihooni] hihoni [hihoooni] berari [beraaai] guhoni [guhuooni] zuhoni [zuhooni] xuhoni [xuhoooni] zihoni [zihooni] bereri			
nihonek [nihoo(ne)k] hihonek [hihoo(ne)k] berak guhonek [guhuoo(ne)k] zuhonek [zuhooo(ne)k] xuhonek [xuhoo(ne)k] zihonek [zihooo(ne)k] berek			
norbeit zerbeit [zeeit] zer [ze] zonbeit zoin edozooin nehor nornahi norbera bat batzu bihibat			
norbeiti zerbeiti [zeeiti] zeri zonbeiti zoini edozooini nehor nornahiri [nornahiiy] norberari [norberaaai] bati batzuieri bihibati			
norbeitek zerbeitek [zeeitek] zerk [zek] zonbeitek zoinek edozoinek nehork [nehok] nornahik norberak batek batzuietek bihibatek			

(1) PLURALA adizkerari buruz, bainan SINGULARRA akordatzean : ikus : 81§ - 83§

(2) «niri» ere bada Beskoitzen, manamendu zorrotz bat emaitean-edo :

■ utzak hoi hor, niri ! Laisse ça là, tu m'entends !

47§ ADIZKERAREN* BARNEAN, NOR-kiak (PRESUNAK) ZOIN ZOINEKIN DABILTZAN

- lehen presunak.....> birdenekin eta hirugarrenekin
- birden presunak.....> lehenekin eta hirugarrenekin
- hirugarren presunak....> lehenekin, birdenekin eta hirugarrenekin

48§ Adizkera* LAGUNTZAILE* ala TRINKOETAN*, NOR-kien ezaugarriak ber-berak dire. Huna Beskoitzekoak, ORAINAn eta BIHURGARRIA*, adibidez*:

NOR	NORI	NORK
(ni) N-	(eni) -auT	(nik) -T
(hi-m) H-	(hiri-m) -aiK	(hik-m) -K
(hi-n) H-	(hiri-n) -aiN	(hik-n) -N
(hura) (1) D-	(hari) -akO	(harek) -Ø
(gu) G- (2)	(guri) -auKU	(guk) -GU (4)
(zu) Z- (2)	(zuri) -aIZU	(zuk) -ZU
(xu) X- (2)	(xuri) -aIXU	(xuk) -XU
(zuek) Z- (2) (+TE)	(zueri) -aIZi(TE)	(zuek) -Zii
(hek) (1) D- (2)	(heieri) -akOTE (3)	(heiek) -TE

(1) «izan» aditzak, NOR-NORI sailean, «DA-> galduia du («zako» eta ez «datzako»)

(2) Ikus pluralgile batzu : 66§, 81§, 83§

(3) Batzuetan «OTE» BI pozitan gertatzen da: dakOzuTE eta abar.

(4) «-GU»-ren «G» hori beti galtzen da ahozkatzean : ikus 94. hostoa.

49§ NOR (ADIZKERA* BATUAK*)

izan 0 B J E K T I B 0 A	SUBJEKTIBOAA	INDIKATIBOA			AHALA HURA	
		ORAINA	da	bada		
		IRAGANA	zen	bazen		
		ALEGIAZKOA	-litz-	balitz		
		INPERATIBOA				
			biz			
		SUBJUNTIBOA				
		ORAINA	dadin	badadi		
		IRAGANA	zedin			
		ALEGIAZKOA	-ledi-	baledi		
		INPERATIBOA				
			bedi			

49.1§ NOR-NORI (ADIZKERA* BATUAK*)

izan 0 B J E K T I B 0 A	SUBJEKTIBOAA	INDIKATIBOA			AHALA HURA HARI	
		ORAINA	zaio	bazaio		
		IRAGANA	zitzaion	bazitzaion		
		ALEGIAZKOA	-litzaio-	balitzaio		
		INPERATIBOA				
		SUBJUNTIBOA				
		ORAINA	dakion	badakio		
		IRAGANA	zekion			
		ALEGIAZKOA	-lekio-	balekio		
		INPERATIBOA				
			bekio			

49.2§ NOR-NORK (ADIZKERA* BATUAK*)

ukan 0 B J E K T I B O A	INDIKATIBOA BALDINTZA AHALA			HURA HAREK
	ORAINA	du	badu	duke
	IRAGANA	zuen	bazuen	zukeen
	ALEGIAZKOA	-lu-	balu	luke
INPERATIBOA			beu	
ezan S U B J E K T I B O A	SUBJUNTIBOA BALDINTZA AHALA			HURA HAREK
	ORAINA	dezan	badeza	dezake
	IRAGANA	zezan		zezakeen
	ALEGIAZKOA	-leza-	baleza	lezake
INPERATIBOA			beza	

49.3§ NOR-NORI-NORK (ADIZKERA* BATUAK*)

ukan 0 B J E K T I B O A	INDIKATIBOA BALDINTZA AHALA			HURA HARI HAREK
	ORAINA	dio	badio	dioke
	IRAGANA	zion	bazion	ziokeen
	ALEGIAZKOA	-lio-	balio	lioke
INPERATIBOA				
ezan S U B J E K T I B O A	SUBJUNTIBOA BALDINTZA AHALA			HURA HARI HAREK
	ORAINA	diezaion	badiezaio	diezaioke
	IRAGANA	ziezaion		ziezaiokeen
	ALEGIAZKOA	-liezaio-	baliezaio	liezaioke
INPERATIBOA			biezaio	

50§ HAUTEMAN* BEHAR DIREN BATZU (ADIZKERA* BATUAK*)

LEIHOA : Aditz jokagarri* batekin, ■ MODU batetan, ■ TEMPUS batentzat, ■ NOR-aldi baten forma guziak	LEIHO ZATIA : Beskoitzeko aditzak betetzen edo erdi betetzen duen eremuia.
BATUA* : Euskaltzaindiak ofizialki finkatu forma(k)	BESKOITZEKO : ikus taulak, 56-118. hostoetan
BIHURGARRIAK* har dezake : ■ aurritzki* bat ■ edo atzizki* bat ■ edo eleketarako* forma bat (1)	BIHURGAITZAK* ez dezake har : ■ ez aurritzirik ■ ez atzizkirik ■ ez eleketarako formarik (1)

(1) Ikus ere "erdizka" dabiltsanak, BIHURPEN* batzu har dezazketenak 54§

MODUA	INDIKATIBOA → Ø.....dator BALDINTZA → BA-duna.....(baldin) BAdator AHALA → KE-duna (1).....datorKE SUBJUNTIBOA → N -duna (2).....datorreN INPERATIBOA → B -duna.....Betor
TENPUSA	ORAINA → D -duna.....Dator IRAGANA → Z -duna.....Zetorren ALEGIAZKOA → L -duna.....-Letor-
ASPEKTUA	PUNTUALA → dator (OBJEKTIBOA) BURUTUA → etorri.....da (OBJEKTIBOA) EZ BURUTUA → etortzen.....da (OBJEKTIBOA) GEROA → etorriko.....da (OBJEKTIBOA) ASPEKTUGABEA → etor.....dadin (SUBJEKTIBOA) (etorri/etortzen/etorriko)...balitz (NEHOIZKOA) (etor).....baledi (GEROA)

- (1) ■ hor duKE.....(GEROA).....≈ hor izanen du
.....(MENTURAZKOA).....≈ hor bide du / menturaz hor du
■ hor zuKEen.....(BALDINTZA ONDORIOA).....eman baliote hor (izanen) zukeen
.....(MENTURAZKOA).....≈ hor bide zuen / menturaz hor zuen
■ hor luKE.....(BALDINTZA ONDORIOA).....erosten balu hor luke
.....(ONDORIO HIPOTETIKOA).....hor luke ezarri behar
■ hurbil dezaKE.....≈ hurbiltzen ahal du
■ hurbil zezaKEen.....≈ hurbiltzen ahal zuen
■ hurbil lezaKE...(BALDINTZA ONDORIOA).....ikus baleza hurbil lezake
.....(ONDORIO AHALEZKOA).....≈ harek hurbiltzea gertatzen ahal litake
- Ikus ere Beskoitzeko BALDINTZA eta ONDORIO batzu 85§, 86§ eta har gramatika bat !

-
- ezin egina da.....≈ Impossible à réaliser
■ ez dut egiten ahal.....≈ Je ne peux pas le faire (pour X raisons ?)
■ ez dezaket egin.....≈ Je ne peux pas le faire (pour raisons subjectives ?)
■ ez dirot egin.....≈ Je ne peux pas le faire (action en cours ?)
-
- (2) ■ «N» SUBJUNTIBOA → "doaN oilo haizatzerat" (= joan DADIN oilo haizatzerat)
■ «N» ERLATIBOA → "hor doaN gizona ezagutzen dut" (Ikus 64§)
■ «N» IRAGANA → "delako gizona hortik zihoaN ikusi nuelarik"

	IZAN eta UKAN	EDIN eta EZAN
ADITZ LAGUNTZAILE	ni hurbildu NAIZ nik hurbildu DUT	ni hurbil NADIN nik hurbil NEZAN
ADITZ NAGUSI	ni IZAN naiz nik UKAN dut	«ni EDIN naiz» EZINEZKOA «nik EZAN dut» EZINEZKOA
ADITZ TRINKO	ni NAIZ nik DUT	«ni EDIN» EZINEZKOA «nik EZAN» EZINEZKOA

Taula hantan EZANentzat erran dena IRONentzat ere erraiten ahal litake.

ADIZKERA* BATI PARATZEAN HUNA NOLA IDAZTEN* DIREN :

- BAIT aurritzka* : ekarri BAITUT (BAIT + DUT: loturik) (59\$)
- BA baldintza* : ekartzen (baldin) BADUT (BA + DUT: loturik)
- BA baiezkaria : BADUT andrea, BADUT semea (BA + DUT: loturik)
- EZ ezezkaria : EZ DUT alabarik (EZ + DUT: behex)

ERRANBIDE* LAGUNTZAILEDUNA (joan)	ERRANBIDE* TRINKOA (joan)
■ etxetik JOAITEN DELARIK	■ etxetik DOALARIK
IRAGANGAITZA (intransitif)	IRAGANKORRA (transitif)
■ ni eri naiz	■ nik ekarri duT

ERABILPEN BATZU

- Manex hurbil Dadin nahi Du Pettanek (Dadin ↔ Du)
- Manex hurbil Zedin nahi Zuen Pettanek (Zedin ↔ Zuen)
- Manex hurbil Ledin nahi Luke Pettanek (Ledin ↔ Luke) (ledi + n)

HURBILDU aditz ez jokagarria*	ETORRI / JAKIN aditz jokagarriak
hurbildu.....izan.....da / zen hurbildua....izan.....da / zen hurbildua....izanen...da / zen hurbildua.....da / zen hurbiltzen...ari.....da / zen hurbildu.....da / zen hurbiltzen.....da / zen hurbilduko.....da / zen	etorri....izan.....da / zen etorria...izan.....da / zen etorria...izanen...da / zen etorria.....da / zen dator / zetorren etorri.....da / zen etortzen.....da / zen etorriko.....da / zen
hurbildu.....ukan.....du / zuen hurbildua....ukan.....du / zuen hurbildua....ukanen...du / zuen hurbildua.....du / zuen hurbiltzen...ari.....du / zuen hurbildu.....du / zuen hurbiltzen.....du / zuen hurbilduko.....du / zuen	jakin.....ukan.....du / zuen jakina....ukan.....du / zuen jakina....ukanen...du / zuen jakina.....du / zuen daki / zekien jakin.....du / zuen jakiten.....du / zuen jakinen.....du / zuen

GEHIENKI EUSKARA LITERARIOAN ERABILTZEN DIRENAK :

- eri bailitzen (bait + litz + n) ≈ eri balitz bezala
- ailedi joan (ai + ledi) ≈ agian joanen da
- Halabiz (hala + biz) ≈ Ainsi soit-il
- etor badadi ≈ etortzen bada + etor dadin nahikaria EDO beldurra

51§ ADITZAK NUNDIK HELDU ETA NOLA DABILTZAN BESKOITZEN

- IZEN ARRUNTETARIK*: gizon → gizondu, ur → urtu, eta abar.
- IZENONDOETARIK* : labur → laburtu, zuri → zuritu, eta abar.
- ADITZONDOETARIK* : urrun → urrundu, hurbil → hurbildu eta abar.
- Bertze bide batzuetarik: orraze → orraztatu, eta abar.

altxa, zapa, narda, erasia, beila, lisa, trufa, distira, buha, larderia, pusa (1) guaita, jorra, zanpa, pasa (1), karraka, bezti, etsi, kurri, xuti, handi, gorri, garbi, hunki, geldi, argi, berri, fundi, har, sar, sor, leher, makur, ager, ur, oldar, eihar, agor, onhar, her, bihur, (ungarri) ungarrista, (olio) oliosta, (harri) harrista, (urin) urinasta, (aztapar) aztaparka, (harri) harrika, (itzuli) itzulika,	1 altxa 2 altxatu	3 altxatzen 4 altxatuko
u → a : inguru, poxolu, xuku, planu, balaku, salbu, kontseilu, kondu, pentsu, pizu, mailegu, sustengu, lausengu, mainhu, flaku, zentzu, tindu, eseiu, eskapu, usu, zerbitzu, arranju, debeku, pedaxu, apailu, bortxu, kantu, aipu, estimu, BAINAN : mutu, kuku,.....	1 ingura 2 inguratu	3 inguratzen 4 inguratuko
1 mutu 2 mututu	3 mututzen 4 mututuko	
o → a : mintzo, piko, karreio, ximiko, akuilo, laxo, zilo, xarto, goxo, bataio, uko, mato, akabo, pario, largo, korapilo, kanbio, multzo, balio, zarrapo, ostiko, BAINAN : emendio, gomendio,.....	1 mintza 2 mintzatu	3 mintzatzen 4 mintzatuko
1 emenda 2 emendatu	3 emendatzen 4 emendatuko	
BAINAN : bero, sendo,.....	1 bero 2 berotu	3 berotzen 4 berotuko
e → a : maite, kalme, kolpe, mendre, luze, molde, mehe, berme, itze, sukre, xehe, sake, trebe, aire, erne, triste, BAINAN: gazte, emazte (2), jabe, ahalge,	1 maita 2 maitatu	3 maitatzen 4 maitatuko
1 gazte 2 gaztetu	3 gaztetzen 4 gaztetuko	
tink, truk, junt,	1 tinka 2 tinkatu	3 tinkatzen 4 tinkatuko
haskari (1), bazkari (1), afari (1),	1 haskal 2 haskaldu	3 haskaltzen 4 haskalduko
hurbil, bil (1), gal, jabal, ixil, bipil, ernal, apal, zabal, hel, gizon (2), ken, lagun, xuxen, urrun,	1 hurbil 2 hurbildu	3 hurbiltzen 4 hurbilduko
ibil (1), jal (1), itzul, uzkail, ixur (1), eror(1), ar, ager, eskain	1 ibil 2 ibili	3 ibiltzen 4 ibilikoo

<u>ekar</u> (1), <u>jar</u> (1), <u>igor</u> , <u>iratzar</u> ,	1 igor 2 igorri	3 igortzen 4 igorriko
motz, hotz,	1 motz 2 moztu	3 mozten 4 moztuko
ahantz, deitz, <u>utz</u> ,	1 ahantz 2 ahantzi	3 ahanzten 4 ahantziko
huts,	1 huts 2 hustu	3 husten 4 hustuko
ihardtets, <u>irakuts</u> , intarrots, ebats, irets, hets, sinets, hauts,	1 ebats 2 ebatsi	3 ebasten 4 ebatsiko
ikus, ikas, jos, has, <u>eros</u> , ikuz, haz, (-arazi guziak) eginaraz,	1 ikus 2 ikusi	3 ikusten 4 ikusiko
atxik (1), ausik (1), aurdik (1), iduk, jeik,	1 atxik 2 atxiki	3 atxikitzen 4 atxikiko
bete, ito, bizi, erre, busti, gosta, ase, erdi (3), gorde,	1 bete 2 bete	3 betetzen 4 beteko
hil,	1 hil 2 hil	3 hiltzen 4 hilen
jo,	1 jo 2 jo	3 joiten 4 joren
erran, <u>joan</u> , <u>egon</u> , ukán, <u>izan</u> , <u>eman</u> , hitzeman, jasan, hatxeman,	1 erran 2 erran	3 erraiten 4 erranen
egin, <u>jakin</u> , etzan, iraun, hutsegín, galdegin, jan, edan, erein, jin,	1 egin 2 egin	3 egiten 4 eginen
nahi, aski, behar, ahal, uste,	2 nahi	4 nahiko

ADITZ NAGUSI* bezala erabiltzen dire, ikus, haatik, zoin eta nun :

1) IZAN eta UKAN aditz laguntzailekin :

- «2»dunak : altxatu dut, eta abar. (4)
- «3»dunak : altxatzen dut, eta abar.
- «4»dunak : altxatuko dut, eta abar.

2) EDIN, EZAN eta IRON aditz laguntzailekin:

- «1»dunak : altxa dezan, eta abar.

IKUS ERE BAITEZPADA AHOZKATZEA KAPITULUIA : emanen [emaan], joren [joon], erraiten [erten], korapilatzen [koopilatzen], eta abar.

Aditz jokagarri* ezagunenak azpimarratu ditugu.

52\$ ADITZ IZENAK* sortzeko aski da «3»dunerí hundarreko «n» kentzea :

■ altxatzen → altxatze, eta abar. Bertzalde, «altxatze», aditz izena*, deklinatzen da kasik izen arrunt* bat bezala. (Beskoitzen ikus 27\$)

(1) «-tzen» EDO «-ten» (batzuetan adiera* fiabardurak* sortuz) :

— pusaten EDO pusten	— haskaltzen EDO haskariten [haskaaiten]
— pasatzen EDO pasten	— bazkaltzen EDO bazkariten [bazkaaiten]
— ibilt(z)en [iilt(z)en]	— afaltzen EDO afariten [afaaiten]
— jalit(z)en [jalt(z)en]	— jart(z)en — ausikit(z)en [ausit(z)en]
— ekart(z)en [ekhart(z)en]	— ixurt(z)en — atxikit(z)en [atxiit(z)en]
— erort(z)en [eort(z)en]	— bilt(z)en — aurkit(z)en [aurdit(z)en] eta abar.

(2) «gizon hadi» eta «emazte xite poxi bat» entzun ditake Beskoitzen.

(3) mettre-bas

(4) «2»dunak deklinatzen dire : altxatuia, altxatujekin, altxatuentzat, eta abar.

(Segida "ADITZA : OHARPEN OROKORRAK" 57. hostoa)

IZAN

da	da	LEIHOA
----	----	--------

(INDIKATIBO-ORAINA)

TO-ka eta NO-ka, di- GALTZEN : badituk [batuk]
IRAUTEN : ez dituk [eztituk]
ZU-ka eta XU-ka, di- GALTZEN : baditutzu [batutzu]
GALTZEN : ez ditutzu [eztutzu]

zen	zen	LEIHOA
-----	-----	--------

(INDIKATIBO-IRAGANA)

Bertze forma batzu ez hain hedatuak
«ian»en orde «kan» :
■ nintukan, zi(t)ukan, eta abar.
Urketatik heldu direnak ote ?

NOR	ADITZ* NAGUSIA	ADITZ* LAGUNTAILE BAT U A*
ni	hurbildu	naiz haiz da gara zara
hi		[gie]
hura		[zie]
gu		[xie]
zu		[ziizte]
xu		[die]
zuek		
hek		
ni	hurbildu	nintzen hintzen zen ginen zinen
hi		
hura		
gu		
zu		
xu		
zuek		
hek		

BESKOITZEKO		ADITZ*	LAGUNTAILEA	
BIHURGARRIA	TO-ka	NO-ka	ZU-ka	XU-ka
niz	nuk	nun	nuzu	nuxu
hiz	duk	dun	duzu	duxu
da	gituk	gitun	gitutzua	gitutxu
gire				
zire				
xire				
zirezte				
dire				
	dituk	ditun	ditutzua	ditutxu
ni	nintzen hintzen zen ginen zinen	nintuan zuiyan gintuan	nintunan zunan gintunan	nintutzun zuzun gintutzun
hi				
hura				
gu				
zu				
xu				
zuek				
hek				
ni	zineten ziren	zituan	zitunan	zitutzun
hi				
hura				
gu				
zu				
xu				
zuek				
hek				

balitz	balitz	LEIHOA
--------	--------	--------

(BALDINTZA-ALEGIAZKOA) (BIHURGAITZA)

ni	hurbildu	banintz bahintz balitz bagina bazina
hi		
hura		
gu		
zu		
xu		
zuek		
hek		
ni		bazinete balira

EDIN

dadin	dadin	LEIHOA
-------	-------	--------

(SUBJUNTIBO-ORAINA) (Ikus BIHURPENAK 54\$)
Birden formak :
■ [n(it)aain] EDO [niten]
■ [h(it)aain] EDO [hiten]
■ [gitaain] EDO [giten]
■ [zitaain] EDO [ziten]
■ [xitaain] EDO [xiten]
■ [ditaain] EDO [diten]

zedin	zadin	LEIHOA
-------	-------	--------

(SUBJUNTIBO-IRAGANA) (Ikus BIHURPENAK 54\$)
Birden formak :
■ [nintaain] EDO [ninten]
■ [chintaain] EDO [chinten]
■ [gintaain] EDO [ginten]
■ [zintaain] EDO [zinten]
■ [xintaain] EDO [xinten]
■ [citaain] EDO [citen]

NOR	ADITZ* NAGUSIA	ADITZ* LAGUNTAILE BAT U A*	BESKOITZEKO ADITZ* LAGUNTAILEA
ni	hurbil	nadin hadin dadin gaitezen zaitezen	nadin [naain] hadin [haain] dadin [daain] gitadin [gitaain] zitadin [ztaain] xitadin [xitaain] zirezten [zizten] ditadin [ditaain]
hi			
hura			
gu			
zu			
xu			
zuek			
hek			
ni	hurbil	nendin hendin zedin gintezen zintezen	nintadin [nintaain] hintadin [hintaain] zadin [zaain] gintadin [gintaain] zintadin [zintaain] xintadin [xintaain] zinezten [ziinten] zitadin [zitaain]
hi			
hura			
gu			
zu			
xu			
zuek			
hek			

baledi	baladi	LEIHOA
--------	--------	--------

(BALDINTZA-ALEGIAZKOA) (BIHURGAITZA)
Ohargarria, hemen birden formarik ez dela :
■ baninte BAINAN banintadi (= banindadi) ez da
■ bahinte BAINAN bahintadi (= bahindadi) ez da

SUBJUNTIBO ORAINLEAN, «di->» irauten beti :
■ juan ditaain] ■ [ceztitaain juan]

ni	hurbil	banendi bahendi baledi bagintez bazintez bazintezte balitez
hi		
hura		
gu		
zu		
xu		
zuek		
hek		

ADITZA : OHARPEN OROKORRAK (Segida)

53§ KONTSONANTE BATZUIEN AHOZKATZEA

Mintzairia guziek badute beren idazkeria* eta beren ahoskeria*. Euskararentzat gauza bera. Taulaz taula zonbeit xehetasun emaiten dire hemen. Bertzeak bertze, huna -D - G - B- hiru kontsonante aldakor nola dabiltsan idaztetik ahozkatzerako bide hortan :

- 1) GOGORTZEN :
 ■ ez Diat [ezTiat] (D → T)
 ■ jin zaiGu [jin zauKu] (G → K)
 ■ ez Balitz [ezPa]litz] (B → P)

- 2) GALTZEN :
 ■ izana Duk [izanaauk](1) (D → Ø)
 ■ hor dinaGu [han dinau] (G → Ø)
 ■ han daBilak [han daailak] (B → Ø)

- 3) IRAUTEN :
 ■ han Duzu.....(D ↔ D)
 ■ hor Ginizun.....(G ↔ G)
 ■ hemen Balitz.....(B ↔ B)

«-t-» ere GALTZEN aho batzuetan :
 ■ gitutzu [giutzu], gitutxu [giutxu]
 ■ zitutzun [ziutzun], zitutxun [ziutxun]

- (1) Salbuespen* batzu izan ditazkelarik :
 ■ «D» GALTZEN ADITZ nagusia BOKALEZ bururatz denean : izana duzu [izanaauzu] Ohar ere, beraz, aintzineko bokalea luzatzen dela holakoetan.
 ■ «D»k IRAUTEN aditz nagusia KONTSONANTEZ bururatz denean : izan duzu [izan duzu]

(Segida 58. hostoan)

EDIN

daiteke ditake LEIHOA

(AHAL-ORAINA)

di- galtzen gehienetan :
 ■ ditakek [takek] eta abar.
 BAINAN [baitakek] diogu (= baditakek)
 (baitakek = bazuket = C'est possible)

zitekeen zitaken LEIHOA

(AHAL-IRAGANA)

liteke litake LEIHOA

(AHAL-ALEGIAZKOA)

bedi bedi LEIHOA

(INPERATIBOA) (Ikus BIHURPENAK 54\$)

NOR	ADITZ* NAGUSIA	ADITZ* LAGUNTZAILE BATUA*	BESKOITZEKO		ADITZ*	LAGUNTZAILEA	
			BIHURGARRIA	TO-ka		NO-ka	ZU-ka
ni hi hura gu zu xu zuek hek	hurbil	naiteke haiteke daiteke gaitezke zaitezke zaitezkete daitezke	nitake hitake ditake gitazke zitazke xitazke titzakete ditazke	nitakek ditakek gitazkek	nitaken ditaken gitazken	nitakezu ditakezu gitazketzu	nitakexu ditakexu gitazketxu
ni hi hura gu zu xu zuek hek	hurbil	nintekien hintikeen zitekeen gintezkeen zintezkeen zintezketen zitezkeen	nintazken hintazken zitaken gintazken zintazken xintazken zintazketen zitazken	nintazkeian zitakeian gintazkeian	nintazkenan zitakenan gintazkenan	nintazketzun zitakezun gintazketzun	nintazketxun zitakexun gintazketxun
ni hi hura gu zu xu zuek hek	hurbil	nintekte hinteke liteke gintezke zintezke zintezkete litezke	nintazke hintazke litake gintazke zintazke xintazke zintazketen litazke	nintazkek litakek gintazkek	nintazken litazken gintazken	nintazketzu litazketzu gintazketzu	nintazketxu litazketxu gintazketxu
hi hura gu zu xu zuek hek	hurbil	hadi bedi (gitezen) zaitez zaitezte bitez	hadi bedi (giten) zite xite zirezte [zizte] bite				

«giten» SUBJUNTIBOA da, hartakotz da uztai artean.

INPERATIBOAn, bertze leihu batzuetan ere ikusiko dugu gauza bera.

ADITZA: OHARPEN OROKORRAK (Segida)

54\$ BIHURGARRIA* = aurrizki* edo atzizki* bat har dezaken adizkera*

BIHURGAITZA* = aurrizki edo atzizkirik hartzen ez duen adizkera

1) BIHURGARRIAK dire tauletan "BIHURGARRIA" izenaren azpian direnak:

- INDIKATIBOA : ORAINA eta IRAGANA (ALEGIAZKOAK arras berezia da)
- AHALAn: ORAINA, IRAGANA eta ALEGIAZKOAK (OBJEKTIBO ala SUBJEKTIBOAK) (Ikus BIHURPENAK : 59\$, 64\$, 65\$, 72\$ eta horien itzulpenak 11. hostoa)

Bainan BIHURGAITZAK dire ELEKETARAKO adizkera guziak (1) erran nahi baita : TO-ka, NO-ka, ZU-ka eta XU-kakoak.
 (ELEKETARAKOEK, «ba» baiezkarria EDO/ETA «ez» ezezkaria har dezakete bakarrik)

2) Osoki BIHURGAITZAK dire BALDINTZA guziak.

-
- (1) Adizkera deklinatzeten dugularik edo «bait» emaiten dakogularik (erranbide* menpekoetarako eta abar). Senperen ez da berdin;
 adibidez : «ikusi dugun gizona euskalduna da» huna nola bihurtzen den TO-ka :
 ■ Beskoitz : "ikusi dugun gizona euskalduna duk" [ikusi duun gizona heskalduna-uk]
 ■ Senperen : "ikusi diagun gizona euskalduna duk" («dugun» ere TO-ka)

3) SUBJUNTIBOEK, «-n»ren ordez «-la» konpletiboa onartzen ahal dute:

- dadin → dadila ; nadin → nadila, eta abar.

Eta «-la»rekin, SUBJUNTIBOEK, INPERATIBOAREN indar bertsua dute.

Ez Beskoitz bainan euskara literarioan, bertze bihurpen batzu :

- dadin → dadintzat, dadinean, eta abar.

- dezan → dezantzat, dezanean, eta abar.

4) INPERATIBOAK. b-dunak ez dire bihurtzen sekulan :

- joan bedi [juan bedi] — ez bedi joan [ez bedi juan] eta abar.

Bainan Beskoitz b-gabeak bihurtzen dire EZEZKAKO erranaldietan:

Aditz laguntzailekin* :

- [aipa zazu], bainan eezkia : [etzazula aipa], eta abar.

Aditz trinko* edo jokagarriekin* :

- [emak], bainan eezkia : [etzakela eman], eta abar.

55\$ Atzizki batekin bihurtzean : DABILTZ → DABILTZAn / DABILTZAla,

DAUKA → DAUKAn / DAUKAla, eta abar. Bainan ohar salbuespeneri :

- DA → Den / Dela
- ZARA → ZARen / ZARela

- GARA → GARen / GARela
- DIRA → DIRen / DIRela.

(Segida "ADITZA: OHARPEN OROKORRAK" 65. hostoa)

IZAN

zaio zako

LEIHOA

(INDIKATIBO-ORAINA)

Zuri/xuri/zieri/-ren
pluralak arrunt arkaikoak
ditugu : «zki» pluralgilea
ez baitugu ezagutzen.
Nahi duenak har dezala
gostuian etsenplu BATUKO
adizkeretan eta sar «zki»
pluralgilea, ez badugu
erabiltzen ere, aise
konprenitzen baitugu :

- zaizkitzu
- zaizkitxu
- zaizkitzue [zaizkitzii]

Ez da taula hau gure
herriko aditzaren zatirik
hoberena : Iparralde huntasun
guzian ere ez, funtean.
Hirugarren pertsonakoak
azkar dire, bainan
pluraleko lehen eta birden
pertsonetan (gu/zu/xu/zuek)
bada duda-muda eta
nahasketar frango.

Birden forma bat ere
badabila ELEKETARAKO
sailean : zenbatetaraino
hedatuia den, ez da erretx
haatik, erraitea. Huna :

nakoie(k)	EDO nakoek
nakone	EDO nakoten
nakozie	EDO nakozite
nakoxie	EDO nakoxite

zakoie(k)	EDO zakotek
zakone	EDO zakoten
zakozie	EDO zakozite
zakoxie	EDO zakoxite

gitazkone	EDO gitazkotek
gitazkone	EDO gitazkoten
gitazkotzie	EDO gitazkotzite
gitazkotzie	EDO gitazkotxite

zazkone	EDO zazkotek
zazkone	EDO zazkoten
zazkotzie	EDO zazkotzite
zazkotzie	EDO zazkotxite

NOR	NORI	ADITZ* NAGUSIA	ADITZ* LAGUNTZAILE B A T U A*	BESKOITZEKO		ADITZ*		LAGUNTZAILEA	
				BIHURGARRIA	T0-ka	N0-ka	ZU-ka	XU-ka	
ni	hiri(m) hiri(n) hari zuri xuri zueri heieri	hurbildu	natzaik natzain natzaio natzaizu natzaizue natzaie	naik nain nako naitzu naitxu naitzii(te) nakote	nakok nakoie(k)	nakon nakone	nakozu nakozie	nakoxu nakoxie	
hi	eni hari guri heieri		hatzait hatzaio hatzaigu hatzaie	haut hako hauku hakote					
hura	eni hiri(m) hiri(n) hari guri zuri xuri zueri heieri		zait zaik zain zaio zaigu zaizu zaizue zaie	zaut zaik zain zako zauku zaitzu zaitxu zaitzii(te) zakote	zautak zakok zaukuk zakoie(k)	zautan zakon zaukun zakone	zautazu zakuzu zaukuzu zakozie	zautaxu zakoxu zaukuxu zakoxie	
gu	hiri(m) hiri(n) hari zuri xuri zueri heieri		gatzaizkik gatzaizkin gatzaizkio gatzaizkizu gatzaizkizue gatzaizkie	gitaizk (?) gitaitzin (?) gitazko (?) gitaitzu (?) gitaitxu (?) gitazkote (?)	gitazkok gitazkon gitazkone	gitazkotzu gitazkotxu gitazkotzie			
zu	eni hari guri heieri		zatzaizkit zatzaizkio zatzaizkigu zatzaizkie	zitazko (?) zitazkote (?)					
xu	eni hari guri heieri			xitazko (?) xitazkote (?)					
zuek	eni hari guri heieri		zatzaizkidate zatzaizkiote zatzaizkigute zatzaizkiete	zauztate (?) zitazkote (?) zauzkute (?) zitazkote (?)					
hek	eni hiri(m) hiri(n) hari guri zuri xuri zueri heieri		zaizkit zaizkik zaizkin zaizkio zaizkigu zaizkizu zaizkizue zaizkie	zauzt zaizk zaitzin zaizkio zaizkigu zaizkizu zaizkizue zaizkie	zauztak zazkok zauzkuk zazkote	zauztan zazkon zauzkun zazkone	zauztatzu zazkotzu zauzkutz zazkotzie	zauztatxu zazkotxu zauzkutxu zazkotxie	

IZAN

zitzaison zankon
(INDIKATIBO-IRAGANA)

Pluralgileaz, aintzineko hostoa erran ditugunak bali dire hemengo ere : har etsenplu adizkera batuetan eta «*zki*» plural-gilea balia gostuian.

Aintzineko hostoaz ez ginuen espariturik ; hantz are gutiago : hemen baitugu hain xuxen Baxenabarre parte batetako eta Beskoitzeko aditzaren ahulgune nabariena*.

■ «*zauntaian*» baino hobeki ginuke «*zitzau(n)taian*»

«*zi*-» horren eskasiak nahasketan ibiltzen gitu 91. hostoa dauzkagun adizkera zonbeitekin.

Elgar konprentzeko ez da den gutieneko nekeziarik. Bainan, idaztean, hobe «*zi*-» hori sartzea «*hura*» eta «*hek*» norkietan.

«-t-» gabe batzuek : ■ *gintazkoian* edo *ginazkoian* Bainan orduan nahasketa 93. hostoko adizkerekien.

Ahozkatzean, bokale hesteak :

■ *zauntaian* → *zaunteian*
■ *zaunzaian* → *zaunzteian*
■ *zainkan* → *zainken*

■ «*nintakoian*» hobe
■ «*nintazkoian*» baino ?

Halaber :
■ «*nintai(k)an*» hobe
■ «*nintaizkan*» baino ?

Ikus ere «*nintu(z)kan*» 69. hostoa.

LEIHOA

NOR	NORI	ADITZ* NAGUSIA	ADITZ* LAGUNTZAILE B A T U A*
ni	hiri(m) hiri(n) hari zuri xuri zueri heieri	hurbildu	nintzaian nintainan nintazkon nintaitzun nintaitxun nintazkoten nintzaizuen nintzaizien
hi	eni hari guri heieri		hintzaidan hintzaijan hintzaigun hintzaizien
hura	eni hiri(m) hiri(n) hari guri zuri xuri zueri heieri		zitzaidan zitzaian zitzaijan zitzaison zitzaigun zitzaizun zitzaizuen zitzaizien
gu	hiri(m) hiri(n) hari zuri xuri zueri heieri		gintzaizkian gintzaizkinan gintzaizkion gintzaizkizun gintzaizkizuen gintzaizkizien
zu	eni hari guri heieri		zintzaizkidan zintzaizkion zintzaizkigun zintzaizkizien
xu	eni hari guri heieri		
zuek	eni hari guri heieri		zintzaizkidaten zintzaizkioten zintzaizkiguten zintzaizkieten
hek	eni hiri(m) hiri(n) hari guri zuri xuri zueri heieri		zitzaizkidan zitzaizkian zitzaizkinan zitzaizkion zitzaizkigun zitzaizkizun zitzaizkizuen zitzaizkizien

BESKOITZEKO		ADITZ*		LAGUNTZAILEA
BIHURGARRIA	TO-ka	NO-ka	ZU-ka	XU-ka
nintai(zk)an		nintazkoian	nintazkonan	nintazkotzun
nintainan				nintazkotxun
nintazkon				
nintaitzun				
nintaitxun				
nintazkoten	nintazkoteian	nintazkotenan	nintazkotzien	nintazkotxien
hintazkon				
hintazkoten				
zauntan	zauntaian	zauntanan	zauntazun	zantaxun
zainkan				
zainan	zankoian	zankonan	zankozun	zankoxun
zankon	zaunkuian	zaunkunan	zaunkuzun	zaunkuxun
zaunkun				
zaintzun				
zaintxun				
zaintzitzen				
zankoten	zankoteian	zankotenan	zankozien	zankoxien
gintai(zk)an				
gintaitzinan	gintazkoian	gintazkonan	gintazkotzun	gintazkotxun
gintazkon				
gintaitzun				
gintaitxun				
gintazkoten	gintazkoteian	gintazkotenan	gintazkotzien	gintazkotxien
zintazkon				
zintazkoten				
xintazkon				
xintazkoten				
zintauztaten				
zintazkoten				
zintauzkutzen				
zintazkoten				
zaunztan	zaunztaian	zaunztanan	zaunztatzun	zaunztatxun
zainzkan				
zaintzinan	zanzkoian	zanzkonan	zanzkotzun	zanzkotxun
zanzkon	zaunkuian	zaunkunan	zaunkutzun	zaunkuxun
taintzun				
taintxun				
taintzitzen				
zanzkoten	zanzkoteian	zanzkotenan	zanzkotzien	zanzkotxien

IZAN

balitzaio balako

(BALDINTZA-ALEGIAZKOA)
(BIHURGAITZA)

Aintzineko hostoetan
agertu zauzkun duda-
mudak hemen ere
agertzen zauzku :
BALDINTZA-ALEGIAZKOA
IRAGANATIK heldu
baita, alabainan.

Beraz, oraino ere,
delako pluralak,
euskarra batuari
segituz ezar ditazke.

Erran behar da
«balitzako» bezalako
formarik ez dutala
nehoiz aditu Beskoitzen.
Are gutiango horren
ONDORIO litaken
«litzako»-rik !

Aditza ikasi ondoan
ere tanak ukan ditut
adizkera horien
erabitzen... Eiki bada,
Senperen entzuten
ditut, noiztenka :
■ balitzaio/litzaioke

Taula huntan,
OBJEKTIBO sailean gire
dudarik gabe.

SUBJEKTIBOKO bakar
batzu ere entzun
ditazke ; hala nola
ahopaldi huntan :

■ "debruria sar balakio !"

Ez da hor harritzekorik :
badakigu, aspaldian,
kexatzen girelarik
dugula erabiltzen
hizkuntzarik
aberatsena ez bada ere,
morala aldetik, beti
gomendatzeko...

LEIHOA

NOR	NORI	ADITZ* NAGUSIA	ADITZ* LAGUNTAILE B A T U A*
ni	hiri(m) hiri(n) hari zuri xuri zueri heieri	hurbildu	banintzaik banintzaín banintzaio banintzaizu banintzaizue banintzaiae
hi	eni hari guri heieri		bahintzaít bahintzaio bahintzaigu bahintzaie
hura	eni hiri(m) hiri(n) hari guri zuri xuri zueri heieri		balitzait balitzaiak balitzain balitzao balitzagu balitzaiuzu balitzaihue balitziae
gu	hiri(m) hiri(n) hari zuri xuri zueri heieri		bagintzaizkik bagintzaizkin bagintzaizkio bagintzaizkizu bagintzaizkizue bagintzaizkie
zu	eni hari guri heieri		bazintzaizkit bazintzaizkio bazintzaizkigu bazintzaizkie
xu	eni hari guri heieri		
zuek	eni hari guri heieri		bazintzaizkidate bazintzaizkiote bazintzaizkigute bazintzaizkiete
hek	eni hiri(m) hiri(n) hari guri zuri xuri zueri heieri		balitzazkit balitzazkik balitzazkin balitzazkio balitzazkigu balitzazkizu balitzazkizue balitzazkie

BESKOITZEKO ADITZ* LAGUNTAILEA
banintai(z)k banintain(an) banintazko banintaitzu banintaitxu banintazkote
bahintazko bahintazkote
balaut balaik balain balako balaku balitzu balaitxu balaitzii(te) balakote
bagintai(z)k bagintain(an) bagintazko bagintaitzu bagintaitxu bagintazkote
bazintazko bazintazkote
baxintazko baxintazkote
bazintauztate (?) bazintazkote bazintauzkute (?) bazintazkote(te)
balauzt balaitzik balaitzin balazko balazku balitaitzu (?) balitaitxu (?) balitaitzii(te) (?) balazkote

ADITZA : OHARPEN OROKORRAK (Segida)

56§ BIRDEN FORMA BATZU, taula frangotan,
hiru bidetarik heldu zauzkunak :

- morfologiak
- ahozkatzetik
- analogietarik

nadin	EDO	nitadin	(56. hostoa)
nintadin	EDO	ninten	(56. hostoa)
nakoie(k)	EDO	nakotek	(60. hostoa)
nintaian	EDO	nintaizkan	(62. hostoa)
gintazkoian	EDO	ginazkoian	(62. hostoa)
[bititut]	EDO	[bitiuzt]	(66. hostoa)
diagu	EDO	diaguk	(66. hostoa)
banintutzii	EDO	baninduzii	(70. hostoa)
dikeiat	EDO	dukeiat	(75. hostoa)
zitioteian	EDO	ziozteian	(78. hostoa)
dezakeiat	EDO	sezakeiat	(82. hostoa)
dakoziet	EDO	dakozitet	(86. hostoa)
dakoigu	EDO	zakoigu	(86. hostoa)
ditzut	EDO	dautzut	(86. hostoa)
taiat	EDO	daitziat	(88. hostoa)
zautaian	EDO	zauntaian	(90. hostoa)
tagok [took]	EDO	taudek	(104. hostoa)
gitabilak	EDO	gabiltzak	(107. hostoa)
badakiat	EDO	bazakiat	(110. hostoa)
emazkok	EDO	emazkotzik	(117. hostoa)

57§ ZU-kakoaren indarra Beskoitzen

HI HIK HIRE, ZU ZUK ZURE, XU XUK XURE,
indar ber berekoak dire adizkerari buruz;
Kostaldean aldz ez. Huna zer erran nahi
dutan :

	BESKOITZ	SENPERE
nik HIRE(m) ama ikusi	diat	diat
nik ZURE ama ikusi	dizut	dut

"nik HIRE etxea ikusi DUT" erraitea, ez
litake xuxena, nun nahi izan gitadin.
Aldiz, karraaskan hedatzen ari zauku
"nik ZURE etxea ikusi DUT" forma. Xuxena
denetz ? Bai xuxena da ; bainan ez giten
gu ahalge izan «DIZUT» eta «DIXUT»
ELEKETARAKO formak erabiltzeko : logikoak
baitire, osoki simetrikoak direnaz geroz
«nik HIRE(m) etxea ikusi diat» DENETAN
erabiltzen den forma zaharrarekin !

Dena den, izigarri da ikustea HI-ka
(TO-ka eta NO-ka) mintzatzeara nola ttipi-
tzen ari den DENETAN. Izan dadin haur-
bidekin, adixkidekin ala lagunekin, dena
terraten ari da (ez gazteak bakarrik)
delako : "nik ZURE etxea ikusi DUT" forma
bakun hortarat. Ze domaia !

(Segida 71. hostoa)

UKAN

du du LEIHOA
(INDIKATIBO-ORAINA)

Hau da Beskoitzeko aditzaren
«leiho» hoberenetarik bat.

Frangotan «di-» osoki galtzen da
«hek» nor-kian :
■ hor ditiat [hor tiat]
■ hor ditinat [hor tinat], eta abar.

Ez beti haatik, zeren behexten
batitugu :
■ ez diagu [eztiaau] (hura)
■ ez ditiagu [eztitiaau] (hek)

Bainan, ene ustez, «hek»
nor-kian, «di-» beti galtzen da
ZU-ka eta XU-kakoetan :
■ baditztut [batitztut]
■ ez dititztut [eztitztut]

Gisa guziz untsa behexiak dire :
■ hor dizut [hor dizut] (hura)
■ hor dititzut [hor titzut] (hek)

Batzuek «t» ere jaten :
■ zituztet [ziuztet] eta abar.

Bertze forma batzu taulakoak
bezin hedatuak beharbada :
■ diagu(k) [diaau] EDO [diuk]
■ ditiagu(k) [titiaau] EDO [tiuk]
■ dinagu [dinaau] EDO [diun]
■ ditinagu [titinaau] EDO [tiun]

Elgar kutsatzeak sortu duzke
ondoko hauk ere :
■ baititut [bititut EDO bitiutz]
■ dituk [tuk] EDO tuzk]
■ ditukan [tuken] EDO tuzken]
■ hu EDO hitu
■ hut EDO hitut (Iku 82\$)

BIHURTZEAN, Beskoitzean
«-ue-» → «-ii-» bilakatzen :

■ duen → [diin]
■ duela → [diila]

■ dituen → [(di)tiin]
■ dituela → [(di)tila]

■ zaituen → [zitiin]
■ zaituela → [zitiila] eta abar.

NORK	NOR	ADITZ* NAGUSIA	ADITZ* LAGUNTZAILE B A T U A*	BESKOITZEKO		ADITZ*	LAGUNTZAILEA	
				BIHURGARRIA	TO-ka		NO-ka	ZU-ka
hik(m)	ni	ikusi	nauk naun nau nauzu nauze naute	nuk nun nu nuzu nuxu nuzii nute	nik	nin	nizu	nixu
hik(n)			haut hau haugu haute	nie(k)	nine	nizie	nixie	
harek	hi		dut duk dun du dugu duzu duzue dute	dut duk dun du dugu duzu duxu duszii dute	diat	dinat	dizut	dixut
zuk			gaituk gaitun gaitu gaituzu gaituzue gaituzte	gaituk gaitun gitu gitutz gitutxu gitutzii gitutzte	dik diagu	din dinagu	dizu dizugu	dixu dixugu
xuk			zaitut zaitu zitugu zitzute	gitik	gitin	gititzu	gititxu	
zuek			xitut xitu xitugu xitutzte	gitie(k)	gitine	gititzie	gititxie	
heiek			zitzutet zitzute zitzutegu zitzutete	ditut dituk ditun ditu ditugu dituzu dituzue dituzte	ditiat	ditinat	dititzut	dititxut
				ditik ditiagu	ditin ditinagu	ditzu ditzugu	dititxu dititxugu	
				ditie(k)	ditine	dititzie	dititxie	

UKAN

balu balu LEIHOA

(BALDINTZA-ALEGIAZKOA)
(BIHURGAITZA)

■ Nihonek altxatuia dut «baninduzii» bat ezinago garbiki ahozkatua, beskoitztar baten ganik (= banintutzi).

Dudarik gabe hobia ginuke «D»rekin. Bainan ene ustea da Beskoitzeko xixteman «I» dela aise nagusi eta, hain pullita den «baninduzii» hori, salbuespentzat eman behar dela.

Holako gertakariak ez dire batere arradoak euskalki batentzat. Iku bertze batzu ere xixtematik kanpo dabiltsanak, edo hobeki erraiteko lehenagoko xixtemaren hundarkin ditazkenak :

■ «sar balakio» 64. hostoa

■ «dakion» 96. hostoa

Ikus ere :

■ Jainkoak dagizuela egun on ! [Jinkuk daitzitela eun on !] Que Dieu vous donne une bonne journée !

■ on dagizula ! [on daitzula !] Bien vous fasse !

■ on dagikala ! [on daaikala !] Bien te fasse !

KASU : «dagizuela», «dagizula» eta «dagikal», ahozkatuz geroz, UKANen 87. hostoko adizkera* batzuekin homofono izana gatik, EGIN aditzaren forma trinko* batzu dire, SUBJUNTIBO-ORAINA, konpletiboa.

NORK	NOR	ADITZ* NAGUSIA	ADITZ* LAGUNTZAILE B A T U A *	BESKOITZEKO ADITZ* LAGUNTZAILEA
hik(m) hik(n) harek zuk xuk zuek heiek	ni	ikusi	baninduk banindun banindu baninduzu baninduzue banindute	banintuk banintun banantu banintutzu banintutxu banintutzii banintuzte
nik harek guk heiek	hi		bahindut bahindu bahindugu bahindute	bahintut bahintu bahintugu bahintuzte
nik hik harek guk zuk xuk zuek heiek	hura		banu bahu balu bagenu bazenu bazenute balute	banu bahu balu baginu bazine bazine balute
hik(m) hik(n) harek zuk xuk zuek heiek	gu		bagintuk bagintun bagintu bagintuzu bagintuzue bagintuzte	bagintuk bagintun bagintu bagintutzu bagintutxu bagintutzii bagintuzte
nik harek guk heiek	zu		bazintut bazintu bazintugu bazintuzte	bazintut bazintu bazintugu bazintuzte
nik harek guk heiek	xu			baxintut baxintu baxintugu baxintuzte
nik harek guk heiek	zuek		bazintuztet bazintzte bazintzegu bazintzete(te)	baziuntet baziunte baziuntzegu baziuntzete(te)
nik hik harek guk zuk xuk zuek heiek	hek		banitu bahintu balitu bagenu bazenu bazenituze balituzte	banintu bahintu balitu bagintu bazintu bazenituze balituzte

ADITZA : OHARPEN OROKORRAK (segida)

58§ ELEKETARAKO ADIZKERAK* zoin eta norekin erabiltzen: bat, NO-ka mintzatuko da bere arrebari, bertze bat XU-ka. Aita zenak NO erraitean zakon arreba bati eta bertze arrebari XU! Haizu ez dena, buraso edo arbasoerri TO edo NO erraitea eta EZINEZKOHA haurreri ZU-ka mintzatzea. Herritar BAKOTXAK badu jende BAKOTXAREKIN eleketako molde bat (TO, NO, ZU edo XU) eta jende BERARI, xuxenez, beti forma BERAREKIN ari da. Bixtan da, ez ditakela nehitik ere TO-ka mintza emazteki bati ez eta ere NO-ka gizonki bati.

■ TO-ka : gizonak elgarrekin, semeri, gizoneri, mutikoeri, anaieri, senarrari, animalen gehienekin, urrixak izanik ere. Bainan harritzeko dena, emazteak ere BEREN buruieri mintzo direlarik, TO-ka ari dire ! Senperen ere bardin da.

■ NO-ka : emazteak elgarrekin, emazteri, alaberri, neskatokei. NO-kakoa da gehienek galdu dena azken denbora hautan. Zer domaia ! XU-karekin ordaintzen dugu gero eta gehiago. Aldaketa, ez da hain aspaldikoa : adibidez, ene anaia zaharrenak «NO» erraitean du arreberi eta nik, 9 urte gazteagokoak, «XU» !

■ ZU-ka : ez ezagunekin, ait'amekin, aitati-amatziekin, bera baino hogei bat urte zaharragoekoak. Hemen ere XU-kakoa sartzen ari da. Hola baitire, luzara, mintzairak ALDATZEN eta LERRAKETA behar gabeak egiten...

■ XU-ka : arreberi, ahizperi, neskeri, adin bertsuko emazteri, bere emazteari, emazteak elgarren artean, gizon batzu ere elgarren artean.

Nik biziki maite dut XU-kakoa, bainan ez da arrazoin bat bertze guzien baztertzeko ! Nork finkatuko du, ordean, nor nori nola mintza ? Ez ote du, alabainan, bakotxak, bera gogoaren arabera mintzatzeko dretxo ! Hautzatu forma, mintzalagunari ez bazako beti gustatzen ere !

■ ELEKETARAKO forma, izanagatik pertsonala, erabiltzen dugu berdin jende multxo baten erdian girenean ere ; har, multxo hortan norbeit, eta hari bakarrik ari bagine bezala hitzegiten dugu.

11. hostoa erran dut forma inpertsonalak («da», «du», «dakit» eta abar.) hutsik, ez direla maiz erabiltzen.

(Segida 81. hostoa)

UKAN

luke luke LEIHOA
(AHAL-ALEGIAZKOA)

Ahozkatzean ez ahantz
nola den Beskoitzen :

- ez nkek [enikek]
- ez likek [elikek]
- ez huke [ehuke]

- ez ginikek [ezkinikek] (ez beti)
- ez zinuke [etzinuke]
- ez xinuke [etxinuke]

Bertzalde :

- likeie(k) EDO lukeie(k)
- lizkeie(k) EDO luzkeie(k)

eta abar.

Aditz taula hausk guziak ikustean,
agian nehort ez du pentsatu
ainitz «xie» badela Beskoitzen,
frantsesezko «chier» delakoarekin
homofono.

Segurki badakit frantses kultura
ere sartua dela gure baitan :
bainan frantses begiekin behatzan
badugu euskarari, barkatu bainan
leherregin du barraka guziak...

NORK	NOR	ADITZ* NAGUSIA	ADITZ* LAGUNTZAILE B A T U A *	BESKOITZEKO		ADITZ*	LAGUNTZAILEA	
				BIHURGARRIA	T0-ka		NO-ka	ZU-ka
hik(m) hik(n) harek zuk xuk zuek heiek	ni	behar	nindukek ninduken ninduke nindukezu nindukezue nindukete	nintuzkek nintuzken nintuzke nintuzketzu nintuzketxu nintuzketzii nintuzkete	nintizkek nintizken nintizkeie(k)	nintizken nintizkene	nintizketzu nintizketzie	nintizketxu nintizketxie
nik harek guk heiek	hi		hinduket hinduke hindukegu hindukete	hintuzket hintuzke hintuzkegu hintuzkete				
nik hik harek guk zuk xuk zuek heiek	hura		nuke huke luke genuke zenuke zenukete lukete	nuke huke luke genuke zinuke xinuke zinukete lukete	nikkek likek ginikek	niken liken giniken	nikezu likezu ginikezu	nikexu likexu ginikexu
hik(m) hik(n) harek zuk xuk zuek heiek	gu		gintuzkek gintuzken gintuzke gintuzkezu gintuzkezue gintuzkete	gintuzkek gintuzken gintuzke gintuzketzu gintuzketxu gintuzketzii gintuzkete	gintizkek gintizkeie(k)	gintizken gintizkene	gintizketzu gintizketzie	gintizketxu gintizketxie
nik harek guk heiek	zu		zintuzket zintuzke zintuzkegu zintuzkete	zintuzket zintuzke zintuzkegu zintuzkete				
nik harek guk heiek	xu			xintuzket xintuzke xintuzkegu xintuzkete				
nik harek guk heiek	zuek		zintuzketet zintuzkete zintuzketegu zintuzkete(te)	ziunzketat ziunzkete ziunzketegu ziunzkete(te)				
nik hik harek guk zuk xuk zuek heiek	hek		nituzke hituzke lituzke genituzke zenituzke zenituzkete lituzkete	nuzke huzke luzke ginuzke zinuzke xinuzke zinuzkete luzkete	nizkek lizkek ginizkek	nizken lizken ginizken	nizketzu lizketzu ginizketzu	nizketxu lizketxu ginizketxu
				lizkeie(k)	lizkene	lizketzie	lizketxie	

UKAN

duke **duke** LEIHO ZATIA

(AHAL-ORAINA)

Ene iduriko. Beskoitzen «dikeiat» bezainbat erabiltzen da «dikeiat» («i»ren orde «u») Jaidera hori ikusia dugu «ziin» leiohan ere ; ikus 68. hostoa : «ziteian» EDO «zuteian»

Guti erabiltzen dire :

■ "gizon hoi ikusi dukeiat nunbeit" J'ai dû voir cet homme quelque part

zuken **zukan** LEIHO ZATIA

(AHAL-IRAGANA)

Beskoitzen, ene ustez, «nikeian» bezain usu derabilate «nukeian»

(«i»ren orde «u»)

Guti erabiltzen dire.

NORK	NOR	ADITZ* NAGUSIA	ADITZ* LAGUNTZAILE B A T U A*
nik hik(m) hik(n) harek guk zuk xuk zuek heiek	hura	ikusi	duket dukek duken duke dukegu dukezu dukezue dukete
nik hik(m) hik(n) harek guk zuk xuk zuek heiek	hek		dituzket dituzkek dituzken dituzke dituzkegu dituzkezu dituzkezue dituzkete

BESKOITZEKO		ADITZ*	LAGUNTZAILEA		
BIHURGARRIA	TO-ka	NO-ka	ZU-ka	XU-ka	
duket	dikeiat	dikenat	dikezut	dikexut	
dukek					
duken	dikek	diken	dikezu	dikexu	
duke	dikeagu	dikenagu	dikezugu	dikexugu	
dukegu					
dukezu					
dukezue	dikeie(k)	dikene	dikezie	dikexie	
dukete					
duzket	dizkeiat	dizkenat	dizketzut	dizketxut	
duzkek					
duzken	dizkek	dizken	dizketzu	dizketxu	
duzke	dizkeagu	dizkenagu	dizketzugu	dizketxugu	
duzkegu					
duzketzu					
duzketxu					
duzketzui	dizkeie(k)	dizkene	dizketzie	dizketxie	
duzkete					
nuken	nikeian	nikenan	nikezun	nikexun	
huken					
zuken	zikeian	zikenan	zikezun	zikexun	
guk	ginikeian	ginikenan	ginikezun	ginikexun	
zuk					
xuk					
zuek					
heiek					
zenukeen					
genukeen					
zenukeen					
zenuketen	ziketeian	ziketenan	zikezien	zikexien	
zuketen					
nitezkeen					
hituzkeen					
zituzkeen					
genituzkeen					
zenituzkeen					
zenituzketen					
zituzketen					
zuketen					
nuzken	nizkeian	nizkenan	nizketzun	nizketxun	
huzken					
zuzken	zizkeian	zizkenan	zizketzun	zizketxun	
guzken	ginizkeian	ginizkenan	ginizketzun	ginizketxun	
zinuzken					
xinuzken					
zinuzketen					
zuzketen	zizketeian	zizketenan	zizketzien	zizketxien	

IRON

diro **dio** LEIHO ZATIA

(AHAL-ORAINA)

Hemen ere «di-» galtzen da gehienetan, bainan behexiz halere :

- (nik-hura) [eztioiat ikus]
eta
- (nik-hek) [eztitioiat ikus]

Ikusten dugu ere hemen, «hurax nor-kian, ahozkatzuz geroz, adizkera batzu osoki homofonoak ditugula ERRAN saileko batzuiekin. Iku 109. hostoa.

NORK	NOR	ADITZ* NAGUSIA	ADITZ* LAGUNTZAILE B A T U A*
nik hik(m) hik(n) harek guk zuk xuk zuek heiek	hura	ikus	dirot dirok diron diro dirogu dirozu dirozue dirote
nik hik(m) hik(n) harek guk zuk xuk zuek heiek	hek		

BESKOITZEKO		ADITZ*	LAGUNTZAILEA		
BIHURGARRIA	TO-ka	NO-ka	ZU-ka	XU-ka	
dirot	dioiat	dionat	diozut	dioxut	
dirok					
diron	diok	dion	diozu	dioxu	
diro	dioiagu	dionagu	diozugu	dioxugu	
dirogu					
dirozu					
dioxu					
diozue	dioie(k)	dione	diozie	dioxie	
dirote					
ditiot	ditiotiat	ditionat	ditiotzut	ditiotxut	
ditiok					
dition	ditiok	dition	ditiotzu	ditiotxu	
ditiot	ditiogu	ditionagu	ditiotzugu	ditiotxugu	
ditiogu					
ditiotzu					
ditiotxu					
ditiotzui	ditiotie(k)	ditione	ditiotzie	ditiotxie	
ditiote					

IRON

lio	lio
-----	-----

LEIHOA

(AHAL-ALEGIAZKOA)

Adiera* mailean ez da beti
erretx behextea :

- dio ETA dézake LEIHOAK
- lio ETA lezake LEIHOAK
- zion ETA zeukan LEIHOAK

Huna Beskoitzeko zonbeit erabilpen :

- "ez diroiat sinets holakorik"
[eztioiat sinets holakook]
Je ne peux croire pareille chose
- "gauza hori, ez diroiat erran"
[gauza hoi, eztioiat erran]
Ce détail, je ne peux l'affirmer

Erran dugu ere, aitzineko
hostoan, adizkera homofonoak
badituztela IRON eta ERRAN sailek :

	BATUA	BESKOITZ.
IRON	dirot	diot
ERRAN	diot	diot

Nork daki ez ote diren erro
beretik biak ?

- eritzi = 1) s'appeler
2) juger
IZENDATUZ geroz JUJATZEA laster
egina da, ez ?

- sinetsi = 1) croire
2) obéir
SINETSIZ geroz ez ote da erretx
OBEDITZEA ?

- eman dezagun = 1) donnons
2) supposons

- "behar duk beraz ahal duk" (Kant)

Nola ez onart beraz
"dionek diroela" ere ?
Bego hortan, euskalariak*
samur-arazi gabe...

NORK	NOR	ADITZ* NAGUSIA	ADITZ* LAGUNTZAILE B A T U A*	BESKOITZEKO		ADITZ*	LAGUNTZAILEA		
				BIHURGARRIA	TO-ka		NO-ka	ZU-ka	XU-ka
hik(m) hik(n)	ni	ikus		nintiok nintion nintio nintiotzu nintiotxu nintiotzii nintiote	nintiok	nintion	nintiotzu	nintiotxu	
harek zuk xuk zuek heiek				nintioie(k)	nintione	nintiotzie	nintiotxie		
nik harek guk heiek	hi			hintiot hintio hintiogu hintiote					
nik hik harek guk zuk xuk zuek heiek	hura	niro hiro liro geniro zeniro zenirote lirote		nio hio lio ginio zinio xinio ziniote liote	niok liok giniok	nion lion ginion	niozu liozu ginoizu	nioxu lioxu ginoioxu	
hik(m) hik(n)	gu			gintiok gintion gintio gintiotzu gintiotxu gintiotzii gintiote	gintiok	gintion	gintiotzu	gintiotxu	
harek zuk xuk zuek heiek				gintioie(k)	gintione	gintiotzie	gintiotxie		
nik harek guk heiek	zu			zintiot zintio zintiogu zintiote					
nik harek guk heiek	xu			xintiot xintio xintiogu xintiote					
nik harek guk heiek	zuek			zintiotet zintiote zintiogeu zintiote(te)					
nik hik harek guk zuk xuk zuek heiek	hek			nintio hintio litio gintio zintio xintio zintiote litioite	nintiok litiook gintiok	nintion lition gintion	nintiotzu litiotzu gintiotzu	nintiotxu litiotxu gintiotxu	
				litioie(k)	litione	litiotzie	litiotxie		

EZAN

dezan	dezan	LEIHO ZATIA
-------	-------	-------------

(SUBJUNTIBO-ORAINA)
(Iokus BIHURPENAK 54\$)

Ahozkatzean halako «ax luze bat
«nik» nor-kiarekin :
■ zer nahil duk erran dezatan nik
[ze nahuuk erran dezataan nik]

Badire holako bokale luzatzeak
bertze kasu batzuetan ere :
(hitza "apaintzeko"-edo)
■ beha zakok [behazakok]
BAINAN:
■ behaka behaka zagoian
[behaaka behaka zooian]

zezan	zezan	LEIHO ZATIA
-------	-------	-------------

(SUBJUNTIBO-IRAGANA)
(Iokus BIHURPENAK 54\$)

■ nik hura ikus nezan
[nik hua ikus nezan]

Bainan altxatu ukana dut ere :

■ harek ni ikus nezan
[charrek ni ikus nezan]

[charrek ni ikus nentzan] hobeki ?

baleza	baleza	LEIHO ZATIA
--------	--------	-------------

(BALDINTZA-ALEGIAZKOA)
(BIHURGAIKZA)

■ (uria) [in baleza !]
(euria) egin baleza !

Lehenago bazen bertze forma bat
«ai-» aurrizkiarekin*. Xuberon
oraino ere naski bizirik dena :

■ (euria) aileza egin !

NORK	NOR	ADITZ* NAGUSIA	ADITZ* LAGUNTZAILE B A T U A*	BESKOITZEKO ADITZ* LAGUNTZAILEA
nik	hura	ikus	dezadan	dezatan
hik(m)			dezaan	dezakan
hik(n)			dezanan	dezanan
harek			dezan	dezan
guk			dezagun	dezagun
zuk			dezazun	dezazun
xuk			dezazuen	dezaxun
zuek			dezaten	dezaziin
heiek				dezaten
nik	hek		ditzadan	dezaztan
hik(m)			ditzaaan	dezazkan
hik(n)			ditzanan	detzanan
harek			ditzan	detzan
guk			ditzagun	detzagun
zuk			ditzazun	detzatzun
xuk			ditzazuen	detzaxun
zuek			ditzaten	detzaziin
heiek				dezaten
nik	hura	ikus	nezan	nezan
hik			hezan	hezan
harek			zezan	zezan
guk			genezan	ginezan
zuk			zenezan	zinezan
xuk			zenezaten	zinezaten
zuek			zezaten	zezaten
heiek				
nik	hek		nitzan	netzan
hik			hitzan	hetzan
harek			zitzan	zetzan
guk			genitzan	gin(e)tzan
zuk			zenitzan	zin(e)tzan
xuk			zenitzzaten	xin(e)tzan
zuek				zinezazten
heiek				zezazten
nik	hura	ikus	baneza	baneza
hik			baheza	baheza
harek			baleza	baleza
guk			bageneza	bageneza
zuk			bazeneza	bazineza
xuk				bazineza
zuek			bazenezate	bazezate
heiek				
nik	hek		banitza	banetza
hik			bahitza	bahetza
harek			balitza	baletza
guk			bagenitza	baginetza
zuk			bazenitza	bazinetza
xuk				bazinetzate
zuek			bazenitzate	balezazte
heiek				

ADITZA : OHARPEN OROKORRAK (segida)

59\$ «BAIT-» ADITZ AURRIZKIA

Bihurgarriekin bakarrik erabiltzen dugu eta biziki usu baliatzen da Beskoitzen. Huna zer aldaketa fonetikoak sortzen dituen adizkerari paratzean :

	LITERARIOA	BESKOITZEKOA
bait + n...	→ bainaiz	[biniz]
bait + l...	→ bailuke	[biluke]
bait + h...	→ baihuke	[bihuke]
bait + d...	→ baitut	[bitut]
bait + g...	→ baikinen	[biginen]
bait + z...	→ baitzinen	[bitzinen]
bait + x...	→ baitxinen	[bitxinen]

■ Zahar batzuek : [beiniz] [beiluke] eta abar.

60\$ «BA-» baldintza eta «BA-» baiezkaria behexteko aski duzu «balin» delakoarekin entseiatzea : ontsa johan bada BALDINTZA da eta ez bada ontsa johan BAIEZKARIA :

- "BAdut andrea, BAdut semea" (BAIEZKARIA)
- "emaiten (balin) BAdut" (BALDINTZA)

61\$ «BA» baiezkaria eta «EZ» ezezkaria, BIHURGARRIA ala ELEKETARAKO sailekoekin erabil ditazke ; bainan bata ez bertzea, ezin balia: BALDINTZEKIN.

SUBJUNTIBOEK, «BA» ez dute onartzen, bainan «EZ» har dezakete :
■ "EZ DADIN joan errana dakozu !"

INPERATIBOEK, «BA» ez dute onartzen, bainan «EZ» har dezakete :
■ "ez badu ikusi nahi, EZ BEDI joan !"

62\$ «BA»-k (izan dadin BAIEZKARIA ala BALDINTZA) ez du aldaketarik sortzen idatzeko ; bai ordean, ahozkatzean :

- badut → [ba-ut]
- badinat → [ba-inat]
- badakik → [ba-akik]

Ohar, haatik, lehenbiziko «d» horrek, irauten duela adizkera zonbeitetan :

- badabilak → [badaailak]
- badagok → [badook]

Kontsonante guziak ez ditazke gal, alabainan...

(segida 85. hostoan)

EZAN

dezake **dezake** LEIHO ZATIA

(AHAL-ORAINA)

•ttittadunak erabil ditazke

«z»rekin ere :

■ dezakeiat EDO zezakeiat, eta abar.

Bertzalde «-g» galtzen ahozkatzean :

■ dezakeiagu [dezakeiaau], eta abar.

zezakeen **zezaken** LEIHO ZATIA

(AHAL-IRAGANA)

lezake **lezake** LEIHO ZATIA

(AHAL-ALEGIAZKOA)

NORK	NOR	ADITZ* NAGUSIA	ADITZ* LAGUNTZAILE B A T U A*	BESKOITZEKO		ADITZ*		LAGUNTZAILEA	
				BIHURGARRIA	TO-ka	NO-ka	ZU-ka	XU-ka	
nik hik(m) hik(n) harek guk zuk xuk zuek heiek	hura	ikus	dezaket dezakek dezaken dezake dezakegu dezakezu dezakezue dezakete	dezaket dezakek dezaken dezake dezakegu dezakezu dezakezu dezakezii dezakete	•dezakeiat •dezakek •dezakeagu	•dezakenat •dezaken •dezakenagu	•dezakezut •dezakezu •dezakezugu	•dezakexut •dezakexu •dezakexugu	
nik hik(m) hik(n) harek guk zuk xuk zuek heiek	hek		ditzaket ditzakek ditzaken ditzake ditzakegu ditzakezu ditzakezue ditzakete	dezazket dezazkek dezazken dezazke dezazkegu dezazketzu dezazketxu dezazketzii dezazkete	•dezazkeiat •dezazkek •dezazkeagu	•dezazkenat •dezazken •dezazkenagu	•dezazketzut •dezazketzu •dezazketzugu	•dezazketxut •dezazketxu •dezazketxugu	
nik hik harek guk zuk xuk zuek heiek	hura	ikus	nezakeen hezakeen sezakeen genezakeen zenezakeen zenezaketen zezaketen	nezaken hezaken sezaken ginezaken zinezaken xinezaken zinezaketen zezaketen	nezakeian sezakeian ginezakeian	nezakenan sezakenan ginezakenan	nezakeun sezakeun ginezakeun	nezakexun sezakexun ginezakexun	
nik hik harek guk zuk xuk zuek heiek	hek		nitzakeen hitzakeen zitzakeen genitzakeen zenitzakeen zenitzaketen zitzaketen	nezazken hezazken sezazken ginezazken zinezazken xinezazken zinezaketen zezaketen	nezazkeian sezazkeian ginezazkeian	nezazkenan sezazkenan ginezazkenan	nezazketzun sezazketzun ginezazketzun	nezazketxun sezazketxun ginezazketxun	
nik hik harek guk zuk xuk zuek heiek	hura	ikus	nezake hezake lezake genezake zenezake zenezakete lezakete	nezake hezake lezake ginezake zinezake xinezake zinezakete lezakete	nezakek lezakek ginezakek	nezaken lezaken ginezaken	nezakezu lezakezu ginezakezu	nezakexu lezakexu ginezakexu	
nik hik harek guk zuk xuk zuek heiek	hek		nitzake hitzake litzake genitzake zenitzake zenitzakete litzakete	nezazke hezazke lezazke ginezazke zinezazke xinezazke zinezakete lezakete	nezazkek lezazkek ginezazkek	nezazken lezazken ginezazken	nezazketzu lezazketzu ginezazketzu	nezazketxu lezazketxu ginezazketxu	

EZAN

beza	beza	LEIHOA
------	------	--------

(INPERATIBOA)
(Ikus BIHURPENAK 54\$)

«beza»ren ordez entzun
ditake : «dezala»

Halaber :
■ betza EDO detzala

b-dunak ez dire sekulan
bihurtzen, bertzeak bai

Beskoitzen, «ezezkako»

erranaldietan :

■ [aiphazak]

BAINAN :

■ [etzakela aiphazak]

Ikus BIHURPENAK 54\$

Uztai artekoak

SUBJUNTIBOAk dire.

SUBJUNTIBOAren eta

INPERATIBOAren artean

muga ez da beti garbi

ikusten.

NORK	NOR	ADITZ* NAGUSIA	ADITZ* LAGUNTAILE B A T U A*
hik(m) hik(n) harek zuk xuk zuek heiek	ni	aipa	nazak nazan (naza-) nazazu nazazue (nazate-)
nik harek guk heiek	hi		(hazarda-) (haza-) (hazagu-) (hazate-)
hik(m) hik(n) harek zuk xuk zuek heiek	hura		ezak ezan beza ezazu ezazue bezate
hik(m) hik(n) harek zuk xuk zuek heiek	gu		gaitzak gaitzan (gaitza-) gaitzazu gaitzazue (gaitzate-)
nik harek guk heiek	zu		(zitzada-) (zaitza-) (zitzagu-) (zitzate-)
nik harek guk heiek	xu		(xitzatala)(?) (xitzala) (xitzagula)(?) (xitzatela)
nik harek guk heiek	zuek		(zitzateda-) (zitzate-) (zitzategu-) (zitzatete-)
hik(m) hik(n) harek zuk xuk zuek heiek	hek		itzak itzan bitza itzazu itzazue bitzate

BESKOITZEKO ADITZ* LAGUNTAILEA	
nezak	
nezan	
(nezala)	
nezazu	
nezaxu	
nezazi	
(nezatela)	
(hezatala)(?)	
(hezala)	
(hezagula)(?)	
(hezatela)	
zak	
zan	
beza	
zazu	
zaxu	
zazii	
bezate	
gitzatzak	
gitzatzan	
(gitzala)	
gitzatzu	
gitzatxu	
gitzatzii	
(gitzatela)	
(zitzatala)(?)	
(zitzala)	
(zitzagula)(?)	
(zitzatela)	
(xitzatala)(?)	
(xitzala)	
(xitzagula)(?)	
(xitzatela)	
(zitzatetala)(?)	
(zitzatela)	
(zitzategu)(?)	
(zitzatela)	
zatzik	
zatzin	
betza	
zatzu	
zatxu	
zatzii	
bezazte	

ADITZA : OHARPEN OROKORRAK (segida)

63\$ «EZ» horrek, adizkerari lotzean,
sortzen dituen aldaketa fonetikoak :

ez + nintuan	→ [enintuian] (1)
ez + hintzen	→ [ehintzen]
ez + likek	→ [elikek]
ez + zinuen	→ [etziniin]
ez + xinuen	→ [etxiniin]
ez + diat	→ [eztiat]
ez + gintutzun	→ [ezkintutzun] (2)
ez + bada	→ [ezpaa] (3)

(1) Bide beretik : utz nazazue! [unezazii]

(2) Ez beti : [ezgituk] ere entzun entzun ditake

(3) Ez beti : [ezbigie] (ez baigire) entzun ditake

64\$ «-n» EDO «-la» atzizkia hartuz
geroz, adizkeria BIHURGARRIAK badu bere
DEKLINABIDE (BIRDEKLINABIDE ?) BEREZIA.
Bardin da adizkeria izan dadin, ORAINA,
IRAGANA ala ALEGIAZKOA ; SINGULARRA ala
PLURALA. (Erdarazko itzulpenak ikus 11. hostoa)

DUGU	n	o	[no]
DITUGU		az geroz	[naz gioz] (1)
GINUE-		etz	[ne(t)z] (2)
GINITUE-	la	rik	[laaik]
GINUKE		rikan	[laakan]
GINUZKE		kotz	[lakotz]
eta abar		ko	[lako]
		koan	[lakun]

(1) Aditz izenarena ere : [IKUSTEaz gioz], eta abar.
Erakusleena ere : [HUNTAaz gioz], eta abar.

(2) ■ «hor DUGUNetz jakiteko» (deklinabide berezia)

■ «hor DUGUNaz baliatzeko»(Ikus 65\$: 7 S)

65\$ «-n» hartuz geroz adizkeria BIHURGARRIA usaiako DEKLINABIDEAN sartzen da
SINGULARREAN eta PLURALEAN + PARTITIBOA :
(Ikus xehetasun gehiago gramatikan)

1 S P	DUGUNa DITUGUNak	5 S P	DUGUNaren DITUGUNen
2 S P	DUGUNak DITUGUNek	6 S P	DUGUNarentzat DITUGUNentzat
3 S P	DUGUNari DITUGUNeri	7 S P	DUGUNaz DITUGUNE(ta)z
4 S P	DUGUNarekin DITUGUNekin	8	DUGUNean/etan DITUGUNean/etan

eta abar. IRAGANA eta ALEGIAZKOArekin
gauza bera.

(Segida 95. hostoa)

UKAN

dio dako LEIHOA
(INDIKATIBO-ORAINA)

•d-ren partez erabil
ditake «z» ; bainan ez
da hanbat entzuten.

Beskoitzeko aditz
guzian bezala,
ORAINAn, «guk»-en
ezaugarri den «g»
galtzen da :

- dakoiaagu [dakoiaau]
- dakozugu [dakozuu]
- dakoteagu [dakoteiaau]
eta abar.

Hemen ere bertze leiho
gehiendetan bezala,
hastapeneko «d»
galtzen da bokale
baten ondotik :

- ekarri dautazu
[ekharri autazu]
eta abar.

Bokale hesteak :

- dautaiek → dauteieki
- dautane → dautene

Ikus bertzalde :

- dautzut EDO daitzut
biak entzun ditazkela : 68\$

«heieri» Leiho-zatian
birden molde bat :

- dakoziet EDO dakozitet
- dakoxiet EDO dakoxitet
eta abar.

NORK	NORI	NOR	ADITZ* NAGUSIA	ADITZ* LAGUNTZAILE B A T U A *
hik(m) hik(n) harek zuk xuk zuek heiek	eni	hura	ekarri	didak didan dit didazu didazue didate
nik harek guk heiek	hiri(m)			diat dik diagu diate
nik harek guk heiek	hiri(n)			dinat din dinagu dinate
nik hik(m) hik(n) harek guk zuk xuk zuek heiek	hari			diot diok dion dio diogu diozu diozue diote
hik(m) hik(n) harek zuk xuk zuek heiek	guri			diguk digun digu diguzu diguzue digute
nik harek guk heiek	zuri			dizut dizu dizugu dizute
nik harek guk heiek	xuri			
nik harek guk heiek	zueri			dizuet dizue dizuegu dizuete
nik hik(m) hik(n) harek guk zuk xuk zuek heiek	heieri			diet diek dien die diegu diezu diezue diete

BESKOITZEKO		ADITZ*	LAGUNTZAILEA		
BIHURGARRIA	TO-ka	NO-ka	ZU-ka	XU-ka	
dautak dautan daut dautazu dautaxu dautazii dautate	•dautak •daut •dautaie(k)	•dautan •dautane	•dautazu •dautazie	•dautaxu •dautaxie	
daiat daik daiagu daie(k)					
dainat dain dainagu daine					
dakot dakok dakon dako dakogu dakozu dakoxu dakozii dakote	•dakoiat •dakok •dakoiaagu •dakoie(k)	•dakonat •dakon •dakonagu •dakone	•dakozut •dakozu •dakozugu	•dakoxut •dakoxu •dakoxugu	
daukuk daukun dauku daukuzu daukuxu daukuzzi daukute	•daukuk •dakuie(k)	•daukun •daukune	•daukuzu •daukuzie	•daukuxu •daukuxie	
daitzut daitzu daitzugu daitzute					
daitxut daitxu daitxugu daitxute					
daitzitet daitzite daitziitegu daitziite					
dakotet dakotek dakoten dakote dakotegu dakozute dakoxute dakozite dakote(te)	•dakoteiat •dakoteie(k) •dakoteiagu •dakoteie(k)	•dakotenat •dakotene •dakotenagu •dakotene	•dakoziet •dakozie •dakoziegua •dakozie	•dakoxiet •dakoxie •dakoxiegua •dakoxie	

zion	zakon	(segida)	hik harek zuk zuek heiek	eni	hek	ekarri	hizkidan zizkidan zenizkidan zenizkidaten zizkidaten	hauztan zauztan zinauztan xinauztan zinauztaten zauztaten	zauztaian	zauztanan	zauztatzun	zauztatxun
Jadanik aipatuiak ez ditugu errepikatuko. Hemen dagon arazo* handiena da berriz ere : PLURALGILEARENA.	nik harek guk heiek	hiri(m)					nizkian zizkian genizkian zizkiaten	naizkan zaizkan ginaizkan zaizkaten	zauztateian	zauztatenan	zauztatzien	zauztatxien
Aitortu behar, «zuri» «xuri» eta «zueri» norkietan ez dutala adizkerarik aurkitu eta gehiago dena. nola ordaintzen dugun ere ez !	nik harek guk heiek	hiri(n)					nizkinan zizkinan genizkinan zizkinaten	naitzinan zaitzinan ginaintzinan zaitzinatean	(?) (?) (?) (?)			
«Naizkitzun» ez dugulakotz ezagutzen behar bada «naitzun», hola hola, plural markarik gabe ?	nik hik harek guk zuk xuk zuek heiek	hari					nizkion hizkion zizkion genizkion zenizkion zenizkioten zizkioten	nazkon hazkon zazkon ginazkon zinazkon xinazkon zinazkoten zazkoten	nazkoian zazkoian zazkonan ginazkoian	nazkonan zazkotzun zinazkotzun ginazkotzun	nazkotzun zazkotxun zinazkotxun ginazkotxun	nazkotxun zazkotxun ginazkotxun
Edo behar bada zonbiteitik :	hik harek zuk xuk zuek heiek	guri					hizkigun zizkigun zenizkigun zenizkiguten zizkiguten	hauzkun zauzkun zinauzkun xinauzkun zinauzkuten zauzkuten	zauzkuiian	zauzkunan	zauzkutzun	zauzkutxun
«nitaitzun», ene laguntzaille batzuiek, kasik ontzat eman le zaketena ?	nik harek guk heiek	zuri					nizkizun zizkizun genizkizun zizkizuten	zauzkuteian	zauzkutenan	zauzkutzien	zauzkutxien	
Bainan mefidatzen niz biziki "galdeza" egin lanaz. Nahiago baititut nihonek adituia, BERENAZ ERRAITEN DIREN HEK, eleketaldi batetan.	nik harek guk heiek	xuri										
Edo bertzenaz datiborik gabe :	nik harek guk heiek	zueri					nizkizuen zizkizuen genizkizuen zizkizueten					
■ "sagarrak ekarri naizkitzun" erraiteko orde :	nik hik harek guk zuk xuk zuek heiek	heieri					nizkien hizkien zizkien genizkien zenizkien zenizkieten zizkieten	nazkoten hazkoten zazkoten ginazkoten zinazkoten xinazkoten zinazkoten zazkote(te)n	nazkoteian zazkoteian zazkotenan ginazkoteian	nazkotenan zazkotzien zinazkotzien ginazkotzien	nazkotzien zazkotxien zinazkotxien ginazkotxien	nazkotxien zazkotxien ginazkotxien
■ "nik zuri sagarrak ekarri nititzun"												
Ez baita hain pollita, ordean !												

EZAN

diezaion	dezakon	LEIHO ZATIA
----------	---------	----------------

(SUBJUNTIBO-ORAINA)
(Ikus BIHURPENAK 54\$)

Ez dire usu aditzen.
Behin, artikulu bat
idatzi nuen «dezakoten»
batekin. Orduko kasetako
zuzendariak «dezoten»
«xuxendurik» eman zuen,
ez baitzitzautan
batere gustatu !

Ohartu zitzazke, ADITZ
LAGUNTAZALE BATUAN.
«-ieza-» aditz erroari.
Bitxia eta poxi bat
“pizua” hatxemanen
duzu beharbada. Jakin
behar da bederen, biziki
aspaldikoa dela forma
hori eta horren
erabilitzaile handiena,
hain xuxen, gure herritar
bat izan dela Joanes
LEIZARRAGA 16. mendean !

Ikus haren lanetan :
■ diecayoten (diezaioten)
■ dieçadan (diezadan)

Bai eta inperatiboan :
■ ieçaguk (iezaguk)
■ ieçadazue (iezadazue)

eta bertze.

ziezaion	zezakon	LEIHO ZATIA
----------	---------	----------------

(SUBJUNTIBO-IRAGANA)
(Ikus BIHURPENAK 54\$)

NORK	NORI	NOR	ADITZ* NAGUSIA	ADITZ* LAGUNTAZALE B A T U A*	BESKOITZEKO ADITZ* LAGUNTAZALEA
nik hik(m) hik(n) harek guk zuk zuek heiek	hari	hura	ikus	diezaion diezaiodan diezaiohan diezaioran diezaiotan diezaiogun diezaiozun diezaiozuen diezaioten	dezakotan dezakokan dezakanan dezakon dezakogun dezakozun dezakoxun dezakozin dezakoten
nik hik(m) hik(n) harek guk zuk xuk zuek heiek	heieri			diezaiedan diezaiean diezaienan diezaien diezaiegun diezaiezun diezaiezuen diezaieten	dezakotetan dezakotekan dezakotenan dezakoten dezakotegun dezakotuzten dezakoxuten dezakoziten dezakoten
nik hik(m) hik(n) harek guk zuk xuk zuek heiek	hari	hek		diezakkiodan diezakkioan diezakkionan diezakkion diezakkigun diezakkiozun diezakkiozuen diezakkioten	dezakkotan dezakkokan dezakzonan dezakzon dezakkogun dezakkotuzun dezakkotuzun dezakkotziin dezakkoten
nik hik(m) hik(n) harek guk zuk xuk zuek heiek	heieri			diezakkiedan diezakkiean diezakkienan diezakkien diezakkiegun diezakkiezun diezakkiezuen diezakkieten	dezakkotetan dezakkotekan dezakotenan dezakoten dezakkotegun dezakkotuzten dezakkotuzten dezakkotziiten dezakkoten
nik hik harek guk zuk xuk zuek heiek	hari	hura	ikus	niezaion hiezaison ziezaion geniezaion zeniezaion zeniezaiotan ziezaiotan	nezakon hezakon zezakon ginezakon zinezakon xinezakon zinezakoten zezakoten
nik hik harek guk zuk xuk zuek heiek	heieri			niezaien hiezaien ziezaien geniezaien zeniezaien zeniezaieten ziezaieten	nezakoten hezakoten zezakoten ginezakoten zinezakoten xinezakoten zinezakoten zezakoten

ADITZA : OHARPEN OROKORRAK (Segida)

70\$ NINTAKEK ala NINTAzKEK ?
NINTAKOIAN ala NINTAzKOIAN ?

Berriz ere kasik ezin trenkatuzko auzia.
Ene ustez, NINTAZKETZU eta NINTAZKOTZUN
erraitean baita, hautu bat egin behar-eta
denetan «z» fonetikoa sartu dut.

71\$ BOKALE BATZUIEN ALDAKETAK

Aditz erdiko «-ue-» → «ii» bilakatzen
ahozkatzean :

- duen [diin]
- dituen [diitiin] edo [tiin], eta abar.

Halaber «zue», nor-ki ezaugarria, «-zii»
adizkeretan :

- duzuen [duziin]
- gaituzuen [gitutziin], eta abar.

BAINAN KASU :

- dugun [duun] gelditzen !
- duzun [duzun] gelditzen hura ere.

Analogiaz edo kutsaduraz (?) :

- dakien [dakiin], eta abar.

72\$ ADIZKERA GALDAKARIAK BIHURGARRITIK
heldu zauzku bi formak :

(1) nor johan da ?	(1 bis) johan dee ?
(2) nor da hor ?	(2 bis) hor dee ?
(3) nun die ?	(3 bis) hor diee ?
(4) nun hiz ?	(4 bis) untsa hiza ?
nun ziizte ?	hor ziiztia ?
nor duk ?	hor duka ?
nun ginен ?	hor ginena ?
nor nin ?	hor niina ?
nor dute ?	hor duteia ?
nor luke ?	hor lukeia ?
noiz eman dakok ?	eman dakoka ?
nola dakik ?	badakika ?
noiz ikusi gituk ?	ikusi gitu(z)ka ?
noiz ikusi gitu ?	ikusi gitii(ya)?
noiz ikusi zitu ?	ikusi zitiil(ya)?
(zuk) nun duzu ?	hor duzi(ya)?
(zuek) nun duzii ?	hor duzii(ya)?
nor du ?	hor dii(ya)?

(1) Qui est-ce qui va ? (1 bis) Ça va-t-il ?

(2) Qui est là ? (2 bis) Est-il là ?

(3) Où sont-ils ? (3 bis) Sont-ils là ?

(4) Où es-tu ? (4 bis) Es-tu bien ?

eta abar.

(Segida 101. hostoan)

ziezion	zezakon	(segida)
---------	---------	----------

baliezaio balezako LEIHO ZATIA
(BALDINTZA ALEGIAZKOA)
(BIHURGAITZA)

Forma hauk ez dire maiz entzuten, bainan ene laguntzaile gehienek ontzat eman dautate batere bortxatu gabe.

Irakurle atrebitua ohartuko da BALDINTZA hauen ONDORIOen (AHALA) leihorik ez dutala muntatu («ba» kenduz eta «ke» lotuz)

Erran behar dugu, bada, beskoitzar laguntzaile batek, BERE BAITARIK guk lagundu gabe, jali dauzkula bakar batzu :

- nezakokek
- nezakonen
- nezakokezu
- nezakokexu

Beraz, forma horik ere ontzat eman behar dire batere dudarik gabe. Norberak ikus deza, adibidez, «nezakokeiek» bezalako adizkerat bat (nik-heieri-hek, TO-ka) pollita zakon ala pizukoa ote den...

nik hik harek guk zuk xuk zuek heiek	hari	hek	ikus	niezazktion hiezazktion ziezazktion geniezazktion zeniezazktion zeniezazkioten ziezazkioten	nezazkon hezazkon zezazkon ginezazkon zinezazkon xinezazkon zinezazkotene zezazkotene
nik hik harek guk zuk xuk zuek heiek	heieri			niezazkien hiezazkien ziezazkien geniezazkien zeniezazkien zeniezazkieten ziezazkieten	nezazkotene hezazkotene zezazkotene ginezazkotene zinezazkotene xinezazkotene zinezazkotene zezazkotene
nik hik harek guk zuk xuk zuek heiek	hari	hura	ikus	baniezaio bahiezaio baliezaio bageniezaio bazeniezaiote baliezaio	banezako bahezako balezako baginezako bazinezako baxinezako bazinezakote balezakote
nik hik harek guk zuk xuk zuek heiek	heieri			baniezaie bahiezaie baliezaie bageniezaie bazenieziae bazeniezaiete baliezaiete	banezakote bahezakote balezakote baginezakote bazinezakote baxinezakote bazinezakote balezakote
nik hik harek guk zuk xuk zuek heiek	hari	hek		baniezazzkio bahiezazzkio baliezazzkio bageniezzkio bazeniezazzkio bazeniezazkiote bieiezazzkio	banezazzko bahezazzko balezazzko baginezazzko bazinezazzko baxinezazzko bazinezazzkote balezazzkote
nik hik harek guk zuk xuk zuek heiek	heieri			baniezazzkie bahiezazzkie baliezazzkie bageniezzzkie bazeniezazzkie bazeniezazkiete bieiezazzkieto	banezazzkote bahezazzkote balezazzkote baginezazzkote bazinezazzkote baxinezazzkote bazinezazzkote balezazzkote

ADITZA : OHARPEN OROKORRAK (segida)

73§ Erran dugu, 11.hostoan, BIHURGARRIKO lehen eta hirugarren presunak ez ginitu-ela kasik sekulan erabiltzen auriziki edo atzikirik gabe. Goraxago ikusi dugu GALDAKARIETAN erabiltzen ditugula ; erabiltzen ditugu ere gisa huntako erranaldietan :

- "nor ote NUEN hor, ari nintuan" [nor othe nin hor aai nintuan]
- "ez bainakien zer ari NINTZEN ere" [ezpina(n)kiin ze aai nintzen-ee]
- "gizagaizoak zer behar ZUEN ikusi" [izagaizuk ze behar ziin ikusil]

74§ EUSKARA BATUAK BEHEXTEN

zu hek	zara ziren	→ zarela zirela	eta abar. eta abar.
harek ni nik hura	nau nuen	→ nauela nuela	eta abar. eta abar.
harek zu harek hek	zaitu zituen	→ zaituela zituela	eta abar. eta abar.

75§ BESKOITZEN (bertze herri askotan ere) HOMOFONOTZEN, bereziki bihurtzearekin :

zu hek	zie zien	→ ziela ziela	eta abar. eta abar.
harek ni nik hura	nu niin	→ niila niila	eta abar. eta abar.
harek zu harek hek	zitu zitiin	→ zitiila zitiila	eta abar. eta abar.

76§ «litake» eta «zitaken» leihaoak OBJEKTIBOAK dire ala SUBJEKTIBOAK ?

SUBJEKTIBOETAN eman ditugu, erraiten du-gulakotz : ■ "hurbil litakek"

eta ez : "hurbildu litakek"
ez eta ere : "hurbiltzen litakek"
ez eta ere : "hurbilduko litakek"

Bainan erran dezakegu :

- "beharrez, fite hurbilduia litakek"

Eta orduian «litakek» OBJEKTIBOA ginuke.

EZAN

biezaio bezako LEIHOA
 (INPERATIBOA)
 (Ikus BIHURPENAK 54\$)

«guri» norkiari buruzkoak
 dire gutienik entzuten.

Hemengo adizkera
 batzu bertze taula
 batzuetakoekin
 homofonoak ditugu.

Salbu hirugarren
 pertsonak: hek direnean
 manamenduaren
 hartzialeak «b->rekin
 hasten baita adizkera.

«b->rekilakorik ez
 denean SUBJUNTIBOetarik
 har ditake «-la»
 atzizkia erantsiz*:

- egin biezadate
 edo
- egin diezadatela
 eta abar.

INPERATIBO batzu
 bihurtzen «ezezkako»
 erranaldietan (birden
 presunak) :

- aipa ezatak !
 [aipa zatak !]

BAINAN :

- ez ezatakala aipa !
 [etzaatakala aipa !]

Ikus BIHURPENAK 54\$

«hiria» «zuri» «xuri»
 eta «zieria»-ri buruzko
 INPERATIBOrik ez dugu
 hatxeman Beskoitzen.

Eiki bada,
 «guri»-rekilakoak ere
 ez dituzketzu
 egun guziez adituko...

NORK	NORI	NOR	ADITZ* NAGUSIA	ADITZ*LAGUN- TZAILE BATUA
hik(m) hik(n)	eni	hura	aipa	iezadak iezadan biezat iezadazu iezadazue biezadate
harek zuk xuk zuek heiek				iezaio iezaion biezaio iezaiozu iezaiozue biezaioite
hik(m) hik(n)	hari			iezaguk iezagun biezag iezaguzu iezaguzue biezagute
harek zuk xuk zuek heiek				iezaiek iezaien biezaie iezaieu iezaiezue biezaiete
hik(m) hik(n)	heieri			iezazkidak iezazkidan biezazkit iezazkidazu iezazkidazue biezazkidate
harek zuk xuk zuek heiek		hek		iezatzak iezatan zaztatzu zaztatu zaztatzii
hik(m) hik(n)	hari			iezazkiok iezazkion biezazkio iezazkiozu iezazkiozue biezazkiote
harek zuk xuk zuek heiek				iezazkiguk iezazkigun biezazkigu iezazkiguzu iezazkiguzue biezazkigute
hik(m) hik(n)	guri			iezazkiek iezazkien biezazkies iezazkiezu iezazkiezue biezazkiete
harek zuk xuk zuek heiek				zazkotek zazkoten zazkotute zazkotxute zazkotziite
hik(m) hik(n)	heieri			

BESKOITZEKO ADITZ* LAGUNTZAILEA	
zatak	
zatan	
zatazu	
zataxu	
zatazii	
zakok	
zakon	
bezako	
zakozu	
zakoxu	
zakozii	
bezakote	
zaukuk	(?)
zaukun	(?)
zaukuzu	(?)
zaukuxu	(?)
zaukuzii	(?)
zakotek	
zakoten	
bezakote	
zakozute	
zakoxute	
zakoziti	
zaztak	
zaztan	
zaztatzu	
zaztatxu	
zaztatzii	
zazkok	
zazkon	
bezazko	
zazkotzu	
zazkotxu	
zazkotzii	
bezazkote	
zauzkuk	(?)
zauzkun	(?)
zauzkutzu	(?)
zauzkutxu	(?)
zauzkutzii	(?)
zazkotek	
zazkoten	
zazkotute	
zazkotxute	
zazkotziite	

ADITZA : OHARPEN OROKORRAK (Segida)

77§ DUDAZKO SAILKAPENAK INPERATIBOAN :

laguntzailedunak*	iduriz trinkoak*
bokalea + ZAK	kontsonantea + AK
aipaZAK altxaZAK maitaZAK salbaZAK erasiaZAK jorraZAK beteZAK erreZAK kurriZAK kukuZAK	aurdikAK bilAK bipilAK ken → kenAK(1) erran → errAK eman → emAK ikusAK ikasAK josAK deitzAK

(1) Bainan :
 jakin → [jakizAK] edan → [eaZAK]
 galdegin → [galde-iZAK] egin → [iZAK]
 hatzeman → [hatxemaZAK] jan → [jaZAK]

Ikus taulak: 84-85 eta 102-103 hostoetan.

78§ "ZUEK" [ziek] NOR-kia edo IZEN ORDEA

ZUEK [ziek], izen ordainarekilako adizkerak dire nekezenik kokatzen aditz jokoetan. Ez da hortaz batere harritu behar; euskalariek erraitean daukute, lehenagoko denboretan, euskarak - birden presunerik buruz - HI singularra eta ZU plurala baizik ez zituela, erdarak TU eta VOUS (autres) dauzkan bezala.

Ez hain aspaldi, HI-ka mintzatzea etxeeko eta lagunarteko moldea zitzakotelakotz, inguruetako erdaren eragina ere bertzalde hain segur, euskaldunak ere hasi ziren ZU pluralaz baliatzen ez ezagun bati edo bera baino goragoko bati edo oraino errespetuz mintzatzeko.

Orduian, gure arbasoek, plural berri bat asmatu zuten : ZUEK. (Beskoitzen [ziek]) Erdarak aldiz ez ditu behexten «vous» POLITEZIAZKOA eta «vous» PLURALA.

Gero, haatik, euskaldunek, lanak ukantuzituzten, birden pluralgilearen sartzen adizkera berrieta!

- hi hitake (Singularra)
- zu zitazke (Pluralgilearekin)
- ziek zitazkeTE (Bi pluralgilerekin)

Ikus ere, 69. hostoa, nola arizan diren IZANetik hartuz EDINeko betetzen...

(Segida 115. hostoa)

EGON

dago dago LEIHOA

(INDIKATIBO-ORAINA)

Hemengo -ago- guziak [-oo-] ahozkatzen dire :
■ nagok [nook], eta abar.

■ [nook] = 1) egoiten nuk 2) Je me demande

zegoen zagon LEIHOA

(INDIKATIBO-IRAGANA)

Hemengo -ago- guziak [-oo-] ahozkatzen dire :
■ zagoian [zooian] eta abar.

■ [nintooian] = 1) egoiten nintuan 2) je me demandais

dagoke dauke LEIHOA

(AHAL-ORAINA)

-ago-tik jalitzen dire hemengo [-au-] guziak :
■ nehun ez dagokek [nehun etzaukek] eta abar.

zegokeen zauken LEIHOA

(AHAL-IRAGANA)

-ago-tik jalitzen dire hemengo [-au-] guziak:
■ nehun ez zagokeian [nehun etzaukeian] eta abar.

NOR	ADITZ* TRINKO* B A T U A*
ni	nago
hi	hago
hura	dago
gu	gaude
zu	zaude
xu	zaudete
zuek	daude
hek	
ni	nengoen
hi	hengoen
hura	zegoen
gu	geunden
zu	zeunden
xu	zeundeten
zuek	zeuden
hek	
ni	nagoke
hi	hagoke
hura	dagoke
gu	gaudeke
zu	zaudeke
xu	zaudekete
zuek	daudeke
hek	
ni	nengokeen
hi	hengokeen
hura	zegokeen
gu	geundekeen
zu	zeundekeen
xu	zeundeketen
zuek	zeudekeen
hek	

BIHURGARRIA		ADITZ*	TRINKOA*	
BESKOITZEKO	TO-ka	NO-ka	ZU-ka	XU-ka
nago	nagok	nagon	nagozu	nagoxu
hago	dagok	dagon	dagozu	dagoxu
dago	gitagok	gitagon	gitagotzu	gitagotxu
gaude				
zaude				
zaudete				
daude				
nintagon	nintagoian	nintagonan	nintagotzun	nintagotxun
hintagon				
zagon	zagoian	zagunan	zagozun	zagoxun
gintagon (?)	gintagoian	gintagonan	gintagotzun	gintagotxun
zintagon (?)				
xintagon (?)				
zitagoian (?)	zitagonan (?)	zitagotzun (?)	zitagotxun (?)	
nauke	naukek	nauken	naukezu	naukexu
hauke		dauken	daukezu	daukexu
dauke	gitauzkek	gitauzken	gitauzketzu	gitauzketxu
dauzke	tauzkek	tauzken	tauzketzu	tauzketxu
zauken	nintauzkeian	nintauzkanen	nintauzketzun	nintauzketxun
	zaukeian	zaukenan	zaukezun	zaukexun
	gintauzkeian	gintauzkanen	gintauzketzun	gintauzketxun
zauzken (?)	zauzkeian (?)	zauzkenan (?)	zauzketzun (?)	zauzketxun (?)

bego bego LEIHOA

(INPERATIBOA) (Ikus BIHURPENAK 54\$)

(-ago-tik jalitzen dire hemengo [-au-] guziak)

Erabilpena inperatibo guzietan bezala :
■ hago hor [ago hor].....(TRINKOA*)
■ ez hadila egon hor [ehaiila eon hor] (LAGUNTZAILEDUNA)

hi	hago
hura	bego
gu	(gauden)
zu	zaude
xu	zaudete
zuek	beude
hek	

hago	[ago]
bego	
(gauden)	
zaude	
xaude	
zaudezte [zauzte]	
begoite	

BIHURTZEAN
■ BATUAN : dago → dagoen, eta abar.
■ BESKOITZEN: [doo] → [doon], eta abar.

Birden forma batzu laguntzaile batek eman dauzkunak (<t> analogiazkoarekin ?)
«hek» nor-kian, INDIKATIBO-ORAINA :
■ taudek, tauden, taudetzu, taudetxu.

(1) [gitoola] 'gitagola' bilduia 2015-06-16an.

← haugi [haui]
← jin bedi
← (jin giten)

← zaurizte [zaizte]
← jin bite

ETORRI

betor LEIHOA

(INPERATIBOA) (Ikus BIHURPENAK 54\$)

Leiho hau osatzeko JAUGIN / JIN aditzetik heldu zauzku adizkeria* batzu : haugi, zaurizte.

Elgarri hurbil baitabiltza, ez nahas beraz :
■ zuek zaudezte [zauzte] (EGON aditza)
■ zuek zaurizte [zaizte] (JAUGIN aditza)

NOR	ADITZ* TRINKO* B A T U A*
hi	hator
hura	betor
gu	(gatozen)
zu	zatoz
xu	zatozte
zuek	betoz
hek	

BESKOITZEKO		ADITZ*
TRINKOA*		
.....	
.....	
.....	
zato		
xato		
.....	
.....	

IBILI

dabil dabila LEIHOA
(INDIKATIBO-ORAINA)

Hemengo -abi- guziak [-aa-i-] ahozkatzen dire :
■ gitablik [gitaailak] eta abar.

zebilen zabilan LEIHOA
(INDIKATIBO-IRAGANA)

Hemengo -abi- guziak [-aa-i-] ahozkatzen dire :
■ baitzabilan [bitzaailan] eta abar.

Elektarakoetan bokale hesteak :
■ zabilaien [zaaileian] eta abar.

bebil LEIHOA
(INPERATIBOA) (Ikus BIHURPENAK 54\$)

Eskas direnetan "laguntzaileak" erabil :
■ bebil → ibil bedi [iil bedi]
■ zabilta → ibil zite [iil zite], eta abar.

JOAN

doa LEIHOA
(INDIKATIBO-ORAINA)

Beskoitzen, galduxea den aditz trinkoa*.
«h» ezti-ezti bat aditzen eta oraino ez
behar bade beti!

ziholan zohan LEIHOA
(INDIKATIBO-IRAGANA)

Eskas direnetan "laguntzaileak" erabil :
■ hindoan → johan hintzen, eta abar.

bihoa LEIHOA
(INPERATIBOA) (Ikus BIHURPENAK 54\$)

Eskas direnetan "laguntzailekin" ari gire :
■ bihoa → joan bedi [juan bedi], eta abar.

Beskoitzen «hoa!»-ren ordez :
■ habil ! [hail!] (-ai- diptongo)

NOR	ADITZ*	TRINKO*	B A T U A*
ni	nabil		
hi	habil		
hura	dabil		
gu	gabilitza		
zu	zabiltza		
xu	zabiltzate		
zuek	zabiltza		
hek	zabiltza		

hi	habil		
hura	bebil		
gu	(gabilitza)		
zu	zabiltza		
xu	zabiltzate		
zuek	zabiltza		
hek	bebiltza		

NOR	ADITZ*	TRINKO*	B A T U A*
ni	noa		
hi	hoa		
hura	doa		
gu	goaz		
zu	zoaz		
xu	zoazte		
zuek	doaz		
hek	doaz		

hi	hoa		
hura	bihoa		
gu	(goazen)		
zu	zoaz		
xu	zoazte		
zuek	bihoa		
hek	zoazte		

BESKOITZEKO		ADITZ*	TRINKOA*		
BIHURGARRIA	TO-ka	NO-ka	ZU-ka	XU-ka	
nabila	nabilak	nabilan	nabilazu	nabilaxu	
habila	dabilak	dabilan	dabilazu	dabilaxu	
dabila	gitabilak	gitabilan	gitabilatzu	gitabilatxu	
	tabilik	tabilan	tabilatzu	tabilatxu	
nintabilan	nintabilaian	nintabilanan	nintabilatzun	nintabilatxun	
hintabilan		zabilanan	zabilazun	zabilaxun	
zabilan	gintabilan	gintabilaian	gintabilanan	gintabilatzun	
gintabilan	zintabilan	xintabilan			
xintabilan	zintabilaten				
zintabilaten	zitabilan	(?)			

habil [hail]			
--------------	--	--	--

BIHURTZEAN

- BATUAN : dabil → dabilen, eta abar.
- BESKOITZEN : dabil → dabilan, eta abar.

Birden formak «hek» nor-kian, INDIKATIBOAn :

- ORAINA : gabiltzak, gabiltzan, etabar.
- ORAINA : dabiltzak, dabiltzan, etabar.
- IRAGANA : zabiltzaian, zabiltzanen, etabar.

BESKOITZEKO		ADITZ*	TRINKOA*		
BIHURGARRIA	TO-ka	NO-ka	ZU-ka	XU-ka	
	nohak (?)	nohan (?)	nohazu (?)	nohaxu (?)	
	dohak	dohan	dohazu	dohaxu	
			gitohatzu (?)	gitohatxu (?)	
zohan	nintohaian(?)	nintohanen(?)	nintohatzun	nintohatxun	
	zohaian	zohanan	zohazun	zohaxun	
	gintohaian(?)	gintohanen(?)	gintohatzun	gintohatxun	

(goazen [guazin])				
zoazi [zozi]				
xoazi [xoxi]				
zoazte [zozte]				

- Nun ez den kontsonante bat galdurik
- [loale] logale, [oale] ogale, [zoatu] zoratu-
- Beskoitzen ez da -oa-rik ahozkatzen :
- (salbuespen : lo + a = loa ; jo + a = joa
- edo bihurtzen da [-ua-] : besoa [besua]
- edo [-oia-] : (zako) [zakoian]
- edo [-o-] : zoazi [zozi]

- Bertzalde : zoHaxun = joHan zuxun
- Horra zertako eman dugun arteko «h» hori.

ERRAN

dio	dio	LEIHOA
(INDIKATIBO-ORAINA)		
Bihurtzean, BATUAn : dio → dioen		
BESKOITZEen : dio → dion		

(1) "zer diozii ene lanaz ?" Bainan bakarrik doalarik: "zer dioziite ?"		
zioen	zion	LEIHOA
(INDIKATIBO-IRAGANA)		

NORK	NOR	ADITZ* TRINKO* B A T U A *
nik	hura	diot
hik(m)		diok
hik(n)		dion
harek		dio
guk		diogu
zuk		diozu
xuk		
zuek		diozue
heiek		dioote
nik	hura	nioen
hik		hioen
harek		zioen
guk		genioen
zuk		zenioen
xuk		
zuek		zenioten
heiek		zioten

BESKOITZEKO		ADITZ*		TRINKOA*
BIHURGARRIA	T0-ka	N0-ka	ZU-ka	XU-ka
diot	dioiat	dionat	diozut	dioxut
diok				
dion				
dio	diok	dion	diozu	dioxu
diogu	dioiagu	dionagu	diozugu	dioxugu
diozu				
dioxu				
diozii(te) (1)				
diote	dioie(k)	dione	diozie	dioxie
<hr/>				
nion	nioian	nionan	niozun	nioxun
hion				
zion				
ginion	zioian	zionan	ziozun	zioxun
zinion	ginioian	ginionan	giniozun	ginioxun
xinion				
zinioten				
zioten	zioteian	ziotenan	ziozien	zioxien

EDUKI

dauka	dauka	LEIHOA
(INDIKATIBO-ORAINA)		

NORK	NOR	ADITZ* TRINKO* B A T U A *	
nik	hura	daukat	
hik(m)		daukak	
hik(n)		daukan	
harek		dauka	
guk		daukagu	
zuk		daukazu	
xuk		daukazue	
zuek		daukate	
heiek			
nik	hek	dauzkat	
hik(m)		dauzkak	
hik(n)		dauzkan	
harek		dauzka	
guk		dauzkagu	
zuk		dauzkazu	
xuk		dauzkazue	
zuek		dauzkate	
heiek			

BESKOITZEKO		ADITZ*		TRINKOA*	
BIHURGARRIA	TO-ka	NO-ka	ZU-ka	XU-ka	
daukat	daukaiat	daukanat	daukazut	daukaxut	
daukak					
daukan	daukak	daukan	daukazu	daukaxu	
dauka	daukaia <u>gu</u>	daukanagu	daukazugu	daukaxugu	
daukagu					
daukazu					
daukaxu					
daukazia					
daukate	daukaie(k)	daukane	daukazie	daukaxie	
dauzkat	dauzkaiat	dauzkanat	dauzatzut	dauzkatxut	
dauzkak					
dauzkan	dauzkak	dauzkan	dauzatzu	dauzkatxu	
dauzka	dauzkaia <u>gu</u>	dauzkanagu	dauzatzugu	dauzkatxugu	
dauzkagu					
dauzatzu					
dauzkatxu					
dauzkatzii					
dauzcate	dauzkajie(k)	dauzkane	dauzkatzie	dauzkatxie	

zeukan	zaukan	LEIHOA
(INDIKATIBO-IRAGANA)		
■ han nauzkaian [han nauzkeian]		
=		
Je pensais vraiment		

nik	hura	neukan
hik		heukan
harek		zeukan
guk		geneukan
zuk		zeneukan
xuk		
zuek		zeneukaten
heiek		zeukaten
nik	hek	neuzkan
hik		heuzkan
harek		zeuzkan
guk		geneuzkan
zuk		zeneuzkan
xuk		
zuek		zeneuzkaten
heiek		zeuzkaten

DEĞERLENDİRME	DEĞERLENDİRME	DEĞERLENDİRME	DEĞERLENDİRME	DEĞERLENDİRME
naukan haukan zaukan ginaukan zinaukan xinaukan zinaukaten zaukaten	naukaian zaukaian ginaukaian	naukanan zaukanan ginaukanan	naukazun zaukazun ginaukazun	naukaxun zaukaxun ginaukaxun
	zaukateian	zaukatenan	zaukazien	zaukaxien
nauzkan hauzkan zauzkan ginauzkan zinauzkan xinauzkan zinauzkaten zauzkaten	nauzkaian zauzkaian ginauzkaian	nauzkanan zauzkanan ginauzkanan	nauzkatzun zauzkatzun ginauzkatzun	nauzkatxun zauzkatxun ginauzkatxun
	zauzkateian	zauzkatenan	zauzkatzien	zauzkatxien

JAKIN

daki daki

LEIHOA

(INDIKATIBO-ORAINA)

Erbilpena, gehienetan
«ba-» baiezkariarekin :
■ badakiat [baakiat] edo [bazakiat]
eta abar.

Bihurtzean, Beskoitzen, -ie- → [ii] :
■ badakielarik [baakiilaik]

Salbuespen bat, -ie- → [ie] :
■ ez dakielarik hola duk
[eztakielaaik hola-uk]
C'est ce qui arrive quand on ne
sait pas...

zekien zakin

LEIHOA

(INDIKATIBO-IRAGANA)

Erbilpena, gehienetan
«ba-» baiezkariarekin

NORK	NOR	ADITZ*	TRINKO*	B A T U A*
nik	hura	dakit		
hik(m)		dakik		
hik(n)		dakin		
harek		daki		
guk		dakigu		
zuk		dakizu		
xuk		dakizue		
zuek		dakite		
heiek				
nik	hek	dakizkit		
hik(m)		dakizkik		
hik(n)		dakizkin		
harek		dakizki		
guk		dakizkigu		
zuk		dakizkizu		
xuk		dakizkizue		
zuek		dakizkite		
heiek				
nik	hura	nekien		
hik		hekien		
harek		zekien		
guk		genekien		
zuk		zenekien		
xuk		zenekiten		
zuek		zekiten		
heiek				
nik	hek	nekizkien		
hik		hekizkien		
harek		zekizkien		
guk		genekizkien		
zuk		zenekizkien		
xuk		zenekizkiten		
zuek		zekizkiten		
heiek				

BESKOITZEKO		ADITZ*	TRINKOA*		
BIHURGARRIA	T0-ka	NO-ka	ZU-ka	XU-ka	
dakit	•dakiat	•dakinat	•dakizut	•dakixut	
dakik					
dakin	•dakik	•dakin	•dakizu	•dakixu	
daki	•dakigu	•dakinagu	•dakizugu	•dakixugu	
dakigu					
dakizu					
dakixu					
dakizii					
dakite	•dakie(k)	•dakine	•dakizie	•dakixie	
dazkit	•dazkiat	•dazkinat	•dazkitzut	•dazkitxut	
dazkik					
dazkin					
dazki	•dazkik	•dazkin	•dazkitzu	•dazkitxu	
dazkigu	•dazkiagu	•dazkinagu	•dazkitzugu	•dazkitxugu	
dazkitzu					
dazkitxu					
dazkitzii					
dazkite	•dazkie(k)	•dazkine	•dazkitzie	•dazkitxie	
nakiin	nakian	nakinan	nakizun	nakixun	
hakiin					
zakiin	zakian	zakinan	zakizun	zakixun	
ginakiin	ginakian	ginakinan	ginakizun	ginakixun	
zinakiin					
xinakiin					
zinakiten					
zakiten	zakiteian	zakitenan	zakizien	zakixien	
nazkiin	nazkian	nazkinan	nazkitzun	nazkitxun	
hazkiin					
zazkiin	zazkian	zazkinan	zazkitzun	zazkitxun	
ginazkiin	ginazkian	ginazkinan	ginazkitzun	ginazkitxun	
zinazkiin					
xinazkiin					
zinazkiten					
zazkiten	zazkiteian	zazkitenan	zazkitzien	zazkitxien	

baleki balaki

LEIHOA

(BALDINTZA-ALEGIAZKOA)
(BIHURGAITZA)

nik	hura	baneki		
hik		baheki		
harek		baleki		
guk		bageneki		
zuk		bazenekeki		
xuk				
zuek		bazenekite		
heiek		balekite		
nik	hek	banekizki		
hik		bahekizki		
harek		balekizki		
guk		bagenekizki		
zuk		bazenekizki		
xuk				
zuek		bazenekizkite		
heiek		balekizkite		

banaki				
bahaki				
balaki				
baginaki				
bazinaki				
baxinaki				
bazinakite				
balakite				
banazki				
bahazki				
balazki				
baginazki				
bazinazki				
baxinazki				
bazinazkite				
balazkite				

IGORRI
EKARRI
ERABILI / IBILI (1)
EMAN
UTZI
ERAKUTSI
EROSI
EGIN (2)

eta bertze aditz
batzuen LEIHO ZATIAK
(INPERATIBOA)
(Ikus BIHURPENAK 54\$)

NORK	NOR	ADITZ* TRINKO* B A T U A K*	
hik(m)	hura	igor-	k
hik(n)		ekar-	
zuk		(1) erabil-	n(4)
xuk		ema-	
zuek		utza-	
		erakutsa-	
		erosa-	
		(2) egi-	zue
hik(m)	hek	(3) igor	itzak
hik(n)		(3) ekar	itzan
zuk		(3) erabil	itzazu
xuk		ema-	
zuek		(3) utz	
		(3) erakuts	
		(3) eros	
		(2) eg-	itzazue

Aditz trinkoen* erabilpena Beskoitzen :

- «igorrak» → (TRINKOA*)
- BAINAN : «ez zakala igor» → (LAGUNTZAILEDUNA*) Ikus ere 54\$ [etzakela ior]

Eskas direnetan (hirugarren presunetan) LAGUNTZAILEAK erabil : igor bezate, eta abar.

Ikus ere AHOZKATZEA kapituluia.

- (1) Beskoitzen : ibili = 1) ibili 2) erabili (bi adierak* baditu)
- (2) Beskoitzen, «egin» ez da TRINKOA* bainan ADITZ NAGUSIA* :
 - NORK-NOR : egin ezak [izak], egin ezazu [izazu] eta abar.
 - NORK-NORI-NOR : egin ezakok [izakok], egin ezakozi [izakozi] eta abar.
 Halere, salbuespen bakar batzu ikus 70. hostoan. Ikus ere 77\$)
- (3) Marratxo gabeak (BATUAK*) behex idatzi behar direla :
 - igor itzak, igor itzazu, eta abar.
- (4) Salbuespen haueri ohar, hik(neska)-hura :
 - igorna (ETA EZ : igorn)
 - ekarna (ETA EZ : ekarn)
 - erabilna (ETA EZ : erabiln)
- (5) Edo bederen trinko* bezala erabiltzen direnak

HORI / ORI
(INPERATIBOA)
(Ikus BIHURPENAK 54\$:
Hauek, haatik, ez dute bihurpenik,
ez baitute «ezezkako» formariak)

■ [oiizo] ~ tenez, prenez

Erranaldi batzuetan : to, no,
bainan oiz eta oix laburturik :

■ nahi nizezu, oiz, hemen balitz !

NORK	NOR	ADITZ* TRINKO* (?) LITERARIOA	
hik(m)	hura	to(ri)	
hik(n)		no	
zuk		(t)orizu	
xuk		(t)orixu	
zuek		(t)orizue	
hik(m)	hek	totzik	
hik(n)		notzin	
zuk			
xuk			
zuek			

BESKOITZEKO ADITZ* TRINKOAK*(5)	
igorr-	ak
ekarr-	
(1) ibil-	an
em-	
utz-	azu
erakuts-	
eros-	axu
hurbil-	
bil-	azii
jal-	
hill-	atzik
itzul-	
err-	atzin
harr-	
agerr-	atzu
ixur-	
hauts-	atxu
jos-	
nahas-	atzii

ADITZA : OHARPEN OROKORRAK (segida)

79\$ "ZUEK" nor-ki edo IZEN ORDAINAREN ezaugarriak, «nork» saileko adizkera transitiboetan :

ORAINEAN [-zii] : duzue → [duzii]

Baxenabarren, berriz askok : ORAINEAN [-zie] : duzue → [duzie]

80\$ Beskoitzeko [-zii] hola hola untsa duzu, [-zie] hori ZU-kakoarentzat uzteko:

	HURA	HARI	HEIEK
BIHURGARRIA	da	ko	te
ZU-ka	da	ko	zi e

■ Iduri luke, gure arbasoak, entseiatu direla beti gauzen behexterat, nolazpeit, hitzez ez bada ahozkatzearen bitartez. Analogietarat lerratai badire, horrek ez zuen hitzaren PARTE bat baizik kutsatzen.

81\$ Urrundu gabe erran behar dut ere, ZU. PLURALA gelditu dela adizkerari buruz, bainan SINGULARRA bezala akordatzenten dela. Adibidez :

- hi hitake (S) hortako gisena (S)
- gu gitazke(P) hortako gisenak(P)

BAINAN :

- zu zitaZke(P) hortako gisena (S)

82\$ Hain xuxen, huts batzu sor arazi dituzke aldakuntza horrek :

ERRAITEN BAITA BATZUIETAN	HUNEK KUTSATURIK	HAU BEHAR LITAKELARIK BESKOITZEKO
hitu	zitu	hu
hitut	zitut	hut
hituzte	zituzte	hute
ehitela	etzitela	ehadila
hitadin	zitadin	hadin

Ikus HITZEK ETA FORMA BATZUIEK ERE ELGAR KUTSATZEN 14\$.

Ikus ere AHOZKATZEA.

(Segida 117. hostoan)

IGORRI		NORK	NORI	NOR	ADITZ* TRINKO* B A T U A K*	
EKARRI		hik(m) hik(n) zuk xuk zuek	eni	hura	igorda- ekarda- erabilda- emada- utz- erakusta- erosta-	k n zu zue
ERABILI / IBILI (1)						
EMAN						
UTZI						
ERAKUTSI						
EROSI						
eta bertze aditz batzuen LEIHO ZATIAK						
(INPERATIBOA) (Ikus BIHURPENAK 54\$)						
Ahozkatzean, halako «a» luze bat :						
■ ematak [emaatak] ■ igorratak [iorraatak]						
■ ekarratak [ekhaatak] Bainan : ■ ekarrakok [ekharrakok]						
Beskoitzen erraiten da :						
■ [emakozu] (TRINKOA*) Bainan : ■ [etzakozula eman] (LAGUNTZAILEDUNA*)						
Bertze hainitz herrian bezala «ERAMAN» aditz ezaguna ez dugu batera erabiltzen, nahiz arras ontsa konprentzen dugun; «JOAN»ekin ordaintzen dugu :						
■ [juazak] = eramak						
«hiri» «zuri» «xuri» eta «zieri»-ri buruzko INPERATIBO trinkorik* ez dugu hatxeman BESKOITZEN. «guri»-rekilakoak "ontzat" eman dauzate, bainan ez dakit egiazki erabiltzen direnak.						
(1) Beskoitzen, ibili = 1) ibili 2) erabili						
(2) Edo bederen trinko* bezala erabiltzen direnak.						

						BESKOITZEKO ADITZ* TRINKOAK*(2)
hik(m) hik(n) zuk xuk zuek	eni	hura	igorda- ekarda- erabilda- emada- utz- erakusta- erosta-	k n zu zue	igorr- ekarr- (1)ibil- em- utz- erakuts- eros-	atak atan atazu ataxu atazii
hik(m) hik(n) zuk xuk zuek	hari		igorri- ekarri- erabilio- emaio- utzio- erakutsio- erosio-	k n zu zue	hurbil- bil-	akok akon akozu akozu akozii
hik(m) hik(n) zuk xuk zuek	guri		igorgu- ekargu- erabilgu- emagu- uzku- erakusk- erosku-	k n zu zue	jal- hil-	aukuk aukun aukuzu aukuxu aukuzii
hik(m) hik(n) zuk xuk zuek	heieri		igorrie- ekarrie- erabilie- emaie- utzie- erakutsie- erosie-	k n zu zue	itzul- err- harr- agerr-	akotek akoten akozute akoxute akoziite
hik(m) hik(n) zuk xuk zuek	eni	hek	igorzkida- ekarzkida- erabilzkida- emazkida- utzazkida- erakutsazkida- erosazkida-	k n zu zue	ixur- hauts- jauts- jos- nahas-	aztak aztan aztatzu aztatxu aztatzii
hik(m) hik(n) zuk xuk zuek	hari		igorzki- ekarzki- erabilzki- emazkio- utzazkio- erakutsazkio- erosazkio-	k n zu zue	motz- haz- ken-	azko(tzi)k azkon azkotzu azkotxu azkotzii
hik(m) hik(n) zuk xuk zuek	guri		igorzigu- ekarzigu- erabilzigu- emazkigu- utzazkigu- erakutsazkigu- erosazkigu-	k n zu zue		auzkuk auzkun auzkutzu auzkutxu auzkutzii
hik(m) hik(n) zuk xuk zuek	heieri		igorzkie- ekarzkie- erabilzkie- emazkie- utzazkie- erakutsazkie- erosazkie-	k n zu zue		azkotek azkoten azkotzute azkotxute azkotzii

ADITZA : OHARPEN OROKORRAK (segida)

83§ "Hi hor habila" (EDO habil) erraiten da, bainan "Zu hor zabiltza" eta ez sekulan : zabila (...) Beraz, ikasleak argi ikusi behar du :

■ «hi» SINGULARRA dela osoki : bai dohakon adizkerarentzat bai akordatzen delarik

■ «zu» PLURALA dela adizkerarentzat bainan SINGULARRA akordatzen delarik.

84§ DATIBOA AHULTZEN ARI BESKOITZEN

Datiboa, edo «norri»-duna, arrunt murritza agertzen zauku Beskoitzen. Ez da sobera harritu behar : zerren-eta elgar konprentzeko, hizketa batetan, ez baita beti horren beharrik (gauza jakina, alabainan, gure mintzairia eleketan artzeko baliatu dela idatzeko baino !)

Anjelusa kantatzean ere erraiten dugu :

"emanen DUZU sortzea"
eta ez "emanen DIOZU sortzea"!

BERTZALDE, ohartua zitzake euskaldunek gure erraitekoak, gehienetan, ele gutiz adiarazten ditugula.

Huna «norri» galdu duketen horietarik :

■ dabilakozu (hura-hari, ZU-ka)
■ dabilakozie (hura-heieri, ZU-ka)

Horik denak frango luzeak eta "pizuiak" direla aitortu behar eta segurtamenik gabekoak gainerat !

Halere holakoak, eta segurtamen osoz egiaztatu gabe ezarri ditudan batzu ere (tauletan, dudazko seinalea (?) dutenak) jalitzen daizkitzutalarik, guziak Beskoitzeko ahozkatzea eginahala errespetatuzene baitan dioztalarik, iduritzen zaut, gazte denboran ezagutu mintzatzaire eder batzu aditzen ditudala ; euskara baizik ez zakitenak, bainan hura hain untsa erabiltzen zutenak !

Bainan nola froga orhoimenak* ala irudimena* ekartzen dautan hori gogorat...

ADITZA : OHARPEN OROKORRAK (segida)

85§ Beskoitzeko BALDINTZAK

Badire EGIAZKOAK eta ALEGIAZKOAK

1) EGIAZKOAK, ORAINAtik eta IRAGANAtik jalitzen dire, «ba» aintzinean harturik, hala-hala, bertze deus aldaketarik gabe :

- da → (balin) bada
- zen → (balin) bazen
- zako → (balin) bazako
- zankon → (balin) bazankon
- du → (balin) badu, eta abar.

BALDINTZA EGIAZKOAK errexki egiten dire-lakotz, ez ditu nehork tauletan emaiten eta ondorioz, batzuiek, ALEGIAZKOAK erabiltzen dituzte EGIAZKOAK behar litazkenean ere !

2) ALEGIAZKOAK, jadanik tauletan ikusiak ditutzu ; «IRAGANA»tik sortzen dire : «ba» hartuz aintzinean, «n» galduz bertze buruian, eta hirugarren presunetan «z»ren ordez «l» hartuz. Ikus ALEGIAZKOEN bi sailak : OBJEKTIBOAK eta SUBJEKTIBOAK.

86§ BALDINTZAK, beren ONDORIOekin

ORAINA ORAINArekin (1):

- pagatzen (balin) baduk edanen diaugu ! [paatzen (balin) ba-uk eaan diaau !]

IRAGANA IRAGANArekin (1):

- ezkondu bazeñ ezkondu, ikasi zian bizitzen
- balin bazakien erran beharko zakoian [balin bazakiin erran beharko zakoian]

ALEGIAZKO ALEGIAZKOArekin (1):

- 1) OBJEKTIBOA OBJEKTIBOArekin (1):
■ trakturra balu ez likek idien beharrik [trakturra balu elikek idien beharrik]
- 2) SUBJEKTIBOA SUBJEKTIBOArekin (1):
■ sal baleza irabazi handia egin lezakek [sal baleza idaazi handia in lezakek]
- 3) OBJEKTIBOA SUBJEKTIBOArekin :
■ hor balitz erran lezakek

(1) EZ BETI : etsenplu bakar batzu emaiten ditugu. Sakontzeko* ikus gramatikak, edo iker lekuaren gainean.

■ EGIAZKOEN LEIHOAK:

ORAINA →	bada
IRAGANA →	bazen
ORAINA →	bazako
IRAGANA →	bazankon
ORAINA →	badu
IRAGANA →	baziñ
ORAINA →	badako
IRAGANA →	bazakon
ORAINA →	badaki
IRAGANA →	bazakiñ

■ ALEGIAZKOEN LEIHOAK: (jadanik tauletan emanak)

OBJEKTIBOA →	balitz
SUBJEKTIBOA →	baladi
OBJEKTIBOA →	balako
SUBJEKTIBOA →	balakio(?)
OBJEKTIBOA →	balu
SUBJEKTIBOA →	baleza
OBJEKTIBOA →	balako
SUBJEKTIBOA →	balezako
OBJEKTIBOA →	balaki

AZKEN HITZ

Zer ditu bada Beskoitzeko euskarak, orokorki, bere pondu oharrarenak ?

Ene iduriko ELEKETARAKO* saila :

- planttan itzulikatuia baita
- behar den bezala erabilia (erranbide nagusietan eta ez menpekoetan)
- hein bat polliki ahozkatzen baitugu
- «zuan» (IZAN) eta «zian» (UKAN) biziki untsa behexten baititugu, Baxenabartar askok, bi kasuietan «zian» derabilatelarik.

Erran behar daitzut, haatik, Lapurdin zonbeitek, «zuan»-en ordez, «huen» erabiltzen dutela eta teorikoki xuxenena litakela. Beskoitzen ere baliatzen dugu «huen», [hiin] ahozkatzen dugula, bainan HIK-HURarentzat BIHURGARRIA sailean eta ez ELEKETARAKOAN.

Bide beretik ontsa behexten ditugu :

- horik baitire [hoik bitie] ETA horiek baitute [hoiek bitute]
- hek baitire [hek bitie] ETA heiek baitute [heiek bitute]
- batzu baitire [batzu bitie] ETA batzuiek baitute [batzuiek bitute]

Azkenik : ahozkatze ez hanbatekoa bainan soinu berezia eta aberatsa !

BIBLIOGRAFIA

GRAMMAIRE BASQUE.....	Pierre Lafitte
DINARRI BILA.....	Txillardegi
EUSKAL ADITZA.....	Patxi Altuna
EUSKARA XVIII 1973.....	Euskaltzaindia
EUSKALDUNTZEN (3 liburukiak).....	Irakasle batzuek
EUSKARA XXII 1977.....	Euskaltzaindia
EUSKAL ADITZ BATUA.....	Txillardegi
EUSKAL GRAMATIKA.....	Txillardegi
EUSKAL FONOLOGIA.....	Txillardegi
GRAMMAIRE BASQUE.....	Abbé Arotçarena
GRAMATIKA BIDEETAN.....	Patxi Goenaga
LE VERBE BASQUE.....	Haize Garbia
LE SYSTEME DU VERBE BASQUE au XVIème Siècle.....	René Lafon
(IKER-2) DE LA FORMALISATION DU SYSTEME VERBAL BASQUE.....	Jacques Allières
L'OEUVRE POETIQUE DE PIERRE TOPET-ETCHAHUN.....	Jean Haritschelhar
PIERRE BROUSSAIN, SA CONTRIBUTION AUX ETUDES BASQUES.....	Pierre Charriton
EUSKAL GRAMATIKA LEHEN URRATSAK II.....	Euskaltzaindia

Irakurtzaile maitea, aitortuko daitzut gostuian, lantto hunek eman dauztan buru haustea : biltzen eta egiaztatzen lehenik, bainan gehiago oraino, ximpleki eta garbiki eman nahiz ! Bainan, ene sor herriko hizkuntzaren ikertzeak ekarri dautan atsegina edo zoriona denak baino handiagokoa izan da ! Eskerrak Jaunari !

Henri DUHAU Jaunari

Adixkidea,

Galde-egiten dautazu zer diotan Beskoitzeko euskalkiaz idatzi duzun lehenbiziko lanaz.

Badakizu zenbat opatzen* nuen norbaitek hurbildik ikert* zean zure sort-herriko mintzairea. Oraindino nehork ez du gaingiroki* baizik aipatu eta loriatu naiz jakin dutalarik deplauki lotu zinaizkola lekuaren gainean bilakuntza ximen*, xehe eta sakon* bati.

Eskerrak eta goresmenak dauzkitzut.

Beskoitzeko fonetikari zorrozki behatu diozu, harek argitu baitzaitu deklinabideari eta aditz-jokoari datxizkoten forma berezieri buruz. Uste dut alde hortarik zetabe xehea erabili duzula, bide-nabar erakutsiz Beskoitzeko euskarak, Lapurdiko Iurrean bizi bada ere, auzoko baxenabartarren hizkuntzaren eite zerbeit bildu duela, nahiz funtsez lapurtar dagoen.

Oraiko lanean gain-gainetik morfologiari egon zitzaizko atxikia : deklinabideak eta aditz jokoak eskaintzen dauzkitzuten hitz aurpegiek zaituzte kezkatu. Bertze aldi batetako utzi duzu argitza zer balio duketen zure herrian "kasuek" eta aditz-jokoek ; ezen askotan, leku batetik bertzera aurrizkiek ala atzizkiek guti edo aski aldatzten dituzte beren erran-nahiak.

Aditzaz den bezenbatean asko gauza salatzen daukuzu :

1) «it» pluralaren marka ezagutzen ginuen UKAN eta IRON aditzen kasu batuetan:

— DitU — GAitU — DitiRO — NitIRON, eta abar. Bainan ikusten dugu Beskoitzen marka hori hedatu dela bertze aditz zenbaitetara ; 105 - 107. orrialdeetan ikus :
— GitAGOK — GitABILAK, eta abar. Uste izaiteko da «it» hori arras zaharra ditekela eta menturaz oraiko «z» horren aintzinekoa.

2) Askorik lekutan, bereziki Ahazparneko ingurumenean, behar gabeko «n» batzu sartzen dituzte jadanik «n» bat azken buruan daukaten adizkeretan, adibidez :

— ZAnKON — NAnKIEN, eta abar. Ez naiz harritzen zuen ganatu baita ohidura hori.

3) Zure tauletan baldintza batzu eta heien ondorioak eskas ditutzu :

— balego / legoke — balauka / lauke. Baditeke nahiago duzuen erran :
— egoiten balitz / egon liteke — iduk baleza / iduk lezake, eta abar.

4) Lehen, laguntzailerik gabe erabiltzen ahal ziren aditz hainitzek galdu dute Beskoitzen berezitasun hori ; ez duzu segurik aipatzen :

— darama — dirudi — dirau — derabila — dakarke — dator — darasa, eta heien segidako formarik. Nahiago bide ditutzue laguntzaileak erabili.

Zure ondoko ikerketek argituko gaituzte ez bakarrik xurruburu horietaz, bainan Beskoitzen emaiten deieten balioaz. Bertzeak bertze, zure laneko 10. orrialdean frogatzen duzu begi aski zorrotza duzula berezitasun zaileneri ohartzeko. Arras jakingarri izan zait hain atxikiak zireztela erranbide nagusietan "eleketarako" adizkereri, non, galderetan ez ezik "gizon hori ona da" erraiteko orde itzultzen baituzue solasa bihurpen* hauietarik batez : "ona bita" edo "ona dela bai".

Hots, zure lehen lan hunek bertze ikerketa eder batzu igurik-arazten dauzku zure ganik.

Jarraik hola-hola Beskoitztar suhar gisa.

Henri Duhau jasunari

Hasierak,

Galdeneagotan dantza zu diuian Bestekitzeko
euskalharriz solatzi dazun lehentziako lanaz.

Bardatekin zentratu oportzen nuen norbailek hurbildatz
ikertzean zuria sortzeherreko mintzairen. Gordetxo nehorak
ez du gomigiroki batzuk erortu eta horrela norz jaten
dorralarrik desplazatu lute zinatzekoa lekuaren gainean
bilakatzeko teman, saha eta sorken artei.

Eskerrik eta guremenau dantzatuz!

Bestekitzeko fonerikari zu zuñari behatu ositzue,
haren argitu dantzailea deklinatzen da
aditz-jonuari dantzailearen forma bereziri batez.

Uste daub alde horretak zebatzea tehean erabili duguola,
tiketakoan erakutsiz Bestekitzeko euskalharrak,
topandako leurrean bigi bader eie, auzoko Beste-

egun zortziko aktibitatea + deklinatzen da aditz-jonuak
eskaintzen dantzaileun hitz-argazkia zeritzule Arizkunen.
Berizte aldi batekoan ulgi daga argitza zu salio dantzen
zurie heinaren n-harsuen, eta aditz-jonuak s-ten astekaren
leku antzeko berizera unarriztien eta oitzizkien gali edo
usti aditzien dituzte beren eran-nahinko.
Aditziaz den begendikalean uho gantzera salatzan
dantza zu:

4. Lehen lagunizuneko zabe erakatzen ahal
zizken aditz hainitzien zulada daite Bestekitzeko

BESKOIZTAR BATEN GUTUNA (1)

Louis-Lucien BONAPARTE Printzeak (2) euskara ikasi zuen eta gehiago dena euskalkien arteko berezitasunak altxatu ere ! Lan ikaragarriak, bereziki aditzari* buruz. Beskoitzeko hizkuntzaren ikertzeko Jean-Baptiste MENDIBOURE beskoiztar apez batek lagundu zuen. Aiherratik - han baitzen erretor (3) - huna, bertzeak bertze, Printze jakintsun handiari igorri zazkon xehetasun batzu :

Monsieur le Chanoine,
Je m'empresse de vous répondre pour vous
transmettre immédiatement les deux renseignements
que son Altesse désire recevoir.

1°)

- 1) Le CHU est employé à Briscous entre femmes ou filles (égales de condition et d'âge) à peu près aussi fréquemment que le HI ou le NO.
- 2) De supérieur à inférieur, le CHU est d'un usage, non pas universel, mais très commun et quasi général, quand le supérieur s'adresse à une femme ou une fille
- 3) Le CHU s'emploie aussi, mais non généralement, ni même fréquemment quand un supérieur s'adresse à un petit garçon. Il s'emploie, mais rarement, entre jeunes gens ou entre hommes.
- 4) Il est très rare qu'on s'en serve d'inférieur à supérieur ; il n'y a que quelques très rares enfants mal-appris qui se le permettent vis à vis de leurs parents. D'inférieur à supérieur, c'est moralement parlant, toujours le ZU qui s'emploie.

2°) Renseignement

Habituellement et dans le langage ordinaire à Briscous, on emploie universellement le traitement respectueux, défini ou personnel. On n'y a presque jamais recours à la forme indéfinie. Ceux qui y recourent ne le font que vis à vis des étrangers et pour faire montre d'érudition; ce sont les demi-savants de l'endroit, qui se prétendent enrichis dans leur communication avec l'extérieur. On y dira donc toujours: Yuan gutuzu - gauza hoi hala duzu Nic hala ikhasi dizut, diat, dinat, nizun etc...

Veuillez agréer

Monsieur le Chanoine

L'expression de mes sentiments bien respectueux.

B. Mendiboure curé

Ayherre le 18 novembre 1869

(1) Koldo ARTOLA jaunak bidali dautan gutuna, hemendik jalirik : Testamentaria del Príncipe Louis-Lucien BONAPARTE, Biblioteca de la Excmá, Diputacion Foral de Navarra.

(2) NAPOLEÓN 1er-en iloba.

(3) Beskoiztar apez hori aipatzen du Emile LARREK bere liburuian : «AIHERRA Nafarroaren Leihoa», 97-98 hostoetan.

Mouvement le chausseur,

Je m'empresse de vous répondre pour vous transmettre immédiatement ce que j'entends par son style d'écrire sa carrière.

- 1e Le cheu est employé à Brivione entre femme ou fille (également condition et d'âge) à peu près aussi fréquemment que le si ou le NO!
- 2e De supérieur à inférieur le cheu est bien usage, non pas universellement mais très commun et quasi-général, quand le supérieur s'adresse à une femme ou un fils.
- 3e Le cheu s'emploie aussi très non généralement pris dans le sens réglementaire, quand un supérieur s'adresse à ses petits enfants; il s'emploie, mais rarement également, jumeau, garçon ou autre personne.
- 4e Mais très rare qu'un être humain d'âge moyen à supérieur, il n'y a que quelques très-savants mal-épris qui le faire habiller vis à vis de leurs pairs. D'ailleurs à supérieur c'est maladroit, parlant toujours, le zee qui s'emploie.

De renseignement.

Méthodiquement et dans le langage ordinaire à Brivione, on emploie universellement le vêtement respectueux défini ou personnel?

On n'y a presque jamais recours à la forme respectueuse.

Ceux qui y recourent sont soit que vis à vis des étrangers et pour faire montre d'éruditio, soit aussi le denier - Savante de l'endroit, qui se prétend savant dans leurs communications avec les autres.

On y vit donc toujours:

ezuan q̄ntzegi-gauza hoi hala duzu
Vic hala ikhaki dizeit, dia, dinat,
mizun, ect... --

Veuillez agréer

Mouvement le chausseur,

Reproduction de mes entretiens bilingues

B. Baudouin, curé

Toulouse, le 18 Novembre 1989.

S.T. (qui a 107 ans) tenait à tout faire gratuitement ce que
n'importe lequel, il n'a plus monté que à table en été)

IXTORIO LABUR BATZU

Henri,

Juan den eunin galdein dautakan
bezala iorten taiat bizpahiru
ixtorio, aste huntan jinak gogoat.

Lukux (1) - hik ezaautu-uk aise,
Jaureeian bitzen langile - eun
batez behi koska tzar batek
azkarki kolpatu zian. Hantik
zonbeit hilaateen buuian,
sendotu zelaaiak, berriz behi
berak eman zakoian aar ukhaldi
bat iziarria kostetan! Gue
Lukux kolera ikharaarri batetan
plantatuuk :

— behi ustel zikhina, berrizee
hil beharra nuka ?

Hau-ee hie kartierin gertatuia-uk.
Battittako zena ialden
ari zuian seme-atekin. Semik,
gielin, ezin atxik braana
- biziki lur bortitzak bitie -
aita, aintzinin, ohartuia
zeeiti ; azkeein semik erten
dakok :

— jokua baaizu (2) braana hunek...

Erran bezin fite, aitak :

— nahi nikel to, hik ee, bahu
poxi bat !

Henri,

Joan den egunean galdegin dautakan
bezala igortzen daizkiat bizpahiru
ixtorio, aste huntan jinak gogorat.

Lukux (1) - hik ezagutu duk aise,
Jauregian baitzen langile - egun
batez behi koska tzar batek
azkarki kolpatu zian. Handik
zonbait hilabeteren buruian,
sendatu zelarik, berriz behi
berak eman zakoian adar ukaldi
bat izigarria kostetan ! Gure
Lukux kolera ikaragarri batetan
plantaturik :

— behi ustel zikina, berriz ere
hil beharra nuka ?

Hau ere hire kartierean gertatuia duk.
Battittako zena, iraulden
ari zuian seme batekin. Semeak,
gibelean, ezin atxik brabana
- biziki lur bortitzak baitire -
aita, aintzinean, ohartuia
zerbaiti ; azkenean, semeak erraiten
dakok :

— jokoa badizu (2) brabana hunek...

Erran bezain fite aitak :

— nahi nikel to, hik ere, bahu
poxi bat !

<p>Hau haatik eztakiat egiazki Bezkoitzekua-en ala Azpandarrek pentsatuia gue kitzikatzeko... Behin batez, Xalbat, Bezkoitzarra omen, juan zuian koosatzeat ; apezaai erten dakok lehenik :</p> <p>— enezazula dena sinets hee, egiaan erteko, poxi bat zoruaainiz...</p> <p>Zazpiarren manamendurat helduiak zituan.</p> <p>Xalbatek :</p> <p>— auzuakin betan belharretan aa ginelaaiak, bi pentzik ondd' onndduen, gauaz zomeit korkoin (3) eman titzut enen artin...</p> <p>Apezak :</p> <p>— zetako eztituk eman hirik auzuaanin ?</p> <p>Xalbatek :</p> <p>— orduian Jauna, arrunt zorua izaan nintutzun !</p>	<p>Hau, haatik, ez dakiat egiazki Beskoitzekoa den ala Hazpandarrek pentsatuia gure kitzikatzeko... Behin batez, Xalbat, Bezkoitzarra omen, joan zuian kofesatzerat ; apezari erraiten dakok lehenik :</p> <p>— ez nezazula dena sinets hee, egiaren erraiteko, poxi bat zoroa bainiz...</p> <p>Zazpigarren manamendurat helduiak zituan,</p> <p>Xalbatek :</p> <p>— auzoarekin betan belarretan ari ginelarik, bi pentzeak onddo onndoan, gauaz zonbait korkoin (3) eman dititzut eneen artean...</p> <p>Apezak :</p> <p>— zertako ez dituk eman hireak auzoarenean ?</p> <p>Xalbatek :</p> <p>— orduian, Jauna, arrunt zoroa izanen nintutzun !</p>
<p>Lucien ITHURBIDE 1982 Abenduk 23</p>	<p>Lucien ITHURBIDE 1982 Abendoak 23</p>

(1) Lukux deitzen ginen Lukuze herritik jina baitzen.

(2) Hitz-inko (jeu de mots) :

- **jokoa badizu** [jokua ba-izu] 1) Il a du jeu, parce qu'un peu usé
2) Il est adroit, il sait s'y prendre

(3) Belarra abantxu idorra delarik, pentzean berean egiten diren belar-meta ttipiak. Bi abantxial baditu lan horrek :

- lehenik hola, gauaz ere belarra beti idortzen ari da umitzeko partez
 - bertzetik, uria heldu balin bada belarra ez da xahutzen edo bederen hedan utziz egin litaken baino aise gutiago. Horik denak lehenagoko belarretako moldeak bainan gure adinekoek sekulan ahantziko ez ditugunak...

MARTIN SAGARDI ETA BEÑAT ZOKO

Henri,

Ene xookeria hauk leeitziaan, hik bedeen irrine-ukela se-ur nuk. Hantik goiti, haatik, eztakiat ze balio-uten... Dena fota inaaiat : ezpitakit bizi heskuaraan izkiatzen eta bezalde Bezkoitzen erthen den bezala emitia bortitz bitzaut. Halee, eseui baten itik on iten dautak.

Bazituian Bezkoitzen bi gizon xahar :

- bat, Beñat Zokho deitzen zutena : Zokhoteekua zelakotz eta han bizi ;
- bezia, Martin Saardi, Saline Saardinin sortuia, banan herrumes hutsa, eaten, eta Zokhoteirat biltzen zena batzuietan. Elheketari eta zirtolari gaitza zuian. Biak ere, bizi irri eginarazleak zituan eta heien ahopaldiak oono frango bezkoitztarrek gogun tiek.(1)

Zonbeit aldiz, Martin Saardik lo iten zian Salineko selaurian eta aldi batez iziari goratik eori zuian eta doi doieko bat bezik ez minhartu. Sendotuxia zenin, Antoni, etxeko nausia, erran zakoian :

— bi sos balio ukhan bazintu, hilien zinen bai hortik eor-eta !

Saardik arrapostuia :

— to, askiuk eseiatzia, ikusiko-uk zonbat balio-uken !

Henri,

Ene xorokeria hauk irakurtzean, hik bederen irri eginen dukala segur nuk. Handik goiti haatik, ez dakiat zer balio duten... Dena fota egina diat : ez baitakit bizi euskararen idazten eta bertzalde Beskoitzen erraiten den bezala emaitza bortitz baitzaut. Halere, entseiu baten egiteak on egiten dautak.

Bazituian Beskoitzen bi gizon xahar :

- bata, Beñat Zoko deitzen zutena : Zokotegikoa zelakotz eta han bizi ;
- bertzea, Martin Sagardi, Urgazieta Sagardirenean sortuia, bainan herrumes hutsa, edaten, eta Zokotegirat biltzen zena batzuietan. Eleketari eta zirtolari gaitza zuian. Biak ere, bizi irri eginarazleak zituan eta heien ahopaldiak oraino frango beskoitztarrek gogoan ditiek.(1)

Zonbait aldiz, Martin Sagardik lo egiten zian Urgazietako selaurian eta aldi batez izigarri goratik erori zuian eta doi-doieko bat baizik ez minartu. Sendatuxea zenean, Antoni, etxeko nagusiak erran zakoian:

— bi sos balio ukhan bazinitu, hilien zinen bai hortik erori-eta !

Sagardik arrapostuia :

— to, aski duk entseiatzea, ikusiko duk zonbat balio dukan !

<p>Beze norbeitee hasi zakoian kitzikan :</p> <p>— ze usain tzarraauzuna Martin...</p> <p>Saardik, moztuz :</p> <p>— oixo, nik eztixut fitsik senditzen : berdin xuhook duxu !</p>	<p>Bertze norbait ere hasi zakoian kitzikan :</p> <p>— Zer usain tzarra duzuna Martin...</p> <p>Sagardik, moztuz :</p> <p>— orixu, nik ez dixut fitsik senditzen : berdin xuhonek duxu !</p>
<p>Eun batez berriz :</p> <p>— egia dee oilo hilak (2) jaten tutzula ?</p> <p>Saardik :</p> <p>— bai, xuk zer tutxu biziik jaten ? Jan dixut bai nik axeriaree ; hau haatik barnin, kanpun bezin ergela-uxu ! (3)</p>	<p>Egun batez berriz :</p> <p>— egia deia oilo hilak (2) jaten ditutzula ?</p> <p>Sagardik :</p> <p>— bai, xuk zer ditutxu bizirik jaten ? Jan dixut bai nik azeria ere ; hau haatik barnean, kanpoan bezain ergela duxu ! (3)</p>
<p>Bezaldi batez :</p> <p>— eta, errazu, zetako etzie esposatu ?</p> <p>Saardik :</p> <p>— ba, oixo, bat hartziaan bezik dolüiten zantaxun... (4)</p>	<p>Bertzaldi batez :</p> <p>— eta, errazu, zertako ez zire esposatu ?</p> <p>Sagardik :</p> <p>— ba, orixu, bat hartzean, bertzeak dolu egiten zautaxun... (4)</p>
<p>Abettun IRIGOYEN 1982 Urriak 3</p>	<p>Abettun IRIGOYEN 1982 Urriak 3</p>

(1) Egia da ; gerotzik bizpalau presunekin aipatu ditut ixtorio horik eta harritu niz zoin untsa orhoit ziren denak ! Bainan gertatzen dena da jende batetik bertzerat badirela differentzia ttipi batzu eta bakotxa bere uste harten dagola. Hala nola, Martin SAGARDIK azeria jan zuen ala azkenharroa, ezin trenkatua da. Hola da beti gisa hortako ixtorioekin. Ikus molde bat hautzatu behar nuen eta hautzatu dut, ez bata bertzea baino xuxenagokoa iduriturik bainan izkizioz emana jin zautalakotz.

(2) Oilo hilak = eritasunez hilak

(3) Jan orduko, denak goitika igorri behar ukantzen...

(4) En épousant l'une je regrettais l'autre...

KANTU XAHAR BAT

Gure amari entzun dakoguna frangotan. Silaba edo zangoak nun nahi eskas ditu. Halere den bezala agertzen dugu, beharbada norbaitek xuxenduko eta osatuko duelakoan...

Musikaren idazten arizan direnak eskertzen ditut, ez baitzen lan erretxa: Jean-Christian HOURCASTAGNÉ, Peio OSPITAL eta Mixel DUCAU.

Soldado juan nintzen sortiak emanik
 Ait'amak etxian bakarrik utzirik
 Haurrik ere ez zuten ni baizik
 Uste zuten hila nintzel'eungoitik
 Jaun Jainkoak eman daut kontserbu
 Zahartzen nahi tut lagundu.

Jende onak plazer duzue
 Soldado arrotzik aloitza?
 Amak erran zautan nigarrez:
 "sar zaite jar zaite jauna hortxe;
 Etzanen zare ohian seme armadetakuarenian"

Zoin armadetan da zure semia
 Nortian al'Italietan da?
 "Ah, jauna bater'ez dakigu
 Ja badu aspaldi ez dugul'izatu berririk"

D = 170

1) Sol- da- do juan nintzen sorti- ak e- ma- nik

Ai- ta- mak etxi- an bakarrik u- tzi- rik Hau-

-rrik e- re/e tzu- ten ni bai- zik Uste

zuten hi- la nintze- l'eun- goi- tik Jaun

Jain- kuak e- man daut kon- tser- bu Za-

-har- tzen nahi tut la- gun- du.

2) Jen- de o- nak plazer du- zu- e
 Soldado a- rro- tzik alo- i- tze- a? A-
 -mak e- erran zautan ni- ga- rrez: "Sar
 zai- te, jar zai- te jau- na hor- txe; E-
 -tzanen zare -- o- hi- an se-
 -me arma- de- ta- kua- re- ni- an"

3) Zoin ar- ma- de- tan da zu- re se- mi- a
 Nor- ti- an al'I- ta- lie- tan da? "Ah,
 jau- na ba- ter/ez da- ki- gu Ja
 ba- du as- pal- di ez dugu- l'i- za- tu
 be- rri- rik"

ARTO XURITZETAKO KANTU BATZU

Esku xurietan, eder arrosa, eder arrosa; edertxago da zitroina

■ Mayi Bazterretxekeño hori,
hoi zoin pollita, hoi zoin ederra ; aurten ezkontzen omen da

■ Beñat Mendigaraikoño hori,
hoi zoin pollita, hoi zoin ederra ; aurten ezkontzen omen da

Horien bien ezteietarat errege zaldiz heldu da ;
Erregina ere bidian da. maitia kontent zirea ?

Oharpena : Kasu hantan, Mayi Bazterretxekoa arto xuritzaietarik bat da eta ezkonduia
izan dadin edo ez, ez du mutua. Beñat Mendigaraikoa, aldiz ez da arto xuritzaietan;
hura ere ezkonduia izan dadin edo ez berdin du. Mayik, arrapostua eman behar du
(usuenik BAI ?)

GURE ETXEAN IKASIAK

Ogi berde berde,
Xazko arbol eiharrak aurten flore dire ;
Abantailos ere !
Etzaiztela esposa eni erran gabe,
Zuek ezteitzale eta ni jale !

(Eta segida, nola ote da ?)

Arto xehe xehe, bi bahetan (1) bahatu, bi bahetan bahatu

■ Mayi Bazterretxekeño hori, bidean errebelatu, bidean errebelatu

■ Beñat Mendigaraikoño hori, han kausitu omen du, han kausitu omen du

Xato, Mayi xato, etxir'ez (2) errebelatu, etxir'ez errebelatu

(1) Crible, van

(2) Ez xira ez...

"INDARRAK JOANAK DITU HORREK !"

Aitatxi zenak, Batista LAFOURCADEK, kondatzen zuena. Behin hamalaueko gerlari ohiak Lurden ziren beilaz. Saindu handi baten itxura (statue) herdoildu baten aitzinean apez kartsu bat ari zitzakoten predikuiian ozenki hari buruz. Bet betan, gerlari ohi batek ihardesten dako, gora gora :

— "gizona, indarrak juanak ditu horrek !"

"SAGUIA ITOA !" [sabuia ïttua !]

Ateraldi hau, Jan-Piarri LAFOURCADE, otto Apeztegiak egina da. Ttipia zen oraino. Behin, esnea egosten ari, suian - orduian ez baitzen bertzerik - kaxa (1) neskatoan (2), laratzetik dilingo.

Behin batez, bet betan, ikusi zuen sagu bat, ximiner sahetsetik, esnearen barnerat erortzen eta, biziki poliki, erran zuen :

— "sabuia ïttua !" (Harentzat, hura baitzitaken gertakaririk handiena ; etxeko-entzat, bixtan baita, esnearen galtzea zelarik !)

(1) Casserolle

(2) Suspension pour crémaillère

Aita DOURISBOURE misionest beskoiztarra.

Joanes LEIZARRAGA ospetsuaren ondotik hau ote da gure herritarrik handiena ? Dena den fama handiko misionesta izan dela ezin uka. "OTOIZLARI" beneditanoen aldizkari guziz maitagarrian altxatu dugu Aita DOURISBOUREn gutun zati hau : "...ba nahutan(1) bezala, batuetan atorra bezik gabe, bertzetan pantalunekin" (Otoizlari, 120. zenbakia)

(1) Nahi dutan

"GIZONA GIZON, SASKIPETIK ERE !"

1956eko negu bortitz hura zen. Jadanik behartsu bilakatuia zen gizon bat jin zen egur egiterat Laharragako edo Larreixtako xaralat. Sortzez heletarra zen eta Xarlex zuen izen ttipia ; alarguna, lau seme ameriketan. Lo egiteko, Eiherabiderat - jendez hustuia zen auzoko etxe batetarat - joan beharra zen gizagaizoa ! Dolu eginik, etxerat hartu ginuen eta negu guzian haren ixtorioeri beha, loriatuia egon ginen ! Beti orhoituko niz, batetaz, behin bainotan kondatu baitzuen :

Behin, etxe batetan bizi ziren senar-emazte batzu. Gizona ttipia eta ahula ; emaztea aldiz, gaitza eta azkarra. Bazuten zakur bat. Egun batez, jaun bat etxerat heldu zitzakotela ikusirik, emazteak erran zakon senarrari : eman zite saski horren azpian ! Eta gizona saskiaren azpian gorde zen. Bainan delako jauna etxeari hurbiltzearekin, zakurra hasi zen sekulako herausietan (saingaka) eta emazteak nehundik ezin ixilaraz... Azkenean, gizonak, saskiaren azpitik, oihu bat egin behar ukana zuen zakurra ixilarazteko eta zakurra ixilarazi ere baitzuen ! Emazteak erran omen zuen orduian :

— "gizona gizon, saskipetik ere"

Ixtorio hau emaiten dugu, BAKARRIK, orhoitzapen handi baten lekuko bezala, batetik eta bertzetik bere erran-nahia zoin den jakinarazi nahiz.

OROITZAPEN : "MILESKER ERRAN NAHI BAGINAUTZUKE"

HERRIA astekariaren 20. urte betetzea zen Baionan (1964 ?) Bilkura bururatzean, Aita LAFITTE zuzendaria, hasi zen han ginen guzien presentatzen, bederazka. Ene aldia jin zenean, "LEIZARRAGAren ildotik" hitzak erabili zituen ! Soberakinak hatxeman nituen : ez bainuen orduian, arras arrasa pentsatzen, euskara ikertzen ariko nintzela egun batez !

Bertzalde, bilkura hortarako gomitean bazen hau : "...milesker erran nahi baiginautzuke." Biziki ederra hatxeman nuen «baiginautzuke» hori, osoki eta erreski konprenitzen nuen ; bainan ontsa orhoitzen niz egin nuelaene buruiarekin : "aise konprenitzen duk hitz hori, bainan ez hintazke kapoble, gutun* batetan, hitz horren sartzeko". Eiki bada, ordukotz banuen artikulu parrasta bat idatzirik, bainan ez nakien «baiginautzuke» adizkera bat zenik ere !

Baditake gertakari horrek zautala sor arazi, lehen aldiakotz, euskal aditzaren lantzeko, zilatzeko gutizia zerbait... Zer aski den batzuetan !

HIZTEGI AHULTZEA BELAUNALDI* BATEZ (zonbeit etsenplu)

ZAHARREK	GURE ADINEKO BATZUIEK
emak galtzar azpian.....	emak beso azpian [emak besazpian]
zeina hadi.....	egin zak "aitaren" [izak "aitaren"]
behaztopatu.....	trebukatu [tre-ukatu]
emak ihiz bat.....	emak xorta-xorta bat [emak xorta-xorta-at]
barda.....	atzo aratsean [atzo atsin]
etzi.....	bihar pasatu-eta [bihar pastuta]
herenegun [heeneun].....	atzo aintzinean [atzo aintzinin]
punimendua.....	punizionea [punizionia]
mahungak altxatu.....	besoak altxatu [besuk altxatu]
amakatuia hiz !.....	ekipatuia hiz ! [ekipatuiaaiz !]
oñ oñak.....	[bunbunak]
irakurri [iakurri].....	[leeitu]
baitzen [beitzen].....	[bitzen]
soinua.....	musika
angoldu.....	arranjatu
NO-ka beren arreberi.....	ni, XU-ka
Aita zenak lau ELEKETARAKO formak erabiltzen zituen:	Nik, hiru bakarrik :
■ bere aitaginarrebari : ZU	■ ait'ameri : ZU
■ bere emazteari.....: XU	■ arreberi : XU
■ semeri.....: TO	■ anaiari : TO
■ alaberri.....: NO	

Denek ezagutzen dute Eguberriko kantu eder batetan : "Berri bat dakarke den handiena". Orhoitzen niz haurrean ez nakiela zer erran nahi zuen «dakarke» horrek, eta ari nintzen ez ote zen : "berri bat da klarki" edo holako zerbait. Aditza ikasten hasi ondoan galdunakon amari : konprenitzen duzu zuk «dakarke» horrek zer erran nahi duen ? Eta amak segidan : "ekartzen, doaika..."

(1) Henri DUHAU 1942an sortua lan hunen egilea. 14 urtetan zertifikata. Gero laborantzan Lekorne Garro-ko ikastaldi laburrak segituz : 3 urtez, urtean sei aste bakarrik. Soldado 18 hilabete Baionan eta Laval-en. Euskaldun Gazterian lanean eta gero kargudun. "Oinak-Arin" taldearen sortzailetarik. Donapaleuko "Lur Berri"-tik teknikalari- idazkari bezala. Euskal Herrian gaindi, lur berrien sustatzaile. 1968an ezkonduia Senpererat ; han, Marie-Hélène bere emaztearekin, beren kinkaileraian lan egiten. Euskal batasun askotan lankide edo laguntzaile. Seme bat, Paxkal, 1969an sortuia.	(2) aita Piarres DUHAU 1908-1980 BESKOITZE Bordaberrian sortuia gero Mexeretan, gero Iturbidean eta Leizarretxean, beti bordari. Iturrealde- rat ezkonduia. Gerlarik ez egin, (4 haurren aita baitzen jadanik) errotik Erresisten- tziaren aldekoa. 26 urtez herriko kontseiluian 1945-1971 (18 urtez lehen axuant)	(4) aitatxi Xalbat DUHAU Labeagerrea BESKOITZE	(8) aitatxiren aita Piarres DUHAU Labeagerrea BESKOITZE (9) aitatxiren ama Gaxuxa DARRICAU Horontxeta (?) BARDOTZE
		(5) amatxi Mañeñe OSPITAL Mentaberrikoborda BESKOITZE	(10)amatxiren aita Batista OSPITAL Mentaberrikoborda BESKOITZE
			(11)amatxiren ama Mari POMMIES Irunaga BESKOITZE
	(3) ama Xane LAFOURCADE 1909an sortuia BESKOITZE Eiheraldean sortuia, gero Behereko-Eiheran egona eta Iturrealderat jina hamar urtetan. EZ da behin ere herritik kanpo egon.	(6) aitatxi Batista LAFOURCADE Harrietakoborda BESKOITZE Hiru etxe ttipi patartsu erosi : ■ Iparragerrea (2ha) ■ Urtubia (3ha) ■ Iturrealdea (15ha)	(12) aitatxiren aita Betran LAFOURCADE Mendibilea BESKOITZE (13) aitatxiren ama Jana-Mari LAFORCADE Haranederrea BESKOITZE
		(7) amatxi Mañeñe OLHATZ Mentakoborda BESKOITZE	(14)amatxiren aita Beñat OLHATZ Mentakoborda BESKOITZE (koblaria) (15)amatxiren ama Xaneta HIRIGOYEN Urkurai HAZPARNE

Ene arbasoetan, IZENEZ gaskoin frango bainan IZANAZ denak euskaldunak eta laborariak ! Beskoitze, bakar batzuiez kanpo, euskalduna zen gure orhoitean. Ene arbaso horietarik zonbeitek, gaskoina ere bazakiten, haatik, guti edo aski. Ez dugu xeheki miatu, bainan Herriko Etxeko paperetan eman dugun behakoaren arabera, DUHAU izena, Labeagerrean [Labiagerrin] zen jadanik 1623kotz !

Aita Piarres LAFITTE jakintsunak erran daut: DUHAU eta DUFAU, bi deiturak, gauza berak direla, LAFITTE/LAHITTE, LAFOURCADE/LAHOURLADE eta abar bezala. HAU(RE) edo FAU(RE) «arotza» [ahotza] da gaskoinez. (RE) galdu da DUHAUren kasuian : gaskoinek ere, euskaldunek bezala, silabak «jaten» baitituzte batzuetan ! DUHAU deitura euskaraz erran behar balitz, (H)AROTZARENA edo holako zerbeit izan litake. Batzuiek diote, «harotza» ere «haure»-tik heldu dela...

DUHAU deiturako ainitz bada Beskoitzen ; LARRE, ELISSALDE, CURUTCHET eta OSPITALEkin herriko izen hedatuenetarik da. Ez nagoke DUHAU bat aipatu gabe : denek hain maite ginuen izaba Pikasarrakoa, Anna BERHONDE, (1870-1977) (sortzez DUHAU baitzen, Xalbat DUHAUren arreba), 9 haur altxaturik, 107. urtean zenuia !

Ene ait'amak, berrogoi urte ezkonduaik zirela, bazkari bat egin
ginuen Iturraldean eta bazkal ondoan, bertsu hauk kantatu nituen.

Airea : Erdal Itsaso edo Lurraren Pean (hamarreko nagusia)

AIT'AMA MAITEAK

Agorrilaren hoitasei huntan behar dugu ohoratu
Aita et'ama zuen ezkontzak berrogoi urte baititu
Geroztik haurrekazapia hemen ditutzuela altxatu
Jaungoikoari esker beroak detzagun denek bihurtu
Zuen ondorat gure haurrekin guziak bildu baigaitu.

Aita hartzen dut zuri bi bertsu emaiteko ausartzia
Nahi bainuke erran goraki zutaz dugun fiertatia
Goizik zinuen bai eta untsa zuk lanean ikasia
Beti beretik segitu duzu karraskan bizi guzia
Familia bat ederra duzu lanaren gostuz hazia

Lana trumilka izana gatik gure etxe neke huntan
Laster ohartu zinen langilik behar zirela herrian
Baitezpadako direnak ere ez ginituen etxetan
Hoitasei urtez ahal guziak eginik denen onetan
Herriak ahantziko duela ez zazula uste ukana

Ama zuri nik nola kantatu bihotzin sendi dutana
Hainbertze aldiz gu bakotxari arta eman daukuzuna
Ez baitzen hemen gure erdian bizia beti leguna
Bermatu zire jali gintadin ahalik hobekiena
Ez dugu aski estimatuko guretzat egin duzuna

Bizia dorpe hatxeman duzu oi ama zuk ainitzetan
Orai ditugun errextasunak ez baigintuen orduian
Bidea ura et'elektrika etxerat heldu artean
Egin duzu zuk, bertzeak bertze, zonbeit itzuli errekan(1)
Bai eta ere izerdi frango ixuri bide hoietan

Egun ederra eta goxoa deramagu elgarrekin
Jakin dezagun goxatzen hola aita eta amarekin
Bizi hau doa naski denentzat bere on eta txarrekin
Beharko dugu orai segitu zuen etsenpluiarekin
Mundu hau beti ontu dezagun guziekin.

1973 Agorrilak 26

(1) Lavoir

Huna nola ihardetsi zautan aita zenak (bainan ez dazkit hitz guziak) :

Hasten naiz kantatzen, penen deklaratzen, egien erraiten
????????????? ene haurrek joan dira, adios erranik
Halere gaixuak, orhoitzen dira, aitaz urrundanik

=====

ETXEKO MAITEAK

(Airea: Lili bat ikusi dut ; zortziko ttipia)

Sor etxea maite dut nik oroz gainetik
Hainbertze orhoitzapen ditut hor loturik
Kanpoz xaharra bainan barnea goxorik
Munduian ez ditake ohantze hoberik

Adixkidea zato gure aterbera
Idekirik baitago sar zite barnera
Etxe hunek badauka bere hedadura
Mukurru betetzen da askitto ardura

Hemen ginen sortuiak zazpi haurbideak
Hemen berean ere denak handituiak
Baño salbu guziak dire ezkonduiak
Gehienak etxerat noiz nahi bilduiak

Zaharrena Battitta karraskan lanean
Baionako hirian bai eta etxeen
Batzutan kantuz ari hor dabilanean
Kontet han izaitea lagunean artean

Bigarrena arreba Maijane izena
Eskuz trebea eta funtsa baduena
Bardoztar bat hartu du biziko laguna
Etxeaz griñatzeko ez baita azkena

Poxi bat ixilago iduriz Léonie
Goizik etxetik juan zen ta lotu lanari
Ezkontzaz juntaturik Baiones bateri
Arta guzia dauka bere haurñoeri

Etxeko azkarrena Martxela ederra
Laneko ez zen lotsa bazuen indarra
Familian sartu du lehen kanpotarra
Kantari ona eta sortzez Makedarra

Bertsu hauen emaile Henri bortzgarrena
Gazte denboran asko ibili duena
Amak dio : "xoriek ere ezaguna"
Senperen kokatu da horko du laguna.

Bizieta Abettun urrun ibilia
Xuberotik senarra baitu ekarria
Egoitza eder baten egiten hasia
Etx'ondoa hautzatuz ait'amen loria !

Zazpigaren Yveta naski prestuiena
Azkena zelakoan zen guastatuiena
Auzokoak emanik espos erraztuna
Laguntzeko prest dire utzirik Baiona.

Jadanik ait'amentzat pertsuia emanik
Etxe ta haurbideak orai aipaturik
Gaizki erranik balitz hoitan lerraturik
Barkatuko duzue agian gogotik.

1975 Urriak 4

=====

BIXINTXO

(Airea : TTiki-ttikitik ; zortziko nagusia)

Atsegin handi dut Bixintxoren orai hemen aipatza
Beskoitze herri huntako patroin sainduiaren gorestea
Gazte denboran gure gain baitzen pestetaz arta hartza
Hamar bat urtez gogotik in dut herriaren alaitza.

Pesta muntatu nahi duenak galda Noël Gezanburu
Badu idaia eta gainera badaki egiten buru
Langile ona sail bat haseta ez da egonen aiduru
Harek eginak izkribatzeko behar laizke bi liburu

Lehenik behar diruia bildu zerbeit pollit egiteko
Eskea egin baitezpadako soinuiaren pagatzeko
Mutil gazteak birazka ginen etxez-etxe ibiliko
Ilhun kukuia zen aspaldian azkenak sartu orduko

Gazte horiek sosa biltzean billetak saltzen zituzten
Zerbait ederren irabazteko mentura emaiten zuten
Zoin gehiago saldu beharrez espantu frango baitzuten
Eta etxetan usaia gatik beti zonbeitño erosten

Afrunturikan ez egiteko denetan edan behar zen
Jaterat ere zonbeit etxetan ogi-ta gasna eskaintzen
Arno guzien pusarazteko arras gauza ona baitzen
Bainan halere arnoak zuen zonbeitetan gaina hartzen

Eskelariak igurikatuz eleketan merarekin
Guk bildu sosa eta herritik ukanen dugunarekin
Ahal bezainbat egin beharrez ororen laguntzarekin
Elgar aditzen ginuen beti herriko buruiarekin

Gero omore hoberenean guziak finkatzen ziren
Musikariak hautzatzen eta galdatzen lehen bai lehen
Pestak orduian bere itxura agertzen hasten baitzuen
Bertze josteten xutik emaitia aise egiten ginuen

Faltarik gabe Jaun Ertoraren johan nintzen ikusterat
Pestako harat hunat guziak harekilan aipatzerat
Kontseilu onez bete betea heldu nintzen gibelerat
Egin ahala entseiatu niz denen errespetatzerat

Huna Bixintxo bezpera jina denen xutik emaiteko
Eztrada eta girlanda batzu karrikaren apaintzeko
Aratsaldea oso osoa hartzen nuen lan hortako
Etxin goizean lanak eginik gero trankil izaiteko

Pesta aroa maite dutenek jada agertzen sudurra
Berdin ahantziz nolakoa den alkoholaren uztarra
Batzu andarka eta bertzeak ezin atxikiz indarra
Larunbatetik hasi pestak du orhoitzapen iraunkorra

Igande goiza ardura hotza bainan nik ez nuen sendi
Goizik plazarat doi doia ziren zortzi orenak et'erdi
Lucien ene laguntzailea jina izan zaut biderdi
Enhoatuia ene guaitean lanin hasia aspaldi !

Jendea goizik meza nausiko elizaren aintzinean
Barnean gero otoitz kantuiak herriaren fagoretan
Kartsutasuna izana gatik gogoak doi bat airean
Gazteri untsa ibil gintadin gomendiatzen zenean

Mezatik landa gerlan hilentzat emaiten da Martzellesa
Higitu gabe egoiten ginen mementua da seriusa
Serorek egin lili azaua orhoitzapen kartsu gisa
Soldado batek hor balin bada jakinen du nola pausa

Pertsulariak behar ditugu lehenik adiarazi
Gure herrian hauen alderat maitasuna beti bizi
Mattin Xalbador bikotearen ondorea nahiz hazi
Bertze bi gazte hoien ildotik gintuen abiarazi (1)

Dantza talde bat sortu ginuen euskal aro bat pizteko
Lehengo makil ttipi heiekin bakarrik ez egoiteko
Euskal dantzaren edertasuna deneri erakusteko
Oinak-Arin du bere izena segur untsa baitoako

Aperitifak ostatuetan plaz'erdian fandangoak
Soinu ozena* intarrosteko etxin gelditu direnak
Bai eta ere agurtu nahiz kanpotik jin ezagunak
Ahantz detzagun egun batentzat arrangura betikoak

Haroak eta musikak ere buruia doi bat hanturik
Bazkariteko galde samina sabelean senditurik
Sukaldarieki jateko onak dituzte apailaturik
Goza dezagun memento on bat elgarretara bildurik

Bazkal ondoan etxeank antuz zinezko goxotasuna
Guziak betan edo adituz Jan Battitten boz ozena*
Horrela ager dadila beti familia euskalduna
Bixintxozen denen begitartean ikus dadin zoriona

Orai bunbareni zartarazteko orena da etorria
Gero soinuiak piztuko dauku dantzan artzeko tirria*
Hautzatuko dut neska gazte bat maite duena irria
Arraitasunez bete dezagun karrika eta herria

Bala fini da guazin etxerat giten poxi bat pausatu
Astelehenen bada zer egin beharko goizik xutitu
Bertzeak bertze irri-jokoak behar dire kudeiatu
Zer atsegina denak direnin untsa juanik bururatu

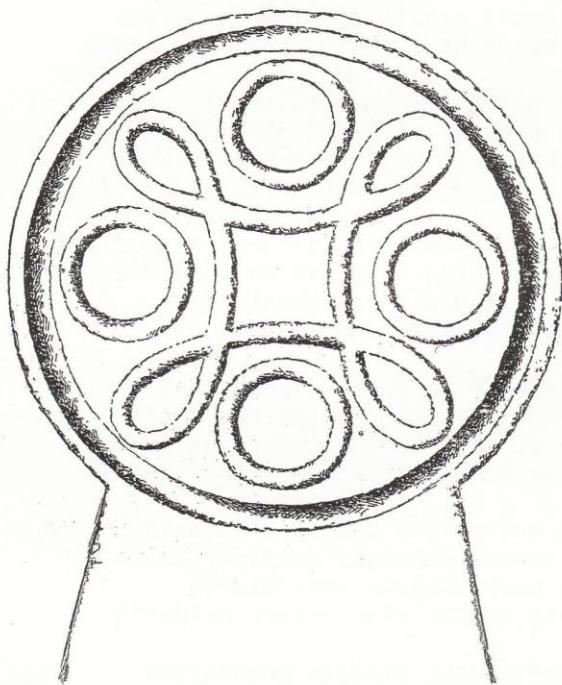
Bertze igandin arrepesta da juan ditela denak ongi
Negu minean Bixintxok dezan guzien gogoa argi
Ez dut lan hortan nik irabazi ez diru ez eta ogi
Halere berriz hasteko balitz bide bera nio segi

Azken pertsuia emangogo dut sortu nizen herriari
Ainitz zor baitut hemen iragan dutan gazte denborari
Euskal lurrazen iparraldean zaude euskara zaindari
Jarraik guziak Bixintxorekin Herriaren zerbitzari

1977 Urtarrilak 22

(1) Bertsutan hasarazi ginituenetarik bat Dominique EZPONDE Jatsuarra (Baxenabarre)

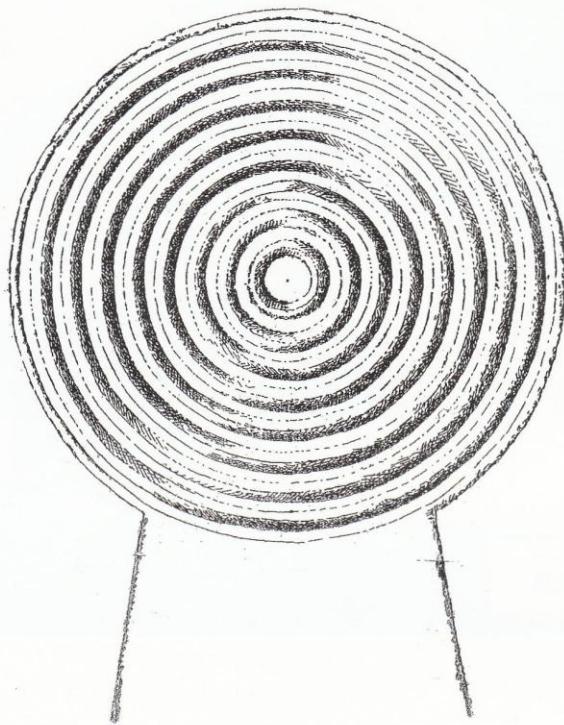
BRISCOUS / BESKOITZE

(270)

(271)

(272)

(270) Diamètre : 0,40 m. Epaisseur: 0,19 m. Tracé un peu irrégulier; au revers une croix. Sans nom, sans date. Les motifs géométriques sont uniquement employés sur les discoïdales très anciennes; ils sont généralement composés d'éléments rectilignes. Les stèles de Briscous sont, à ce point de vue, une exception.

(271) Diamètre: 0,39 m. Epaisseur: 0,15 m. Au revers, une croix avec un entourage de bâtons brisés, analogue à l'avers. Date gravée :1745

(272) Diamètre: 0,34 m. Sur le champ, huit anneaux concentriques taillés en biseau; au revers, trois. Sans nom, sans date. Paraît ancienne. On peut constater, sur cette pierre anonyme, la tendance des vieux lapidaires basques à ne représenter que des motifs géométriques; à noter également l'absence de tout emblème religieux, ainsi que cela existe sur d'autres stèles paraissant également très anciennes. Cette ornementation a tout simplement pour but de différencier le monument indiquant l'*etxeko hil-harria*.

Extraits de: **LA TOMBE BASQUE RECUEIL D'INSCRIPTIONS FUNÉRAIRES ET DOMESTIQUES DU PAYS BASQUE FRANÇAIS * 1906 - 1924 *** L. COLAS DEL.

Joanes LEIZARRAGA

"Joanes LEIZARRAGA Beraskoizkoa"(1) da gure herritarrik aipatuiena eta famatuiena, aise. Harek zuen, lehen aldikotz, euskalarat itzuli TESTAMENDU BERRIA. Elizkizunak, katixima bat eta bertze lan batzu ere egin zituen. Lan ikaragarriak : ordu artio, euskaraz eginikako handienak ! Euskal elizkizunlari lehena izan da.

Etxeko seme ona baitzen, ikasketa handienak eginak zituen. Bazakien, latina, española, francesa, greka eta, bistan dena, euskara errotik. Haistik, LEIZARRAGAk ez zuen, kasik batere, gure herriko euskaran idatzi*. Bere laguntzailekin (2) moldatu zuen halako «heuskara» orokor bat : haren helburuia* ez baitzen gure herriko euskalkiaren erakustea, bainan bai orduian sortu berria zen protestant erlisionearen hedatzea ! Erran dezakegu ere, beraz, LEIZARRAGA dugula euskararen batetaratzale lehena. Bertzalde, haren idazkietan dugu ikusten lehen aldikotz «HEUSKAL HERRIA, NAZIONE» bezala aipatuia. Horiek guziek biziki gora emaiten daukute gure Joanes LEIZARRAGA.

1563an, beraz, galdegin zakoten euskarazko itzulpen horien egitea. Bainan, berak erraiten dauku, lana nekez bururatu zuela : bertzeak bertze, euskaldun guziek konprenitzeko gisan arizan baitzen.

1571KO AGORRILAREN 22AN, "JOANA ALBRETE (3) NAFARROAKO ERREGINA ETA BIARNOKO ANDERE GEHIEN DENARI" ESKAINI ZAKON DELAKO EUSKARAZKO LEHEN ITZULPEN LANA, LA ROCHELLE HIRIAN INPRIMARAZI ONDOAN. Urrats historikoa euskararentzat. Gertakari horren laugarren mendeburuia Beskoitzen ospatu zen 1971an eta, orhoitgarri bezala, harri lantu bat ikus ditake Herriko Etxe aintzinean ; sahetseko argazkian den hori.

LEIZARRAGAren lanak irakurtzean (4), ikus ditazke euskararen aldaketa batzu, ordutik hunat forma aberats ainitz galdu baititu bainan ere bertze forma batzu sortu. Ikus dezagun, jasta bezala, zoin ederki idatzi* zuen "GURE AITA", abantxu gaurko bera baita :

GURE AITA ZERUETAN AIZENA ; SANTIFIKA BEDI HIRE IZENA. ETHOR BEDI HIRE ERRESUMA. EGIN BEDI HIRE BORONDATEA ZERUAN BEZALA LURREAN ERE. GURE EGUNeko OGIA IGUK EGUN. ETA BARKA IETZAGUK GURE BEKATUAK, NOLA GUk ERE OFENTSATU GAITUTZENEI BARKATZEN BAITERAUEGU. ETA EZ GAITZALA SAR-ERAZI TENTAZIONETAN, BAINA DELIBRA GAITZAK GAIXTOTIK.(5)

1567an Bastidaratz izendatu zuten artzain (pasteur); 1569an, Protestanten sinodoan aurkitzen da. 1574ean, lau artzain ikasle berekin ditu. 1598an oraino bizi da. Biziki zaharturik hil zen. (6)

(1) Berak, bere buruiarentzat hala zion. Hola dakigu ere gure herriaren lehenagoko izena «Beraskoitz» dela : «Briscous» ere hortik jalitzen bide da, ahozkatze tinkatze baten ondorioz eta gainerat doi bat gaskoindurik.

(2) Hiru laguntzaile ukantzen zituen : Joanes XEBERRI, TARTAS eta LANDETCHEVERRY.

(3) Joana ALBRETE = Jeanne d'ALBRET (mère d'Henri IV)

(4) Haren lanak untsa konprenitzeko doi bat trebatua izan behar da. Denak bildu eta ikertu ondoan, liburu lodi bat - 1440 hostokoa - jali zuen Hugo SCHUCHARDT aleman euskaltzale handiak, 1900. urtean. Ikus : «I. Leizarraga-s Baskische Bücher von 1571».

(5) Gabriel ARESTIren liburutik hartu dugu, irakurtzeko erretxagokoa delakotz, oraiko idazkeran emana baita. Ikus : «JOANES LEIZARRAGA, EUSKAL PROTESTANTISMOA ZER ZEN»

Ohar giten ere TO-ka mintzo dela Jainkoari. Protestantak "les tutoyeurs de Dieu" deitzen zituzten. Irakasle-ikaslen artean ere TO-ka ari da ; bertze otoitz batetan, berriz, «ZU» erraiten du espos lagun bakotxari.

(6) Piarres CHARRITTON jaunari bildu xehetasunetarik.

Beskoitzeko UR GAZIAK gorenean zirelarik

Laburzki bada laburzki erran behar dugu, denboraz, Beskoitzeko UR GAZIEN fama (1) biziki urrun hedatzen zela ; gatza zaukaten lurak ere hedatuiak baitziren : 155 hektara eta 98 ara hartzen zituztenaz geroz, 1850ko urtean. Funtsean, auzoan ere, Urketako lurretan baten gatza (2).

Ontasun horik, EspaÑiako errege ALFONSO XII.arenak ziren : horrek berak erakusten baitauku zer heinetako aberastasuna zagon gure herrian (3). Errege hori gazterik hil zen (4) eta haren alarguntsa Maria-Kristinak errege-ordezko bezala (régente) segitu zuen. Beskoitzen zaukaten ontasunen kudeiatzaile, igorri zituzten erresumako lau baron leialenak : GRIMALDY, BOISOT, GIRARDIN eta RIGNON (5).

Eremu horietan, sei zipu edo putzu baziren: Lardanaviakoa, Elixagakoa, Urgazieta (6) erdikoa, Sataritzekoa, Teileriakoa eta Latsaldekoa. Urgazietakoa zen ainitzez handiena. Haren inguruian kausitzen ziren, ola edo lantegiak, aterbe handienak, baziak bat bortz tona pizatzen ahal zituen, bortz mila pintako hiru erresalbu ur gazia atxikitzeo, hamabortz zalditegi eta bulego zabal batzu ere.

Zipuietarik, langilek, jalitzen zuten ur gazia, batzuetan bizi barnatik ! Duela 30bat urte, bidetik ez urrun, ikus zitazken burdin dorre handi hetarik bispahiru, oraino xutik. Ur gazia zurgatzeko tresneriaren "etxeak" ziren. Gero, sei bertz iduriko untzi handi batzuetan, su labetan irakitarazten zuten, gatz idorra bilakatu artio. Eta hola, labe horik orotarat, urtean, 20.000 tona gatz egiteraino heltzen ziren !!!

Gatza, paketaka eta zakuietan eman ondoan, aterbe horietan metatzen zuten, handik gero, itzaineik orgetan karreiatzeko. 50bat idi parek egiten zuten Baionako itzulia egun guziz. Hiru arotz [ahotz] bederen ari ziren idi perratzen, goiz arats. 10 libera pagatuia zen Baionako joan-jina. Bertzalde, zernahi egur behar zen labeak berotzeko ; bazutela arrakesta egurrak eta egur egilek ! Beharrik herriko lurren hiruetarik bigak oihan baitziren ! Halere lur ikatza ere behar zen eta Baionatik gibeleratekoan, itzaineik ekartzen zuten, hartarik ere, egurraren laguntzeko edo ordaintzeko.

Hurbilago zelakotz, geroxago, Ardanavia ur bazterrera johan zuten gatza eta han "ganbares" delako untzietarat kargatzen. Ezantzaren mendea oraino sortzekoa baitzen, untzi hek tiratzen zituzten zaldiekin, zirga (7) bidetik eta Baionako merkatarien saltegietarat joaiten. Azkenean, gatz guzia idi orgez ezin karreiatuz edo merkeago karreiatzeko, ur bide bat egin zuten hudi (8) luze batekin, Urgazietarik, Ardanavian gaindi, Aturri (9) ureraino.

Lehenago, gatzarentzat bazen zerga berezi bat "la gabelle" izenekoa. Zerga hori ez nahiz pagatu, tratulant batzuek, kontrabandan erosten eta saltzen zuten gatza. Hortakotz ziren Beskoitzen guardak, legearen errespetarazteko (10). Oraino ikus ditaken etxe-kaserna batetan egoiten ziren. Erran gabe doa, askok ez zituztela biziki maite...

1860eko inguruian, urte jori hetan, gatzari esker, 2.000 jende hurbil bizi zen Beskoitzen (11). Orduan, Urgazietako kartierak berak 600 jendez goiti bazituen. Zer nahi ofiziale bazen, bereziki arotz, bertz egile edo kauter, bai eta ere zurgin, hargin, zapatain, espartin egile, dendarri, uztarri egile, hari eta oihal egile. Hor zen ere GOYHENETCHE notaria. Komertzio saltegiak bapo eta eder : ostatu, haragitegi eta janaritegietan bazen denetarik. Eros zitazken ere oihal, soineko, oinetako, burdineria, kinkaileria eta laneko tresna mota guziak. Bazen lana eta diruia sartzen.

Bainan, 1892 urtean, Maria-Kristinaren baron handiak - sakelak untsa bete ondoan - hemendik aldaratu ziren. MINJONNET & BAUDRON izeneko sozietate batek erosi zituen UR GAZIAK, lantegiak eta lurra, 300.000 libera urretan. Handik goiti, lana beheitituz joan zen beskoitzarentzat eta denbora zailagokoak jin ziren.

(1) J.-C. EYHERABIDE Beskoitzeko auzapez ohiak eman dauztan xehetasunetarik ; nihonek aditu orhoitzapen eta bildu argitasun batzu bertzalde.

(2) Ikus Julien VINSON jaunaren liburuian «BASQUES ET LE PAYS BASQUE», 1882, 28. hostoa : «En fait d'industries propres au pays, il ne faudrait pas oublier les Salines de l'Alava et du Guipuzcoa et en France celles d'Urcuit, de Briscous et de Villefranche où l'on exploite de riches mines de sel gemme.»

Ikus ere Eugène GOYHENETCHEren liburuian «LE PAYS BASQUE» (1979) 595. hostoa : «La richesse de Briscous fut longtemps ses salines qui envoyait de l'eau salée aux thermes de Biarritz par une canalisation spéciale et extrayaient 20.000 T. par an de sel gemme, et 17.000 de soude.»

(3) Lehenbizikorik orhoitu behar da zer gauza guziz baliosa zen gatza lehenagoko denboretan. Ikus Jean-Claude HOCQUETek zer dion «LE PATRIMOINE DE L'EUROPE» deitu liburuian : (extraits) «On trouve le sel et le poivre dans toutes les cuisines. Le sel a toujours été exploité sur une grande échelle. Certains gouvernements ont profité de la nécessité d'utiliser le sel comme conservateur pour lever un impôt sur cette denrée précieuse et financer leurs guerres. Pendant longtemps, le sel a eu un intérêt médicinal autant que culinaire. L'homme ne peut pas vivre sans sel»

(Un des trois systèmes de production) «On pompait l'eau salée de puits souterrains à l'aide de systèmes hydrauliques complexes. L'eau salée était alors bouillie dans de gigantesques bassins peu profonds pendant au moins trente heures et, au bout de vingt heures, on pouvait commencer à rassembler les cristaux de sels au rateau.»

(4) ALFONSO XIII.a : sortu, 1857an — errege alkian jarri, 1874ean — ezkondu Maria-Kristinarekin, 1878an — hil, 1885ean. Seme bat ukatzen, aita doi-doia hil ondoan, ALFONSO XIII.a izanen dena. Lehenbiziko ezkontza bat ere, guziz amodiozkoa, egina zuen bere lehen kusi Maria-Mercedes ORLEANS-ekin. Bainan lehen emazte hau galdu zuen ezkondu-eta 5 hilabeteren buruko. Birden emaztea, beraz, Maria-Kristina de HABSBURGO-LORENA : sortu Autrixian 1858an eta zendu Madrilen 1929an. Beraz, ALFONSO XII.a hil zenetik Maria-Kristina errege-orde (régente) izan zen 1885etik 1902ra arteo. (Jesús RAMOS iruñarrak eman xehetasunetarik)

(5) Le Baron de RIGNON hori Beskoitzeko auzapez ere emana izan zen 1860an, prefetak izendaturik, NAPOLEÓN III.aren denborak baitziren. Izendatze hori ez zen, haatik, denen gostukoa izan !

(6) Les Salines

(7) Chemin de halage

(8) Tuyau

(9) Adour

(10) Hola zen Beskoitzerat jin OTXALDE bertsulari famatuia, guarda lanerat.

(11) Bizitzaileak Beskoitzen : 1954ean : 925 jende ; 1990ean : 1759 jende.

Joanes OTXALDE bertsularia Beskoitzen egona

Huna, laburzki, haren bizia : (1)

- 1814eko buruilenaren 25ean sortu zen, Bidarrai «Mangian». Frantsesa ez zakien guti baizik. Nahiz, denbora hetan, bazen holako frango...
- 18 urtetan Aiherran zen, mutil, ilagintzan ere bazakiela.
- 1836eko hazilaren 26an ezkondu zen; 22 urte zituen eta emazteak 18.
- 1838an guardetan sartu zen, urriaren lehenean. 24 urte zituen.

Traka luzeko gizona zen : 1,78 m ; ordukotz baitzen poxi bat. Bere bizian ainitz lekutan egon zen : Lartzabale Zibitzen, hilabete bat — Legarren, 3 urte eta 9 hilabete — Bidarrain, 5 urte — Heletan — Saran — Lekornen egonen da 7 urte, hor sortuko zakote beren hamekagarren haurra ! — Makean — eta beraz, Beskoitzeko Ur Gazietan egon zen 13 urte, 1859 eta 1872 arte hortan. Hortakotz, Beskoitzeko herriak, 1964ko buruilenaren 6an, omenaldi eder bat eskaini zakon eta orhoitzapenezko harri bat ezarri Herriko Etxe aintzinean, sahetseko argazkian den hori. Ez da harritzeko, beraz, beskoitzarrek sortu kantari talde batek OTXALDE izentzat harturik ere !

- 1866an guarda lana utzi zuen eta faktur segitu zuken Beskoitzen, Harretxearen egoiten zela. Beskoitzetik landa Hazparnerat joan zen. Handik, Ameriketan ere ibili zen gure OTXALDE ; hala dio segurik, Jose MENDIAGUE Hazpandar bertsuzale handiak. Bainan laster itzuli zen gibelerat eta Bidarrain, bere sor herrian, hil artio egon. Bazuen zerbaitek kurriturik ere ! OTXALDE, 70-75 urtetan oraino, oinez heldu zen Bidarraitik Hazparneko merkaturat, bere zahar paga ere hor altxatzeten baitzuen denbora berean !
- 1897ko abendoaren 13an hil zen, Bidarrai «Sastrianean», 83 urtetan.

Bere bizian pesta egitea maiteago ukan zuen lana baino ! Oroz gainetik, bertsuen emaiteko beti prest zen : egundaino ezagutu izan den bertsulari handienetarik bat izan baita OTXALDE. Zernahi bertsu badu emanik, zoko guzietaratz gomitatzen baitzuten. Huna harek eman kantu ezagutuienak :

— IRUÑEKO FERIETAN IRAGAN SAN FERMINETAN	— XANTXUNDEGIKO XAKURRA (2)
— LURREKO ENE BIZIA	— ETXAHUN ETA OTXALDE (3)
— ZAHAR GAZTEN ARTEKO PARABOLA	— MADALEN LARRALDE (4)

Bertzalde eman dituen eta bilduiak izan diren bertsu batzu :

— SARAN EGUN BADUGU BERTSULARI HANITZ — BESKOITZEKO PESTETAN (5)	— MAKILA
— IRRISARRIKO TOBEREN KANTUAK, 1883AN — AMODIOA ZER DEN — NAPOLEON-I	
— PEPA ETA KOAKIN — SUPLEBANT BAT DERAUKU — KILO EGILEAREN KANTUAK	
— ZALDI ZAHARRA — CARNOT PRESIDENTAREN HERIOTZEA — ENE AIT'AMEK HASTEKO	
— BERANTEKO URRIKIAK — AZPARNEKO ELIZAZ — KANTU BERRIAK — SOLDADO ONDOAN	
— MURDE LAFONT DEPUTATU NAHI DUGUNARI (6) — ESKUAL HERRIA ATZARRI DA (6)	

(1) Ikus Jules MOULIER-OTXOBIAK egin lana : «OTXALDE», GURE HERRIA 7/8 1950—11/12 1951

(2) = MEHETEGIKO XAKURRA ; Gratien ADEMA-ZALBUBIAK lantu (eta berriz izendatu?) baitzuen.

(3) Ikus, Jean HARITSCHELHAR-en artikuluia, «GURE HERRIA» 1967 Agorrila.

(4) Kantu huntarik eginarazi ginakon aita LARZABALI «SARAKO LOREA» deitu antzerkia.

(5) Anttoni CURUTCHET Hirigoinekoak OTXOBIAKI igorriak.

(6) Ikus : «J.-B. ELISSANBURU eta OTXALDE bi gorri», F.-B. LARZABALEK egin artikuluia, EKAINA aldizkarian, 1985, N° 16.

Beskoitzeko neskateko gazteak (1952)

1952 Neskatoko gazteak

					5 GAINEAN
1 BEHEREAN	2	3	4		
LARREGUY Germaine Hiriartea		ELLISSALDE Bernadette Gerezieta	JOCOU Jeanne Aranbidea		
CAPDEVILLE Jeanne Harrietakoborda	MOUESCA Louise Kazinoa	BACARDATZ Jeanne Nimisaga	LARRE Marie-Jeanne Latsaga		
LARRE Marie Jau(regi)berria	CURUTCHET Marthe Xobatenea	ELLISSALDE Marie Mexereta	OSPITAL Marie Jauregittipia	ETCHEVERRY Bernadette Hariztoia	
HONDARRAGUE Marie-Thérèse Mueska	LARRE Louissette Etxegaraiia	OSPITAL Marie-Thérèse Bordaberrria	LARRE Marie-Thérèse Latsaga	HUGRON Marie-Jeanne Menautegia	
GESTEDE Elisabeth Ameztoiberria	LARRE Gracie Etxehandia	ETCHEVERS Gracie Errekaldea	DUHAU Marie-Jeanne Iturraldea	BACARDATZ Gracie Mimi saga	
LARRE Louise Latsaga	DASSANCE Marie Pagadoia	LARRAN Louise Etxekolattipia	HEUGAS Jiji Mulottipia	LARRE Marie Gerezietia	
DUHAU Léonie Mentaberri koborda	MAILHARRANCIN Marie-Jeanne Plazebururia	LAFITTE Juliette Larreixta	ELLISSALDE Marie Kumaitegia	GESTEDE Louise Ameztoiberria	
ETCHEVERRY Marie Hariztoia	FORZAN Marie Zokategia	MOUNTOT Laurentine Lamarkarea	OSPITAL Marie Altzuieta	SAINT-PIERRE Béatrice Xapitalea	
PEYRELONGUE Germaine Betrikondegia	CINQUALBRES Denise Zubiburuia	FORZAN Yvette Zokategia	OSPITAL Marie Urrizpururia		
HIRIART Maite (URKETA)		DUGUINE Antoinette Gorteaga	AMESTOY Alberte Etxehandia		
LAFOURCADE Angèle Harrietakoborda					

- Argazki* hau eta ondoko hostokoa. "GAZT'ETCHEA" estrenatu zutenean hartuak izan ziren. Biziki ederrak eta orhoitzapenez beteak direla ez da erraite beharrik.
- Deiturak eta izen ttipiak, usaien idatziak ikusten diren bezala eman ditut (hutsik balin bada, otoi barka !)
- Beskoitzeko etxe zaharren izen ederrak aldiz, ahalik eta hobekienik idazterat entseiatu niz. Hastapeneko hitzari hurbiltze hori, agian begi onez ikusiko duzue.
- Ohargarri ere da bi argazki horietako guziak euskaldunak direla bat edo biga salbu.

Beskoitzeko mutiko gazteak (1952)

1952 Mutiko gazteak

1 BEHEREAN	2	3	4	5 GAINean
DOYHAMBEHERE Xemartin Kurutxeta	BIDEGAIN Jean Hariaga	SAUTIER Jean Galbarreta	DUHAU Jean-Baptiste Iturralde	DUHAU Armand Mentaberriko borda
ELISSALDE Jean-Baptiste Kumaitegia	BERHONDE Pierre Mendibilea	ETCHEVERRY Gilbert Pestegia	ELISSALDE Roger Larremendia	ITHURBIDE Jean Konstantinea
DOYHAMBEHERE Léandro Estebetegi koborda	SORHOUET Julien Oihartzabalea	ETCHEBERRY Marcel Pagoeta	DASSANCE Jean-Pierre Pagadoia	DASSANCE Michel Pagadoia
MUNTOT Etienne Lamarkarea	ELISSALDE François Gerezieta	LARRE Jean Larreitxakoborda	HIRIBERRY Pierre Jelosea	DUHAU Sauveur Mentaberriko borda
MAILHARRANÇIN André Plazeburua	BIDEGAIN Robert Hariaga	HONDARRAGUE Gabriel Mueska	CAMON Jean-Louis Behigoa	DUHAU André Mentaberriko borda
BIDEGAIN Pierre Hariaga	MENDY Jean-Baptiste Haranederrea	SAINT-PIERRE Pierre Xapitalea	LARRE Martin Latsaga	SUHUBIETTE Louis Menautegia
DIHARCE Guillaume Jaun Bikarioa	OSPITAL Jean-Baptiste Jauregittipia	LARRAN Henri Etxekolattipia	CAPDEVILLE Emile Harrietakoborda	ERRECART Pierre Sabatendegia
SABAROTZ Bertrand (buru) Harrieta	SALARERRY Albert Dihanartea	LARRE Léon Etxehandia	ETCHART Pierre Mentakoborda	FORZAN Robert Zokategia
BIDART Albert Donamartinea	OSPITAL Georges Jauregittipia	JOCOU Gratien Aranbitdea	GUEÇAMBURU Noël Salaberrinea	MICHELENA Félix Uharteia
BIDEGARAY François Larregaina	ERRECART Léon Berfeta	SALABERRY Jean Oihanartea	CAPDEVILLE Albert Harrietakoborda	DOYHAMBEHERE Michel Estebets gikoborda
ERRECART Bernardin Hargindegiberrria	OSPITAL Séverin Jauregittipia	ETCHEVERRY Daniel Hariztoia	LARRAN Jean-Laurent Etxekolattipia	CURUTCHET Sauveur Xobatenea
ITHURBIDE Louis Larremendia	LAMOUREUX Sauveur Betrikondegia	CURUTCHET Pedro Iduzkidegia	LARRE Jean Eñautenea	LARRE Marcel Latsaga
SORHOUET Sauveur Oihartzabalea	SABAROTZ Arnaud Harrieta		MENDY André Lohiztegia	DUHAU Martin Mentaberriko borda
			SORHOUET Bernardin Oihartzabalea	DUHAU René Mentaberriko borda

Beskoitzeko OINAK ARIN ihautez Baionan (1966)

1966 «OINAK ARIN»

1 BEHEREAN	2	3	4	5 GAINLEAN
JOCOU Martin Xurtategia	ELISSAIDE Josette Hondarraga			
DRIOLET Armand Bixtaederrea	OSPITAL Monique Bidartea			
ELHUYAR Bernard Olaztea	LARRE Louise Xandondegia	SAUSSIE Jean-Claude Osabategia	URRUTIGARAY Anna Irunaga	ELHUYAR Jean Olaztea
HIRIGOYEN Jean Leizarrretxea	SEMICOURBE Marie-Jeanne Larraidea	JOCOU Gaston Xurtategia	IRUBETAGOYENA Yvonne (URKETA)	SAINT-PIERRE Etienne Xapitallea
ERECART Pierre Berfeta	BIDART Marinette Bruzetenea	SAUSSIE Michel Osabategia	ELHUYAR Salvat Olaztea	EYHERABIDE Jean-François Salaberrinea
ELHUYAR Jean Uhaqunea	AZNAR Pierre (OLDARRA)	JOCOU Jean-Pierre Xurtategia	ELLISSALDE Henri Bidegaineekoborda	OSPITAL Jean Agerrekoborda
EYHERABIDE Bernard Salaberrinea	ZABALA Koldo (OLDARRA)	LAMOUREUX Jean-Claude Gainekoetxea	DIRATCHETTE Léon Hegia	CAPDEVILLE Henri Harrietakoborda
SUHOBETTE Gérard Nemautegia	NOBLIA Laurent (OLDARRA)	NAVARRON André Baratzartea	DIRATCHETTE Jean Hegia	ITHORIOLE Lucien Konstantinea
SAUSSIE Marcel Osabategia	ELHUYAR Marie-Marthe Uhgunea	JOCOU Marcel Xurtategia	ALBERRO André Hegnasekoborda	DUHAU Henri Iturraldea
LAMOUREUX Lucie Gainekoetxea	HIRIGOYEN Monique Leizarretxea	DIRATCHETTE Jean Hegia	LAFOURCADE Paul-Sauveur Apetzegia	
DRIOLET Gracie Bixtaederrea	ELHUYAR Marie Olaztea	DUHAU André Juantxorenea	SEMICOURBE Jean-Baptiste Larraidea	
JOCOU Geneviève Xurtategia	ELISSAIDE Jeanine Bidegaineekoborda	CURUCHET Michel Maixtegia		
LAMOUREUX Bernadette Gainekoetxea	JOCOU Marie Xurtategia			
MICHELENA Monique Alegre	DUGUINE Annie Paxkorenea			
DRIOLET Marie Bixtaederrea	NAVARRON Annie Baratzartea			
HIRIGOYEN Maite Leizarrretxea				

Ihautez, BAIONAn. Argazkian falta : laguntzaile andana bat eta buruzagia: N. GUEÇAMBURU.

HASIAN HASIren lehen partea argitarat emaitean

Lantto hau egina nuen 1982an bainan ez nintzen menturatu argitaratzerat*. Lehenik, senditzen nuen bazuela ene lanak osatzearen eta xuxentzearen beharra oraino : idekitzen dutan aldi bakotx hutsak hatxemaiten baitazkot ! Bertzalde, euskara batua orduian sortzen ari zen eta ez nuen nahi ukana - deus gisestaratz ere - trabatu. Bainan ere ari nintzen : zer behar dute erran senpertarrek, ni han bizi eta hangotuia, jakinen dutelarik Beskoitzeko euskararen ikertzen ari nizela, su eta khe ? Bertzetik berriz, zer behar dute pentsatu beskoitzarrek : urteak, sor herritik joana nizela eta orai - denboraren buruian - sail horri lotuia ikusiko nutenean ?

Bainan ikusirik gaur euskara batuak behin betikotz gaina hartuia duela batetik eta bertzetik herri batetako euskalkia untsa miatzeko herri harten sortuia behar dela izan, hara zertako - gostarik gosta - ene saila aintzina segitza erabaki dutan. Eiki bada bertze arrangura bat ere banuen : euskaldunek ez dutela maite "etxeeko aferen" agertzea ; eta herri batetako euskalkiaren publikatzea "etxeeko afera" baten aipatzea bezala da, azkenean. Hoberenak erakutsiz bakarrik egiten ahal balitz, pasoa... Bainan hori ez baititake ordean... Eta euskaldunak hoin trebe bertzeren euskalkietako bitxikeriak ikusteko !

Hortaz, haur hutsa nintzela, handiagokoek igorri ninduten, besoen puntan altxaturik, hesiaren gainetik, Dorreko kanaberena erdirat, pilota baten xerka. Usaia zen hola egiteko. Bainan gaizo nik pilotarik nehum ez ikusten ! Azkenean, erran omen nuen : [ezpita ezaun !] (= ez baita ezagun). Hain bitxia hatxeman zuen ene fonetika Irkus ROBLES-ARANGIZ Lekuederrekoak - Bizkaitik Beskoitzerat jinak - nun, 40 urteren buruian ixtorio hori kondatu baitaut «XALBADOR» Larrañeko pastorala egunean ! (Nik 9 urte eta harek 14, erranaldi hori albantu zautalarik)

Arretik erraiteko, biziki goxo zaut orhoitzapen xahar horren aipatzea : margolari eta euskaltzale adixkide baten ganikakoa delakotz lehenik eta gero lantto hunen 11. hostoan agertu dutan ikus moldea ezinago hobeki egiaztatzen baitu. Alabainan, bertze nunbeiko batek "ez da ezagun" erranen zukelarik, nik "ez baita ezagun" erran bainuen, Beskoitzeko molde berezian. Milesker Irkus !

Bainan berriz gure harirat jin giten, ez ginan gu hobeak. Beti orhoitzen niz Baxenabarretik Beskoitzerat ezkondu emazteki batek - Bixintxo asteleheneko josteteri beha - eskaputzerat utziz bezala nola erran zuen : [so-ixu zapargarria !] (= so egixu zapargarria !) Bainan «so» horren ahozkatze-soinua arrunt berezia baitzuen eta «zapargarria»-ren «z» hura ere... baginuen gero aski, horrekin, emazte gaixo haren eskarniatzen gure artean !

Haur-ixtorio direla horik ? Ez bakarrik. Erdi arralleriaz bazen ere, Senperen entzun dut «dakot» (= diot) delakoaz : "hoi baxenabartar buhamien mintzaira". Eta holako frango baginuke denek kondatzeko ! Eiki bada, jende baten errespetuak berak galdeginen luke bakotxaren mintzaira onartzea, areago, euskararen egoera* deitoragarrian*!

Badire eztabadak senar emazten artean ere, bata baxenabartarra eta bertza lapurtarra denean eta... Baionan bizi ! Hirrsku handia da haurrak amaren hizkuntza hartzea, behin segurik : haur tipia amarekin baitago aitarekin baino... gehienki bederen. Bainan aitek ez ginuke hortaz gaitzitu behar : EUSKARAZ mintzatzea hora baita beharrena ! Gisa guziz, MAITASUNIK gabe ez da deusik egiten ahal eta harek beharko ditu legundu bideak, hizkuntza alorrean bertze alorretan bezala...

Dena den, egia da, egungo egunean, elgar hobeki onartzen dugula. Nolaz bada hoinbertze denbora eman dugu ohartzeko euskalki bakotxak badauzkala aberastasun bereziak, ahulgune bereziekin ? Hortakotz dugula euskara batua egin behar, denetarik hoherena hartuz ?

HAATIK, ETXEKO ETA LAGUNARTEAN MINTZATZEKO, GURE "HERRIETAKO EUSKARAK" BEIRATU BEHAR DITUGU BAITEPADA ! DEUSEK EZ DITU ORDAINTZEN AHAL, HAIN BARNA SARTUIAK BAITIRE EUSKALDUN ZAHARREN BAITAN ; ODOLEAN BAITITUGU !

Hots, Ian huntan joanago eta gehiago senditzen dut, denbora berean, euskalkien lantzearen beharra eta euskara batuaren premia*. Urte parrasta bat ikerlari-ikasle nabilala, ikusten ditut batzu beren euskara goregi emanez eta bertze batzu berriz ahalgez ! Bi moldeak bardin erasiagarriak dire ! Axaleko ustekizun horik utzirik urruntxago joan baginte ? Hortakotz ez da bide bat baizik : IKERKETA LANEN EGITEA ETA PUBLIKATZEA.

Egia ! erraitea erretxago baita, ordean... Zonbat buru hauste hautuiak egin aintzin, ez jakinez nola eman hitzak : ahozkatzen diren bezala ala idatzi behar litazken bezala ? Ala biak ? Bainan bi moldeak beti emanez ez ote nituen ene taulañoak sobera kargatuko ? Sasi bat muntatuz, gauzak argitzeko orde ilunduko ?

Euskaltzale lagun batzuen artean ere, ikusi ditut, zonbeit, hartua nuen saila aipatzen nakotelarik, harriturik gelditzen zirenak edo sail berezi huntan sineste guti dutenak. Beharrik hor nuen akulatzaile, Piarrès LAFITTE zenak igorri bertze gutun bat ere : "Zure Ian baliosari jarraikitza ez zinuke uste izan behar entsegu alfer bat dela. Oroit naiz Euskaltzaleen Biltzarrari igorri nion Ian batek, euskal aditzari zatzikola, jujek ez zutela hanbat estimatu, nahiz LACOMBE zenak sustengatu ninduen. Geroztik ene orduko iritzia ez dira biderdi egon. Otoi ez zaitela etsimendurat ierra. Jo aintzina, bertzek ez badute ongi ikusten ere nora zoatzin zure ikerketetan." (1983/01/05)

Berrikitan oraino, aditu dut euskaldun berri bat - Uztariztarra - errepikatuz badabilala : "Euskararen ikasten ari naiz eta urrats handi bat egin dut bide hortan, oharto naizelarik, euskaldunek mintzatzean, hizkiak edo berdin silaba batzu ere «jaten» dituztela." Hain xuxen, jendearen ahozkatzeko moldeari chartzea ez ote da lantto hunen griña handia ? Banuen hor, beraz, eragilerik* aski ene azken duden kentzeke eta argitaratzeko erabakia* har-arazteko.

Bertzalde, 1991an, Louis-Lucien BONAPARTE printze euskaltzalea hil zelako ehungarren urteburuia ginuen. Ikus haren aipamen bat 122. hostoa. Laborari ume hunek ere nahi ukano nolazpeit MILESKER erran jakintsun handiari, gu bezalako hizkuntzaz ukan duen arta miresgarriarentzat.

Bainan hamar urteren buruian dena berriz idazten denean, habemaiten da zernahi gauza xuxentzeke, kentzeke edo eransteko*. Horrela, aditz jokoien IZENDATZEA aldatu dut : geroztik deitura berri batzu argitaratu baititu Euskaltzaindiak, hala nola "ALEGIAZKO". Ikus : EUSKAL GRAMATIKA, Lehen Urratsak, Euskaltzaindia.

Halere garbi geldi bedi, 50, 51, 52 eta 53. hostoetan agertzen diren SAILKATZEAK, bertzeak bertze, ene burutarik egin ditudala, batzuen eta bertzen lanetan ikusiak, ene gisan, elgarretaratuz.

Henri DUHAU

Oroitmenaren* selauruetan, euskararen lekukotasun ainitz, ezagutza eskasez edo ezazolkeriaz, galdu dira eta bertze batzu baztertuak izan, nimbait, errauspean egoteko, hizkuntza batu* baten izenean.

HASIAN HASI, Henri DUHAUk plazaratzen duen lan luze hunek ez du errautsik eta oroitzapena baino haratago, bertze bide bat erakusten dauku memoriaren eremuetan.

Egileak, haur denboratik orain artino entzun HITZAK biltzen ditu, sentimena, pentsamena, hots, biziari lotuz, erran guzieri kasu emanez eta, beraz, errespetua ekarriaz.

Ausartzia izan du hizkuntza MINTZATU bati lotzeko : asma ditzakegu zalantzak, adibidez, idazkera* hautatzerakoan !

Beharrietarik ahorat, ahotik begi eta luma puntarat, idazleak jakin du, ordean, nola betikoratu bere sort etxeko eta Beskoitze bere sort herriko mintzaira gehiena.

Erakusten dauku, HITZA bizi den soinu bat dela, larru eta bihotz, inguramena jasanez dabilana eta ez bakarrik idazkietan eta intelektual hautuetan artatzeko etzanik den zerbait.

Idatziak* laguntzen duelakotz HITZA (hor dauka bere erronka euskara batuak*) senditu du, denbora berean, ixkribua tresna zela, eta HITZA tresna horren HATSA !

Agian **HASIAN HASI**, Henri DUHAUren liburu hunek, bultzatuko ditu euskararen memoriari HATS emaileak.

1993 Uztailak 12 Auxtin ZAMORA.

GEHIGARRIA / SUPPLÉMENT (2020)

**HASIAN HASI (lehena)
liburua plazaratu ondoan
agertu ziren lerro batzuk :**

- Artikulu,
- Mintzaldi,
- Telebistan...

(ikus dokumentu osoa, 170 orrialde)

**HASIAN HASI (lehena) 600 ale (seirehun ale) inprimatu nituen eta
etxeen gelditzen zaizkidan bakar batzuk salbu, denak joanak dira
aspaldian. H.D.**

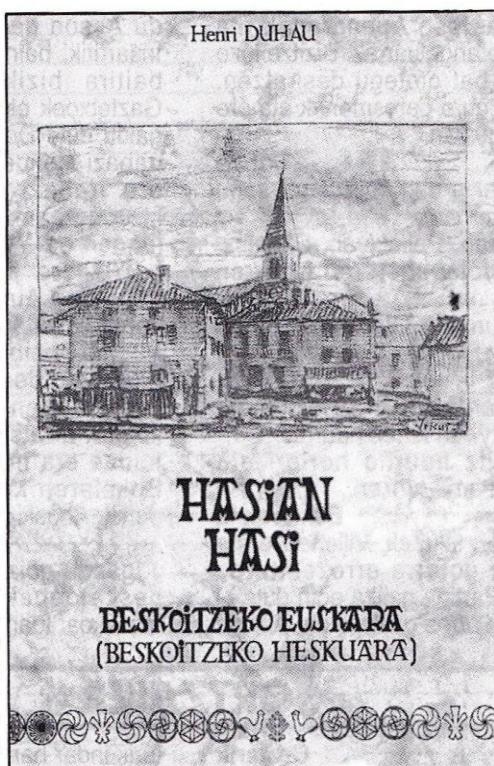

BESKOITZEKO HESKUARA “Hasian hasi” *Henri DUHAU*

Eihera harri beraren azpian ezberdintasun guziak lehertzen eta errausten ari dituen modernitateak ez zituelarik oraino bere kalte guziak eginak, adinean han harat goazenak oroitzen gara zein gogor herri bakoitzak zaintzen zi-tuen bere berezitasunak, onerako ala txarrerako.

Auzoek, egia erran, urrikari bezala zeuzkaten maizenik, beren “bitxikerie” horrela lorturik zeuden “gaizo giblatuak”. Oroit zer behakoa botatzen zion Paristarrak Proibintziarrari eta... Hazpandarrak Makearrari edo Beskoitzarrari. Gogoan dut oraino Manex Hirriart Urrutu zenak mende honen hastapenean bere Almanakan, Beskoitzar itzain batzuez trufatzeko, asmatu zuen “Pinterdia” deitu ipuin xorrotxa.

Urun dira denbora haiet : Beharrik ! Ez da orai euskaltzalerik, batasun doi baten beharra zalantzan jartzen duenik, baina Euskararen Hiztegi Orokorra egiten ari den Euskaltzaundiak berak, Xarlex Videgain eta haren taldearen kondu emana du Euskal Herri osoko atlasaren egitas-

moaz. Lan handi horien bururatzeko beharko dira ordea oraino urteak.

Anartean hona non Seneren bizi den Beskoitzar batek, *Henri Duhau* adixkideak eskaintzen digun, duela 10-12 urte hasi zuen ikerlanaren lehen liburua. Zinez liburu baliosa, Leizarraga-ren herriko euskalkiaren gaurko ahoskera, deklinabidea eta aditza argitaratzen dizkiguna. Badakigu ere “hasian hasi” bigarren — edo Beskoitzarrek dioten bezala, birden — liburu baten gaia biltzen ari duela Henri Duhau-k, bere sorterriko erranaldi bereziekin. Agian laster bururatuko digu hori ere ! Baitezpadako baitauzkagu horrelako ikerketak... ordu deno.

Oraindanik erran behar dugu *urriko hilabete honen 16 an, goizeko 11 etan, larunbatarekin*, *Beskoitzeko herriko etxearen, Henri Duhau-k* aurkeztuko duela bere lanaren lehen partea. Ber denboran, *Lekuaderreko Irkus-ek Beskoitzeko herriari eskaintzen dion harma-harrria agertuko digute*.

Ongi etorri beraz deneri !

Auzoko Piarres

SUD OUEST

1993-10-13

HASIAN HASI

Le basque de Briscous

Premier volume conçu par un villageois

Plus qu'un essai sur un parler très localisé, c'est une véritable étude très technique consacrée au basque de Briscous. Pourquoi Briscous ? Parce que son auteur a vu le jour dans ce village labourdin dont les particularismes l'ont bercé depuis son premier jour et qu'il y est resté attaché au point de vouloir le pérenniser à sa façon. Deux raisons plus que suffisantes pour expliquer l'initiative de Henri Duhau dont la vie se déroule aujourd'hui toujours en Labourd, mais à quelques lieues de distance... à Saint-Pée-sur-Nivelle.

L'ouvrage s'appelle « Hasian hasi ». Il traite largement du verbe, de la déclinaison et de la prononciation. Autant cette dernière pose peu de problèmes, autant les deux premières sont complexes. Elles exigent, pour être exposées de façon rigoureuse, une connaissance des plus approfondies. En 1982, le chanoine Pierre Lafitte avait encouragé Henri Duhau à poursuivre sur la voie qu'il avait déjà commencée à explorer, lui conseillant de ne pas en rester là et d'aborder un second volet qu'il jugeait tout aussi indispensable : l'utilisation de toutes ces notions dûment répertoriées et classées.

Henri Duhau, qui a déjà accumulé une bonne dizaine d'années de travail, a préféré jouer les sages en s'acquittant d'abord d'un premier volume, publié avec l'aide du groupe Hatsa et d'Auxtin Zamora. Un volume qu'il présentera officiellement le 16 octobre à la mairie de Briscous, son ami Irkutz dévoilera le blason du village.

Henri Duhau a d'ores et déjà recueilli quelque 2 000 phrases aux particularismes bien pesés et sentis. La municipalité de Briscous a réservé un excellent accueil à cette initiative, par le biais d'une aide de 5 000 F destinée à favoriser la sortie de Hasian Hasi. La suite viendra en son temps. La pratique de l'eskuara décline, des efforts importants sont poursuivis par l'Académie Basque désireuse de développer le basque uniifié dans des domaines comme l'enseignement, les communications et la littérature. Mais dans le même temps chacun voudrait voir sauvegardées ces variantes qui sont autant de richesses.

L'écrit supplantera-t-il l'oral ? Henri Duhau espère bien que non ! Mais il souhaite jeter des passerelles entre toutes ces exigences destinées à s'enrichir mutuellement. Un brin de son cœur est passé dans Hasian Hasi : images de maisons traditionnelles, photos de la jeunesse des années, références à Bixintxo, Oinak Arin... Irkuz, en a conçu la couverture.

Henri Duhau

"Hasian Hasi"

HASIAN HASI est un remarquable ouvrage de 155 pages, écrit en basque par Henri Duhau, Beskoitztar habitant à Sempere. Le titre, Hasian hasi, expression savoureuse, absolument intraduisible, reflète bien l'intention de l'auteur, passionné de recherche, qui se lance hardiment dans le collectage des «perles linguistiques» de Beskoitze-Briscouz, son village natal. Hasian Hasi signifie quelque chose comme: «Puisque j'ai commencé, pourquoi ne pas aller jusqu'au bout?»

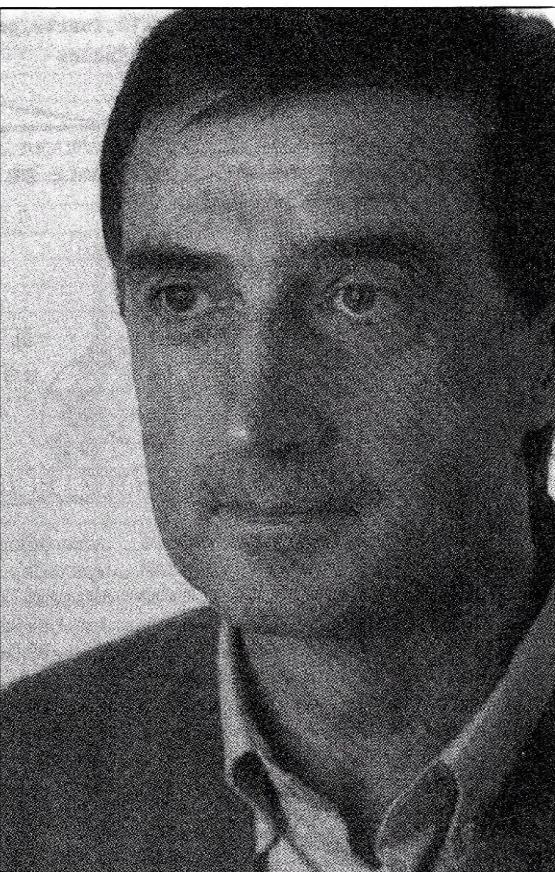
Ne pas couper les racines du batua

L'auteur ose dire tout haut ce qu'un bon nombre de Basques pensent tout bas: Batua (basque unifié)? D'accord, mais n'en faisons pas un langage artificiel, coupé de ses racines. Le batua sera d'autant plus fort qu'il aura digéré la substantifique moelle des dialectes basques. Encore faut-il que ceux-ci soient étudiés avec soin et localement utilisés. En parcourant ce livre, je n'ai pu m'empêcher de faire des rapprochements avec une question épique à laquelle j'ai été confronté comme bien d'autres au cours de mon séjour en Soule. Sous prétexte de rapprochement avec le basque unifié, le dialecte souletin a subi brusquement une série de retouches phonétiques et orthographiques tellement bizarres et arbitraires que beaucoup de Souletins en sont déroutés. Par exemple, des textes de pastorales présentés avec une orthographe remaniée (véritable charcutage aux yeux de certains) ont provoqué un phénomène de rejet, notamment chez les Haut-Souletins qui parlent si bien leur magnifique dialecte, du moins au point de vue de la syntaxe, plus difficile à maîtriser que le vocabulaire. Afin d'obtenir des acteurs

une prononciation correcte, il a fallu récrire ces textes sans trop s'éloigner de la prononciation traditionnelle des chants souletins, de manière à ne pas tomber dans l'incohérence des Français qui écrivent caoutchouc et qui prononcent élastique (ou presque...).

Démarche à la fois humble et ambitieuse

A ce sujet, plusieurs académiciens basques (Euskalzain) d'Iparralde, y compris Jean-Louis Davant, partagent la même préoccupation, ce qui prouve que des «passerelles» peuvent exister entre la "base" et le "sommet". De même qu'un peu de science éloigne de Dieu, mais que beaucoup y ramène, je constate que des gens très méritants, certes, mais peut-être pas assez compétents, risquent de s'éloigner du langage populaire authentique, tandis que d'excellents spécialistes s'efforcent d'en restituer toute la richesse... Henri Duhau ne se considère pas du tout comme un spécialiste, bien que ses connaissances atteignent un niveau étonnant pour un simple amateur. Sa démarche est à la fois très humble et très ambitieuse. Il n'a pas la prétention de donner la meilleure réponse aux ques-

Henri Duhau

tions qu'il soulève. Mais comment ne pas le féliciter comme le fit le chanoine Pierre Lafitte, pour sa noble ambition: jeter des passerelles pour l'euskara, c'est-à-dire combler le fossé entre ceux qui apprennent le basque et les bascophones de naissance?

De Roland à Brassens

«Hasian Hasi» est en vente dans toutes les librairies bascophones habituelles. A ceux

qui liront cette belle brochure, il est bon de rappeler que la prestigieuse langue grecque ne comportait pas moins de cinq ou six dialectes, avec chacun des chefs d'œuvre, ou encore qu'une étude sérieuse de la langue française va de la chanson de Roland aux chansons de Brassens, en passant par Rabelais, Montaigne, Racine et tant d'autres, tous francophones, certes, mais si différents les uns des autres!

Beskoitzeko euskalkia xurgaturik

Beskoitzeko euskararen ahozkatze, deklinabide eta bereziki aditzaz, a! zer lan baliosa egin duen Sempereko beskoitzarrak!

Piarrès Lafitte, euskalzain zenak igori zeion gutxaren fac-similé delakoa biziki hunkigarri iduri zait, bestea beste diolarik: «... ionatu naiz jakin dulalarik deplauki lotu zinatzko a lekuaren gainean bilakuntza ximen, xehe eta sakon bati... Hots, zurz lehen lan hunek bertze ikerketa eder batzu igurik- arazten dauzku zure ganik. Jarraik hola-hola, Beskoitztar suhar qisa.»

Henri Duhau-ren lan hunek eztabadak sortazariko dituela, ez da dudarik.

Hain zuzen ez da eztabadarik, ez hil —herrietan, ez diktadura pean dauden esku- aldetan... Ene ustez, Henri Duhau-k

ez balu gisa huntako eztabadarik sortazarzen, gure arbasoek utzi mintzairaz paregabearen orde, menturaz euskal hizkuntza bitxi, pobre, zakar eta kasik arrotz bat baizik ez ginuke, erdaraz edo erdal pentsa- moldean asmatua eta kiski-kaska idatzia... Aldiz, duela zonbeit hilabete, Donostiarriko biltzar batean Henri Duhau mintzatu zelarik, entzule guziak xoratu zituen, hain zen garbia eta... euskalduna, Beskoitzeko euskalkia xurgaturik zerabilan euskara!

Roger Idiart

ENBATA 1993-10-14

1993 Urriak 16, Beskoitzeko Herriko Etxean)

Auxtin ZAMORAren aurkezpen mintzaldia

HASIAN HASI, Henri DUHAUren liburu hunen, hemen, ofizialki zueri eskaintza ohore handi bat zauku, HATSA elkartekoeri.

"Bakotxak bere buruaren ezagutza" gure helburuetan daukagulakotz, iduritu zauku egiazki, gure beskoitzar-senpertarra, ildo hortan sartu dela : 12 urtez hartu duelakotz bere Beskoitze sort-herriko eskuara, mirail bat bezala, eta sentimen freskoen argiarekin, hitzez hitz, bide egin duelakotz bere barne eta sakoneko eremuetan.

Uzten dauku liburu hau : haurño bat bezala egina da, ama guziek berek bakarrik umatzen duten bezala. Bainan liburu hau, haurra bezala, aintzineko jenerazoneena da eta guri izanen da haur edo lan hau artatzea, zaintza, maitatzea, handiaraztea...

Bai egiaz ohore handi bat zauku HATSA elkartekoeri, HASIAN HASI Henri DUHAUren liburu hau zueri eskaintza, Euskararen onetan...

C'est un très grand honneur pour nous, membres de l'association HATSA, de pouvoir présenter ici, officiellement, HASIAN HASI, ce livre d'Henri DUHAU.

"Se connaître soi-même" est un des buts de notre association. Il nous a vraiment semblé que notre beskoitzar-senpertar en a suivi le sillon : pendant 12 ans, à la lumière de profonds sentiments, il a pris la langue de son pays de naissance comme un miroir pour aller explorer, approfondir son propre espace intérieur.

Ce livre qu'il nous laisse est comme un bébé... Il l'a enfanté tout seul, comme le font toutes les mamans du monde, mais ce "bébé" est aussi le fruit de toutes les générations qui nous ont précédées... Il revient à nous tous de le soigner, de le garder, de l'aimer, de le faire grandir...

Oui c'est un très grand honneur pour nous de pouvoir vous présenter HASIAN HASI ce livre d'Henri DUHAU. A nous de péréniser son travail pour le meilleur de la langue Basque.

1993 Urriak 16, Beskoitzeko Herriko Etxean

Henri Duhauren mintzaldia

"HASIAN HASI" : euskaldun berri eta zaharren lokarri !

Huna beraz ene lanttoa, 1982an egina bainan geroztik emendatua, argitaraturik dela. HASIAN HASI bataiatu nuenean, sendi nukeen ez naukala saila agorturik... Beskoitzeko euskararen morfologiaz ari da gehienki : ahozkatzea, deklinabidea eta bereziki aditza. Zertako ez dutan lehenago argitaratu ? Arrazoin batzu emaiten ditut lantto hunen 154. hostoa. Gaur agertzen dutana ene lanen lehen partea baizik ez da eta birden bat ere bada bidean : errankizun, ahapaldi, erraiteko molde, sinonimo eta bertzerekin ; bi milako bat erranaldi. (6.000ko bat izanen da NDLR). Luzaz pentsatu dut bi parteak betan argitaratzea. Bainan urte batzu joanen dira oraino birden parte hori prest izan artio, batetik, eta bertzetik, liburua lodiskoa gertatzea beldur nintzen. Alabainan, liburu lodiak lotsagarriak dira irakurle - erosle ez jakintsuarentzat.

1982ko lehen entseiu hora (80 hosto) ikusia eta estimatua zuen Piarres LAFITTE euskaltzainak. Funtsean, berak erraiten daku "loriatua" zela. Ikus haren gutun bat lan hunen 120. hostoa eta bertze gutun zati bat 155. hostoa. Oraiko lan hau ikusia dutenetarik batek ere, Marie-Jeanne MINABERRY Andereak, erran daut *euskara ikasten ari direnek irakurri behar luketela, eta horragon parte handi bat, bertze asko herritarako ere baliagarri izan litakeela*. Batere ez dut gordeko, atsegina handia egin dautala horren aditzeak.

ZERBEIT ENTSEIATU BEHARREZ

Estaliko marrazkia, Irkus ROBLES ARANGIZ Beskoitze Lekuederrekoak egina du. Jakin behar da ere, delako Atlas Linguistiko famatu harentzat lanean ari zelarik, ene laneko pondu ainitzen frogak bildu ahal izan dituela Xarles VIDEGAINek eta zintan grabaturik dauzkala. Azkenik, liburu hundarrean, argazki eta Beskoitzez jakingarri diren batzu aipatzen ditut, familiako xehetasun batzu ere : lana osatzen dukete eta taulen idorra poxi bat goxatzen ; haatik, horien guzien egiazko helburua da irakurlea kilikatzea lan-idaia ttipi batzuekin... Lagun artean bildu ahal xoilekin plazaratzen dugu liburua ; egia erran, ikastola ere hola hola sortu ginuen. Zerbeit entseiatu behar da : aitzurrik txarrena ere ez ote da hobe, aitzurrik gabea baino ? "HATSA" elkartear eginen du liburuaren hedatzea ; eskerrak bihurtzen dazkot hemendik. (Tel 59 54 11 43 edo 59 54 10 44)

Dakitalarik, Iparraldean, lehen aldia da gisa huntako lan bat publikatzen dela. Beskoitzeko euskara biltzea baino gehiago ene xedea zen erakustea gure mintzaira ez dela euskara literariotik iduri bezain urruna ahozkatze legeak ezagutuz geroz. Helburu goregia ? Ageriko !

Dena den, huna, sail huni buruz hasnaurtu ditudan gogoetak - lotsatua eta gogorik gabe nintzenean ere - lanari jarraikarazi nutenak.

HERRI BAKOTXEAN ERE

Xuxen edo makur, bakotxa bere uste eta ikus moldeekin dabil. Ene iduriko, azken 30 urte hautan, "gainetik" akuilaturik, zorionezko urratsak emaiten dira euskara batuaren alde ; bertzaldetik ordean, euskararen erabilpena beti beheiti ari da Iparraldean. Orai, agian ez da berantegi, "beheretik" abiatuz, biderdia egiten entseiatzeko.

Lehenik eta bat : EUSKALDUNEK EZ DAKIGU ZER DAKIGUN eta lantto hunek nolazpeit lagundi nahi luke, sortzez euskalduna, bere hizkuntzaren aberastasuneri ohartzen. Alabainan, gaurko aro frantximenta jasaiten dugula-eta, nola iraun euskaldun, nola gaztetxoeri maitaraz euskara, gure mintzairaren mamiatz deus ez badakigu ?

Nola irakur, nola segi eta goza, eman dezagun, Egunkaria, Hegoaletako telebixta edo hango bertsolariak, euskararen barne-ezagutza izpirik ukana gabe ? Lehen, NATURALKI ginengoa euskaldun, bainan orai, euskaraz mintzatzea NAHIZKO egintza bat da... beharrezkoa izan artean.

Sortzez euskaldunak (euskaldun zaharrak), alfabetatuak izanen ez direno bederen, ez dira nehorat bihurtuko. Heieri hurbiltzekotz, ahalaz heiekin BAT EGITERAINO, euskaldun berrieik eta euskaltzaleek, joan beharko dute euskara mintzatu horri buruz, ez baitute deusik galduko bainan ainitz irabaziko ! Alabainan eskola bakarrik ez da askiko euskara bizi bizirik begiratzeko, INGURUMENA ere behar beharrezkoa du.

Indar handiak eta goresgarriak egiten dira eskoletako irakaskuntzaren alde, bereziki SEASKAn, bainan ere IKAS BIn, eskola libroetan, eta abar. Ez dut ahazten, bixtan dena, AEKren gau eskolek eta euskal irratiek egiten duten lan ezinago baliosa ; bainan iduritzen zaut, HERRIETAN ERE, iniziatiiba batzu pizten ahal litazkeela. Gisa guziz, higitu beharko dugu nolazpeit, bertzenaz laster hizkuntza arrotz bat bezala bilakatuko baita euskara gure Herrian ; denek gogoan dugu Irlandan gertatu dena.

ONDARE BALIOSENA

Orai artio euskalkien lantzea baztertua izan da batasuna egin behar baitzen. Bainan gure erro guziak euskalkietan dira eta euskaldun batek ez ditu bere erroak ukatzen ahal... Hil edo biziko kinka huntan, zer hirriskatzen dugu, euskalkizale lauso heietarik berriz piztea ?

Harri nintazke. Ahozkatze txarraren sustengatzea ? Euskarak zertako ez lezake ukana forma literario baten ondoan forma ahozkatua ? Semeak beti errepikatzen daud, ingelesa ikastean, zailena dela ahozkatzeaz jabetzea... Nahiz ez den konparatu behar, frantsesek ere badute hizkuntza literarioaren ondoan hizkuntza XEHEA (l'argot) : *médecin* edo *toubib*, *travail* edo *boulot*, *enfant* edo *gosse*, eta abar.

Gaur denak bat gaude euskal ONDAREA zaindu behar dela. Batzuek ordean, holako aberastasunen jabe den euskara herrikoia «xokokeria», «xaharkeria» edo «baserritarkeriatzat» daukate. Jes, euskal ondarerik baliosenak ez ote dira bada erroak hain barna dituzten gure herrietako mintzatzeko moldeak ? Eiki ezagutzen dut, bertzeak bertze, EUSKAL FONOLOGIA, TXILLARDEGIren lan handia ; bainan, goi mailako lan horien ondoan ez ote da lan mugatu eta xumeagoko batzuentzat ERE lekurik ? Ala erhoa behar da izan sineste huntan tematzeko, izerdia dariola ?

Ene ustez gauzak behar dira hartu DIREN BEZALA ; euskalarien eta legedi-araudien behar gorria dugu, bainan euskararen erabilpena zabaltzekotan, BEHERETIK zabalduko da : indar hori herritarrek berek egin beharko dute euskaltzaleen laguntzarekin.

HIZKUNTZA XEHEAREN BEHARRA

Aspaldidanik, bierarteko hizkuntza bat baderabilagu, Eskualduna-n, Herria-n, irratietan, elizkizunetan, eta abar ; harritzeko dena da, hizkuntza hori jendeak ez duela erabiltzen untsa konprenitzen duelarik ere ! Halere, Iparraldean, "bierartekotzat" daukadan *ihardetsi* erabiltzea hobe da ezenez-eta *erantzun* ; hau, gutik ulertzen baitute eta askok gaizki ahozkatzen [errantzun] *entzun*-en faktitiboa delarik. Gisa guziz, jendeak konprenitzen duen heineko mintzaira erabili behar da eta gibel asmurik gabe jokatu, ondoriorik ukaitekotz.

Ahal den bezainbatean eta ahal den bezain xuxen erabiliz, hizkuntza xehearen indarra balia giten beraz, garbitzalekerian erori gabe goizegi : kafea -- lunetak -- trakturra -- norbeit arrastatu -- eta holako ainitz hitz, baliatu behar ditugu aintzina ; akeita -- betaurrekoak -- traktore -- norbeit gelditu -- bezalako hitz edo erran-nahi berrieik ez baitute batere errorik ipar Euskal Herrian. Bainan, nehun ez dagon haur bati ez zako erran behar : "zaude (hago) lasai", hori erdararen itzulpen hutsa bailitake ; bainan bai : "zaude (hago) geldirik".

Bego hortan, erran molde horik birden lantto batetan luzakiago aipatzekotan baigabiltza ; lehen hunen oihartzunik batere heltzen bazauku segurik. Orokorki, erran dezagun gaurko bizian, hitz asko eta asko erdaratik hartuz ari behar dugula. On baino hobe litake hiztegi horren euskalduntzea ; bainan kasu egin dezagun denek, joko hautan, euskaraz mintzatzetik nehor LOTSARAII GABE...

Euskal Herrian, gramatika eta ikerketa baliosak baditugu bainan jendearentzat helgaitzak dira gehienetan. Eta hola bi «mundu», gogolariak batetik eta bertze guziak bertzetik, bi bideetarik badoatzi, uharla batek behexten dituela. Euskara biltzen artzen niz Beskoitzen eta Senperen. Bietan entzun ditut arrangurak baizik-eta HERRIA astekaria ere ez dutela gehiago errexki irakurtzen ! Ez dakit batere ene lan hau irakur erretxagokoa izanen denetz, bainan eskolan ikasia ez bada etxearen eta karrikan lauzkatua noraino joan gitazke hola ? Ez hain aspaldi, beskoiztar ikasle bat sartu zen etxearen, loriatua bi hitz ikasi zituela eskolan : *neurria eta udarea* (Beskoitzen, *izaria* eta *madaria* erraiten da) Eta hori ttipiena da... Hi-ka mintzatzea galtzen ari da eta hori ere ez dugu onartzen ahal.

HELBURU EDER BAT

Beskoitzen ala Senperen bilketa lan hautan ari nizelarik, ohargarri da nola hitz batzuen aipatzeak eta forma horien IDATZIRIK erakustea orhoimena iratzar-arazten duten, jendea batzuetan intarrosteraino ! Ametsak beti haizu izanik ere, ezagutzen ditutene lanaren eskasak, egin nahiak eta ezin eginak ere bai ! Iduritzan zaut halere, herrian herriko euskara lantza, ESTAKURU on bat izan ditakeela multxo batzuen sortarazteko euskararen inguruan eta haren lantzeko.

Ohidura, kantu, joko edo ixtorio biltze, genelalogia, argazki zahar, herriko Historia eta hizkuntza, hots, denak baliatu behar dira jendearen PARTE HARTZEA xerkatzeko, egintza xume eta atsegin direnekin hasiz, urrats ttipi batzuen eginarazteko euskaldungoari buruz. Ez da erraiteko baizik, BORDAXURI antzerkilari talde miresgarria jin zenean Senpererat, herritik, 20 bat ikusle bildu zituen. Senpertarrek berek muntatu antzerki ttipiekin, aldiz, sala mukurru betetzen zelarik...

Hots, euskalki baten ikertzeak ez duke alde onik baizik : euskararen aberastasuna ikusten baita, euskalkiaren ahuleziak ere agertzen direlarik denbora berean. Eta on-gaitz horieri ohartza bezalakorik ez bide da batasunaren onaz jabetzeko. Orhoituz ere norbeiten baitan lehia baten pizteko, pindar bat aski dela zonbeit aldiz...

Zailtasunen hauen guzien erdian, badukegu helburu eder bat bederen : gure hizkuntzaren funtsaz jabetza, zahar eta gazteek, behexkundeen gainetik lan eginez.

Barkatu, Adixkide irakurtzailea, jadanik bazinazkikeenak errepikaturik eta ongi eterri HASIAN HASIn barna abiatuko diren guzieri.

Henri DUHAU

"HASIAN HASI" : passerelles pour l'euskara !

Voici donc la première partie de HASIAN HASI. Il s'agit d'une étude de la morphologie du basque de BRISCOUS/BESKOITZE. Dans ce premier tome la prononciation, la déclinaison et le verbe y sont traités d'une manière très simple et originale. Ce travail avait été réalisé en 1982 ; mais, sur le conseil de feu l'académicien Pierre LAFITTE, je m'étais attaqué tout de suite à la seconde partie (les emplois) dans le but de publier le tout en même temps.

Mais cette deuxième partie est loin d'être terminée. En outre, il m'a semblé prudent de ne pas réaliser un trop gros volume qui pourrait décourager le non initié. L'association culturelle HATSA est chargée de sa diffusion. (Tél 59 54 11 43 ou 59 54 10 44)

Plusieurs personnes ont déjà vu mon travail. A propos de ma première mouture, veuillez voir au verso la traduction des commentaires adressés par le père Pierre LAFITTE (Cf HASIAN HASI, page 120). Il était l'autorité en la matière et c'est justement lui qui a montré le plus d'enthousiasme envers mon projet !

C'est également sous sa signature (alias E.G.) que l'on trouve le petit mot suivant dans l'hebdomadaire HERRIA du 09/09/1982 : (traduction) "Henri DUHAU, en euskara, nous parle on ne peut mieux du dialecte de Briscous. Espérons vivement qu'il n'en restera pas là".

HASIAN HASI est avant tout, une première. Lourde responsabilité ! En effet, aussi ahurissant que cela puisse paraître, à ma connaissance, aucun travail similaire n'a été publié en Pays Basque nord. Au Pays Basque sud, les travaux de ce genre sont plus nombreux. Je connais bien celui publié en 1988 par la municipalité de VERGARA/BERGARA et qui traite des mêmes sujets que moi : prononciation, déclinaison, verbe, mais avec un lexique et un très long chapitre sur la botanique en couleurs SVP ! En Navarre également plusieurs parlers ont été étudiés et publiés récemment.

Pourquoi ce vide linguistique, ici, dans ce domaine, et qui est si regrettable ? A mon avis la raison principale est que les plus grands défenseurs de la langue basque ont toujours eu la HANTISE DES VARIANTES DE L'EUSKARA ; en encourageant les dialectes, ils craignaient que l'unification du basque ne puisse jamais se faire.

Moi-même, défenseur acharné de l'«euskara batua» (langue basque unifiée) j'ai éprouvé longtemps un doute. Mais, comme je le dis à la page 154 (1er et 2ème §), ces craintes ne sont plus justifiées : en 30 ans, le basque unifié a gagné sur tous les terrains, littérature, école, presse, etc... et, aujourd'hui, personne ne remet en cause sa marche en avant.

Bien au contraire, il est temps d'enrichir le «batua» par les apports des dialectes. Et peut-être qu'en ce qui concerne le Pays Basque nord, il ne faudrait pas aller trop vite vers ce «batua» pour éviter une coupure entre les militants basquisants et les autres ; coupure qui serait désastreuse pour l'avenir de l'euskara.

Un effort sans précédent est fait pour l'enseignement du basque dans les écoles. De très bons résultats et de véritables espoirs sont nés surtout autour de SEASKA, mais aussi avec IKAS-BI et les écoles privées.

Mais à mon avis "l'environnement" ne suit pas et pourtant nous savons que l'école, seule, ne pourra jamais maintenir vivante une langue ; malgré l'énorme succès remporté aussi par les radios d'expression basque et le dynamisme d'AEK, dans la vie sociale et familiale, la pratique du basque continue de baisser. Il nous faut réagir à tout prix !

Il y a longtemps que j'ai constaté comme un fossé entre ceux qui apprennent le basque et les bascophones de naissance ; alors qu'ils devraient au contraire s'entraider. HASIAN HASI voudrait donc encourager en premier lieu les bascophones de naissance à faire un effort pour approfondir ce qu'il connaisse déjà mais sans en avoir pleinement conscience.

Car, il faut le reconnaître, il n'est pas toujours facile de passer des formes parlées à la forme littéraire. Inversement, il voudrait aussi aider les nouveaux euskaldun à mieux comprendre les anciens. Marie-Jeanne MINABERRY m'a dit : "ceux qui apprennent l'euskara devraient lire votre travail, pour s'initier un peu à cette prononciation courante". Il est certain, en effet, qu'il y a là des difficultés qu'il ne faudrait pas négliger et, HASIAN HASI, voudrait établir quelques passerelles entre les anciens et les nouveaux, en espérant que d'autres vont parfaire - avec les moyens audio, notamment - ce qui n'est qu'une ébauche.

Mettre en valeur les parlers locaux en faisant toucher du doigt les extraordinaires richesses qu'ils recèlent : LES BASQUES NE SAVENT PAS CE QU'ILS SAVENT et, vu l'environnement francisé à outrance, comment voulez-vous faire aimer et transmettre l'euskara à nos enfants si nous ne sommes pas capables de donner la moindre explication quant à son contenu ?

Que ceci soit donc clair : HASIAN HASI n'est pas destiné aux scientifiques, ni aux philologues. Ce n'est pas un travail de linguiste mais celui d'un militant basque qui souffre cruellement de voir le recul de l'euskara y compris dans son village natal qu'il a connu, jadis, entièrement bascophone.

Malgré toutes les difficultés que l'on peut rencontrer en la matière, il a voulu faire part de sa petite expérience. L'idée serait que le maximum de personnes puissent se mobiliser autour de projets simples au départ, recueils des traditions locales, des légendes, pour aller, petit à petit, vers une monographie du village et de son parler.

Tout doit être prétexte pour éveiller et aller vers une PARTICIPATION beaucoup plus large des Basques en mettant en valeur, par l'écriture notamment, ce qu'ils connaissent déjà. Je pense que ce qui a été fait au cours de la semaine culturelle d'ARBONNE/ARBONA, va dans ce sens.

En effet, seule une large participation pourra empêcher que l'euskara ne devienne une langue apprise à l'école mais qui ne serait plus pratiquée que dans les messes, kantaldi, théâtres et pastorales.

Aujourd'hui on parle beaucoup de patrimoine à conserver. Mais les parlers locaux ne sont -ils pas justement les plus beaux fleurons de ce patrimoine ? A côté d'un basque littéraire qui serait commun à tous, n'y aurait-t-il pas de place pour un langage plus familial et convivial, ce que sont justement ces savoureux parlers dont les racines plongent dans la nuit des temps ?

Bien que la comparaison ne soit pas bonne, les français, eux, ont leur argot et il est tellement ancré dans la vie de tous les jours qu'il est parfois plus expressif que la forme littéraire... Par exemple, le tutoiement basque est en train de tomber en désuétude alors que c'est un joyau de notre langue multi millénaire !

Bref, les traditions orales sont vouées à disparaître si elles ne sont pas relayées par l'écriture. D'où ce travail.

Dans HASIAN HASI, derrière le parler, j'ai voulu mettre aussi quelques visages. Ainsi, des photos, que je crois belles, et quelques évocations caractéristiques de BRISCOUS/BESKOITZE viennent-elles adoucir quelque peu l'austérité des multiples tableaux verbaux et autres ; mais en fait cette partie là a surtout pour but de suggérer quelques petites pistes de travail...

Amitiés et bienvenue, donc, à tous ceux qui enjamberont hardiment cette passerelle entre les anciens et les nouveaux euskaldun, pour assumer ensemble notre part de responsabilité face à l'avenir de l'euskara.

Henri DUHAU

HASIAN HASI Beskoitzeko euskara (1993) Henri Duhau

BESKOITZE 1993-10-16 (11 : 00) / BRISCOUS le 16 Octobre 1993 (11 h 00)

- Aitzin solasa : Auxtin ZAMORA
- Beskoitzeko Euskara : Henri DUHAU

Gehienak nihaurk gonbidatuak. Han zirenak bai eta ezin etorria jakinarazi dutenak :

Etxetik :	Herriz kanpotik (de l'extérieur) :
<u>Etxetik :</u>	
Battitta DUHAU	Piarres CHARRITTON Euskaltzaina
Marie-Jeanne BERHOCOIRIGOIN	Emile LARRE Euskaltzaina
Martxela SABAROTS	Xipri ARBELBIDE Euskaltzain Urgazlea
Janbattitt SABAROTS	Roger IDIART Euskaltzain Urgazlea
Xabi IRIGOYEN	Lucien ETCHEZAHARRETA Egunkaria
Peio IRIGOYEN	Beñat AMESTOY Etxebeltz marrazkilaria
<u>Herritik (du village) :</u>	Claudine LERALU Insp. Hon. Education Nationale
Jean FALAGAN Auzapeza	Isabelle LICHAU Inspectrice Education Nationale
Jean THICOIPÉ Auzapez-laguna	Filipe GOYHETCHE SEASKAren Lehendakaria
Michel OSPITAL kontseilukoa	Léopold DARRITCHON Conseiller Général
Jean-Bap. LARROQUE kontseilukoa	Isabel AJURIAGERRA LARRONDE Eusko Ikaskun.
DUBROCQ (semea) kontseilukoa	Jean-Claude LARRONDE historigilea
La Secrétaire de Mairie	Koldo ARTOLA "Aranzadi" taldekoa Donostia
HOURQUEBIE Jaun Erretora	ARTOLA anderea
Michel ALDACOURROU	Filipe LACARRA Azkaine
Alberte AMESTOY	Anita LACARRA Azkaine
Pierre AMESTOY "Margola"	Pantxo AZARETE Azkaine
Marinette BIDART	Graxi SOLORZANO AZARETE Azkaine
Paul BISCAR	Michel JORAJURIA Senpere Larreluzea
Antoinette CAMINO	Auxtin ZAMORA Senpere (<u>aintzin solasaren egilea</u>)
Piarres DANTIN	Jojo LAHETJUZAN Senpere
DANTIN anderea	Panpi ERREMUNDEGUY Senpere
Katixa DUBARBIER BORDA	Pantxika ZUBIRIA Uztaritze
Jean-Cyprien EYHERABIDE	Jean HIRIART Sara
Beñat EYHERABIDE	Jean-Pierre LARRAMENDY Hazparneko Axuanta
Marc EYHERABIDE	Gilbert DESPORT « EKAINA » aldizkaria
Maite FERASSE MAILHARRANCIN	Marianne JOLY « EKAINA » aldizkaria
Beronika HIRIGOYEN	Jean ESPILONDO « EKAINA » aldizkaria
Lucien ITHURBIDE	
Louis ITHURBIDE	<u>Ezin jinak (excusés):</u>
Pierre LARRE Latsaga	Gracien JOCOU kontseilukoa
Jean-Raymond MAILHARRANCIN	BIDEGAIN kontseilukoa
MENDY (Roger-en semea)	Georges OSPITAL "Goxoki"
Gérard MOUSTIRATZ	Jean-Michel BARNETCHE apeza
Maryse OSPITAL	« La Semaine du Pays Basque » astekaria
Alatz ROBLES ARANGIZ	Pierre BIDART Président du Comité IZPEGI
Ugutz ROBLES ARANGIZ	Dr PIALLOUX Président d'EKAINA
Iker ROBLES ARANGIZ	Andde LUBERRIAGA Azkainenko Auzapeza
Jean-Pierre DESTRIBATS	Jean HARITSCHELHAR Euskaltzainburua

Egunkaria

1993-10-17

Euskara batua eta euskalkien oreka

Duhauk Beskoitzeko euskaraz monografia bat aurkeztu zuen atzo

Beskoitzeko Herriko Etxean atzo goizean Henri Duhauk 'Hasian hasi' bere liburua aurkeztu zuen euskara batuaren eta euskalkien ikertzeko eta erabiltzeko behar gorria aipatuz. Gai horretaz gogoetak bultzatu nahi dituenak hizkuntza aberats eta herritarren beharrak azpimarratu zituen.

ETYEZAHARRETA / BESKOITZE

Irkus Robles-Arangizek berak asmatu Beskoitzeko armaria aurkeztu aurretik, Henri Duhau senpertar baina jatorriz beskoitzarrak 'Hasian hasi' 1982ean egin zuen lana berriki liburu bilakatuaren lehen zatia aurkeztu zuen. Leizaragaren herrian hitza erdaraz hartzeaz lotsatua zela agertu zuen Jean Falagan auzapezak, jendea eta liburu egilea agurtuz.

Auxtin Zamora, Hatsu elkarteko zuzendariak azaldu zuen liburuaren argitalpen horren egitearen «ohore handia» eta Duhauk «bere euskara miraila bezala erabil zuelakotz bere barnearen bilatzeko».

Henri Duhauk bere liburua «jarraipen» gisa aurkeztu zuen. Bere nahikaria «ideia batzuen eskaiztea gogoetatuak eta eztabaidatuak izateko», agertu zuen. Bere liburuaz ez hainbat hitz eginez honek dakarren gogoeta nagusia hargaitz zehaztu zuen: euskalkien baloratza nolazpait eta euskalduntasunaren iturri premiazko gisa konsideratze eta erabiltea.

Inolaz ere euskara batuaren beharra zalentzan jarri gabe «30 urte hauetan gainetik akuilatu zorionezko urratsak» aipatu zituen. Baino orain ordu zela «berheretik abiatzea» berriro zehaztu zuen. Zioenez, jende 'xehearen' jakintza aipatzean «ez dakigu zer dakigun» eta «dugun aberastasunari ohartu behar da». Oharpen nagusia egin zuen: «Eskola ez da aski mintzairaren salbatzeko» eta «euskarra mintzatua beharrezkoa da».

Henri Duhau eta Jean Falagan auzapeza.

L. E.

**BESKOITZEKO
EUSKARA
ABERATSA** Duhauk 156 orrialdetan plazaratu ditu 'Hasian hasi' liburuan bere ikerketen emaitzak. Bere lanaren zatiak dira: ahoskatzea, deklinabidea eta aditza. Euskaren bilketa luzea egin zuen urtez urte, hor klasmendu batekin agertua. Nahiz bere burua ez daukan hizkuntzalarriztak lan sakona egin du, Lafitzenak horren bururatzera lajundurik.

Liburuaren azken partean do-

kumentu batzuk azaltzen ditu: Beskoitzeko historiako pertsonaiak, gutunak edo herritar, etxe edo hilarien argazkiak. Taula asko dauzka liburuak. Beskoitzeko euskarak forma bereziak dauzka, bai hiztegi bai aditzaren erabilieraren aldetik.

Hikako formei toki berezia eman die. Hauen galtzeak guztiz kaltegarri dauka cuskaren aberastasunarciztat. Beskoitzarrerik aparte atsegin handirekin irakurtuko dute askok.

HASIAN HASI saigai da 80 liburetan :

- Beskoitzen, plazako 3 saltegitan
- Baionan, ZABALen 52, Panneau karrika
- Baionan, JAKINen 8, Foch egoitzategia
- Miarritzen, EKIn 21, Verdun etorbidea
- Hazparnen, AMESPIL-FONTAN saltegian
- D.Lohizunen, OPTIQUE VERCLAIR 6, Thiers karrika
- D.Garazin, Librairie de Navarre // Maison de la Presse
- Maulen, BELATXA liburutegian

HASIAN HASI etxerat ukain dezakezu. Igor 100 librako txekea helbide huntarat :

HATSA elkartea "Altziburua"
SENPERE 64310 ST-PEE-SUR-NIVELLE

T 59 54 11 43 edo 59 54 10 44

Hegoaldean ikus ZABALTZENekin T (43) 31 03 01

SUD OUEST

1993-10-25

BRISCOUS

CULTURE

Un livre, un blason

Henri Duhau, Irkus Robles, à l'honneur. Ils ont contribué avec un livre et un blason à enrichir le patrimoine local

M. Falagan, maire de Briscous, accueillait toutes les personnes venues assister à la présentation du livre « Hasian Hasi » et du blason de Briscous. Toutes les associations de Briscous sont représentées ainsi que bon nombre d'associations basques.

Le président de l'association Hatzsa, Auxtin Zamora, précise que Henri Duhau a travaillé pendant douze ans à l'élaboration de « Hasian Hasi », sur le « parler basque à Briscous ». Son objectif rejoint celui de l'association c'est-à-dire d'apprendre à se connaître soi-même. En cela, la langue dans laquelle on s'exprime est le miroir pour approfondir son espace intérieur. Aujourd'hui, la langue basque est particulièrement à l'honneur par le biais de cette recherche personnelle.

Henri Duhau remercie la municipalité pour son accueil bienveillant et attentif. Il débute son propos par une brève comparaison avec la mise en place du groupe folklorique Oinak Arin dont on connaît la réussite qui aborde le contenu du livre sans toutefois amorcer le débat qui en découle.

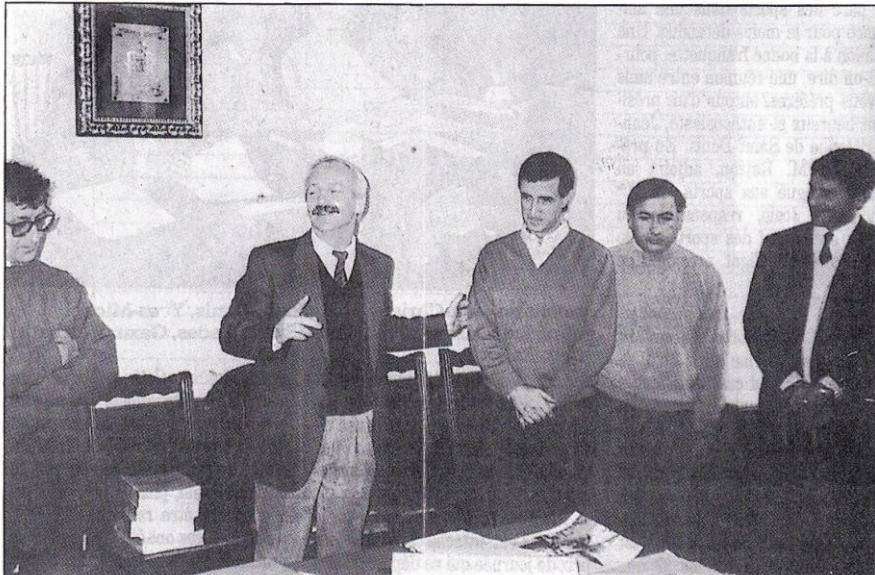
C'est l'association Hatzsa qui est chargée de la diffusion du livre « Hasian Hasi », un premier livre du genre à être publié au Pays Basque Nord. Au Pays Basque Sud, par contre, plusieurs parlers ont été recueillis et publiés.

En trente ans, le basque unifié a parallèlement gagné du terrain. Le basque, certes, progresse dans les écoles publiques et privées, la radio basque est un succès mais Henri Duhau demande aux familles de réagir pour que le basque soit pratiqué en famille afin de garder à cette langue tout son dynamisme.

L'auteur expose ensuite une autre difficulté rencontrée avec le passage du langage parlé au langage littéraire. C'est, par exemple, pour certains lecteurs, « Euskaldun berri » « nouveaux Basques », la difficulté de lire des articles du journal « HERRIA » qui conserve le basque populaire. Mettons en valeur les parlers locaux, monopolisons un maximum de personnes pour recueillir contes et récits basques ! Telle est l'invitation qu'il a lancée avant de conclure en demandant à chacun d'assumer sa part de responsabilité dans l'euskara.

UN BLASON AUSSI

Irkus Robles appartient à une famille basque émigrée en Pays Basque Nord pendant la guerre, sous le régime du général Franco. Il vit actuellement à Bilbao mais sa famille est propriétaire du restaurant Ame Lur, sur la route de l'Enseigne, au village.

Le maire, au centre; à droite, MM. Duhau, Robles, Darritchon, conseiller général, (Photos * SO *)
À gauche, Irkus.

L'assistance applaudit

Respectant les règles de composition d'un écusson, Irkus Robles s'est inspiré de l'histoire locale pour son œuvre. On y trouve : le lion bleu, insigne des Gramont. Il représente l'air, la justice, la délicatesse, la piété; l'encrier-plume rouge : il évoque Joanes Leizarraga, écrivain de Briscous, la force, la qualité, l'honneur; la tour dorée : en vert pour

les Salines. Elle traduit notamment l'idée d'abondance, d'amitié et de culture. Six gerbes d'ajoncs symbolisent les six quartiers de Briscous. Le pourtour en argent représente la pureté et la loyauté.

L'auditoire applaudit les deux artistes pour exprimer sa reconnaissance. L'émotion est discrète mais profonde.

Chaque Basque, ce jour-là, se sent un peu plus fier de ses racines, chaque Basque a conscience que ce 16 octobre 1993 est une journée pour promouvoir la langue du pays. M. Falagan exprime ce sentiment dans ses remerciements en précisant que Henri Duhau et Irkus Robles sont l'honneur de Briscous.

EKAITZA

Euskal Hizkuntza

"HASIAN HASI"

"HASIAN HASI...", Henri DUHAU, sortzez beskoitzarrak, Senperen bizi denak, euskaldun berri eta zaharren lokarri izan daitekeen liburuxka bat proposatzen dauku.

Henri DUHAUK, liburu hortan, Beskoitzeko euskara bildu du eta euskara batuko formekin parekatu. Erakutsi nahi laukuke, ahozkatze legeak ezagutuz geroz gure mintzaira ez dela euskara literariotik iduri bezain urrun.

Beraz, euskara zure ama hizkuntza balin baduzu, eta batere ez bazara alfabetatua, lantto balios horrek gaurko idatzien (HERRIAtik hasiz, EGUNKARIA-raino) hobeki konprenitzen laguntzen ahal zaitu, denbora berean, euskaraz idazteko beharrezkoak diren oinarrizko legeak erakutsiz.

Euskaldun berria bazara berriz, herriak mintzo duen hizkuntza bizi eta aberats horren konprenitzen lagunduko zaitu; bidenabar, klaseetan ikasten dituzun batuko formen Iparraldeko kideak zein diren erakutsiz.

Nahiz eta Beskoitzeko euskara den ikertzen, Garaziko XU-kazko formen eta Iparralde hontan xuhurtzen ari zaizkigun HI-kazko formen konprenitzeko eta ikasteko ere baliagarri izan daiteke.

Beraz, zu, edozein xokotan sortu zaren euskaldun zaharra, eta zu, euskara ahal bezain herrikoi eta aberatsa ikasi nahi zenukenean euskaldun berri suharra, zoazte "HASIAN HASI..." Henri DUHAU-ren lantto horri soño baten egiterat zinez balio baitu...

1993-11-18

Maialen Hiribarren Iriart-ek idatzia eta biziki gustatu zitzaidana. H.D.

IKUSKIN S.L.

1993-11-23

Paseo de los Arbustos, 2
Tfnos.: 21 75 43 - 21 93 22
P. Kutxa: 1.157
20009 - DONOSTIA

BALINDA telebista-programa egiten ari garen taldearen partetik eskerrik zinezkoenak azaldu nahi dizkizugu zure jarrera zintzoa ikusiz.

Ziur gaude euskararen inguruan burutzen ari garen saio horrek ez lukeela muinik eta funtsik zuen laguntzarik gabe.

Une gozo eta aberasgarria igaro dugu elkarrekin. Aurrerantz eman ditzakeen fruituak ikusi ahal izango ditugu.

Euskararen mesedetan izango delakoan eta berriz ere gure esker ona agertuz agurtzen zaituztegu.

Ez adiorik.

Sin: **ANDONI EGANA**

BALINDAren zuzendaria.

1994ko apirilak 7, EUSKAL TELEBISTAn, ene biziko orhoitzapen hoberenetarik bat : Andoni EGAÑA, 1993ko bertsolari txapelduna, HASIAN HASI eskuetan daukala ene galdezkatzen ari « Balinda » deitu emankizunean. (Emankizuna zenbait aste lehenago grabatua izana zen)

Henri DUHAU
Mariatorenea
SENPERE
59 54 10 44

1994eko apirilak 14

Andoni EGAÑAri bai eta
BALINDAkо arduradunei

Adixkideak,

Ez nagoke milesker bero bat bederen bidali gabe, Euskal Telebistan Beskoitzeko euskarari ireki diozuen leihorentzat. Bertzalde, guziz zoriontsu izatu naiz zuen artean halaxeko ongi etorri goxoa egin didazue-eta.

Horrengatik, nahi nuke erantsi zuen laguntzaile nengo keela Iparraldetik xehetasun edo argitasun baten ondotik ibiltzea gerta balekizue ; ene ahalen (laburrak, baina) arabera saiatuko nintzateke erantzuten : eta atseginez gainerat !

Oroitzapenik hoberena daukadala, Adixkideak, bihotzetik agurtzen zaituztet.

ÉVÉCHÉ DE BAYONNE

25/11/93

Henri DUHAU adixkidea,

Zure lan xoragarriarentzatene eskerrak hasian-hasi bihurtu banizkizu, ez nuen holako beranta bilduko !

Bai zinez eskerrak, Henri DUHAU ! Harriturik nago zure lanaren aintzinean ! Nun hatzeman duzu ainzinarik aski holako ikerketa xehe eta jakintsunen egiteko ?

Ori, biba zu ! Zinez zure lana interesgarria da. Irakurtzean, behin baino geiagotan Arnegiko eskuara jin zaut gogorat... Han ere balitazke berezitasunak agertzeko!

Gu Xu hortan loriatzen baigira, beharrik ez duzu sobera mesprexatu (p.122) Mendiboure apezak egiten duen bezala... haur gaizki-ikasien moldea dela erranez !!

A Batua Batua ! Ni ere beldur niz ipar-aldeko euskaldun frango izitzen dituela, eta estakuru horrekin urrunduko direla oraino geiago euskaraz mintzatzetik.

Denek behar ginuke Batua konprenitu, bainan, denbora berean, zertako ez bakotxak mintza bere euskalkia?

Badakit ez girela denak iritzi bereko ponduhortan.

Dena den, goresmenak zuri egin duzun lan baliosarentzat eta eskerrak eni igorririk.

Izan untsa, Henri. Ene goraintziak Andreari, Amari eta zuhauri bihotz-bihotzetik

Joseph CAMINO

EUSKAL LIBURU ETA DISKO AZOKA

Le livre basque a tenu salon

Le livre et le disque basque ont obtenu un succès inégalé à Durango. Ils offrent l'image d'un véritable foisonnement

Anne-Marie Bordes

Quatre jours de salon, sous le toit du marché de Durango transformé en ruche littéraire... La petite ville de Biscaye est à peine revenue de l'énorme succès obtenu par Durango-ko Euskal liburu eta diskoko azoka. 28 ème édition.

Qu'ils sont loin les débuts en pleine époque de censure franquiste ! L'édition basque avait alors toutes les peines du monde à s'affranchir du carcan dans lequel elle été tenue, à s'affirmer dans les vitrines, mais aussi au sein de la société. Elle y est finalement parvenue au prix de gros efforts financiers, sous-tendus par une passion qui n'a jamais cessé de s'affirmer. Le résultat est impressionnant : des centaines de couvertures et de titres plus chatoyants les uns que les autres. Ils se bousculent sans fâcons, dans les registres les plus différents. Durango favorise en effet les appartenements les plus incongrus : le dernier Miguel Indurain dans son maillot jaune (édité chez Elkar en espagnol et basque) côtoie ainsi l'éternel Barandiaran, la série des magazines Xirixta édités par l'Institut Culturel Basque et les titres très politiques du mouvement en faveur de l'amnistie. Pour ne citer que ceux-là... Mais tout l'intérêt de Durango est la justement.

SE VENDRE

Faire salon à Durango c'est s'installer en toute simplicité dans l'un des 190 stands dressés côté à côté, dans un espace plutôt réduit qui s'est avéré trop exigu. C'est y passer quatre jours entiers, se prêter au

jeu des questions incessantes du visiteur qui veut tout savoir, séduire le curieux et l'inviter à se laisser tenter... Faire salon se résumera donc à deux fonctions essentielles : se faire connaître et se vendre. Si l'on en croit le bilan dressé par l'un des responsables de l'organisation, le montant des ventes réalisées en quatre jours aurait d'ailleurs atteint les 100 millions de pesetas !

Durango ne paraît pas avoir subi les effets de la crise. Ce que l'on confirme à l'Institut Culturel Basque présent aux côtés d'autres éditeurs issus des trois provinces du Nord, Maiatz et Seaska notamment. Une quarantaine d'abonnements nouveaux pris par Kirrixta dont on peut dire qu'il s'est d'ores et déjà fait un nom même s'il lui faut absolument élargir son audience pour survivre. [Une cinquantaine de Hasian Hasi, ouvrage très spécialisé signé Henri Duhau, qui a séduit autant de spécialistes de la langue pure.] En un mot, une présence du Pays Basque nord plus large qu'à l'habitude, palpable aussi dans le volet musical : les groupes rock (Txakun, Mister Sagnak et Kefiu...) se sont aussi bien vendus.

Les trois provinces n'en font toujours pas moins figure de cousine pauvre aux côtés du Pays Basque Sud dont l'exubérance est impressionnante. Mais elles existent !

812 TITRE INÉDITS

La littérature enfantine occupe une très large place dans ce foisonnement. Colorée et enjouée, elle a fait un bond considérable au cours des dernières années. L'encyclopédie en édition de luxe, se décline elle aussi, sous toutes les formes ! En espagnol chez Amaia avec « La gran

encyclopedia vasca ». En basque chez Elhuyar, avec un dictionnaire encyclopédique « Hitzegui entziklopedikoa » ou encore chez Eusenor avec « Gazteen entziklopedia »...

Elle fait figure d'investissement, on l'achète bien souvent à température. Soucription est lancée par Etor pour les volumes 6 et 7 de « Euskaldunak, la etnia vasca ». La bayaru poursuit sur sa lancée dans la série Etniker. Les dictionnaires jouent des coudes également : deux titres ont encore fait dernièrement l'objet de présentations officielles à Bayonne.

812 titres nouveaux et 48 disques ont envahi les étals en cours d'année ! L'œil finit par se perdre à Durango ! Benito Lertkundi en tous cas n'y est pas passé inaperçu avec son petit dernier CD au bras. Le duo Artola-Zubiria lui, y a fait ses adieux. Marie-Louise Legorburu de Hendaye, a profité de l'occasion pour entrer dans le monde de l'écriture basque avec son premier roman en euskara : « Zozoa kanta », évocation de la vie paysanne en Labourd. Sorti des presses à la veille du salon...

Une bousculade titres nouveaux et... anciens
(Photo Christian Borderie)

ÉRUDITION

Dictionnaires et bibliothèques

A faire entrer dans sa bibliothèque de fin lettré... les trois dictionnaires récemment parus. Commençons par par la version française du « dictionnaire illustré de mythologie basque » de Barandiaran (chez Elkar, 170F).

Il faut remercier Mikel

toujours sans aucune ouverte supériorité, ce qui fut la religion des anciens basques et leur conception du monde, l'une et l'autre profondément enracinées dans la nature, ses mystères et ses cycles naturels.

Mais Barandiaran était avant tout un savant qui ne

peuvent rates, rec et now mentalité qui peu région a ronie à l' tique à la A lire toutes c d'anthro

SUD OUEST 1993-12-08

« Une cinquantaine de Hasian Hasi, ouvrage très spécialisé signé Henri Duhau, qui a séduit autant de spécialistes de la langue pure »

En 1993, Hasian Hasi a donc été le livre d'Iparralde le plus vendu et je ne suis resté que deux jours seulement au lieu des 6 que durait la Foire du livre de Durango. Gros succès donc. Les acheteurs étaient presque tous biscayens. H.D.

HENRI DUHAU - "Hasian Hasi"

Le 16 octobre 1993 était jour de fête à BRISCOUS, en effet, ce matin là deux BESKOISTARDS étaient à l'honneur. Nous avons déjà parlé d'IRKUS et du blason qu'il a offert à notre commune qui possède désormais ainsi un signe de reconnaissance. Le second et non le moindre était Henri DUHAU qui reste bel et bien un enfant de notre commune même s'il a émigré du côté de Saint Pée/Nivelle. Il était donc la encore question de culture puisque Henri venait "chez lui" présenter "HASIAN HASI" le livre qu'il a écrit sur le "parler basque à Briscous".

Auxtin ZAMORA, le Président de l'association HATSA qui est chargé de la diffusion du livre d'Henri nous a rappelé que celui-ci avait travaillé douze années durant à l'élaboration de cet ouvrage. Ce faisant, il a rejoint dans son objectif celui de cette association qui est d'apprendre à se connaître soi-même. La langue dans laquelle on s'exprime est le miroir pour approfondir son espace intérieur.

Aujourd'hui la langue basque est particulièrement à l'honneur par le biais de cette recherche personnelle.

Si "HASIAN HASI" est le premier ouvrage de ce type à être publié au Pays Basque Nord il n'en est pas de même dans les provinces du sud où plusieurs parlers ont été recueillis et publiés.

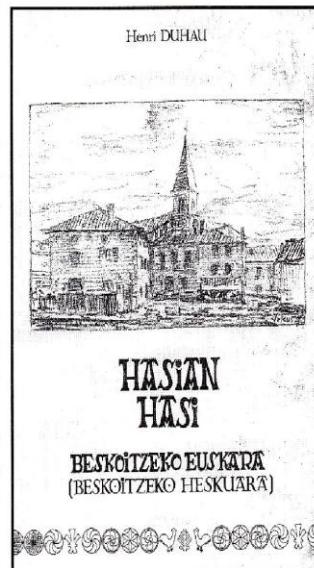
En trente ans, le basque uniifié a gagné du terrain. Le bas-

que, certes, progresse dans les écoles (publiques et privées), la radio basque est un réel succès mais Henri DUHAU demande aux familles de réagir pour que le basque soit pratiqué en famille de manière à garder à celui-ci tout son dynamisme.

Il évoque également les difficultés occasionnées par le passage du langage parlé au langage littéraire. C'est par exemple pour certains lecteurs "ES-KUALDUN BERRI" "nouveaux basques" la difficulté de lire les articles du journal "HERRIA" qui conserve le basque populaire.

Mettons en valeur les parlers locaux, monopolisons un maximum de personnes pour recueillir contes et récits basques ! C'est à cela qu'HENRI DUHAU invite les gens de notre pays, il demande à chacun d'assumer sa part de responsabilité par rapport à l'Euskara.

**Bulletin
municipal
de Briscous
Mars 1994**

Onura Publikoko aitormena:
E.H.A.A.ko Urriaren 16ko 280/1990 dekretua

General Concha, 25-6.º 48010 BILBO
Tfnoa. eta Faxa: (94) 421 71 45

Henri Duhau
Quincaillerie Droguerie Ménage
64310 Senpere

Bilbo, 1994.eko martxoaren 24a

Jaun agurgarria:

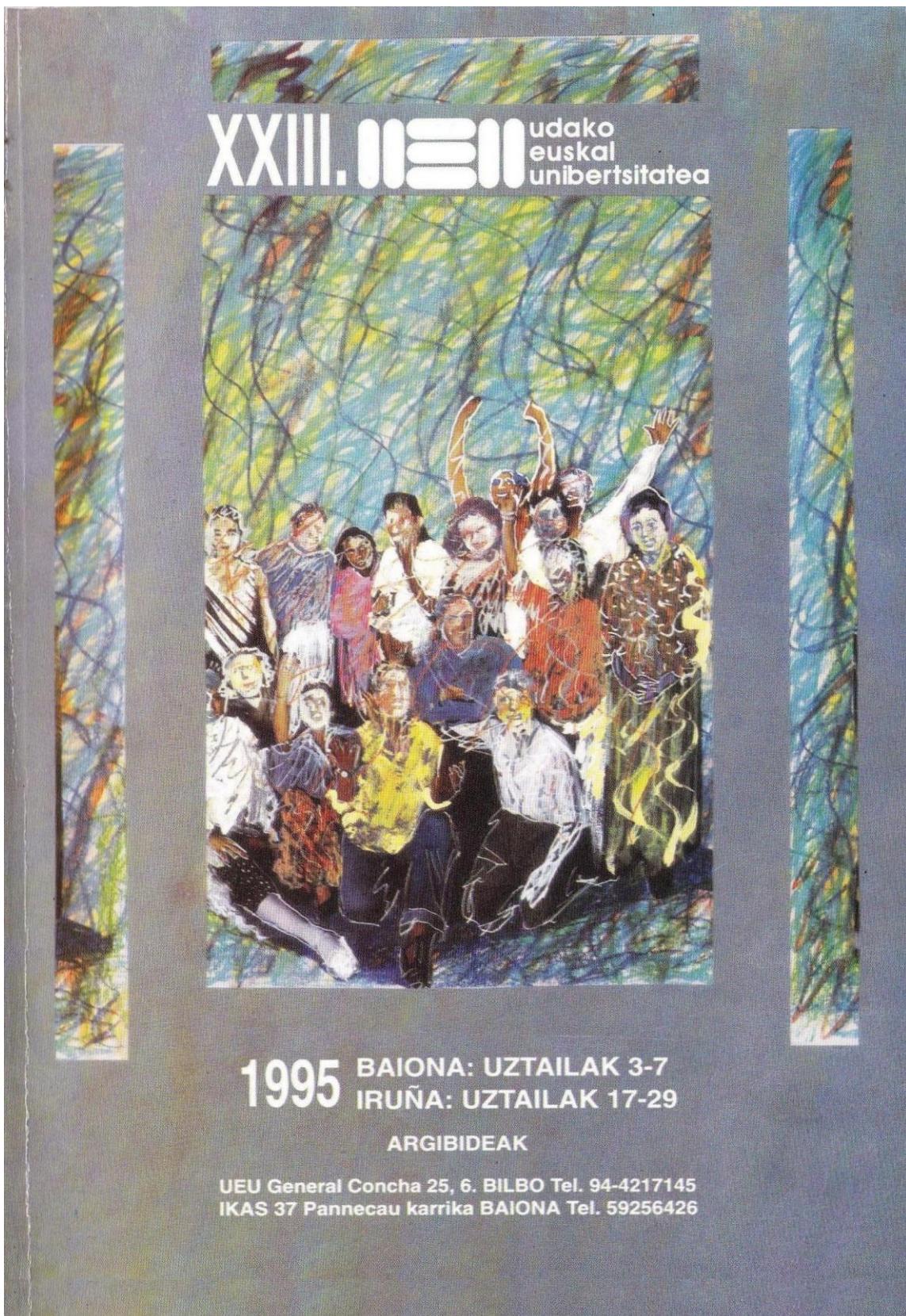
Udako Euskal Unibertsitatearen XXII. Udako Ikastaroen barnean LINGUISTIKA ikastaroa antolatu dugu eta dakizunez, zure hitzaldia uztailaren 18an izango da arratsaldeko 4,30etan.

Eskertuko genizuke zure hitzaldiaren laburpena, berantenez, maiatzaren 15erako bulegora bidaliko bazenu. Gure helbidea ondokoa da:

UEU. Linguistika Saila
General Concha 25, 6.
48010 BILBO

Besterik gabe, har ezazu gure agurrik beroena.

LINGUISTIKA (Uztailak 17/21)

Hizkuntzalaritza automatizatua, metodologiak eta hizkuntz ereduak

Programa 4 ardatzen inguruan bildu da:

- a) Euskal ikerketaren egungo egoera. Euskarari buruzko ikerketen norabidea zein den azalduko da beronen bidez. Atal honetan urte honetan burutu diren tesiak aurkeztuko dira batik bat: Adolfo Arejika (Mogel: bizkaieraren eredu literarioa), Ander Ros (Aditz-sistemaren sorrera), J.M. Azurmendi (Goiherriko euskara), N. Etxeberria (Sabaikuntza) eta J. Arretxe (Basauriko euskara). Atal honetan aipatu behar da baita I. Gamindek aurkeztuko duen "Euskal azentu moldeez" gaia.
- b) Bigarren ardatza hizkuntzalaritza automatizatua da. Bi ikastaldi aurkeztuko dira atal honetan: Elhuyar, UZEI eta Informatika Fakultateko irakasleen artean aurkeztutako ikastaldi interdisziplinarioa batetik, eta J. Aurnagek aurkeztuko duena bestetik.
- c) Hirugarren ardatzean monografietan erabiliriko metodologia azalduko da: H. Duhau (Beskoitzeko euskaraz), A. Errazti (Iurretago euskaraz), J.L. Ugarte (Legazpiko euskara), J.A. Uriarte (Fruizeko euskara), K. Artola (Aspirotzeko euskara).
- d) Azken ardatza hizkuntz ereduei buruzkoa da. Egun osoa eskainiko zaio gai honi: goizez egile desberdinek burututako txostenak aurkeztuko dira; arratsaldez txosten hauen inguruko eztabaidea gauzatuko da.

Programa, ikus daitekeenez, hizkuntzalaritzan aditua den ororentzat da burutua. Unibertsitate desberdinek udako ikastaro gisa zuzendutako gaien antzerakoa gertatzen da.

Jadanik euskal filologia ikasketak amaituta dituztenak eta euskarazko klaseak ematen dihardutenak (institutu, AEK,...) batetik eta euskal filologia ikasten dabilzanentzat bestetik dago zuzenduta Hizkuntzalaritza Sailak prestatu duen egitamua.

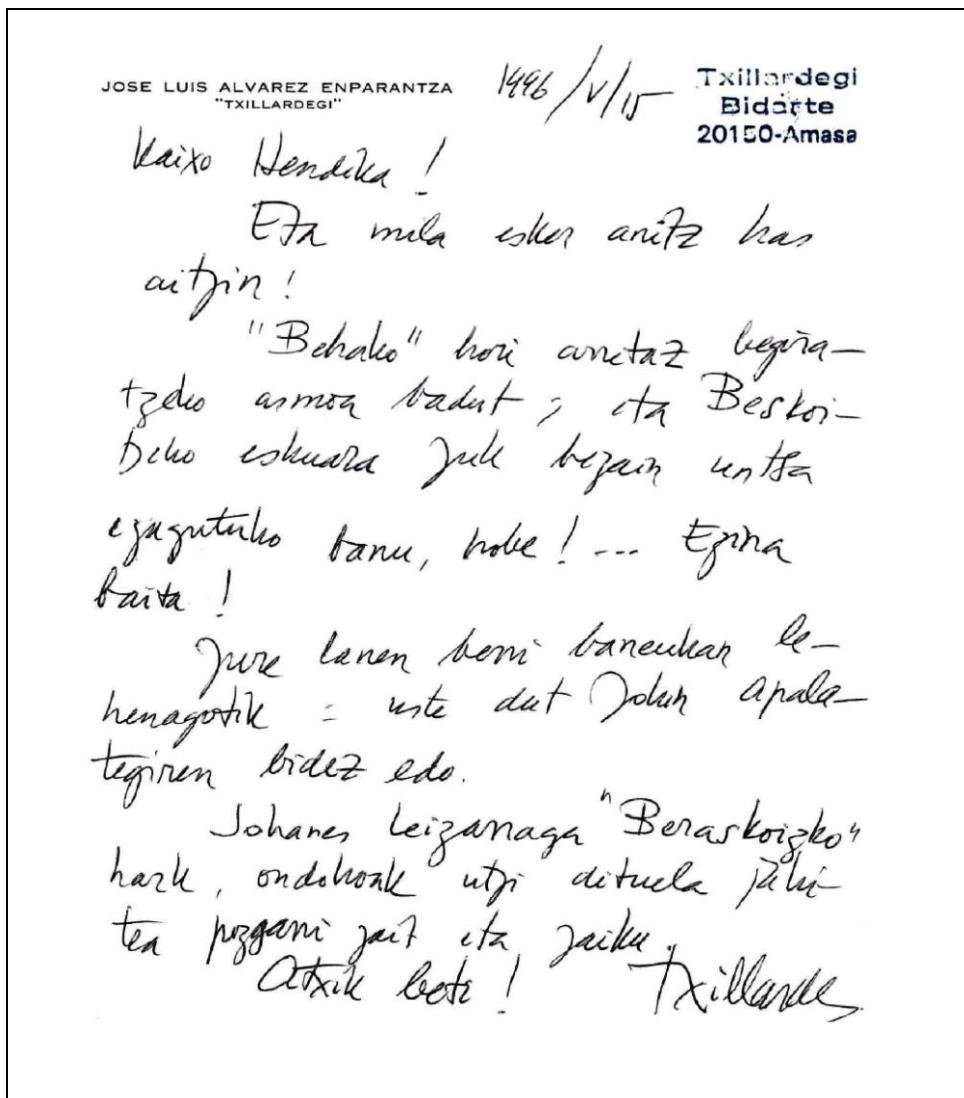
PROGRAMA:

Uztailak 17: 4'30etatik 6'30etara

Beskoitzeko euskaraz
Henri Duhau

Uztailak 18: 9'30etatik 11'30etara

Hizkuntzalaritza automatizatua
Elhuyar, UZEI eta Informatika Saila

JOSE LUIS ALVAREZ ENPARANTZA
« TXILLARDEGI »

1996-V-15

Txillardegi
Bidarte
20150 AMASA

Kaixo Hendika !

Eta mila esker has aitzin !

« Behako » hori arretaz begiratzeko asmoa badut ; eta Beskoitzeko eskuara zuk bezain untsa
ezagutuko banu, hobe ! ... Ezina baita !

Zure lanen berri baneukan lehenagotik : uste dut Jokin Apalategiren bidez edo.

Johanes Leizarraga « Beraskoizko » hark, ondokoak utzi dituela jakitea pozgarri zait eta
zaiku.

Atxik beti ! Txillardegi

2010

Bilbao, irailaren 6a

Henri jaun agurgarria:

Lehenik eta behin nire izenaren aurkezpena egingo dut. Jabier Kaltzakorta naiz, Deustuko unibertsitateko irakaslea. Aspaldian ari naiz euskal kantzaharrak ikertzen, eta euskal kanten artean balada edo kanta narratiboak. Zugana jotzen dut Beraskoitzeko ume zarela eta euskaldun on bezala ere horretako jakituriak hornitua zaudelako. Tradiziozko kanta-kaietako gaganak baduzu. Zurekin hitz-ordu edo gitza bat izan dezaket Senperen.

Asko eskertuko nuke izkiriaturiko bazeint.

2010. Bilbao irailaren 6a.

Henri jaun agurgarria :

Lehenik eta behin nire izenaren aurkezpena egingo dut. Jabier Kaltzakorta naiz, Deustuko unibertsitateko irakaslea.

Aspaldian ari naiz kanta zaharrak ikertzen, eta euskal kanten artean balada edo kanta narratiboak.

Zugana jotzen dut Beraskoitzeko ume zarela eta euskaldun on bezala ere horretako jakituriak hornitua zaudelako.

Tradiziozko kanta kaietako ezagutza baduzu. Zurekin hitz-ordu edo zita bat izan dezaket Senperen. Asko eskertuko nuke izkiriaturiko bazeint

1925. Beskoitzeko kantorea Jean Laxalt erretoraren inguruan

1925

© Argazkia eta izenak : Alberte Irigoyen Duhau

Beskoitzeko kantorea /// 1925 /// La Chorale de Briscous

HASIAN HASI Beskoitzeko euskara (1993) Henri Duhau

Beherean jarririk			Gainean xutik
			Adrien ELISSALDE ‘Oilua’ « Makareia »
			Marial DASSANCE « Pagadoia »
Jeanne VERGES épouse Larre	LABAT épouse ?	? FORSANS	Battitta AMESTOY « Elizaldea » (*)
Hélène IRALA épouse Equia	?????	Miren IRALA épouse Curutchet	Xenartin OSPTAL ‘Zapataina’ « Jauregittipia »
Madeleine SANGLAR épouse Lasseguette	Aña ETCHEVERRY épouse Bidegaray	Marthe LABAT épouse ?	Batita BERHONDE « Pikasarria »
Mayi ELISSALDE épouse Berhonde	Léonie CURUTCHET épouse Semicourbe	Jeanne LAFOURCADE épouse Duhau	Paul GELOS
Julienne MONGUILLOT épouse Larre	Aña LARRAN épouse ?	Jeanne ELHUYAR « Uhagunea »	Abbé DUFER
Kattina BLANDY épouse Errecart	Janamari LARRAN épouse ?	Mayi AMESTOY épouse Etchevers	David AMESTOY « Etxehandia »
Luixa PEYRELONGUE épouse Bacardatz	Martxela BIDART « Mulhoa »	Mayi DARRICAU épouse Hiriart-Urruty	Jean-Pierre LARRAN « Otsokol » (mariage)
Elixabet ELISSALDE épouse Sihas	Marcelle BIDART « Donamarinea » (*)	Aña JOCOU épouse Dassance	Monsieur le Curé Jean LAXALT Errerora
Marie-Jeanne DARRICAU épouse Goyhenetche	Germaine AINCIBOURE « Plazeu » (*)	Mayi MONGUILLOT épouse Curutchet	Pierrettun « Iturbururia »
Aña DUHAGON	?	? FORSANS	?
	« Patarria »		
?	Jeanne HARGUINDEGUY épouse Forsans		?
			Raymond LISSARRAGUE « Etxexuria »
			Manex GUEÇAMBURU « Salaberinea »
			?

(*) Gazterik zentzia // Décedé(e) jeune

Eskola libroko haurrak bi errientzen artean

Beskoitze / Briscous 1950-1951

© Argazkia Lucie Etcheberry-Ithurbide. Izenak H.D.

Beskoitze / Briscous 1950-1951

HASIAN HASI Beskoitzeko euskara (1993) Henri Duhau

JARRIRIK	GAINLEAN
Germaine Larreguy Hiriarrea	Gabrielle Pecque (Errientsa)
Maite Sanglar Landagarraia	Aña Berhonde Pikasarria
Berthe Elissalde Gerezeta	Léonie Duhan Iturraldea
Alberte Berhonde Pikasarria	Georgette Darrigol Jauregia
Berthe Larrondo Halgaxuria	Marie-Jeanne Lafourcade Apzetzgia
Marthe Larrondo Halgaxuria	Suzanne Mendy Haranederrea
Yvonne Hiriberry Jelosia	Aña Hondarrague Mueska
Elisabeth Mailharrancin Plazaeu	Mayi Goyhenetche
Lucie Ithurbide Konstantinea	Mayi Larregain Irungakoborda
	Alberte Amestoy (Errientsa)

Eskola laikoko haurrak

Beskoitze / Briscous 1950-1951

© Argazkia Lucie Etcheberry-Ithurbide. Izenak H.D.

Beskoitze / Briscous 1950 -1951

HASIAN HASI Beskoitzeko euskara (1993) Henri Duhau

BEHEREAN	GAINLEAN
Pierre Verges Etxebehlera	
Jean-Bte Michelena Uharteaa	Ugutz Robles-Arangiz Lekuaderrea
Lucien Ithurbie Konstantinea	Jean-Bte Mailharrancin Plazeu
Jean Elissalde Gerezieta	François Semicourbe Larraldea
Martin Camino Piunea	Beñat Etchart Mentakoborda
René Itoitz Larreburua	André Larre Luxutegia
André Larrondo Halgaxuria	Iker Robles-Arangiz Lekuaderrea
Bernard Ospital Etxeberria	Henri Goëthuis (?)
Jean-Paul Champs (Errientaren semea)	Paul Berhonde Pikasarria
Françoise Castorene L'Etape	
Jean-Louis Ospital Etxeberria	

Eskola laikoko haurrak

Beskoitze / Briscous 1950-1951

© Argazkia Lucie Etcheberry-Ithurbide. Izenak H.D.

Beskoitze / Briscous 1950-1951

HASIAN HASI Beskoitzeko euskara (1993) Henri Duhau

LURREAN	JARRIRIK (1)	JARRIRIK (2)	GAINLEAN XUTIK
Pierre Verges Etxebeherea			
Jean Verges Etxebeherea			
François Semicourbe Larradea	Iker Robles-Arangiz Lekuaderrea	Ugutz Robles-Arangiz Lekuaderrea	Marcel Etcheberry Pagoeta
Jean Larrondo Halgaxuria	Beñat Etchart Mentakoborda	Jean-Bte Mailharrancin Plazeu	Pierre Hiriberry Jelosea
Paul Berionde Pikasarria	Sauveur Larre Larrixtakoborda	Pierrot Elissalde Gerezietza	Jean Hiriart-Urruty Bettiritegia
André Larre Luxutegia	Antoine Hiriart-Urruty Bettiritegia	Larran Otsokoltipia	Irkus Robles-Arangiz Lekuederrea
Martin Camino Piunea	Jean Etcheberry Pagoeta	Roger Larreguy Hiriartea	Gilbert Etcheverry Pestegia
Jean Elissalde Gerezietza	Jean-Bte Semicourbe Larraldea		
Henri Duhau Iturraldea	Heguiabehere Haizagerrea		
René Ithoitz Larreburiua	Henri Goëthuis (?)		
Lucien Ithurbide Konstantinea			
Bernard Ospital Etxeberria			

Eskola laikoko haurrak

Beskoitze / Briscous 1955-1956

© Argazkia Lucie Etcheberry-Ithurbide. Izenak H.D.

Beskoitze / Briscous 1955-1956

HASIAN HASI Beskoitzeko euskara (1993) Henri Duhau

LURREAN	JARRIRIK (1)	JARRIRIK(2)	GAINLEAN
	Henri Bidart Donamartinea	Martin Camino Piunea (xutik)	
Jean-René Champres (Errientaren semea)	Bernard Ainciboure Martindegikoborda	Hélène Potier Mimisaga	Jean Jolimont de Haraneder Mendiia
Ttotte Zabalaeta Karrika	Henri Suhubiette Menautenea	Françoise Castorene L'Etape	J-Louis Urrutigaray Irunaga
Jean-Pierre Jocou Xurtotegia	Jean Ospital Agerrekoborda	Marinette Bidart Bruzetenea	Gabi Ainciboure Martindegikoborda
André Duhau Juantxerenea	Jean Berthonde Pikasarria	Yvonne Hiriberry Jelosea	Joseph Jolimont de Haraneder Mendiia
Marcel Jocou Xurtotegia	Jean Diratchette Hegia	Jean-Paul Champs (Errientaren semea)	Pierre Verges Etxebehlera
Maite Ospital Bidartea	(Lapègue-tar bat ?)	Pierrot Suhas Elizalaria	Lucien Ithurbide Konstantinea
Etienne Saint-Pierre Xapitalea	Monique Ospital Bidartea	Pierre Amestoy Oihartzabalekoborda	Berthe Elissalde Gerezietza
Sauveur Lafourcade Apeztegia	Pierrette Bidart Bruzetenea	Michel Berthonde Errekaldea	René Ithoitz Larreburna
Nicolas Duhau Tauburrenea	Hegiabehere Haizagertrea	Jean Suhas Agerrea	Jean Elissalde Bidegainekoborda
André Navarron Baratzartea	Jean Duhau Joantxerenea	Jean-Louis Suhubiette Bistaederrea	André Larroondo Halgaxuria
Léon Diratchette Hegia	Rémy Elissalde Bidegainekoborda	Jean Berthonde Errekaldea	Jean Elissalde Gerezietza
François Elhuyar Uhagonea	Jean Amestoy Oihartzabalekoborda	Jean Elhuyar Olatzea	Jean-Baptiste Michelena Uhartea
	Jean-Louis Ospital Etxeberria	Henri Duhau Ithurraldea (xutik)	
	Henri Dugaine La Commune Ahurti		

IRIS

Beskoitze (1960 ?)